

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

KÖY ENSTİTÜLERİNDE SANATSAL FAALİYETLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DERYA TOSUN

İZMİR-2019

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

KÖY ENSTİTÜLERİNDE SANATSAL FAALİYETLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DERYA TOSUN

DR.ÖĞRETİM ÜYESİ AHMET MEHMETEFENDİOĞLU

İZMİR-2019

TEZ ONAY SAYFASI

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI TUTANAĞI

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Başkanlığı

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı A.İ.İ.T. Yüksek Lisans programı 2011880168 numaralı öğrencisi **Derya TOSUN** ile ilgili Yüksek Lisans tez savunma sınavı tutanağı aşağıdadır
Gereğini arz ederim.

Doç. Dr. Başak OCAK
Anabilim Dalı Başkanı

SINAV TUTANAĞI

Dokuz Eylül Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 9 maddesi uyarınca Enstitü Yönetim Kurulu'nun 18/06/2019 tarih ve 1027/18 sayılı kararı ile oluşturulan Tez sınav jürimiz tarafından incelenen "**Köy Enstitülerinde Sanatsal Faaliyetler**" başlıklı Yüksek Lisans tezi ile ilgili olarak jürimiz 30/07/2019 tarihinde saat: 11.00 'da toplanarak aşağıda belirtilen şekilde işbölümü yaptıktan sonra adayın tez savunmasını dinlemiştir. Yönetmelik gereğince adaya tezi ile ilgili sorular yöneltilmiş ve tartışmalardan sonra adayın tezi hakkında düzeltme kararı verilmiştir. Aynı jürimiz 28/10/2019 tarihinde saat 10.00 da yeniden toplanmış ve teze ilgili aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL edilmesine

Oy Birliği ile

BAŞARI NOTU: (95) dokuzbeş

RED edilmesine

Salt Çoğunlukla

(**) DÜZELTME verilmesine

Tez Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet MEHMETEFENDİOĞLU	
Üye	Doç. Dr. Mehmet Emin ELMACI	
Üye (Diğer Üniversite)	Dr. Öğr. Üyesi Taner BULUT	

ONAY

Doç. Dr. Başak OCAK
Müdür V.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Köy Enstitülerinde Sanatsal Faaliyetler” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğundan, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2019

DERYA TOSUN

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

1.11.2019

Ulusal Tez Merkezi | Tez Form Yazdır

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10308029
Yazar Adı / Soyadı	DERYA TOSUN
T.C.Kimlik No	42403993206
Telefon	5392815069
E-Posta	deryatosun3435@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	KÖY ENSTİTÜLERİNDE SANATSAL FAALİYETLER
Tezin Tercümesi	Artistic Activities in Village Institutes
Konu	Eğitim ve Öğretim = Education and Training ; Güzel Sanatlar = Fine Arts ; Tarih = History
Üniversite	Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
Anabilim Dalı	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2019
Sayfa	266
Tez Danışmanları	DR. ÖĞR. ÜYESİ AHMET MEHMETEFENDİOĞLU
Dizin Terimleri	Türk eğitim sistemi=Turkish education system ; Köy enstitüleri=Village institutions
Önerilen Dizin Terimleri	Sanatsal Faaliyetler= Artistic Activities Sanat Eğitimi=Art Education Hasan Ali Yücel İsmail Hakkı Tonguç İsmet İnönü

11.11.2019

İmza:.....

ÖZET

Köy Enstitüleri, Cumhuriyet öncesi dönem ve Erken Cumhuriyet döneminde eğitim öğretim alanında yapılan çalışmalardan elde edilen deneyimlerin ürünü olarak ortaya çıkan kurumlardır. Türkiye ve dünyadaki sosyal, kültürel, askeri ve ekonomik gelişmelerin doğal olarak etkisi altında bulunan bir dönemde kurulan enstitüler, Cumhuriyet tarihindeki toplumsal değişikliklere etkileri ve bu etkilerin günümüze yansımaları bakımından önemlidir. Bu çalışmada öncelikle, Cumhuriyet döneminde uygulanan eğitim-öğretim politikaları ele alınarak bu alanda daha önce hayata geçirilen uygulamalar bakımından Köy Enstitüleri'ni hazırlayan sürecin bir değerlendirmesi yapılmıştır. Köy Enstitüleri'nin kuruluşu, amacı, eğitim felsefesi, eğitim-öğretim programları ve kurucularının Türkiye'de eğitim, kültür ve sanatın gelişimine katkıları belirtilmiştir. Sanat eğitiminin Köy Enstitüleri'ndeki yeri ve önemi açısından enstitülerde Görsel Sanatlar, Tiyatro, Edebiyat, Müzik ve Halk Oyunları alanlarında yapılan sanatsal faaliyetlerin değerlendirilmesi konuları da araştırılarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Köy Enstitüleri, Öğretmen Yetiştirme, Sanat, Sanat Eğitimi, Sanatsal Faaliyetler.

ABSTRACT

Village Institutes are the institutions which emerged from an outcome of experience gained on the field of education during Pre-Republican and Early Republican period. These institutions, which were founded at a time that was naturally under the influence of the social, cultural, military, and economic developments in Turkey and the world, are significant in terms of their impact on social changes and on reflections of these changes to modern day. In this study, primarily by analyzing the education policies carried out during Republican period, the process which had prepared Village Institutes has been assessed considering the applications put into effect in this field. The foundation of Village Institutes, the purpose, the philosophy of education, the education programmes, and the contributions of the founders to the development of education, culture and the Art in Turkey have been stated. The art activities carried out on Visual Arts, Theatre, Literature, Music and Folk Dance in Village Institutes have been assessed as well considering the place and significance of Art Education.

Key Words: Village Institutes, Teacher Training, Art, Art Education, Artistic Activities.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	IV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
ÖNSÖZ.....	VIII
TABLO LİSTESİ	X
ŞEKİL LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR.....	XI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÖY ENSTİTÜLERİ

1.Cumhuriyet Döneminde Eğitim Öğretim Alanında Yapılan Çalışmalar (1923-1954).....	4
2.Köy Enstitülerinin Kuruluşu.....	23
3. Köy Enstitülerinin Kuruluş Amacı.....	28
4. Köy Enstitülerinde Eğitim Öğretim Anlayışı	32
5. Seçilen Bölgeler, Kurulan Köy Enstitüleri ve Örgütlenme	36
6. Uygulanan Eğitim Öğretim Programları ve Kalkınmaya Katkıları ...	44

İKİNCİ BÖLÜM

KÖY ENSTİTÜLERİNİN KURUCU VE UYGULAYICILARI

1.İsmet İnönü, İlköğretim Davası ve Köy Enstitüleri	54
1.1.Erken Cumhuriyet Döneminde Güzel Sanatlar ve İsmet İnönü	65
1.2.Müzik ve Sahne Sanatları.....	65
1.3.Resim ve Heykel	72
2. Hasan Âli Yücel ve Sanat Anlayışı.....	77
3. Bir Sanat Eğitimsi Olarak İsmail Hakkı Tonguç	103

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÖY ENSTİTÜLERİNDE SANATSAL FAALİYETLER

1.Sanat ve Köy Enstitülerinde Sanat Eğitiminin Ana Hatları	119
2. Edebiyat.....	130
2.1. Köy Enstitüleri Dergisi.....	140
3. Müzik ve Halk Oyunları	153
4. Tiyatro	187
5. Görsel Sanatlar	200
SONUÇ	226
KAYNAKLAR.....	229
EKLER.....	243
Ek.1 Fotoğraflar	243

ÖNSÖZ

Köy Enstitülerinde yapılan sanatsal faaliyetler ve bu faaliyetlerin ülkemizde sanatın, eğitimin gelişimine katkıları nelerdir? Bu konuyu ayrıntılı bir şekilde incelemek, eğitim uygulamaları içerisinde sanatın önemini ve yine sanatın beslediği bir eğitim-öğretim sürecinin her alanda üretime dönüşerek Türkiye'nin gelişimine etkilerini ifade edebilmek amacıyla bu çalışmada öncelikle, Köy Enstitülerine ilişkin genel bilgiler ele alınmıştır. Köy Enstitülerinde sanat uygulamalarına verilen önem dikkate alındığında bu durum enstitülerin kurucularının sanata bakış açısının değerlendirilmesini de gerekli kılmıştır. Son olarak da enstitülerde gerçekleştirilen sanatsal uygulamalarla (faaliyetlerle) ilgili olarak elde edilen bilgilere yer verilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, özellikle Köy Enstitülerinde farklı sanat alanlarında yapılan faaliyetlerin eğitim-öğretim alanında yaşanan gelişmelere, elde edilen başarılarla, halkın kültürel değerlerinin gün yüzüne çıkarılmasına katkıları ve Köy Enstitülerinin kurucularının eğitim-öğretim anlayışının bir yansıması olarak sanata verdikleri önemin, ülkemizde sanatın gelişmesine etkilerini belirtmektir. Ayrıca, eğitim-öğretim sürecinde sanat alanında yürütülen çalışmaların ne olduğu, ne şekilde uygulandığı, etkin kılınabilmesi, öğrenci merkezli eğitim anlayışının benimsenmesi düşüncesiyle üretime dönük yaratıcı çalışmalara dönüştürülmesi, en önemlisi de bunlara imkân sağlayan bir ortam (okul) yaratılması düşüncesini anlatarak Köy Enstitüleriyle elde edilen deneyimleri inceleyerek aktarmaktır. Bütün bunların eğitim sistemimizdeki problemlere ne derece çözüm olabileceğine, günümüzde uygulanabilirliği açısından değerlendirilebilmesine katkı sunmaktır. Bu çalışma hazırlanırken, İstanbul ve İzmir'de bulunan bazı kütüphaneler, kitapçılardan elde edilen kaynaklar (Köy Enstitüleriyle ilgili genel bilgileri, Köy Enstitüleri mezunları ile daha önce yapılan görüşmeleri, onların anılarını içeren kitaplar), Ulusal Tez Merkezi'nden ulaşılabilen 1977-2018 yılları arasındaki yüksek lisans ve doktora tezleri, veri tabanlarından ulaşılabilen makale, bildiri, arşiv kaynakları ve fotoğraflar, ilgili kurum ve kuruluşlara ait yayınlanan raporlar ile bu kurumların belgeliğinde bulunan gazete, dergi ve fotoğraflardan elde edilen veriler araştırılarak incelenmiştir. Doğrudan sanatsal faaliyetler (uygulamalar) adı altında yapılan yazın çalışmalarının ve araştırmaların sınırlılığı bu çalışma süresince karşılaşılan en önemli güçlük olmuştur.

Köy Enstitülerinde Sanatsal Faaliyetleri konu alan bu çalışmanın hazırlanmasında ilgi ve desteğini esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Ahmet MEHMETEFENDİOĞLU'na ve eşim İlhan TOSUN'a sevgilerimi sunuyorum, teşekkür ediyorum.

Derya TOSUN

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Köy Enstitülerinin Öğrenci Aldığı ve Sorumlu Olduğu İller.....	38
Tablo 2: Köy Enstitüleriyle İlgili Bazı Sayısal Veriler	48
Tablo 3: Köy Enstitüleri Yerleşkesi Kullanım Alanları	49
Tablo 4: Her Bir Köy Enstitüsünde Yer Verilen Yöreyle Özel Ve Öne Çıkan Üretim Türleri	50
Tablo 5: Yüksek Köy Enstitüsü'nde Düzenlenen Hafta Konuşmaları	136
Tablo 6: İkinci Dönem Mezunlarının Aldığı Deneme Konuları	144
Tablo 7: Köy Enstitüleri Kültür Dersleri İçerisinde Müzik Dersinin Ağırlıklı Yeri.....	158
Tablo 8: Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde Söylenen Marş, Şarkı ve Türküler	175
Tablo 9: Müzik Eğitimi Kılavuzunda Yer Alan veya Önerilen Şarkı, Türkü Dağarcığının Sınıflara Göre Sayısal Dağılımı	175

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: 1935-1951 Köy Okulu ve Eğitmeni Sayısındaki Değişimi Gösteren Grafik	26
Şekil 2: Şerif Tekben'in Kaleminden Köy Enstitüleri Haritası	37
Şekil 3: Türkiye Haritası Üzerinde Köy Enstitülerinin Dağılışı ve Etki Alanları.....	37
Şekil 4: Cemal Nadir Güler'in "Uçan kalemiz Londra göklerinde..." adlı çalışması.....	97
Şekil 5: Hasan Âli Yücel ve Kültürel Alanda Yapılan Yenilikler	99
Şekil 6: Düziçi Köy Enstitüsü Öğrencisinin Kuru Boya İle Yaptığı Resim	211

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
A.g.e.	: Adı Geçen Eser
A.g.m.	: Adı Geçen Makale
A.g.t.	: Adı Geçen Tez
A.g.y.	: Adı Geçen Yayın
b.	: Basım
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
C.	: Cilt
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
KE	: Köy Enstitüsü
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
YKE	: Yüksek Köy Enstitüsü

GİRİŞ

Türk Milli Eğitimi, Türk Devleti'nin milli davalarının, ideolojisinin anlaşılıp kuşaktan kuşağa iletilmesini, daha güçlü, kalkınmış bir toplum olma yolunda Atatürkçülüğün bir bütün olarak anlaşılıp uygulanmasını amaç edinmiş ve bu doğrultuda yapılması gerekli faaliyetleri kapsayan bir sistemdir. Atatürk, kurucusu olduğu cumhuriyetin sağlam temellere dayandırılmasının onu koruyacak ve güçlendirecek kuşakların yetişmesini gerektirdiğini görmektedir. Yeni Türk Devleti'nin temellerinin atılmaya başlandığı Kurtuluş Savaşı'nın ilk yıllarında bile ülkeyi çağdaş medeniyete ulaştırmak ülküsüyle Milli Eğitim sistem ve kurumlarının araştırılmasını değerli bulmuştur. Sakarya Savaşı sürerken 16 Temmuz 1921'de Ankara'da Maarif Kongresi (Milli Eğitim Şurası) toplanmıştır. Atatürk bu kongrenin açılış konuşmasında eğitimi, milletleri uygarlığa götüren ve Türk Devleti'ni ideallerine ulaştıracak bir araç olarak yorumlamıştır. Şimdiye kadar takip olunan öğretim yöntemlerinin ülkemizin gerileme tarihinde önemli bir etken olduğunu belirtmiş ve bu doğrultuda Milli Eğitim Programı'ndan bahsederken eski devrin boş inançlarından, yaradılış niteliklerimizle hiç de ilgisi olmayan yabancı fikirlerden, doğudan ve batıdan gelebilen bütün etkilerden tamamen uzak, milli karakterimiz ve tarihimizle tamamen uyumlu bir kültürün önemini vurgulamıştır¹.

Dünya tarihine baktığımızda önce İtalya'da bir yeniden doğuş (Rönesans), eski Yunan uygarlığının, yapıtlarının ortaya çıkarılışı; ulusal dille, düşün ve yazın üretiminin başlaması, sonra dinde iyileştirme (reform), İncil'in Almanca'ya çevrilişi... Bireyin, özgür aklın ön plana çıkışı; matbaa ile beraber yeni bilgilerin, düşüncelerin yayılmasını sağlamış, giderek bilim, sanat ve uygarlıktaki gelişmeler hız kazanmıştır. Aydınlanma dönemi Sanayi Devrimi, Fransız Devrimi, İnsan Hakları Bildirgesi neticesinde laik, demokratik toplum anlayışı gelişmiş, eğitim öğretimin temel ögesi olan "okul" yapısı da bu doğrultuda şekil almıştır. İyi eğitilmiş nitelikli insanın dünyayı da yaşam biçimini de değiştirebileceği düşüncesi önem kazanmıştır².

¹ Necdet Aysal, "Anadolu'da Aydınlanma Hareketi'nin Doğuşu: Köy Enstitüleri", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S.35-36, Mayıs-Kasım 2005, s.268.

² Mehmet Başaran, **Büyük Aydınlanmacı Öğretmenim Hasan Ali Yücel**, 4.b, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, s.122.

Atatürk, Cumhuriyet aydınlanmacılığının temel hedeflerini farklı zamanlarda ifade ettiği şu sözleriyle ortaya koymaktadır:

*“Asıl savaş şimdi başlıyor. Asıl savaş eğitimde, kültürde, ekonomide ve çağdaşlaşmada verilecek savaştır.”*³

*“Eğitimdir ki bir ulusu ya özgür, bağımsız, ünlü ve yüce bir toplum olarak yaşatır ya da tutsaklığa, yoksulluğa sürükler.”*⁴

*“Türk Milli Eğitimi'nin amacı, bilgiyi insan için gereksiz bir süs, bir baskı aracı ya da uygarlık zevkinden çok, hayatta başarıya ulaşmayı sağlayan işe yarar kullanılabilir bir araç durumuna getirmektir.”*⁵

“Henüz kurtulmuş değiliz. Atılan adım, bundan sonra atılması gereken adımların başlangıcıdır. İnsan başlangıçta iken neticeye ulaştığını iddia ederse, dünyanın en derin gafletlerinin içerisinde kendisini batar, çıkar görür. Biz daha çok adımlar atmak zorundayız. Bu adımlar hem çok hızlı, hem çok uzun olmalıdır. Bundan dolayı adımları doğru, belli bir istikamette atabilmek için kendi alınyazımıza kendimiz sahip olmak zorundayız.

*Aydın olmayı faydalı kılabilmek için herhalde dediğim gibi kendimize hâkim olmak ve benliğimizi korumak gerektir. Bugünkü idare şeklini çok kıskanç olarak bütün millet esirgeyecektir. Bu memleket halkının buna gücü yettiğine ve dünya durdukça gücü yeteceğine katiiyen eminim ve bundan dolayı geleceğe içim rahat olarak bakmaktayım.”*⁶

Belirtilen bu temel hedeflere ulaşabilmek için öncelikle köyü kalkındırarak, halkın toplumsal ve tarihsel değerlerini gün ışığına çıkarmanın önemi fark edilmiştir. Atatürk, köylünün içinde bulunduğu kötü durumdan kurtarılabilmesi ve hak ettiği değeri alabilmesi için yetkilileri göreve çağıran şu sözleriyle bu konudaki düşüncelerini dile getirmiştir: *“Yedi asırdan beri cihanın dört köşesine sevk ederek kanlarını akıttığımız, kemiklerini yabancı topraklarda bıraktığımız ve yedi asırdan beri emeklerini ellerinden alıp israf eylediğimiz ve buna mukabil daima tahkir ve terzil ile mukabele ettiğimiz ve bunca fedakârlıklarına ve ihsanlarına karşı nankörlük, küstahlık ve cebbarlıkla uşak menzilesine indirmek istediğimiz bu asil sahibin huzurunda bugün ihtiramla hakiki vaziyetimizi alalım...”*⁷

³ Ömer Gürsel, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bir Eğitim Modeli Köy Enstitüleri”, **1. İnşaat Mühendisliği Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, İnşaat Mühendisleri Odası Antalya Şubesi, Antalya, 6-7.11.2009, s.121

⁴ Başaran, **Büyük Aydınlan...**, s.122.

⁵ Güler Yalçın, **Canlandırılan Ütopya Köy Enstitüleri**, 1.b., E Yayınları, İstanbul, 2012, s.187.

⁶ Franz Kafka, “Bir Akademiye Rapor”, Çev.: Vedat Günyol, **Yücel Sanat ve Fikir Dergisi**, S.1(Kasım,1955), s.s.46-48.

⁷ Dursun Kut, **60 Yılda Basında Köy Enstitüleri 1940-2000**, Güldiken Yayınları, Ankara, 2000, s.82.

Profesör Vasfi Raşid Seviğ, “İlköğretim Davası” ve köyün kalkınması arasındaki ilişkiyi Atatürk’ün düşünceleriyle de destekleyerek ifade etmiştir. Ona göre ilköğretime duyulan ihtiyaç köylerde daha fazladır. Öğretmen veya eğitmen yalnızca ilkokul hocası olmamalı, köy hayatında ahlaki ve fikri bir unsur olmalıdır. Eğitmenen veya daha genel bir ifadeyle öğretmenden mahrum bir köy, kafası kesilmiş bir gövde gibi kalır. Öğretmen yalnızca köy çocukları için değil, köy halkı için de bir rehberdir ve ışık saçan bir düşüncedir, vicdandır. Muhtar nasıl köyü idare eden bir müdür ise eğitmen de köyün düşünce ve vicdanını idare eden fikri ve ahlaki bir müdürdür. Seviğ, Atatürk’ün “Çiftçi ve çoban bu millet için unsur aslıdır” sözlerini düşüncelerine eklemiş ve çiftçinin, çobanın kaynağı ve yatağı olan köye hayatı üfleme gerektiğini ifade etmiştir⁸.

Köylünün sahip olduğu sorunlar ülkü sahibi aydın insanları içtenlikle kaygılandırmış, başlangıçta Mustafa Necati sonrasında Saffet Arıkan’ın Milli Eğitim Bakanlığı sürecinde eğitim sorunlarının çözülmesine yönelik ilk adımlar atılmıştır. En uzak, en küçük köydeki köy çocuklarını bile en kısa sürede okutacak, diğer bütün işlerde köylüye öncülük ve hizmet edecek eğitmenler yetiştirilerek köylere gönderilmeye başlanmıştır. Yine köylü için tarımcı, sağlıklı, ebe, usta, zanaatçı, kooperatifçi gerekmektedir. Hasan Âli Yücel, bu amaçlara yönelik çalışmalarına öne çıkan bir diğer Milli Eğitim Bakanı olmuş ve İsmail Hakkı Tonguç ile dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün de büyük desteğini almıştır.

Köy Enstitüleri atılımının gerçekleşmesinde bütün bu Cumhuriyet aydınları birer öncü olmuştur. Nadir Nadi, 4 Ağustos 1959 tarihli Cumhuriyet Gazetesi’ndeki yazısında: “... Kısa zamanda bu topraklar üzerinde okuma yazması olmayan tek vatandaş bırakmamanın başlıca görevimiz olduğunu unutmayalım. Türkiye’imizi okuyanlar ve okuduğunu anlayanlar ülkesi haline getirmediğçe ne yapsak boşunadır.”⁹ diyerek ilköğretim davamızın önemine işaret etmiştir, denilebilir. Falih Rıfkı Atay ise 5 Mart 1950 tarihli Cumhuriyet Gazetesi’ndeki yazısında: “Türkiye’nin hakiki düşmanı Kafkas veya Trakya sınırlarının ötesinde değildir: Burnumuzun ucundaki ‘bizim köy’de, ‘bizim köy’lerdedir.”¹⁰ şeklinde belirttiği ifadeleriyle aydınlanmanın köyden başlamasının önemli bir ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır.

⁸ Vasfi Raşid Seviğ, “Cumhuriyette Öğretmen”, **Sonteşrin Terbiye Postası Öğretmenin Aylık Dergisi**, S.2(1942), s.3.

⁹ Kut, **a.g.e.**, s.74.

¹⁰ **A.g.e.**, s.43.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÖY ENSTİTÜLERİ

1.Cumhuriyet Döneminde Eğitim Öğretim Alanında Yapılan Çalışmalar (1923-1954)

“Osmanlı ve Selçuklu dönemlerinde eğitimin yapısı din öğretimi ağırlıklıdır. Bu anlayış çerçevesinde öğretmenler yetiştirilir. Bugünkü anlamda ilköğretimden yükseköğretime kadar öğretim yapan medreseler 1065 yılında; yönetici ve devlet adamı yetiştiren Enderun Okulları 1455 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından açılır. 19.yy.ın ikinci çeyreğinden itibaren geleneksel eğitimden bilimsel eğitime geçiş anlayışları çerçevesinde arayışlar başlar.

1839 yılında kurulan Rüştîyelerde iyi eğitim yapılabilmesi için ilk olarak 16 Mart 1848 tarihinde İstanbul Fatih’te öğretmen yetiştirme kurumu Darülmüallimin (Erkek Öğretmen Okulu) açılır. Bu okulun kuruluş amacı; Rüştîye’ye öğretmen yetiştirmek ile birlikte diğer mekteplerin de öğretmen gereksinimini karşılamaktır. Ayrıca yenilikleri kavrayan, kolay ve etkili öğretim yöntemlerini bilerek eğitim-öğretim çalışmalarını yürütecek yeni öğretmen yetiştirmek amacı da taşımaktadır. 15 Mart 1857’de Maarifi Umumiye Nezareti kurulur. Meclis-i Vükela (Bakanlar Kurulu) içinden bir nazır tarafından yönetilir. Bu kurum bakanlık düzeyinde ilk eğitim örgütüdür.

1869 yılında yayımlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile eğitimin yönetim merkezi; Maarif Nazırı’nın başkanlığında ilmi ve idari daireden oluşan büyük eğitim meclisi olur. Oluşturulan idari daire; okulların, maarif meclisleri, müze, kütüphane, eğitimle ilgili denetim yapma ve öğretmenlerin özlük işleri ile ilgilenir.

1872’de merkezi yapı iki daireden çıkarılarak tek meclis halinde düzenlenir. Bu düzenleme Cumhuriyet döneminde de geçerli olur.

1908 yılından sonra merkezi yapı, bir başkan ve beş üyeden oluşan daimi encümen halinde düzenlenir. Maarif Nezareti de yeniden düzenlenir. Mart 1912’de öğretim daireleri: Aliye, Taliye ve İptidaiye olarak düzenlenir. Cumhuriyet öncesi dönemlere bugünden bakıldığında eğitim bilimleri çalışmalarının ve bilimsel altyapının oluşturulması için ilk adımların atıldığı görülmektedir”¹.

TBMM’nin kurulmasından Cumhuriyetin ilanına kadar olan dönemi, Cumhuriyetin eğitim anlayışını kavrayabilmek için Cumhuriyet sonrası döneme geçmeden önce anlamak gerekir.

“1869 yılında Maarif-i Umumiye Nizamnamesi doğrultusunda Kız Öğretmen Okulu (Darülmuaallimat) açılması öngörülür ve 26 Nisan 1870 tarihinde açılır.1883 yılından sonra öğretmen yetiştirmenin İstanbul dışına taşındığı görülür. Edirne öğretmen okulu ile başlayan okul sayısı 1908 yılında 31’e ulaşır.

1908’den 1920 yılına kadar öğretmen yetiştirmede farklı çalışmalar yapılır. Erkek ve kadın öğretmen yetiştirmede yenilikler doğrultusunda gelişmeler yaşanır. 1913-1914 öğretim yılında Anaokulu öğretmeni yetiştirilmesi uygulamasına başlanır”².

Kurtuluş Savaşı yıllarında İstanbul’da Osmanlı Hükümeti’nin Maarif Nezareti, Ankara’da TBMM Hükümeti’nin Maarif Vekâleti olmak üzere iki Eğitim Bakanlığı vardır. 23 Nisan 1920 tarihinde TBMM’nin açılmasının akabinde 3 Mayıs 1920’de Hükümet kurulur. Bu süreçte de öğretmen yetiştirilmesine yönelik çalışmalar yapılır. 15 Temmuz 1921 tarihinde işgal kuvvetleri Polatlı’ya kadar gelir ve top sesleri Ankara’dan işitilirken toplanan Maarif Kongresi’ne 250’den fazla erkek ve kadın öğretmen de katılır. Mustafa Kemal Atatürk kongreye cepheden gelir ve öğretmenlerin ellerini teker teker sıkarak, konuşmasında onları gelecekteki kurtuluşumuzun saygıdeğer öncüleri olarak tanımlar³.

Atatürk’ün eğitim konusunda çizdiği hedefler Türk Eğitim politikasının da ana hatlarını oluşturmuştur:

“Büyük davamız, en medeni ve en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmektir. Bu yalnız kurumlarında değil, düşüncelerinde temelli bir inkılâp yapmış olan Türk milletinin dinamik idealidir. Bu ideali en kısa bir zamanda başarmak için, fikir ve hareketi beraber yürütmek mecburiyetindeyiz. Bu teşebbüste

¹ Hüseyin Karakuş, **100 Soruda Köy Enstitüleri**,1.b., Sistem Ofset Basın Yayın, Ankara, 2014, s.s.11-12.

² Hüseyin Karakuş, **a.g.e.**, s.13.

³ Karakuş, **a.g.e.**, s.14.

başarı, ancak, türeli bir planla ve en rasyonel tarzda çalışmakla mümkün olabilir. Bu sebeple, okuyup yazma bilmeyen tek vatandaş bırakmamak; memleketin büyük kalkınma savaşının ve yeni çatısının istediği teknik elemanları yetiştirmek; memleket davalarının ideolojisini anlayacak, anlatacak, nesilden nesile yaşatacak, fert ve kurumları yaratmak işte bu önemli umdeleri en kısa zamanda temin etmek, Kültür Vekâletinin üzerine aldığı büyük ve ağır mecburiyetlerdir.

İşaret ettiğim umdeleri, Türk gençliğinin dimağında ve Türk milletinin şuurunda daima canlı bir halde tutmak, Üniversitelerimize ve yüksekokullarımıza düşen başlıca vazifedir”⁴.

İlköğretimin yaygın hale getirilmesi, eğitimin en önemli ve zor kısmını oluşturmaktadır.

1923 yılında ülkedeki öğretmen durumuna bakıldığında 1081’i kadın, 9021’i erkek olmak üzere 10102 ilkokul öğretmeni bulunmaktadır. Meslek eğitimi almış olanların 378’i kadın 2356’sı erkek, toplam 2734 kişidir⁵.

Yukarıdaki rakamlara bakıldığında eğitimde önemli atılımlara ihtiyaç duyulduğu açıktır.

1923 İzmir İktisat Kongresi’nde, köy yatılı ilkokulları açılması, ilk ve orta dereceli okullarda sanayi ve tarımın uygulamalı üretiminin yapılması, örnek çiftlikler oluşturulması, okullara beş dönümlük bahçe, ahır ve kümes sağlanması, toprağın öğrenciler tarafından işlenmesi ve aydınların köyde yerleşimini özendirici kararların alınması, eğitim öğretim çalışmalarının ülkeyi ekonomik, kültürel vb. birçok yönden kalkındırma düşüncesi doğrultusunda yapılacağı, bunun gerekliliğinin ifadesi niteliğindedir⁶.

Aslında 14 Temmuz 1914 yılında Meclis-i Mebusan’ın bir oturumunda köy enstitüsü düşüncesine benzer bir düşünceyle İsmail Mahir Efendi, köylerde biri erkek diğeri kızlar için birer öğretmen okulu kurulmasını; kızlara dokumacılık vb., erkeklere ziraat vb. dersler verilmesini, okul ve evlerinin köylüler tarafından yapılmasını, okulunu bitiren öğretmenlerin iki lira maaşla köylerine gönderilmesini

⁴ Nurgün Koç, **Türk Kültür Tarihi İçerisinde Köy Enstitüleri**, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.s.67-68.

⁵ Karakuş, **a.g.e.**, s.18.

⁶ Güler Yalçın, **Canlandırılan Ütopya Köy Enstitüleri**, 1.b., E Yayınları, İstanbul, 2012, s.36.

öneren bir konuşma yapmıştır. İsmail Mahir Efendi'nin görüşü, başka türlü 300 yılda eğitim sorununun çözülemeyeceği yönündedir⁷.

1923-1924 Cumhuriyetin ilk eğitim öğretim yılıdır. Bu dönemde 13 erkek, 7 kız toplam 20 öğretmen okulu bulunmaktadır. Öğrenci sayısı 3990'dır. Cumhuriyet yönetimi bu temel ile çalışmalarına başlayacaktır. Kalkınmanın temelinde eğitim vardır ve eğitimcilere gereken önemi vermekle yola çıkılmalıdır.

"Öğretmenler, yeni nesil sizlerin eseri olacaktır." diyen Mustafa Kemal Atatürk, ülkenin bu gerçekliğinin ayırımında olan idealist, vatansever, bilimsel düşünen bir Cumhuriyet önderi olduğunu halka her fırsatta ifade etmeye çalışmıştır⁸.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren çağdaş, bilimsel ve ulusal bir eğitim sisteminin kurulabilmesi için çalışmalar hız kazanır. Eğitimin en temel ve önemli yasası olan Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Öğretim Birliği) 3 Mart 1924 tarihinde çıkarılır. Bütün okullar bu yasayla Maarif Vekâleti'ne bağlanmıştır. Kurumların bir çatı altında toplanması, bütünsel bir eğitim anlayışı ile ele alınmış, tüm yerli ve yabancı okullar Maarif Vekâleti'ne bağlanmıştır⁹.

Yedi maddeden oluşan Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 4.maddesi Darülfünun'da bir ilahiyat fakültesi ile imam ve hatip yetiştirmek amacıyla okullar açılmasını öngörmüştür. Bu kanun, Cumhuriyetle birlikte modern eğitimin yaratılması çabalarının bir sonucudur. Atatürk'ün yaşadığı dönemde görev alan Maarif vekillerinden İsmail Sefa, Mustafa Necati ve Saffet Arıkan dönemin eğitim politikalarına en iyi uyum sağlayanlardır¹⁰.

3 Nisan 1926 tarih ve 789 sayılı Maarif Teşkilatına dair kanunla: Talim ve Terbiye Dairesi, İlk Muallim Mektepleri, Köy Muallim Mektepleri ile Yüksek ve Orta Muallim Mektepleri kurularak köklü bir değişikliğe gidilir. Yüksek Muallim Mektebi, lise muallimlerini; Orta Muallim Mektebi, orta mekteplerle ilk ve köy muallim mekteplerinin muallimlerini, ayrıca ilk Tedrisat Müfettişleri ile Tatbikat müdürlerini yetiştirir. Öğretmen okulları 789 sayılı yasa ile şehirdeki ilkokullara öğretmen yetiştiren ilk muallim mektepleri ve köy ilkokullarına öğretmen yetiştiren Köy Muallim Mektepleri olarak ikiye ayrılır¹¹.

⁷ Safiye Kıranlar ve Aynur Soydan Erdemir, "Köyün Modernleştirilmesine Dair Bir Uygulama ve Bir Proje: Kimsesiz Köy Çocuklarının Köyde Eğitimi", **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi**, S.8(2005), s.s.96-97.

⁸ Karakuş, **a.g.e.**, s.17.

⁹ **A.g.e.**, s.15.

¹⁰ Yalçın, **a.g.e.**, s.36.

¹¹ Karakuş, **a.g.e.**, s.s.16-19.

Ulusları ulus yapan ana ögenin dil olduğu, sağlıklı bir düşünme eğitiminin öz dille gerçekleşeceği ve yaygınlaşabileceği düşüncesiyle yeni abece ve Dil Devrimi, Cumhuriyet eğitiminin temeli olmuştur¹². 1 Kasım 1928’de Yeni Türk Harflerinin kabul edilmesi ve halka öğretilmesi amacıyla 1 Ocak 1929’dan itibaren Millet Mekteplerinin açılmasıyla halk aydınlanmasının ilk adımı Atatürk önderliğinde atılmıştır¹³. Bunu 1932’de başlatılan Dil Devrimi izlemiştir.

Yine öğretmen yetiştirme amacıyla 1 Mart 1927 tarihinde Konya’da bir muallim mektebi açılarak öğretime başlar. Okulun bir tek Türkçe bölümü ve 16 öğrencisi vardır. Okul 1927-1928 öğretim yılında Ankara’ya taşınarak öğrenci sayısı 45’e çıkarılır. 1929 yılında Gazi Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü adını alacaktır. Zaman içerisinde ihtiyaç duyulan alanlarda bölümler açılarak öğrenci sayısı arttırılır. 1978-1979 öğretim yılında eğitim süresi 3 yıldan 4 yıla çıkarılarak Gazi Yüksek Öğretmen Okulu adını alır¹⁴.

14 Şubat 1932’de Halkevleri açılır. Cumhuriyet aşama aşama haklı gerekçelerle kendi eğitim dizgesini yaratmaya çalışmaktadır. 1930’lu yıllarda ülke nüfusunun % 82’si köylerde yaşamaktadır. Yapılan bütün çalışmalara rağmen köy-kent, kadın-erkek ve bölgeler arasında okuryazarlık ve ilköğretim bakımından eşitsizlik sürmektedir¹⁵.

1930’lardaki iki önemli gelişme Türk Yönetici Sınıfı ile Aydınların köye ve köylüye olan ilgilerinin artmasına sebep olmuştur. Bunlardan biri 1930 yılındaki Serbest Fırka deneyimi, diğeri ise Dünya Ekonomik Bunalımı’nın (1929) Türkiye’ye olan etkisidir. Özellikle tarım bu buhranın getirdiği sorunların başında gelir çünkü Türkiye ekonomisi tarıma dayanmaktadır. Bu duruma çözüm yolları aranmaya başlanmıştır; fakat sermaye kıtlığı mevcuttur. Kırsal yaşamın dönüştürülmesi konusunda 1932 yılı sonrası kayda değer tartışmalar yaşanmış, dönemin aydınları ve devlet adamları arasında köycü söylemler değer görmüştür¹⁶.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk köylüsünün cumhuriyetten önceki dönemde ihmal edildiği düşüncesi hâkimdir. Köylünün refah düzeyini yükseltebilmek için

¹² Mehmet Başaran, **Büyük Aydınlanmacı Öğretmenim Hasan Ali Yücel**, 4.b, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, s.123.

¹³ Mustafa Şahin, “Bir Halk Eğitim Çalışması Örneği Olarak Millet Mektepleri”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C.1, S.2(1992), s.224.

¹⁴ Karakuş, **a.g.e.**, s.20.

¹⁵ Yalçın, **a.g.e.**, s.36.

¹⁶ Şahin, **a.g.d.**, s.s.227-228.

öncelikle iş hayatıyla ilgili olmak üzere farklı konularda da karşılaştığı problemleri çözebilmesi amacıyla yeni yöntemleri öğrenmesini sağlamak, köylüye yol göstermek zorunluluk haline gelmiştir. Hayvancılık köylerde oldukça yaygındır. Ekonomik sıkıntılara her zaman çare olan önemli bir faktördür. Köylerdeki ziraat aletleri yetersizdir; köy işlerindeki en önemli işgücü insandır. Köylerimizin nüfusu çok az olmakla birlikte kültürel yönden de oldukça geri durumdadırlar. Toprak, teknik araçlar köylere girmediği ve kullanma şekilleri bilinmediği için verimi artıracak şekilde işlenememektedir. Dış pazara yönelik sanayi bitkisi üretiminde bilgili ve bilinçli hareket edemeyen köylü, emeğinin karşılığını alamayıp çoğu zaman zor durumlara düşmektedir. Köylünün en büyük problemlerinden biri de susuzluktur. Toprağın işlenememesi, iş gücünün kullanılamaması, tarımsal üretimdeki malzeme ihtiyacı, Ziraat Bankası'nın verdiği kredinin köylüye ulaşmasındaki sıkıntılar gibi birçok sorun köylünün karşılaştığı problemlerden sadece birkaçıdır. Örneğin, Erzurum ile Kars arasındaki köylerde 1936-1942 yılları arasında verimin düşük olduğu gözlenmiştir. Hayvancılık ev halkının ihtiyacını karşılayacak kadardır. Bu köylerde basit demircilik, marangozluk, nalbantlık ve berberlikten başka zanaat bilinmemekle birlikte büyük toprak sahiplerinin işlerini, başlarında maraba denilen kişi olduğu halde ziraat ameleleri yapar¹⁷.

Savaş yıllarında köylünün ekonomik durumunda önemsenecek bir değişiklik olmamış, toprak ürünlerinin fiyatlarının artması köylünün hayat standartlarını yükseltmemiştir. Tarımda makineleşmenin olmadığı, toprağın veriminin artırılmadığı yerde, köylünün yaşam standartları da yükseltilememiştir. Ekonomik yönden büyük sorunlar yaşayan köylüler, bu sorunlara kendi beceri ve imkânlarıyla dayanabilmektedirler. Sosyal hayatlarını sürdürebilmiş, koruyabilmiş olmaları onların takdire layık önemli bir özelliğidir. Türkiye'de köylülerin şehirler ile ilişkileri sınırlıdır. Köylü üretimin fazlasını şehirlilere satar ve akrabalık, komşuluk bağları güçlüdür. Bu durum iktisadi hayata tesir eder. Köylülerin yaşamları ise örf ve adetler çerçevesinde sürer. Aile biyolojik, sosyal ve ekonomik fonksiyonu olan güçlü bir yapıdadır. Bu yüzden ekonomik krizlere karşı dirençlidir. Köyün kalkındırılması için yapılanlar azımsanamaz; fakat devletin sunduğu olanaklar Anadolu'nun bütün köylülerine ulaşmamaktadır. Köylünün geri kalmışlığı devam etmekte, sözü bırakıp harekete geçmek gerekmektedir. Kurulan yeni idare, Kurtuluş Savaşı sırasında büyük

¹⁷ Koç, a.g.e., s.s.40-46.

fedakârlıklar gösteren köylüyü, savaştan sonra öncelikli olarak ele almış ve ilk olarak Aşar Vergisi'ni kaldırmıştır. Köylüye çeşitli yardımlar yapılmış, köy yolları yapılmış, sağlık, eğitim ve ziraat alanlarında köylü yararına gelişmeler sürdürülmüştür. “Köy Kanunu” da köyü yükseltecek etkenlerdendir. Köylüyü kalkındırma çabaları içerisinde Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ile getirilen yenilikler oldukça önemlidir. Bu kanunun amacı ise sadece arazi dağıtmak değil, yurt genelinde bir dağıtım yaparak üretimi sürekli hale getirmek, verimi artırmak ve emeklerin tam karşılığını almaktır. Bu bir toprak meselesi değil, köylü ve şehirlinin kalkınma meselesidir. Köylü toprak sahibi olunca, pek çok sosyal sorun çözülecek, örneğin bir orta sınıf oluşmasına ortam hazırlanacak, toprak yüzünden çıkan aile faciaları, kan davalarının önüne geçilebilecektir. Köylünün sosyal ve iktisadi koşullarını iyileştirmeye yönelik çalışmalarla önemli adımlar atılmışsa da kültür meselesi ile ilgili ciddi çalışmalar başlatılmadıkça köylünün kalkındırılması sorunu karşısında yapılan işler hep eksik kalacaktır. Atatürk çiftçinin topraklandırılması konusuna zaman zaman değinmiştir. Ülkenin geleceğinin sağlam temeller üzerine oturmasını bu sorunun çözümüne bağlamıştır: *“Toprak kanununun bir neticeye varmasını Kamutayın yüksek himmetinden beklerim. Her Türk çiftçi ailesinin, geçineceği ve çalışacağı toprağa malik olması, behemehâl lazımdır. Vatanın sağlam temeli ve imarı bu esastadır. Bundan daha fazla olarak, büyük araziyi modern vasıtalarla işletip vatana fazla istihsal temin edilmesini teşvik etmek isteriz”*¹⁸.

Atatürk, Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün yetiştireceği yüksek mühendislerin memlekete faydalı olacaklarını söyleyerek bundan duyduğu memnuniyeti ifade etmiş fakat onun ısrarla işaret ettiği *“çiftçiyi topraklandırma”* gerçekleştirilememiştir¹⁹.

Mustafa Kemal, köycülük hakkındaki düşüncelerini şöyle ifade etmektedir: *“(…)Efendiler! Asırlardan beri milletimizi idare eden hükümetler tâdim-i maarif arzusunu izhar edegelmişlerdir. Ancak bu arzularına vusul için şarkı ve garbı taklitten kurtulamadıklarından netice milletin cehilden kurtulamamasına müncer olmuştur. Bu hazin hakikat karşısında, bizim takibe mecbur olduğumuz maarif siyasetimizin hututu esasıyesi Şöyle olmalıdır: Demiştin ki; bu memleketin sahib-i aslisi ve heyeti içtimaiyemizin unsur-u esasisi köylüdür, işte bu köylüdür ki bugüne kadar nur-u maariften mahrum bırakılmıştır. Binaenaleyh; bizim takip edeceğimiz maarif siyasetinin temeli evvelâ mevcut cehli izale etmektir. Teferruata girmekten içtinaben, bu fikrimi bir kaç kelime ile tavzih etmek için diyebilirim ki alelittlak umum köylüye okumak, yazmak ve vatanını, milletini, dinini,*

¹⁸ Koç, a.g.e., s.96.

¹⁹ A.g.e., s.97.

*dünyasını tanıtacak kadar coğrafi, tarihî, dinî ve ahlâkî malûmat vermek ve âmal-i erbaayı öğretmek maarif programımızın ilk hedefidir. (...)*²⁰.

Bu dönemlerde yapılmak istenen devrimlerin halka anlatılabilmesi için öncelikle aydın-köylü anlaşmazlığının ortadan kaldırılarak, ülkenin köyden şehire ekonomik anlamda canlanmasını, özgürleşmesini birlik ve beraberliğini sağlamaktır. Atatürk ve diğer cumhuriyet önderleri bu ideoloji etrafında birleşmişlerdir. Atatürk milli kültür birliğini sağlamanın bir milletin oluşabilmesi ve varlığını sürdürebilmesi için büyük önem taşıdığını belirtmiştir. Bu konuyla ilgili olarak Atatürk'ün şu sözleri önemlidir: *“Bir yurdun en değerli varlığı, yurttaşlar arasında ulusal birlik, iyi geçinme ve çalışkanlık duygu ve kabiliyetinin olgunluğudur. Ulus varlığını ve yurt erginliğini korumak için, bütün yurttaşların canını ve her şeyini derhal ortaya koymaya karar vermiş olmak, bir ulusun en yenilmez silahı ve koruma vasıtasıdır. Bu sebeple Türk ulusunun idaresinde ve korumasında ulusal birlik, ulusal duygu, ulusal kültür en yüksekte göz diktiğimiz idealdir...”*²¹.

Atatürk bu idealler doğrultusunda eğitimin yeniden yapılandırılmasını gerekli görmüştür. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında tüm bireylere okuma yazma öğretmek hedefi eğitim politikasının temelini oluşturmuştur. Bu amaç, Türk harflerinin kabulünden sonra Türk eğitim sistemine hâkim olmuştur. Bundan dolayıdır ki ilköğretim, öğretmen yetiştirilmesi, halkın eğitimi gibi noktalar, üzerinde durulan önemli sorunlar haline gelmiştir. Uluslaşma yolunda temel çıkış noktasını meydana getiren ve kültürel değişimin başlamasını sağlayan devrimlerden biri de Harf Devrimi'dir. Millet Mekteplerinde okuma yazmanın yanı sıra gündelik hayatta kullanılabilecek temel bilgi ve beceriler de verilmiştir. Böylelikle Millet Mektepleri yaklaşık 1,5 milyon yetişkine okuma yazma öğretmiştir²².

Halk okullarının açılması, kütüphanelerin artırılması, halkevlerinin oluşturulması çalışmalarıyla kültürel hayata olumlu katkılar sunulmuştur. Cumhuriyet kurulduktan sonra da ilkokul ve ortaöğretim kurumları yeni eğitim yöntemlerine uygun hale getirilmiş, halk odaları açılmış, açılan bu yerlerde konferanslar verilerek halkın kültürünün artırılması amaçlanmıştır. Cumhuriyetle

²⁰ Haz.: Sadi Borak ve Utkan Kocatürk, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde ve C.H.P. Kurultaylarında (1919-1938)**, 5.b., Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2006, s.241.

²¹ Utkan Kocatürk, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, 3.b., Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1984, s.173.

²² Gül Nihan Toprak, “Cumhuriyetin İlk Döneminde Türk Eğitim Sistemi ve Köy Enstitüleri”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, Afyonkarahisar, 2008, s.45.

birlikte herkese eğitim hakkı verilerek kadın erkek eşitliği getirilmiş ve kızlara da erkekler gibi bütün öğretim kurumlarına gitme hakkı tanınmıştır. 1923-1924 öğretim yılında ilkokula giden kız öğrenci sayısı 62.954 iken 1937-1938 öğretim yılında 256.061'e yükseldiği belirtilmiştir. Kültürel kolun en önemli temel meselesi ilköğretim davasıdır. Ülkenin çocukları vatana faydalı hale getirilmeye, donanımlı bir yaşam hakkına sahip olmaya, özgür bilimsel bir eğitim anlayışıyla yoğurilmaya ihtiyaç duymaktadır²³.

14 Şubat 1932'de açılan Halkevleri Atatürk'ün "Halkçılık" ilkesinin bir anlamda eğitime uygulanması olarak ifade edilebilir. Mustafa Kemal Halkevleri açılmadan önce: *'Türk Ocaklarının rolünün artık sona erdiğini, bu kurumun Türklüğün küçük görüldüğü günlerde çalıştıktan sonra ödevini bitirdiğini, artık bütün yurdun Türk'ün gerçek Ocağı olduğunu'*²⁴ ifade etmiş ve Halkevlerini kurmayı kararlaştırmıştır. Halkevleri halkı bilgilendirmek ve bilinçlendirmek amacıyla birçok değişik alanda etkinlik yürüten, çoğunlukla öğretmenlerin görevlendirildiği eğitim kurumlarıdır. 1932 ile 1951 yılları arasında 478 halkevi, 4300'den çok halkodasının açıldığı görülmektedir²⁵.

Halkevlerinin kısa sürede başarılı bir şekilde gelişip yayılmasında 20 Mart 1912'de açılmış olan Türk ocaklarının uygulama ve deneyimlerinin de önemli katkıları olmuştur. Ayrıca halkevlerinden önceki Muallim Birliği, bulunduğu çevrede bir kültür merkezidir. Buralarda denenmiş ve olumlu sonuçları alınmış çalışmalar Halkevlerinde de uygulanmaya devam edilmiştir. Halkevi dergileri incelendiğinde halkın bilinçlendirilmesi, Cumhuriyet kurumları ile ideallerinin, Atatürk inkılaplarının anlaşılabilmesi amacıyla eğitim faaliyetleri ile kültürel çalışmalar yapılmasına neden ihtiyaç duyulduğu anlaşılır. Halkevleri zaman zaman halkın her bakımdan aydınlatıldığı bir çeşit halk üniversitesi olarak tanımlanmış, köylere kadar yayılmış olan halk odaları ve halkevlerinde yapılanların halk eğitimi açısından küçümsenemeyeceği ifade edilmiştir. Halkevlerinde köycülük şubeleri oluşturulmuş, köylere yapılan geziler, temsil ve tiyatrolarla köylünün bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır²⁶. Hürrem Arman, Halkevlerinde geçen bir anısını şöyle paylaşmıştır: *"Mustafa Kemal'i başka bir olay vesilesiyle sonra bir kere daha görmek*

²³ Koç, a.g.e., s.s.47-52.

²⁴ Hürrem Arman, **Piramidin Tabanı Köy Enstitüleri ve Tonguç Anılar**, 2.b, Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Derneği Yayınları, İzmir, 2016, s.98.

²⁵ Toprak, a.g.t., s.50.

²⁶ Koç, a.g.e., s.s.60-65.

mutluluğuna kavuştum: Turgut'la beraber Halkevi temsil kolunun oynadığı oyunlarda rol alıyorduk. Bu komitenin başkanı bizi önemsiyordu. Bir gün bir haber verdi. Reşat Nuri (Güntekin) gelecek ve temsil kolu ile görüşecekti. Yazdığı bir eseri kendisi sahneye koyacak, bu oyunda rol alacakları kendisi seçecekti. Bu eser 'İstiklal'di. Reşat Nuri sahnede rol alanların hepsiyle görüştü. Turgut'la beni bu oyun için seçti. (...) Eserin ilk oynanışında Mustafa Kemal'in de bulunacağı söyleniyordu. Provalar sıkı bir çalışmayla ve özenerek yapılıyordu. (...) Gerçekten ilk oyunda Mustafa Kemal ve o günün bütün devlet ve hükümet adamları bulundular. Mustafa Kemal'in locasında İsmet Paşa ve Afet Hanım da vardı. Oyun büyük başarı kazandı. Sonunda hepimiz, makyajlarımızla Reisicumhur'un locasına çağrıldık. Reşat Nuri hepimizi ayrı ayrı tanıttı. Mustafa Kemal tebrik etti ve ellerimizi sıktı. Bu unutamadığım heyecanlardan biridir.”²⁷

Halkevlerinde köylerin tarihi, demografik, kültürel yapılarını inceleyen yazılar yazılmış; köylülere tarımsal çalışmalar, yeni ziraat yöntemleri, sağlık ve temizlik konularında basit öneriler verilmiştir. Dönemin hükümeti ve Cumhuriyet Halk Partisi tarafından köylü ile öğretmen, sağlık görevlisi vb. aracılığı ile sürekli iletişim kurularak köylüye daha kolay ulaşma düşüncesi planlanmıştır. Köylüye okuma alışkanlığı kazandırmak ve okumayı sevdirmek amacıyla köy odalarında okuma faaliyetleri yapılmış, Halkevlerinin bu alanda da öncü olması gerektiği belirtilmiştir. Prof. Z. Fahri Fındıkoğlu, Halkevleri ile bir kültür âdemi merkezi oluştuğunu, bu durumdan olumlu olarak yararlanabilmek için Halkevlerinin kendi bölgelerinde eğitim, sağlık, ziraat, ticaret, nüfus gibi alanlarda yapılacak işlerin belirlenebileceğini ve bu sayede ise ülke gerçeklerinin Halkevi çalışmalarıyla anlaşılabilirliğini belirtir²⁸.

Halkevleri sosyokültürel gelişmeyi hızlandıran kurumlardır. Kısa sürede genç aydınların özverili çalışmaları sonucunda gelişmiş ve folklorcular, tarihçiler, sosyologlar Halkevleri faaliyetleri içerisinde köyleri de inceleme fırsatı bulmuşlar, şehirlerden elde edilen başarıların köylerde elde edilememesi dikkatleri köy eğitimine yöneltmiştir²⁹.

Harf Devrimi ve Millet Mektepleri ile her ne kadar okuryazarlık konusunda gözle görünür bir başarı sağlansa da kalıcı bir çözüme ulaşılamamıştır. 1931'de kapatılan Türk Ocakları'nın yerine kurulan halkevleri de tam manasıyla bir çözüm

²⁷ Hürrem Arman, **a.g.e.**, s.105.

²⁸ Koç, **a.g.e.**, s.s.60-65.

²⁹ Necdet Aysal, “Anadolu’da Aydınlanma Hareketi’nin Doğuşu: Köy Enstitüleri”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S.35-36, Mayıs-Kasım 2005, s.270.

olamamıştır. Çünkü halkevleri köylerdeki okuryazarlık sorununun tam anlamıyla çözümlenebileceği bir yapıda değildir. En önemli sorun, okul ve öğretmen açığıdır. 1935 yılında yapılan nüfus sayımına göre şehir ve kasabalardaki nüfus 3.799.742, köylerde de 12.400.952'dir. 1940lı yıllarda Türkiye'de yaklaşık olarak 40.000 köy vardır ve 35.000 köyde okul bulunmamaktadır. Okulsuz olan 35.000 köye öğretmen gönderilmesi ise o günkü öğretmen yetiştirme sistemine göre mümkün görünmemektedir. Bu nedenlerle ilköğretim alanındaki öğretmen ve okul sorununa, 1923'ten Köy Enstitüleri'nin kurulduğu 1940 yılına kadar Köy Muallim Mektepleri, Millet Mektepleri ve Eğitim Kursları gibi üç önemli eğitim hareketi görülür. Sonrasında Köy Enstitüleri kanun ve programlarının şekillenmesinde tabi olarak bu deneyimlerin önemli etkileri olacaktır³⁰.

Eğitim alanında gerçekleştirilen bütün bu atılımları, düşünsel altyapısını oluşturan başta eğitim bilimciler olmak üzere diğer bilim insanlarının katkısını göz ardı ederek değerlendiremeyiz. Bu alanda çalışma yapan Türk eğitim tarihini inceleyen Fay Kirby, yazdığı doktora tezinde "*Lancaster*" sisteminden bahsederek bunu dar anlamıyla, okuma imkânı olmayan halk çocuklarını çok sayıda ve kısa zaman içinde daha ileri seviyedeki öğrencileri kalfa öğretmen olarak kullanmak suretiyle okutmak usulü ve bunun da ötesinde bu sistem, az mali kaynaklı, yeteri kadar öğretmeni bulunmayan halk öğretimi meselesini de hallediyordu, şeklinde tanımlamıştır. Ayrıca ona göre bu usul, öğretmenin şahsi otoritesi yerine modern devlet anlayışında olduğu gibi eğitimde kanunun otoritesi fikrini getirmiştir. Eski gelenek zümrelerinin okulları dışında bugünkü modern ve laik ilköğretimin ilk kurucusu olmuştur³¹.

Fay Kirby, II. Mahmut'un reformlarıyla Atatürk reformları arasındaki benzerliklere bakılması gerektiğini belirterek, her ikisinin de Batı'nın özünü değil yüzünü taklit etme eğiliminden kurtulma çabasında olduğunu ve bunun önemini, takdir edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. O zaman 1835-1903, 1914-1923, 1946-1960 dönemlerinin tek bir eğitim dramının ayrı kesintileri olduğunu görebileceklerini, bu dramın ise modern eğitimin kuruluşu ve gelişimi olduğunu belirtmiştir. Ona göre bu gelişme, Avrupa, Amerika ve Asya'da olagelmekte olanlar

³⁰ Toprak, a.g.t., s.s.52-53.

³¹ Fay Kirby, **Türkiye'de Köy Enstitüleri**, 2.b., İmece Yayınları, Ankara, 1962, s.14.

kadar modern fakat kesin olarak şekil, ruh ve dehası bakımından Türk olan bir gelişmedir³².

Ahmet Atılâ, Fay Kirby ile yaptığı bir konuşmada ona Köy Enstitülerine neden tutkun olduğunu sormuş ve şöyle bir cevap almıştır: “*Bu sadece Köy Enstitüleri için değil, eğitim kurumları içinde, komünizm ve diktatorya dışında, iktisadi açıdan, kalkınmayı, en iyi sağlayan kurum olması dolayısıyla.*”³³ Buradan anlaşılabilir, Köy Enstitülerinin kendine özgü yapısıyla iktisadi açıdan da ülkenin kalkınmasındaki rolünün önemidir.

Atatürk, eğitimsiz ve kadrosuz çağdaşlaşma ve kalkınma olmayacağını bilincinde olarak bir yandan yeni üniversitelerin kurulmasını önerirken diğer yandan mevcut üniversiteyi (Darülfünun), geniş çaplı bir reform ile düzeltme ve modernleştirme gereği duymuştur. Bu konuda ilk ciddi çalışmalarına ancak 1930’lardan sonra başlayabilmiştir. Bu çalışmaların ilki İstanbul Darülfünunu’nu, hem eğitim hem de teşkilat yönünden yenileyecek olan Üniversite Reformu’dur.

1 Ağustos 1933 tarihinde İstanbul Üniversitesi’nde İsviçreli Prof. Albert Malche’nin hazırladığı rapor doğrultusunda, batıdaki örnekleri gibi modern bir yükseköğretim kurumu oluşturulmaya başlanmış ve böylece Darülfünun 2252 sayılı yasayla kapatılmış, yerine MEB’e bağlı İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. Yeni üniversitenin öğretim kadrosu MEB tarafından belirlenmiş ve uygulamanın nasıl olacağını saptamak için bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyon, üniversitenin öğretim üyelerini Darülfünundan alınan profesör, öğretmen ve profesör yardımcıları; büyük kısmı Cumhuriyet döneminde Avrupa’ya gitmiş ve öğrenimlerini başarıyla tamamladıktan sonra yurda dönmüş Türklerden oluşan Darülfünun dışından alınanlar ve yabancı profesörlerden sağlamıştır. Bu dönemde batı bilim dünyasının tanıdığı orijinal araştırmalar yapan, araştırmaları klasik kitaplara geçmiş bilim insanları yetişmiştir. Atatürk’ün üzerinde durduğu diğer bir önemli nokta ise yabancı ülkelere Türk öğrencilerin gönderilmesi olmuştur. 1924’te çıkarılan yasa gereğince ilk olarak 1927-1928’de sekiz farklı ülkeye toplam 42 öğrenci gönderilmiştir. 1929-1930 yıllarında yabancı ülkelerde eğitim gören öğrenci sayısı 288’e ulaşmış, 1937-1938 yıllarına gelindiğinde ise bu sayı 204’e düşmüştür. Yabancı bilim adamları üniversite, fakülte kütüphanelerinin geliştirilip zenginleştirilmesi noktasında ve

³² Kirby, a.g.e., s.16.

³³ Ahmet Atılâ, “Dr. Fay Kirby’le Bir Konuşma”, **Kök Aylık Fikir Sanat Dergisi**, S.24(1964), s.s.12-13.

enstitü kütüphanelerinin kurulmasında önemli hizmetlerde bulunmuşlardır. Bu kütüphanelerin gereken düzeye getirilmesi için çok çalışmışlardır. Profesörler, ihtiyaç duydukları kitapların ve süreli yayınların listesini yapıp Avrupa'dan getirilmesi için de sık sık rapor ve yazılar yazmışlardır. Yabancı profesörler Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, öğrencilerin derslerde ve seminerlerde yabancı hocalardan daha çok yararlanmalarını sağlamak amacıyla Almanca ve Fransızca kitapların tercüme edilmesi faaliyetlerine de katkı sağlamışlardır. Bu tercüme girişimi Hasan Âli Yücel'in Milli Eğitim Bakanlığı döneminde gerçekleşen Batı klasiklerinin tercümesi faaliyetinin temelini teşkil etmesi bakımından önemlidir³⁴.

Maarif Vekili Dr. Reşit Galip döneminde 01.08.1933'te açılan İstanbul Üniversitesi'nden sonra 1935'te kurulan Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin açılışını, dönemin Maarif Bakanı Saffet Arıkan duyurur. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin adını Atatürk vermiş, böylece onun bir edebiyat fakültesi değil daha geniş, hedefleri daha belirli bir kurum olmasını istemiştir. Bu fakülte Ankara Üniversitesi'nin ilk akademik birimi olarak faaliyete başlar ve Ankara Üniversitesi kurulana kadar Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyetini sürdürür. İlerleyen yıllarda birçok alanda farklı üniversiteler kurulup, farklı fakülteler açılacaktır. Atatürk'ün liderliğinde gerçekleştirilen 1933 Üniversite Reformu, eğitim öğretim alanında kalkınmamız açısından değerlendirildiğinde özellikle yükseköğretim faaliyetlerinde olmak üzere bilim tarihimizde bir dönüm noktasıdır³⁵.

“Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan kısa süre sonra milli, demokratik ve laik bir eğitim programı belirlenerek öğretim birliğinin sağlanması, üniversite reformunun yapılması, Arap harfleri yerine Latin harflerinin kabul edilmesi, Türkçe'nin yabancı sözcüklerden arındırılması çalışmaları, Türk tarihçiliği üzerine bilimsel çalışmaların başlatılması, Türk milletinin dünya uygarlık tarihi içerisindeki yerinin ortaya konulması ve güzel sanatlardaki gelişmeleri Türk Devrimi'nin kültürel alanda gerçekleştirdiği belli başlı yenilikler olarak söylenebilir”³⁶.

Atatürk döneminin en çok sözü edilen bakanı Mustafa Necati (1894-1929)'dir. 1915-1918 yılları arasında arkadaşı ve daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı yapacak olan Vasıf Çınar'la birlikte Özel Şark Mektebi'ni yönetmiş, 1920'de ise

³⁴Yücel Namal, “Türkiye’de 1933-1950 Yılları Arasında Yükseköğretime Yabancı Bilim Adamlarının Katkıları”, **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, C.2, S.1 (2012), s.s.14-19.

³⁵Ali Rıza Erdem, “Atatürk’ün Liderliğinde Üniversite Reformu: Yüksek Öğretim ve Bilim Tarihimizde Dönüm Noktası”, **Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Belgi Dergisi**, S.4 (2012), s.s.377-387.

³⁶ Koç, **a.g.e.**, s.83.

Manisa (Saruhan) milletvekili olarak I. Meclis'e katılmış, 20 Aralık 1925'te Milli Eğitim Bakanı olmuştur. Mustafa Necati, müsteşarı Nafi Atuf (Kansu) ile birlikte bakanlıkta amaca uygun bir üst düzey yönetim kadrosu oluşturmaya çalışmakla işe başlamış, eğitimin felsefi temellerini yeniden oluşturma yolunda ilerlemiş, eğitim politikasının oluşturulması ve yeni bir anlayış kazandırılması için çaba göstermiştir. 1924'de John Dewey, Türkiye'ye gelerek Türk Eğitim Sistemi'nin nasıl olması gerektiği konusundaki düşüncelerini ifade eden ve günümüzde bile hala bazı yönleriyle tartışmaya açık olan bir rapor sunmuştur. John Dewey'in eğitim yaklaşımı, çocukların hayattaki ihtiyaçlarına uyum sağlayacak programlar ve öğretim yöntemleri oluşturulması ekseninde önerilere dayanan, daha çok pragmatist bir bakış açısı sunmaktadır. Mustafa Necati, Atatürk'ün yaşadığı dönemde onun devrimlerini yaşama geçirmek için büyük çabalar göstermiştir³⁷.

Cumhuriyetin ilanından hemen sonraki yıllarda Mustafa Necati, Milli Eğitim Bakanlığı'nın idari ve örgütsel yapısını düzenlemiştir. Öğretmen olma koşullarına açıklık getirilerek, öğretmenlik mesleği yasal dayanağa kavuşturulmuş, ortaöğretime öğretmen yetiştiren kurumlar açılmaya başlanmıştır. Bu dönemdeki en önemli gelişmelerden biri ise ortaokullara öğretmen, ilköğretime denetmen yetiştirilmesi, araştırma ve incelemeler yaparak yayınlamak için dünyanın her tarafından eğitim akımlarını, yöntemlerini izleyerek okullara yaymak amacıyla Gazi Öğretmen Okulu ve Gazi Eğitim Enstitüsü'nün kurulmasıdır. 1926'da Talim Terbiye Dairesi kurulmuş olup yönetmeliği hazırlanmış ve yayın, çeviri çalışmaları bu dairenin görevleri arasına alınmıştır. Talim Terbiye Dairesi'nin kararlarını bakanlar kurulunun uygulaması, bu konuda bir anlaşmazlık olması halinde ise o yıl alınan kararların Maarif Şurası'na götürülmesi kararlaştırılmıştır. John Dewey'in gelişinden sonra 1925 yılında, Kühne davet edilmiş, Türk eğitimi için bir rapor hazırlamış, Macar alfabesine benzeyen bir alfabenin kabulünü önermiştir. 1926'da ilkokullarda el işleri ve resim kursları için Leipzig Pedagoji Enstitüsü öğretim üyelerinden G. Stiehler getirilmiş ve yaptığı incelemelere dayanarak bakanlığa kısa bir rapor vermiştir. Aynı yıl okulların beklenen niteliklere ve niceliğe sahip olabilmesi için Avrupa'da öğrenim görenlerden liyakatli olanların vekâlet hesabına alınması ve Avrupa'ya öğrenci gönderilmesi uygun görülmüştür. Mustafa Necati, Avrupa gezisi sırasında tanıdığı Mısır asıllı İş Üniversitesi kurucusu ve Belçika Meslek Eğitim Müdürü olan

³⁷ Ayfer Kocabaş, "Türk Eğitim Sisteminin Felsefi Temelleri, Dewey, Mustafa Necati ve İsmail Hakkı Tonguç", **Toplum ve Demokrasi Dergisi**, C.2, S.3(2008), s.206.

Omar Buyse'un 1927'de Türkiye'ye gelmesini sağlamış, Buyse'un meslek okullarını inceleyerek sunduğu rapor Bakanlık tarafından uygulanmaya konmuştur³⁸.

Buyse, her ekonomik bölgenin ihtiyaçlarına göre meslek okulları kurulması gerektiğini ileri sürmüştür. Bu durum Milli Eğitim Bakanlığı'nın idare fonksiyonlarının merkezileştirilmesini icap ettirmektedir. Buyse'un bu fikri, Tonguç'un Köy Enstitüleri fikrinde kendini gösterir. Fakat o zaman da gerekli olan koordinasyon tarafına, ekonomik işleri ellerinde tutan bakanlıklar yanaşmamışlardır³⁹.

Türkiye'ye alanında uzman birçok bilim insanı getirilmiştir. Hepsinin düşüncelerine başvurulmuş, önerileri alınmış ve birçok kurumda sözleşmeler imzalanarak çalışması sağlanmıştır. Bunların başında John Dewey, Kühne ve Buyse gelir. Türk eğitim sisteminin temellerinde birçok düşünürün fikirleri yatmaktadır. Bunu sadece kendisinden önce birçok düşünceden etkilenmiş olabileceğini unutmamamız gereken birkaç eğitim bilimcisinin düşüncesinden ibaret olarak görmek, okumak doğru değildir. Cumhuriyet önderleri, Maarif alanında yaptıkları çalışmalarda araştırmalarının sonuçlarını kendi ülkelerinin dinamiklerini göz önünde bulundurarak uygulamak için büyük emek vermişlerdir, demek doğru olacaktır.

Dönemin Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati'nin önemli ve Köy Enstitüleri'ne temel teşkil eden faaliyetlerinden biri de hizmet verdiği dönemde 22 Mart 1926'da Maarif Teşkilatı'na dair kanunla beş yıllık ilk Muallim Mekteplerinin yanı sıra üç yıllık Köy Muallim Mekteplerinin açılmasının kabul edilmesidir. Bu kanuna göre öğretmene köyde asgari bir yaşam alanı oluşturulacaktır. Köy için özel olarak öğretmen yetiştirmek amacıyla 1926'da biri Kayseri diğeri Denizli'de olmak üzere iki Köy Öğretmen Okulu açılmıştır. Mustafa Necati'nin ölümünden sonra 1932-1933 yıllarında bu okullar kapatılacaktır⁴⁰.

Mustafa Necati, bu okulların açılma nedenini 20 Mart 1926 tarihli meclis konuşmasında şöyle açıklar: *"Köy çocuklarını köyden alıp da şehirde okutmak hatalıdır. Bu sistem tatbik edilmiş mahzurları görülmüştür. Köyden çocukları almışlar, şehir mektebinde okutmuşlar, mektebi ikmal edince o çocuklar köyüne dönmek istememişlerdir. Elimizde böyle çocuklar vardır. Onun için köy çocuklarını şehirde okutmayacağız, köyünde okutacağız. O, köyünde ne görüyorsa o hayatı yaşayacaktır. Yani mektebin içinde büyük bir arsa olacak, orada çalışacaklar hayvan bakmasını öğrenecek, bu suretle köylerinden*

³⁸ Kocabaş, **a.g.d.**, s.s.207-212.

³⁹ Kirby, **a.g.e.**, s.38.

⁴⁰ Kocabaş, **a.g.d.**, s.s.203-212.

ayrılmayacaklar. Tabii bunların programlarını Talim ve Terbiye Heyeti tetkik edecek, yapacaktır. Köy muallimlerini getireceğiz, onların şahsi fikirlerini de nazarı dikkate alacağız. Ona göre mektep açacağız, ona göre de program yapacağız.”⁴¹.

Fotoğraf 1.1: Mustafa Necati Ders Araçları Sergisinden Çıkarken

Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati (sol başta), İsmail Hakkı Tonguç'un (sağ başta) hazırladığı "Ders Araçları" sergisinden çıkarken, 1928 Ankara

(Kaynak: Hürrem Arman, a.g.e, s.82.)

Mustafa Necati'nin de bu düşüncelerinde 1927 sonrasında yaptığı Avrupa gezisindeki gözlemlerinin etkisi büyük olmuş, bununla da yetinmeyerek mesleki ve teknik öğretimin de düzenlenmesi için yabancı uzmanlar getirtmiş, raporlarını özümseyerek nasıl uygulanabileceği konusunda çalışmalar yürütmüştür. 20.yüzyılın ünlü eğitim felsefecilerinin dünyadaki eğitim sistemlerinin düşünsel altyapısının oluşmasına, gelişimine en önemli katkısı geleneksel eğitim anlayışının egemen olduğu okullara seçenek olarak İş Okulu kavramını da uygulamaya sokmalarıdır. 20.yüzyılda eğitim reformlarının içinde en yaygın olanı İş Okulu akımıdır. Jean-Jacques Rousseau'nun düşüncelerini uygulama alanına koymaya çalışan Pestalozzi ise iş eğitimine düşünme, duyma ve yapma eylemlerinin sentezi olma özelliğinden dolayı önem vermektedir. İş Okulu'nun önde gelen temsilcilerinden Kerschensteiner, bu okullara geleceğin Pestalozzi Okulu, Dewey ve öğrencisi W.H.Kitpatrick ise Proje Okulu adını vermiştir. İsmail Hakkı Tonguç'un İş Okulu kavramı, aldığı resim ve elişleri eğitimi, yurtdışında incelemiş olduğu kuram ve uygulamalar Yeni Türkiye Cumhuriyeti devrimlerinin uygulamaya geçirilerek ülke sorunlarının çözümü,

⁴¹ TBMM Zabıt Ceridesi, 20 Mart 1926, Devre:2, Cilt:23, s.273.

mevcut deneyimler ışığında Köy Enstitüleri deneyimi ile sentezlenecek ve özgünlük kazanacaktır. 10 Haziran 1935'te, Kurtuluş Savaşı'nda ve Cumhuriyet'in kuruluşunda önemli görevlerde bulunmuş bir asker olan Saffet Arıkan, Eğitim Başkanlığına getirilir ve 3 Ağustos 1935'te ise İsmail Hakkı Tonguç İlköğretim Genel Müdürlüğü'ne atanır⁴².

“Eğitmen teşkilatının ortaya çıkışıyla ilgili olarak Saffet Arıkan ve Atatürk arasında geçen konuşma sırasında toplantıda bulunan Üçüncü Umumi Müfettiş Tahsin Uzer, Saffet Arıkan'ın Atatürk'e elinde bol parası olmasına rağmen eleman sıkıntısı çekildiğini söylediğini, Atatürk'ün de Cumhuriyet ordusunun yetiştirdiği sivrilmiş, kendini göstermiş zeki çavuşlardan bu konuda yararlanılabileceğini hatırlattığını ve bunlara 'Eğitmen' adının koyulabileceğini, kısa süreli kurslarla yetiştirilebileceklerini belirttiğini ifade eder.”⁴³

İsmail Hakkı Tonguç, yeni yöntemlerle çalışmak, okul yaptırma yollarını bulmak, gereken niteliklere sahip öğretmen yetiştirmek ve köylerde yaşayan insanların ekonomik gücünü yükseltebilmek, üretim yeteneklerini artırmak, bilgiye maddi yaşantılarında başarılı olabilmeleri için işlevsellik kazandırmak gibi amaçları ihtiva eden bir rapor sunacaktır⁴⁴.

“11 Kasım 1938'de toplanan Meclis'te İnönü cumhurbaşkanı seçilince o gün Hükümeti kurmakla Celal Bayar'ı görevlendirmiş, o da kabineyi belirledikten sonra Cumhurbaşkanına onaylatmıştı. Kabinenin Maarif Vekili Saffet Arıkan idi... Saffet Arıkan Türk eğitim tarihinde ilk kez gerçekleştirilen çalışmaların başlatıcısı olmuştur. Bunlardan ilki nüfusun az olduğu köyler için eğitim örgütünün kurulmasıdır. Daha önceleri ilkokul öğretmenlerine ileri öğretim basamakları kapalı iken Arıkan döneminde başarılı ilkokul öğretmenlerinin bir yıllık yoğun öğretimden sonra ortaokullara atanmalarının önü açılmış böylece ileri eğitim anlayışının ortaokullara da girmesi sağlanmıştır. Sonradan Köy Enstitüleri'ne dönüştürülen Köy Öğretmen Okulları da Saffet Arıkan'ın Kültür Bakanlığı döneminde gerçekleştirilmiştir”⁴⁵

Bakan Saffet Arıkan'ın İsmail Hakkı Tonguç'un önüne koyduğu en önemli sorunlardan biri uzun süre öğretmen gönderilemeyecek olan nüfusu az köylere ordudan çavuş ve onbaşı olarak terhis olmuş köylüleri, kısa zamanlı kurslardan geçirerek kendi köylerinde görevlendirmenin mümkün olup olmayacağıdır. Tonguç da bunun için kapsamlı bir araştırma yapmak gerektiğini belirtir. Yozgat, Kayseri,

⁴² Kocabaş, **a.g.d.**, s.s.203-212.

⁴³ Koç, **a.g.e.**, s.106.

⁴⁴ Kocabaş, **a.g.d.**, s.s.203-212.

⁴⁵ Koç, **a.g.e.**, s.s.107-108.

Çorum ve Eskişehir'in köylerinde yaptığı incelemeler kendisinde, olumlu fikirler bırakınca Saffet Arıkan'a Eğitim Projesi için olumlu görüşlerini bildirir⁴⁶.

İsmail Hakkı Tonguç, 1939 yılı Maarif Şurası'nda köye gitmek konusunda son derece duyarlı ve istekli olan öğretmen okullarından mezun öğrencilerin köylerde güç şartlarda, fedakârca çalıştıklarını söylemiştir. Köylerde açılan Kızılçullu ve Çifteler başta olmak üzere Köy Öğretmen Okulları'nın tam anlamıyla iş yapacak karaktere sahip insan yetiştirdiğini, köyün sadece eğitim ihtiyacının değil; demirci, marangoz vb. ihtiyacının da bu öğretmenler sayesinde köylüye ulaştırılacağını, klasik öğretmen yetiştirme anlayışının dışına çıkılacağını belirtmektedir. Bundan da anlaşılacağı üzere, Mustafa Necati'den sonra Milli Eğitim Bakanlığı'nda öğretmen yetiştirme konusunda farklı atılımlarda bulunulmuş, siyasi destek de alınarak harekete geçilmiştir⁴⁷.

Eğitmen Projesi, Köy Enstitülerinin deneme aşaması sona erip olumlu sonuçlar verdiği kanısına varıldıktan sonra kanunlaştırılmış, sonrasında da Köy Eğitim Kursları, açılan Köy Enstitülerinin bünyesine alınmışlardır. Bu kurslara alınan eğitim adaylarında aranan özellikler: köyde büyümüş olmak ve karşılaşabileceği sorunlarla baş edebilme kabiliyetine sahip olmak, köye sade fakat ileri hayati sokabilecek olmak, köylülere bir takım bilgileri öğretebilecek yetenekte olmaktır. Eğitimcileri olan köylerden bir kaç birleştirilerek bölge oluşturulmakta, Kültür Bakanlığı bütçesindeki vilayetlere yardım ödeneği için ilgili vilayetlere ayrılan paradan eğitimcilerin maaşları ödenmekte ve Ziraat Bakanlığı bütçesinden de ücretsiz fidan, tohum vb. verilmektedir. Köy Eğitimcileri, özellikle az nüfuslu köylerin genel hayat seviyelerinin yükseltilebilmesi için acil bir eylem planı olarak yeterli oranda öğretmen ve ziraat uzmanı yetişinceye kadar uzun yıllar memlekete hizmet edeceklerdir. Eğitimcilerin çalıştığı köylerde, kursa katılmış ilkökul öğretmenlerinin daha sonra gezici başöğretmen olarak eğitimcilerin yanına gönderilmeleri ve görev başında da yetiştirilmelerinin katkısıyla başarılı olunmuştur. 8-10 köy bir bölgeye ayrılarak sıkı bir şekilde kontrol edilmiş, 7-8 ay kurstan sonra köylerde 4 ay stajyerlik yapan eğitim adaylarının iş başında yetişmeleri, gezici başöğretmenler ve ziraat iş yarlığı ile gerçekleştirebilmiştir. Amaç ise köy eğitimcilerini eğitim öğretimin içeriği, yöntemleri ve uygulaması hakkında kısa ve pratik değeri bulunan, sağlam bilgi ve becerilerle donatmaktır. Eğitim Projesi ile

⁴⁶ Koç, a.g.e., s.109.

⁴⁷ A.g.e., s.s.56-57.

Cumhuriyet rejiminin prensipleri köylere ulaştırılacak, köylüye vatandaşlık bilinci kazandırılacak, Ziraat Vekilliği'nin yapacağı desteklerle köylünün zirai alanda kalkınmasına yardımcı olunacak, köy kadınlarının seviyesini yükseltmek amacıyla bayan eğitimci adayları da kabul edilecektir. Eğitimci bunların sağlayıcısı olmanın yanı sıra ilköğretim çağındaki çocuklara okuma, yazma, hesap yapma ve ilk üç sınıfın bilgilerini öğretmekle yükümlüdür. Kültür ile Ziraat Bakanlıkları arasındaki işbirliğiyle 1936'da Eskişehir'de deneme amaçlı açılan Köy Eğitimci Kursu'ndan olumlu sonuçlar alınca bir yıl sonra Eskişehir'e bağlı Mahmudiye ile Hamidiye köyleri ve Kocaeli'ne bağlı Arifiye'de, Erzincan, Edirne ve Kars'ta birer kurs açılmış, 1938'de dokuz ilde daha kurs açılıp eğitimci yetiştirme projesine hız kazandırılmıştır. 1938'de bu kurslara 1500 eğitimci aday devam etmiş, 1938-1939 öğretim yılıyla beraber bütün illere yayılması planlanmıştır. Eğitim ve öğretim, kültür, iş ve ziraat esasları üzerinde yürümektedir⁴⁸.

Fotoğraf 1.2: Mahmudiye Eğitimci Kursu Öğrencileri

(Kaynak: Haz.: Ekrem Işın, **Düşünen Tohum Konuşan Toprak-2 Cumhuriyet'in Köy Enstitüleri 1940-1954**, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2012, s.11.)

1940 yılına kadar 4500 eğitimci yetiştirilmiş, gelecek yıllarda da nüfusu az olan köyler için bu teşkilattan yararlanılması planlanmıştır. Köylerde göreve başlayan eğitimcilerden başarılı sonuçlar alınmasına karşın eğitimciler sadece

⁴⁸ Koç, a.g.e., s.s.110-114.

ilkokulun birinci devresine ait programları izleyebilmektedir. Eğitimci Teşkilatı, kültür yolunda köye doğru bir adımdır, normal ilköğretimle karıştırılmamalıdır⁴⁹.

Eğitimci kurslarında verimli sonuçlara ulaşılması, eğitim öğretimin etkinliklerinin daha düzenli, örgün bir eğitim kurumunda verilmesinin daha doğru olacağı düşüncesini ortaya çıkarmış, Mustafa Necati dönemindeki Köy Muallim Mekteplerinde olduğu gibi Köy Öğretmen Okullarının açılmasına yol açmıştır. 1937 yılında İzmir Kızılçullu ve Eskişehir Çifteler’de iki Köy Öğretmen Okulu açılmış, 1938-1939 öğretim yılında ise biri Trakya Keşirtepe’de diğeri 1939-1940 öğretim yılında Kastamonu Gököy’de bulunmak üzere iki köy öğretmen okulu daha açılmıştır. Köy Öğretmen Okullarının sayısı dörde yükselmiştir⁵⁰. Köy Enstitüsü adı ilk olarak Tonguç’un 12.08.1937’de Edirne-Karaağaç Eğitimci Kursunda görev yapmakta olan Ferit Oğuz Bayır’a yazdığı mektupta geçmektedir: *“Bir hafta evvel güç halle İzmir’e gittim, geldim. Orada Amerikalılardan alınan kolej binalarında ve Eskişehir’de Mahmudiye’de senin pek hoşuna gidecek Köy Enstitüsü açıyoruz”*⁵¹.

2.Köy Enstitülerinin Kuruluşu

Köy davası, amacı ulusal eğitim ve kültür anlayışını güçlendirerek yaymak, üretimi artırmak, köyü kalkındırmak olan ve bu hedefler doğrultusunda büyük emekler sarf edilmiş olmasına rağmen henüz başarı sağlanamamış bir konudur. Köyün ve köylünün kalkınmasının, ülkenin her alanda kalkınmasında önemli bir role sahip olduğunun farkına varan devlet, tüm dikkatini köy davasına çevirmiş, köyün imarı ve köylünün yetiştirilmesi konularını önemseyerek gelişmiş seviyede köyler oluşturmayı hedeflemiştir⁵².

1935’lerde nüfusun yüzde sekseni köylüdür ve bu kitle okuma, yazma, sağlık ve üretim konularında yeterli donanıma sahip olmamakla birlikte sosyal yaşantısına hâkim olan gelenek ve göreneklere eleştirel bir fikirle yaklaşabilecek, kendi yaşantısını sorgulayabilecek, gücünün farkına varabilecek bir kültür birikimine de sahip değildir. Çağın çok gerisinde kalmış, ihmal edilmiştir. Atatürk’ün bu konuya eğilmesi ile birlikte dönemin politikacıları, pedagoğları bu alanda sorumlu diğeri cumhuriyet önderleri, bu işi gelinen sürecin sonunda kökten ve ciddi olarak ele alıp

⁴⁹ Koç, a.g.e., s.121.

⁵⁰ Ahmet Özgür Türen, “Köy Enstitülerinin Kuruluşu”, **Köy Enstitüleri Dosyası Türk Rönesansı**, Haz.: Ahmet Özgür Türen, 8.b., Destek Yayınları, İstanbul, 2018, s.25.

⁵¹ Ahmet Özgür Türen, a.g.m., s.25.

⁵² Koç, a.g.e., s.s.203-204.

incelemişlerdir. Bu incelemeleri değerlendirerek ne yapılması gerektiği konusunda bir takım sonuçlar çıkarmışlardır. Köy eğitimi konusunda daha önceden sahip olunan deneyimler ışığında bütün dünyada izlenen eğitim-öğretim politikaları, anlayışları incelenerek değerlendirilmiş, ülkemizin gerçekleri ve ulusal değerlerimiz göz ardı edilmeksizin çalışmalara başlanmıştır⁵³.

1935'te yapılan nüfus sayımı istatistiklerine göre Türkiye'de kadın nüfusunun sadece %8,2'si; erkeklerin ise %23,3'ü okuma-yazma bilmektedir. 40.000 Türk köyünden öğretmenli okulu olan köy sayısı 4.959, eğitimli okulu olan köy sayısı ise 4.000'dir. 31.000 köyde okul bulunmamaktadır. 150'den az nüfusu olan 16.000 köyde eğitimci kullanmak yoluyla 20.000 öğretmene ihtiyaç vardır. Nüfusu 400'den fazla olan öğretmeni eksik ya da olmayan köyler ve küçük kasabalar için 15.000, Eğitimci teşkilatındaki gezici başöğretmenlikler için 3.000, eğitimli köylerin bölge merkezlerinde oluşturulan tam zamanlı okullar için 2.000 olmak üzere toplam 20.000 öğretmene gereksinim duyulmaktadır. 1927'den itibaren hükümetin yoğun çalışmalarıyla okuma yazma oranı artırılmasına karşın nüfusun dörtte üçü okuma yazma bilmediğinden, ülkenin gelişmesiyle doğru orantılı olan iktisat ve eğitim sisteminin temelini oluşturacak bu çalışmaları geliştirerek devam etmek gerekmektedir. Bu tabloya bakıldığında Türkiye'de eğitimin temel ihtiyaçlarının tam anlamıyla belirlenmediği, bunun için gerekli olan araçların elde edilmesi konusuna yeterince eğilinmediği, uygulamaya dönük çalışmaların yetersiz kaldığı görülür. Eğitim öğretimin kalitesini artırmak amacıyla gösterilen çabalardan yeterli oranda verim alınabilmesi için eğitim sistemi iyi düzenlenmeli, uygun anlamda yapılacak doğru bir programa uzun süre bağlı kalınmalıdır. Geline süreçte ziraat, fen ve mühendislik, sanayi, işçi ve idarecileri ile ticaret alanına eğilimin son derece zorunlu olduğu, ulusal eğitim anlayışını da bunu göz önünde bulundurarak inşa etmek gerektiği noktasında fikir birliğine varılmıştır⁵⁴.

*“Köye dayanmayan hiçbir teşkilatın verimli, faydalı olmasına imkan yoktur. Köyden kuvvet alamayan hiçbir iş normal bir şekilde inkişaf ettirilemez.(...) Köylüsüz yeni bir medeniyet yaratılamaz, devam ettirilemez.(...) Köy güzelleşmedikçe bütün memleket güzelleştirilemez.”*⁵⁵ düşünceleriyle İsmail Hakkı Tonguç, gelişimin başlangıç noktasının Köy olması gerektiğini ifade etmiştir. Ülkenin iktisadi gelişimi,

⁵³ Mahmut Makal, **Köy Enstitüleri ve Ötesi**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2009, s.s.46-47.

⁵⁴ Koç, **a.g.e.**, s.203.

⁵⁵ Baha Mutlu Aydın, **Köy Enstitüleri ve Toplum Kalkınması**, 2.b., Anı Yayıncılık, Ankara, 2013, s.8.

gerçekleşebildiği ölçüde halkın eğitimi aracılığıyla ve üretimin artmasıyla mümkün olacak, insan kaynağı olarak ise Türkiye nüfusunun çoğunluğunu oluşturan köylüye ihtiyaç duyulacaktır. “Kadro dergisi tarafından ileri sürülen bir düşünüş: Türkiye’nin problemlerinin Batı problemlerinden farklı olduğunu kuvvetle göstererek Türkiye’nin hem liberal kapitalizmden hem de komünizmden farklı olarak kendi yolunu kendisi bulması gerektiğini ortaya atmakla Kadrocular, eğitim meselelerinde Batı’yı taklit etmek mecburiyeti duygusundan kendilerini kurtarmışlardı. Kemalizm ideolojisini, devletçilik prensibi ile tamamlayan Kadrocular, Türk evriminin adım adım planlı olarak gerçekleştirilmesi işine rasyonel bir temel hazırlamış oldular. Ulusal ekonomik bağımsızlığa kavuşmak için memleketin insan kaynaklarını seferber etmek işinde Kadrocular gerek Halk Partisi’ne, gerek onun dışındaki eğitimcilere ipuçları vermiş oldular. Devletçiliğin siyasi bir prensip olarak kabul edilmesinin birçok sonuçları olacaktı fakat Milli Eğitim Bakanlığı’nın mali görüşü üzerine hemen bir tesiri olmadı. Ancak 1932’de çıkan ve devletçi düşünüşün liberal olmayan taraflarına kısmen bir tepki gibi gözüken bir eser, eğitimin finansal çıkmazına karşı bir çözüm yolunu dolayısıyla gösteriyordu.”⁵⁶.

İsmail Hakkı Tonguç’un İş ve Meslek Terbiyesi adlı eseri, Kemalizm devrinin eğitim tarihinin en önemli belgesi olarak bu çözüm yolunu gösteriyordu⁵⁷.

Köy öğretmenleri için ayrı öğretmen okulları fikri birçok kez dile getirilmişti fakat öğrencileri seçip bir araya getirme meselesi ile doğrudan doğruya meşgul olunmamıştı. 1927’den önceki yıllarda realizm ve realiteden kaçınma karışığı bir görüş, köy öğretmeni olarak yetişecek olan kimselerin köy kökenli olması fikrini daha değerli buldu. Diğer taraftan ne aydınların ne de öğretmenleri okutanların köy toplumu, müesseseleri veya ziraat ekonomisi ve teknoloji hakkında temelli fikirleri olmadığı görülüyordu. Köy koşullarını yakından tanıyan öğrencilerin başarılı köy öğretmeni olacaklarına inanılıyordu. Dönüm noktalarından biri olan *Yaban* romanı ile aydının köylüye öğreteceği şeylerden çok, aydının köylüden öğreneceği şeyler olduğunu bazı aydınlar görmeye başladılar. Pek az aydın (özellikle İsmail Hakkı Tonguç), köy toplumunun özünde Cumhuriyet prensipleriyle ve modern hayatla müşterek taraflar olduğunu, hatta romantiklerin köyü değiştireceklerini zannetmelerine karşın köyün şehir aydınlarını değiştirme gücünde olduğunu düşünmeye başladı⁵⁸.

⁵⁶ Kirby, a.g.e., s.55.

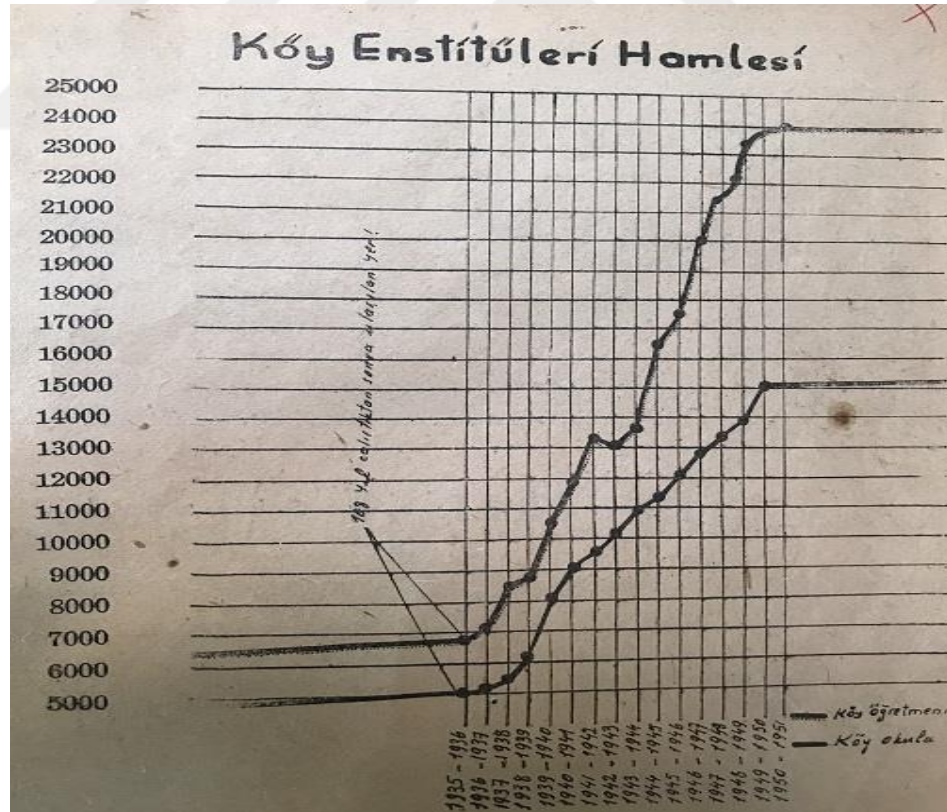
⁵⁷ A.g.e., s.55.

⁵⁸ A.g.e., s.s.60-67.

Köylünün yaşamını değiştirmeyen okul, yaşamında önemli bir yere de sahip olamıyordu. Bir kısım yöneticiler, köylülerin geri kalmışlığının en önemli nedeni olarak yanlış ve eksik eğitimi, yanlış okullaşmayı görüyordu. Uzun yıllar okulu bulunan köylerde, okulsuz köylerle karşılaştırıldığında önemsenecek, fark yaratacak oranda bir gelişme, yenileşme olmadığına göre bu ihtiyacı karşılayacak farklı bir öğretmene, farklı bir okula gereksinim var demekti. 1935'e gelindiğinde bu düşünce olgunlaştı ve Toplum Kalkınması atılımı başlatıldı⁵⁹.

"Köy Enstitülerinin kurulması ve yeni öğretmen tipi basında, 'Türk Köylünün Büyük Zaferi' gibi başlıklarla duyurulmuştur. Yeni köy öğretmeninin köyde yalnız öğretimi değil üretimi de geliştireceği söylenmiştir. Ülkenin sosyal, zirai ve iktisadi yönden kalkınmasında Köy Enstitülerinin büyük yararları olacağı belirtilmiştir. Köylü ile şehirli arasında yaratılmış olan farkın enstitülerle ortadan kaldırılacağı savunulmuştur. Baltacıoğlu, Köy Enstitüleri Kanunu'nun basında büyük bir sempatiyle karşılanarak Cumhuriyet hükümetinin zaferi olarak görüldüğünü, kendisinin de böyle düşündüğünü belirtir"⁶⁰.

Şekil 1: 1935-1951 Köy Okulu ve Öğretmeni Sayısındaki Değişimi Gösteren Grafik

(Kaynak: Şerif Tekben, Neden Köy Enstitüleri, Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı Yayınları, İstanbul, 1962, s.13)

⁵⁹ Aydın, a.g.e., s.20.

⁶⁰ Koç, a.g.e., s.s.230-231.

İlk atılım 1936'da çıkarılan 3238 sayılı Köy Öğretmenleri Yasası ile başlamış ve iki tane Köy Öğretmen Okulu ve Eğitim Kursu açılmıştır. Bu sayı 1940'ta 14'e çıkmış ve aynı yıl 17 Nisan'da çıkarılan 3803 sayılı yasayla adları da Köy Enstitüleri olmuştur. Sonradan bu sayı 21'e yükselmiştir. Köy Enstitüleri'nin ilkeleri 1936'da İlköğretim Genel Müdürü Hakkı Tonguç ile bakan Saffet Arıkan tarafından hazırlanmıştır⁶¹.

1938 tarihine kadar yürütülen eğitim ve kalkınma çabalarında önemli katkıları olan Saffet Arıkan, Mili Eğitim Bakanlığı görevinden ayrılınca yerine 28 Aralık 1938'de Hasan Ali Yücel atanmıştır. İsmail Hakkı Tonguç, Yücel'in de tıpkı Arıkan gibi işe başladığının ertesi günü İlköğretim davasına sarıldığını, prensiplerde hiçbir değişikliğe gidilmediğini, çalıştıkları köylerde eğitimleri işbaşında gördüğünü, davayı en sert eleştiriler karşısında bile savunduğunu, duyduğu inancı belirtmektedir⁶².

Yücel, göreve geldikten sonra öncelikle yaptığı işlerden biri de Maarif Şûrası'nı toplamak olmuştur ve Şûra'da tartışılan konulardan biri de köyde eğitim sorunudur. Köy öğretmeni yetiştirme projesinde başarılı sonuçlar elde edilmesinden ötürü geliştirilmesi yönünde adımlar atılması, Şûra'da karara bağlanan konulardandır. Öğretmen sorunu tam manasıyla çözülene kadar az nüfuslu köylere eğitim gönderilmesinin sürdürülmesi kararı alınır. Uzun zamandır çözülemeyen köy eğitimi sorununa böylelikle köyün içinden çözüm bulunması Şûra'da kararlaştırılır. Muhalif düşüncelere, itirazlara karşın oylamaya sunulan rapor, kabul edilerek Köy Enstitüleri Kanunu'nun temelleri atılmıştır. Hasan Âli Yücel, İsmet İnönü'nün de desteğinin alınmasıyla birlikte bakanlıkta oluşturduğu kadroyla on beş sene içinde, köyde eğitim sorununu çözecek bir planın hazırlıklarını başlatır. Aynı dönemde İsmail Hakkı Tonguç'un 31 Ocak 1940 tarihinde İlköğretim Genel Müdürlüğü'ne asaleten ataması gerçekleşmiştir⁶³. Köy Enstitüleri Kanunu, 17 Nisan 1940'da TBMM'de görüşülmeye başlanmış ve tek oturumda 278 oyla kabul edilmiştir⁶⁴. 148 milletvekilinin oylamaya katılmaması, CHP içerisindeki muhalefetin göstergesidir. Bir diğer tartışma konusu da 4274 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Yasa Tasarısı görüşülürken yaşanır. Sebebi ise yasa ile enstitü

⁶¹ Makal, **a.g.e.**, s.47.

⁶² Aydın, **a.g.e.**, s.72.

⁶³ Türen, **a.g.m.**, s.s.27-31.

⁶⁴ **TBMM Zabıt Ceridesi**, 17 Nisan 1940, Devre:6, Cilt:10, s.92.

mezunlarına köyde birçok misyon yüklenmesi, eğitimde tarıma ve teknik işlere kadar birçok görev tanımlanmasıdır. 3803 sayılı yasa gibi 4274 sayılı yasa da kabul edilerek uygulamaya konur⁶⁵. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu ve Müzakereleri'nin 19. ve 20. maddelerde ise şu ifadeler yer verilmiştir:

“MADDE 19.- Ders ve iş araçlarıyla sanat ve ziraat aletlerini tedarik edemeyecek kadar fakir olan ailelerin çocuklarının bu ihtiyaçlarını temin etmek maksadıyla köy bütçelerine tahsisat konulur.

Fakir ailelerin çocuk sayısı ve bu çocukların ihtiyaçlarına karşılık olmak üzere köy bütçelerine konacak tahsisat miktarı öğretmen, öğretmen, gezici öğretmen veya gezici başöğretmenin teklifi üzerine köy ihtiyar meclislerince kararlaştırılır.

MADDE 20.- 3803 sayılı kanununun 16. maddesine göre okulun sıra, masa, yazı tahtası, harita, tebeşir, soba, odun, kömür, lamba, petrol, süpürge gibi daimi ihtiyaçlarını temin etmek üzere köy bütçelerine köyün gelir kaynaklarıyla uygun olarak tahsisat konur.

Okulun bu ihtiyaçlarını bütçenin tanziminden bir ay evvel köy muhtar ve ihtiyar meclisine öğretmen ve öğretmenler yazıyla bildirirler.”⁶⁶

Bu kanun maddelerinden anlaşılacağı üzere eğitimciler, köy bütçesinin eğitim-öğretime yarar sağlayacak şekilde kullanılması üzerinde etkilidirler. Eğitim-öğretim imkânlarının iyileştirilebilmesi için var olan bir takım sorunlara çözümler üretme çabası da mevcuttur.

3. Köy Enstitülerinin Kuruluş Amacı

Farklı zamanlarda, farklı kişilerin Köy Enstitülerinin kuruluş amacına yönelik olarak belirttiği düşüncelerini, yapılan tanımlamalardan ve yazılan şiirlerden yola çıkarak da değerlendirebilmek mümkündür.

*“Şu yurt efendisinin elinden olsun tutan,
Ocakta tezek değil, sobada kok göreyim.
Sapsarı, çırılçıplak avucuyla toprak tutan,
Şu duvar dibindeki yavruyu tok göreyim.*

...

Geçmişim göremedi ne olur ben göreyim! (H. Avni Tatar)”⁶⁷

⁶⁵ Türen, **a.g.m.**, s.s.27-31.

⁶⁶ Maarif Vekâleti, **Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu ve Müzakereleri (3/VI/1942-19/VI/1942)**, Maarif Matbaası, Ankara, 1943, s.154.

⁶⁷ Ahmet Köklügiller, **Köy Enstitüleri Nedir? Ne Değildir?**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2016, s.49.

*“Dolacaklar inançla güçle
Aydınlanacaklar, aydınlatacaklar
Yüceltmek için bu ülkeyi
Geldikleri yerlere dönecekler. (Mahmut Makal)”⁶⁸*

“Köy Enstitüleri öğretimi, kişinin çevresine olan bağlılığını, köylünün esenliği için duyduğu ilgiyi, düzenli bir gelişme sonucunda sağlamlaştırmak amacını güttü. Bundan köy sorunlarını basit bir yoldan çözmeye kararlı yeni bir aydın tipi çıktı. (Prof. Dr. Kemal Karpat)”⁶⁹

17 Nisan 1940 tarih ve 3803 sayılı yasa ile ülke eğitim sisteminde köklü ve özgün bir yapıya sahip olan Köy Enstitüleri kurulur. Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel ve Genel Müdür İsmail Hakkı Tonguç, olgunlaşan bu düşünceyi Köy Enstitüleriyle hayata geçirir. Köy çocuklarının öğretmen olarak yetiştirilmesi ve yine köylere köyü kalkındırmak amacıyla öğretmen olarak gönderilmesi için açılan bu okullar sağlık, tarım, ustalık ve birçok konuda sosyal lider olma anlayışıyla, *iş içinde iş için eğitim* modeli doğrultusunda eğitim öğretimi gerçekleştirir. Bu okullar kentlerden uzak, tren istasyonlarına yakın kırsal yerleşkelerde kurulmaya başlanır⁷⁰.

“Köy Enstitüleri” adı, köy eğitiminde yalnızca köylüye okuma yazma öğreten değil, köylünün ve ülkenin ihtiyaçlarına cevap verebilecek çok yönlü eleman yetiştirme gereksiniminden doğmuştur⁷¹.

Gelişiminin temeli köye bağlı olan ülkeler, köylerini geliştirip dönüştürdükten sonra kalkınma yoluna girebilirler. Köye dayalı değerleri ve kültürleri korumak gerekir. İsviçre buna örnek gösterilebilir. İsviçre’nin en hassas politikalarından biri, köycülük bilincini ayakta tutmak ve yozlaştırmamak olmuştur. Köye gereken değer verilmediği takdirde Türk halkının toplumsal ve tarihsel değerleri kısa zamanda yozlaşır. Türkiye’de köycülük ülküsü enstitülerde, köyü çeşitli yönlerden inceleyen bir aydın tipinin ortaya çıkmasıyla ayrı bir yer edinmiştir. Enstitü düşüncesi temel olmak koşuluyla köyler yeniden düzenlenir, toprak reformu

⁶⁸ Köklügiller, **a.g.e.**, s.51.

⁶⁹ **A.g.e.**, s.51.

⁷⁰ Karakuş, **a.g.e.**, s.19.

⁷¹ **A.g.e.**, s.28.

yapılarak köylü yeteri kadar toprağa kavuşturulursa, köy bir üretim alanı haline gelecek ve kalkınacaktır⁷².

Köy enstitülerinde öğrencilere aktarılmak istenen türküsü, müziği, edebiyatı, oyunu, folkloru ile köye bağlı ulusal, yerli bir kültürdür. Atatürk devrimleri böyle bir kültürle yoğrulan öncülerle köye gidecek, halka ulaşacaktır. Milliyetçi olmak böyle bir ulusal çabanın içinde olmayı gerektirir. Türkiye'nin kalkınması ve canlanması buna bağlıdır⁷³. Örneğin enstitü uygulamasının sonucunda zeybek oyunları, halaylar, horonlar ilk kez köy çevresinden çıkmış, geniş kitlelerin hep birlikte oynadıkları oyunlar haline gelmiştir. Bilinmeyen, yaygınlık kazanmayan oyunlarımız, türkülerimiz, masallarımız, folklor ürünlerimiz 21 enstitü aracılığı ile derlenmiş; halkın yaşayışını, özünü daha iyi tanıma olanağına kavuşulmuştur. Ayrıca dünyanın seçkin yapıtları, kısa sürede enstitü kitaplığını doldurmuş ve yepyeni düşünceler ışığında ulusal kültürümüz zenginleşmiş, enstitüler bu konuda çeşitli çalışmaların yapıldığı ulusal kültür merkezleri haline gelmeye başlamış, öncü olmuşlardır⁷⁴. Öngörülen hedefe ulaşma yolunda birçok adım atıldığı söylenebilir.

Köyün sosyal hayatını yükseltmek ve canlandırmak için özel günlerde halk türküleri söylenerek, oyunlar oynanarak, çeşitli müzik aletleri kullanılarak törenler yapılması, radyodan azami ölçüde yararlanmak ve yararlandırmak, köydeki ekonomik hayatı canlandırmak için önlemler alınmasında, ormancılıkla ilgili bilgiler vererek ormanların korunmasında ve kurulmasında köylüye yardımcı olmak, tarihi eser ve anıtların onarılması çalışmalarında, neslinin tükenmemesi gereken hayvan ve bitki cinsleri ile ilgili olarak köylüler ve muhtarla işbirliği yapmak, köy gençlerinin hareketli ve sağlıklı gelişimleri için sporla ilgilenmelerini teşvik etmek ve bunun gerçekleşmesine çalışmak enstitülerin sorumlulukları içerisinde. Bunun da ötesinde enstitülere, yeni kurulmakta olan Cumhuriyet rejimini ayakta tutmak ve geliştirmek misyonunun da yüklendiği anlaşılmaktadır⁷⁵.

Güler Yalçın, Köy Enstitüleri'nin kuruluşu ve amacıyla ilgili olarak: *"Başlangıç olarak, 1937-1938 yılında İzmir Kızılçullu ve Eskişehir Çifteler 'de Köy Öğretmen Okulu açılıyor. Ondan sonra 1938-1939'da Lüleburgaz Kepirtepe'de, 1939-1940'ta Kastamonu Gököy'de Köy Öğretmen Okulu açılıyor. Bunlar Köy Enstitüleri'nin öncülleri. Daha sonra 3704 sayılı yasa çıkıyor, eğitim kursları ile yeni kurulan ve*

⁷² Köklügiller, **a.g.e.**, s.s.28-29.

⁷³ **A.g.e.**, s.39.

⁷⁴ **A.g.e.**, s.103.

⁷⁵ Yalçın, **a.g.e.**, s.98.

kurulacak olan Köy Öğretmen Okulları için arazi sağlanacak ve kurumlara döner sermaye verilecek. Köy Enstitüsü müdürleri artırma, eksiltme kanunundan muaf tutuluyorlar. Bunun sebebi de bürokratik engelleri ortadan kaldırmak. Çünkü her şeyin çok çabuk yapılması gerekiyor. Bu hızı kazanmak için de başka bir formül bulunması gerekiyor. Dolayısıyla bu kanundan muaf olununca döner sermayeler aracılığıyla alımlar yapıldı. 17 Nisan 1940'ta Hasan Âli Yücel artık Milli Eğitim Bakanı. Hasan Âli Yücel 3803 sayılı 'Köy Enstitüleri Kuruluş Kanunu'nu 17 Nisan 1940'ta çıkarıyor. İnönü, Cumhurbaşkanı artık. Köy Enstitüleri Kuruluş Kanunu'nun birinci maddesi 'Köy öğretmeni ve köye yarayan diğer meslek erbabı yetiştirilmek üzere de açıldı yani, köyün ihtiyacı olacak meslekler diğer okullarda okutulacaktı. Hatta 300'den fazla Köy Bölge Okulları adıyla okullar açıldı. Oralarda diğer meslek erbapları yetiştirilmek üzere ama devam etmedi, yarım kaldı. Ancak Enstitülerde öğretmen yetiştirildi. Buradan mezun olan öğretmenler köylerinde her türlü eğitim ve öğretim işlerini görecekler, ziraat işlerinin fenni bir şekilde yapılması için bizzat meydana getirecekleri örnek tarla, bağ ve bahçe, işlik gibi tesislere rehberlik edecek ve köylünün bundan istifade etmelerini sağlayacaklar. 11. maddeye göre de "mezun öğretmenlere istihsale yarayıcı aletler, ıslah edilmiş tohum, çift ve irad hayvanları, cins fidan gibi istihsal vasıtaları, tayin edildikleri okulların demirbaşına geçirilmek suretiyle devletçe parasız olarak verilir." Mezun olduktan sonra gittikleri köylerde onlara belirli bir arazi devlet tarafından veriliyor. Okulu bitirdikten sonra kendi köylerinde öğretmenlik yapmak için dönüyorlar ve başöğretmen tayin ediliyorlar. O kadar değerliler ki başöğretmenlik yapıyorlar. Onlara verilen hayvan, arazi, araç ve gereçle hem kendi geçimlerini sağlayacaklar hem de köylülere rehberlik edecekler. Bu kanun çıktıktan sonra Köy Enstitüleri resmen kurulmuş oluyor. Onlar öğrenci, öğretmen ve usta öğretici ile yeni bir yaşam kuruyorlar"⁷⁶ şeklinde belirttiği bilgileri bizlerle paylaşmıştır. Ülkü Dergisi'nde de Köy Enstitüleri Kanunu'nun esasları şöyle ifade edilmiştir: "Memleketin muhtelif yerlerinde ve muhtelif köylerde beş yıllık ilk tahsilini tamamlamış köy çocukları alınacak, en az beş yıl okutulacaktır. Enstitülerde yalnız tedris ve terbiye usulleri değil, köye yarar amelî ziraat ve san'at şubeleri de öğretilecektir. Buradan mezun olan öğretmenler 'tayin edildikleri köylerin her türlü öğretim ve ekim işlerini' görecekler, 'ziraat işlerinin fenni bir şekilde yapılması için bizzat meydana getirecekleri örnek tarla, bağ ve bahçe, atölye gibi tesislerle köylülere rehberlik ve onların bunlardan istifade etmelerini te'min' edeceklerdir. Enstitülerin yetiştirdikleri öğretmenler yalnız köylerde çalışacaklardır. Kendisine yirmi liradan başlayarak ve fasılalarla yükselen bir maaş ile köyde bir ev tahsis olunacaktır. Bu öğretmenlere istihsale yarayıcı aletlerle ıslah edilmiş tohum ve cins fidan gibi istihsal vasıtaları ve köy hududu içinde ziraat işlerine elverişli, okul talebesinin ders

⁷⁶ Yalçın, a.g.e., s.s.144-145.

tatbikatına yetecek ve öğretmenle ailesini geçindirecek vüs'atta ârazı verilecektir. Bunlardan birisi herhangi tabii sebeple bir arzaya uğrarsa devlet yeniden noksanları tamamlayacaktır. Tatbikat sırasında elde edilen mahsul öğretmenin olacaktır. Köy öğretmenlerinin işleri gezici başöğretmenler ve ilk tedrisat müfettişleri tarafından takip ve teftiş edilecektir. Öğretmenlerin işlerinin normal bir şekilde yürütülmesinde devlet teşkilatı mensupları kendilerine yardım edeceklerdir. Maarif Vekâleti köy öğretmenleri için ayrıca bir tekaûd sandığı ve bir de sağlık ve içtimai yardım sandığı tesis etmektedir. (...)"⁷⁷

Buradan yola çıkarak yine Köy Enstitülerinin kuruluş amacına yönelik yöntemler belirlendiği ve kullanıldığı söylenebilir.

4. Köy Enstitülerinde Eğitim Öğretim Anlayışı

Talip Apaydın, bir Köy Enstitüsü mezunu olarak bilgiyi iş haline getirmek gerektiğini, bilmenin söylemek değil yapmak olduğunu, ilkel hayatı geliştirme ve güzelleştirmenin önemini kendilerine Köy Enstitüleri'nde sık sık anlatılan ve enstitülerin eğitim öğretim felsefesini anlayabileceğimiz bir fıkrayla ifade etmiştir: *"Bir müzisyen, bir filozof, bir doktor Afrika'nın ortasında zencilere esir düşmüşler. Zenciler kabile başkanının çevresine toplanmışlar, bunları yiyecekler. Müzisyen el kol hareketleri ile kendisinin müzisyen olduğunu, çalgı çaldığını, kabileye yararlı olacağını anlatır. 'Peki, göster hünerini' derler. O da içi oyuk bir ağaca atkıyruğu telleri gerer, bir de yay yapar, başlar çalmaya... Zenciler hoşlanırlar. Hatta çaldığı havaya uyup oynarlar. Onu öldürmezler. Doktor kendi işini anlatır: 'Hastaları iyi ederim, ölecekleri ölümden kurtarırım' der. Bir hasta getirirler. Doktor muayene eder, çantasını açıp iğne yapar. Hastayı kurtarır, onu da affederler. Sıra filozofa gelir. Fakat o bir türlü ne iş yaptığını anlatamaz. 'Ben filozofum, insan ruhunun oluşlarından, evrenin gizlerinden, aklın erdiği, ermediği sorunlardan söz ederim' diye bağırır. Zenciler hiçbir şey anlamazlar. Doktorla müzisyen bakarlar ki iş kötüye gidiyor, arkadaşlarını kaybedecekler, aralarında göz kırpıp işaretleşirler. İlerdeki kuyunun başında döne döne su çeken beygiri gösterirler. Bu filozoftur, hep aynı yerde döner derler. Zenciler de yorgun beygiri çözüp onu koşarlar. Böylece filozof, kazanda pişmekten kurtulur"⁷⁸.*

⁷⁷ M. Fuad Köprülü (Direktör), "Aydın Hadiseleri-Milli Bayram-Köy Enstitüleri- Kültür Temasları-Tabiat Hadiseleri-Yurd Dışında", **Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi**, C.XVI, S.87(1940), s.276.

⁷⁸ Talip Apaydın, **Köy Enstitüsü Yılları**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2009, s.70.

Düşünmek önemlidir ama faaliyete geçmeyen düşüncenin kimseye bir faydası yoktur. Köy Enstitüsü mezunları kendilerine bilgi düşmanlığının aşılmadığını, sadece kuru, hayatta işe yaramayan, ezber bilgilerin yetersiz olduğunu, yaşama bir değer katmadığını, onlara sürekli okuma, ders kitaplarının dışına taşmalarının öğütlendiğini, Köy Enstitülerinin kalem efendisi yetiştiren okul görüşünden uzak bir anlayışa sahip olduğunu kendi eserlerinde sıklıkla dile getirmişlerdir. Bunlardan biri olan Çifteler Köy Enstitüsü öğrencisi Mustafa Aydoğan şimdiki eğitim sisteminin bir eleştirisini şu sözleriyle dile getirmiştir: “*Yani siz tarımı bugün okulların çoğunda yapıldığı gibi, saksıda çiçek yetiştirmek, saksıda buğday yetiştirmek şeklinde yaptığınız zaman onu öğretemezsiniz. Bu ezbere bir şey olur. Benim torunlarım öyle yapıyorlar. Bir tohumu alıyorlar, pamuklu bardağa koyuyorlar, orada yetiştiriyorlar. Bu, tarım öğretimi değildir.*”⁷⁹

Köy Enstitülerinin kurucusu İsmail Hakkı Tonguç, enstitülerdeki eğitim öğretim anlayışını şu sözleri ile dile getirmektedir:

*“Uygulanmayan bilgi, boş ve gereksiz bilgidir. Bilmek demek, yapmak demektir. Bir şeyi yapabiliyorsak, biliyoruz demektir. Doğru, iyi, düzgün yazamıyor ya da resim yapamıyorsak, anlatmak istediğimiz konuyu bilmiyoruz demektir. Bir olayın deneylerini yapmaktan, müzik parçalarını bir alet ile çalmaktan ya da notaya uygun olarak söylemekten aciz isek, o olayı ya da parçayı bilmediğimiz anlaşılır. İlgili kitabı veya dergiyi okuyarak, doğayı ve toplumsal yaşamı inceleyerek bilgi edinmiyorsak, kitapta yazılanı ya da öğretmenin anlattığını ezberleme yolunu tutmuşsak, ikolastiğin kölesi olmuşuz demektir. Köy Enstitülerinde yetiştirilen çocuklar, ikolastiğe köle olmaktan kurtarılmaya çalışılmıştır. Onların bilgileri, cila şeklinde, ezberlenerek benimsenmiş bilgi değil; iş içinde, iş aracılığıyla, iş için öğrenilen gerçek ve öz bilgidir.”*⁸⁰

Çağdaş pedagoji, eğitimde faal olmayı temel alır. Öğrenme çağındaki çocuğun temel psikolojik özelliği, hareket halinde olmasıdır. Bu yaşlarda çocuklar durmadan deneyler yapma, sınama eğilimi içindedir. Bilgileri deneyler yaparak edinmek isterler. Gerçeklere yaparak, yaşayarak varmaya çalışırlar. Yeni okulun başlıca eğitim öğretim metodu uygulamadır. Köy Enstitülerinin eğitim öğretim programları İş Eğitimini esas alır. Çocuklara öğretilecek konuları, köy ihtiyaçları ve hayatından almayan, köyün özelliklerine göre şekillendirmeyen, çevrenin gerçeklerine ve sosyal olaylarına ilgisiz kalan, öğretilecek bilgi ve becerileri

⁷⁹ Can Dündar, **Köy Enstitüleri**, 8.b., İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2011, s.45.

⁸⁰ Başaran, **Büyük Aydınlan...**, s.53.

çocukların yaş ve seviyelerine göre ayarlayamayan, metotsuz, gelişigüzel öğretmeye kalkışan, içinde neşeyle özgür düşünce olmayan köy okulu ‘eski okul’dur⁸¹.

“ Eğitim ve öğretimde uygulanacak olan metot, bilgiyi insan için fazla bir süs, bir baskı yahut medeni bir zevkten ziyade maddi hayatta başarılı olmayı sağlayan pratik ve kullanılabilir bir araç haline getirmektir. (Mustafa Kemal Atatürk) ”⁸².

“ (...)

Uyarın köylüyü varsın ayılsın,

Enstitü kuvveti yurda yayılsın,

Herkes kazancının yolunu bilsin,

Öğretmenler iz gösterir, yol yapar. (Aşık Veysel) ”⁸³.

“Ak fistanlı, alaca mintanlı, mor kadifeli

Dudakları yalama, elleri kavrulmuş, yarık

Ayşeli, Fatmalı, Emineli, Alili, Velili

Bozkırın ortasında otağ kurduk.

Uğul uğul karınca gibi çalıştık

İşlikte, çiftçilikte, derslikte

Yarı aç, yarı tok

Dağ başlarına yüzbinlerce fidan diktik. (Nebi Dadaloğlu) ”⁸⁴.

Mustafa Kemal Atatürk, Âşık Veysel ve Nebi Dadaloğlu’nun yukarıda belirttiği düşünce ve dizelerinden de Köy Enstitülerindeki eğitimin amacı, günlük hayatta nasıl yer bulduğu anlaşılabilir.

İnsanı sevmeyen, insana saygı duymayan bir bireyin vatanseverliği sözden öteye geçemezdi. Milliyetçiyim der, halkı uyutur, karanlıkta bırakırdı. Gerçek yurt sevgisi bir ağacı, otu, çiçeği, tarlayı, toprağı sevmekle başlayacaktı. Vatan demek, toprak demektir. Vatanını iyi tanımayan, gerçek bir merak duymayan, yüreğinin bir kenarında doğa sevgisi olmayan bir kişi gerçek yurtsever olamazdı. Önce bu insani değerlere sahip olmalıydı. Köy Enstitülerinin bir amacı da buydu⁸⁵.

“Köy Enstitüleri uyguladığı yeni eğitim ilkesi ile Türkiye’de halkçı ve toplumcu eğitimi temsil eder. Atatürk devrimleri, ilk defa eğitim yoluyla Türk köyüne, Köy

⁸¹ Köklügiller, a.g.e., s.s.8-10.

⁸² Türen, a.g.m., s.38.

⁸³ Köklügiller, a.g.e., s.51.

⁸⁴ A.g.e., s.48.

⁸⁵ Apaydın, a.g.e., s.112.

Enstitülerinin açtığı halkçı bir eğitim uygulaması ile girebilmiştir. Yoğun ve yaygın bir ilköğretim seferberliği 17 Nisan 1940'ta başlamıştır”⁸⁶.

Bu kurumlarda modern eğitim ve öğretim ilkelerinin uygulanabilmesi için enstitüler dersliklerden başka işlikler, uygulama bağ ve bahçeleri, oyun ve spor alanları, toplantı salonları veya açık hava tiyatroları, çocuk bahçeleri, kooperatifler, kantinler, elektrik santralleri, düzgün ve ağaçlı yollar, parklar, çiçek bahçeleri, heykeller ve büstlerle donatıldı”⁸⁷.

Bu özelliklerinden dolayıdır ki faydacı (pragmatik) eğitim anlayışının en büyük temsilcisi John Dewey, Köy Enstitüleri için, “*Tasavvurumdaki okullar Türkiye’de kuruluyor*” demiştir⁸⁸.

Hürrem Arman, Köy Enstitülerinde eğitim gören öğrencilerle ilgili olarak şu ifadeleri aktarmıştır: “*Enstitülerde birkaç yıl içinde gizli yeteneklerin nasıl fışkırdığını, her çocuğun kendi yolunu nasıl bulduğunu, hatta biraz da hayretler içinde izliyorduk. Geldiği günlerde hiç konuşmayan çocuk, bir süre sonra arkadaşlarına bir kitabı tam bir güvenle özetliyordu. Şairler, saz, kemençe, mandolin ustaları, sahnede başarılı tipler, yöneticiler, bir işliğin en güç işlerini çözümlyerek yürütenler, bir motor seferini her yönü ile ve başarıyla tamamlayanlar çıkıyordu. Kuruluştan kısa bir süre sonra her işi başaracak, her konuyu çözümlenecek, güvenle bir işin başına getirebileceğimiz, ödev verebileceğimiz değerler kendilerini göstermeye başlamışlardı. En pısrık, beceriksiz görünüşlü bir çocuğun bile bir süre sonra bir işte sivrildiğini görüyorduk.*”⁸⁹

Bu anlattıklarımız doğrultusunda bir eğitim öğretim anlayışıyla belirlenen amaçlara ulaşabilmek için Köy Enstitüsü uygulaması kanunlarla (3238, 3803, 4274) açıkça belirtilmiştir. Bu kanunlara göre, eğitmen ve öğretmenler için belirlenen sorumluluklar klasik anlamdaki öğretmenlik görevlerinin ötesine geçmiş, eğitimin bilimsel bir yaklaşımla planlanması öğretmene yüklenen diğer işlevlerin bilimsel temelde yürütülmesi bir zorunluluk haline gelmiştir. Halk için ise ilköğretim zorunlu hale getirilmiş, denetim mekanizması kurulmuştur. Yatılı okuyan öğrencilerin giderlerinin köy ihtiyar meclisi tarafından karşılanması konusunda devlet köylünün imecesini öngörmüştür. Ayrıca köy halkından olan veya en az altı aydan beri köye yerleşmiş olanlardan 18 yaşını bitiren ve 50 yaşını geçmeyen her vatandaş, köy ve

⁸⁶ Köklügiller, **a.g.e.**, s.15.

⁸⁷ **A.g.e.**, s.45.

⁸⁸ **A.g.e.**, s.16.

⁸⁹ Arman, **a.g.e.**, s.s.299-300.

bölge okulu binalarının kurulması, bu binaların su ihtiyacının giderilmesi, okul yolları ile bahçelerinin yapılması ve onarılması amacıyla bu işler tamamlanıncaya kadar yılda en çok 20 gün çalışmaya mecburdur. Bu yükümlülüğü yerine getirmeyenler hakkında yapılacak olan işlemler kanun maddeleri ile belirlenmiştir. Enstitülüler, köylülerle imece halinde bitmeyen okulları yapmışlardır. İlk yıllarda açılan enstitüler, sonraki yıllarda açılanların binalarının yapımına yardım etmişler, 1940-1946 yılları arasında ekipler halinde yardıma gittikleri enstitülerden dönerken yurt gezileri yapmışlardır. Ülkesini her yönüyle tanıma olanağına kavuşan bu köy çocukları, ülkesi için faydalı olabilme gururunu da bütün zorluklara rağmen yaşadıklarını birçok kez ifade etmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği ekonomik bunalımlar içinde bu, büyük bir girişimdir⁹⁰.

5. Seçilen Bölgeler, Kurulan Köy Enstitüleri ve Örgütlenme

Köy Enstitüleri köylerin yakınında, kentlerin uzağında kurulup açılması ve her tür köyden öğrenci almasıyla farklı ve önemli bir kuruluş, açılış, işleyiş ilkesine sahiptir. Hasan Âli Yücel'in vurguladığı gibi tüm birimleri ve yapılarıyla köy çevresine hiç yoktan kentler var edilmiştir⁹¹.

Türkiye'nin 21 bölgesinde kurulmuş olan her bir köy enstitüsü, yerleşkesi 500-4000 dönüm arasında değişen bir alanda kurulan, ürettikleriyle kendine yetebilen, köylerden seçilerek alınan kız ve erkek öğrencilerin iş içinde öğrenme uygulaya, yeteneklerine göre öğretmen sağlıkçı, köye yararlı zanaat erbabı (demirci, yapıcı, dülgere vb.) olarak yetişebilecekleri yaşam alanları, kurumlarıdır. Buldukları yörenin özelliklerine göre hazırlanmış plan ve programlara uyularak yapılan çalışmalar, derslikte, işlikte, tarım alanlarında yaz kış sürmüştür. Enstitüler; yemekhaneleri, yatma yerleri, kitaplıkları, müzik ve spor salonları, uygulama okulu, reviri, bağları, bahçeleri, hamamları, öğretmen ve çalışanlar için lojmanları, bir çiftlikte olması gereken hayvan besleme mekânlarıyla yaklaşık 40-80 binanın bulunduğu ortalama 800-1000 kişinin yaşadığı çağdaş bir toplum yaratmayı hedefleyen eğitim köyleridir⁹². Geleneksel eğitim kurumlarından farklı olma iddiasıyla yola koyulmuş, kendine özgü eğitim ortamı ve işleyişiyle yeni değerler, kavramlar üretme gayesini yine kendine özgü bir yaratıcılıkla uygulamalarında

⁹⁰ Yalçın, a.g.e., s.s.80-131.

⁹¹ Ali Uçan, *Atatürk ve Köy Enstitülerinde Müzik Eğitimi*, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2016, s.89.

⁹² Yalçın, a.g.e., s.123.

hayata geçirmeyi, halkın eğitimini bir ülkü haline getirmiş, eğitim merkezleridir de denilebilir.

“Enstitülerin kurulduğu yerler Çifteler, Kızılçullu, Keprütepe, Gölköy, Akçadağ, Akpınar, Aksu, Arifiye, Beşikdüzü, Cılavuz, Düziçi, Gönen, Pazarören, Savaştepe, Hasanoğlan, İvriz, Pamukpınar, Pulur, Dicle, Ortaklar ve Ernis/Erciş’dir”⁹³.

Şekil 2: Şerif Tekben’in Kaleminden Köy Enstitüleri Haritası

(Kaynak: Şerif Tekben, a.g.e., s.19.)

Şekil 3: Türkiye Haritası Üzerinde Köy Enstitülerinin Dağılışı ve Etki Alanları

(Kaynak: Gül Şimşek, Cansın Mercanoğlu, “Bir Planlama Örneği Olarak Köy Enstitüleri Deneyimi”, TMMOB Şehir Plancıları Odası Planlama Dergisi, C.28, S.3(2018), s.275.)

Köy Enstitülerinde öğretmenlere genel ve mesleki derslerin yanı sıra onları köye uyumlu hale getirecek yetileri de kazandırmak amaçlandığından köydeki ana unsur olan ziraat ile ilgili çalışmalara en uygun alanların seçilmesine önem verilmiş, Ziraat Vekâlet’inden görüş alınmıştır. Yer seçimi bu görüşler doğrultusunda

⁹³ Uçan, a.g.e., s.89.

gerçekleştirdiğinden idari yapılanmayla ilgili olarak küçük ya da büyük vilayet ayrımı yapılmamıştır. Hiçbir enstitüye yetecek şartlara sahip olan bina gösterilmemiş, eski bir okul, bina ya da bir kışla enstitünün çekirdeğini oluşturmuştur⁹⁴.

Tablo 1: Köy Enstitülerinin Öğrenci Aldığı ve Sorumlu Olduğu İller

KÖY ENSTİTÜLERİNİN			
Adı	Kuruluş Tarihi	Bulunduğu İl	Öğrenci Aldığı ve Sorumlu Olduğu İller
1.Çifteler K.E.	1937	Eskişehir	Eskişehir, Afyon, Kütahya, Uşak, Konya
2.Kızılçullu K.E.	1937	İzmir	İzmir, Manisa, Denizli, Aydın, Muğla
3.Kepirtepe K.E.	1938	Kırklareli	Kırklareli, Edirne, Tekirdağ, Çanakkale, İstanbul (Avrupa)
4.Gölköy K.E.	1939	Kastamonu	Kastamonu, Çankırı
5.Akçadağ K.E.	1940	Malatya	Malatya, Elazığ, Tunceli
6.Akpınar K.E.	1940	Samsun	Samsun, Amasya, Tokat, Ordu
7.Aksu K.E.	1940	Antalya	Antalya, Mersin, Muğla
8.Arifiye K.E.	1940	İzmit (Kocaeli)	İzmit, Sakarya, Bursa, Bilecik, Bolu, İstanbul (Asya)
9.Beşikdüzü K.E.	1940	Trabzon	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Gümüşhane (1945'e kadar)
10.Cılavuz K.E.	1940	Kars	Kars, Ağrı, Artvin
11.Düziçi K.E.	1940	Adana	Adana, Kahramanmaraş, Hatay, Gaziantep
12.Gönen K.E.	1940	Isparta	Isparta, Burdur
13.Pazarören K.E.	1940	Kayseri	Kayseri, Yozgat, Kırşehir, Niğde
14.Savaştepe K.E.	1940	Balıkesir	Balıkesir, Çanakkale (1940'tan itibaren)
15.Hasanoğlan K.E.	1941	Ankara	Ankara, Çankırı, Çorum, Kırşehir
16.İvriz K.E.	1941	Konya	Konya, Nevşehir, Niğde, Mersin
17.Pamukpınar K.E.	1941	Sivas	Sivas, Erzincan, Tunceli
18.Pulur K.E.	1942	Erzurum	Erzurum, Bingöl, Gümüşhane(1945'ten itibaren)
19.Dicle K.E.	1944	Diyarbakır	Diyarbakır, Mardin, Urfa, Bitlis, Hakkâri (1948'e kadar)
20.Ortaklar K.E.	1944	Aydın	Aydın, Denizli, Muğla
21.Ernis/Erciş K.E.	1948	Van	Van, Bitlis, Hakkâri (1948'den itibaren)
22.Yüksek Köy Enstitüsü	1942	Ankara	Tüm Köy Enstitüleri ve Bölgeleri

(Kaynak: Uçan, a.g.e., s.90.)

⁹⁴ Koç, a.g.e., s.231.

Yukarıdaki çizelgede görüldüğü gibi, her Köy Enstitüsü 2-5 ilin köylerini içine alan bir bölgeden sorumlu, yurt genelinde dengeli bir dağılım ve yerleşim gösteren yapıdadır. Bu durum köyün kalkınması, canlanması, halkın çok yönlü eğitilebilmesi açısından önemlidir. Bundan dolayı Türkiye'nin tüm bölge ve illerinin tüm köylerinde yaşam, kültür ve eğitim alanlarında Köy Enstitüleri merkezli yeni bir etkileşim, birleşim alanı oluşmuş, yeni bir dönem başlamıştır demek doğru olacaktır⁹⁵.

Köy Enstitülerinde kurulan yaşamın kuralları yasa, yönetmelik ve genelgelerle belirlenmiştir. Üretim yapılmakta ve tüketilenlerden arta kalanlar köylülere, zaman zaman piyasa bedelinin altında satılabilmektedir. Yani döner sermaye ve kooperatif şeklinde örgütlenmiş bir işletme vardır. Bu şekilde bir işletmesi olan Köy Enstitüleri kendi giderlerini (özellikle kırtasiye olmak üzere ihtiyaç duyulan tüketim mallarını) karşılamış, tüm çalışanların, köylülerin, öğrencilerin eşit haklara sahip olduğu modern bir köy görünümündedir. Kooperatifler, öğrenciler ve köylüler arasındaki dayanışmayı geliştirmiştir⁹⁶.

Bu sebeptir ki bu kurumları her türlü kişisel yönetim biçiminden kurtarmak, enstitülerde görevli öğretmenlerin başlıca amacı olarak görülmüştür. Bu amaca ulaşmak için bir takım önlemler alınmıştır. Köy Enstitülerinde her türlü yapım, tarım, sanat, yönetim işleri, öğretmen ve öğrencileri ilgilendiren resmi işler nöbetle öğrenciler tarafından görülmüş; nöbette olmayan öğrencilere bu işlerin yaptırılması, öğrencilerin öğretmen ya da usta öğreticilerin işlerinde çalıştırılması yasaklanmıştır. Hasta olan ve kendi işini göremeyen kişilerin işlerini yapmak için de nöbetçi arkadaşları görevlendirilmiştir. Enstitü işleri en az on beş günde bir, bütün öğretmen ve öğrenciler bir araya gelerek konuşulmuş ve alınan kararlar doğrultusunda yürütülmüştür. Enstitülerde en az on beş günde bir düzenlenen eğlencilere, öğrenci ve öğretmenlerin katılmaları zorunludur. Enstitü olanaklarından herkesin eşit şekilde faydalanması düşünülmüştür. Anlamı kavranamayan işlere bu kurumlarda yer verilmeyecek, enstitüde işler, ilişkiler bozulursa bundan birinci derecede öğretmenler sorumlu tutulacaktır. Her çocuk, öğretim programı içerisinde yer alan kültür, sanat, tarım çalışmalarına mutlaka katılmış, belli çocukları belli işlerde çalıştırmak yasaklanmıştır. Öğrencilere hangi koşullar altında bulunulduğunun bir önemi olmaksızın her gün serbest okuma yaptırılmış ve onlara

⁹⁵ Uçan, a.g.e., s.s.90-91.

⁹⁶ Yalçın, a.g.e., s.123.

kitap okuma alışkanlığı kazandırmak öncelikli hedef olarak belirlenmiştir. Enstitülerde, kendi içerisinde oluşturulan bir takım kurallar özenle uygulanmış; sevgi, saygı, eşitlik ve güven ortamı içinde yapıcı ve yaratıcılığı geliştirmeyi hedef alan bir yönetim anlayışı benimsenmiş, bu anlayışın hayat bulması noktasında emek verilmiştir⁹⁷.

Pakize Türkoğlu, anılarına öğretmenlerinin yaptığı bir yanlışı eklemiştir ve bu örnekte eğitim öğretim sürecinin nasıl bir titizlikle yürütüldüğünü bize açıklamaktadır. Dikiş öğretmenlerinin kendisi ve arkadaşına kendi şahsi işlerini yaptırdığını ve bir gün müdüre yakalandıklarını, Zehra isimli bir arkadaşıyla kendisinin bundan dolayı uyarıldığını; kendilerine zamanlarını derslerine, kitap okumaya ayırmaları gerektiğinin ve bunu yapmaya mecbur olmadıklarının anlatıldığını söyler. Bu olaydan sonra öğretmen uyarılır ve bakanlıktan gelen bir yazı, yapılan toplantıda okunur. Bu yazıyla öğretmenlerin, özel işlerini öğrencilere yaptırmasının yasak olduğu ifade edilir. Ama öğretmen bu durumu dikkate almaz. O ders yılı sonunda okuldan uzaklaştırılır⁹⁸.

Enstitülerde eğitim örgütlenmesinin sorumluları müdür, müdür yardımcıları ve öğretmenlerdir. Eğitim öğretim sürecinden sorumlu bu kişiler Eğitim Baş, Müzik Baş, Yapı ve Sanat Baş, Ziraat Baş, Denizcilik, Spor ve Balıkçılık Baş, Sağlık Baş, Küme Baş, Hayvancılık Memuru olarak, bölgenin de ihtiyaçları göz önünde bulundurularak görevlendirilmişlerdir. Öğretmenler, günün her saatinde öğrencilerin her türlü sorunlarıyla ilgilenirler. Küme çalışması yapılır. Bu kümeler rekabet ve bireyciliği değil, paylaşım ve ekip çalışmasını temel alan bir yöntemle uygulamalarını sürdürmüştür. Enstitülerde iş örgütlenmesinin sorumluları ise doktor ve hasta bakıcılar, usta öğreticiler ayrıca ayniyat, mubayaa, hesap, kayıt, ambar, depo, mütedavil sermaye işlerini yapmaktan sorumlu memurlardır⁹⁹.

Her öğretmen kendi öğretim dalına uygun olarak yukarıda belirtmiş olduğumuz iş kollarından birisinin sorumluluğunu alır. Enstitü müdürüne karşı bu yapılacak işlerden, öğrencilerin iş dallarına göre yetiştirilmesinden sorumludur. Küme başı öğretmeni öğrencinin ilk karşılaştığı öğretmenidir. Bu öğretmen, her öğrencinin aile, bireysel, toplumsal ve temel alışkanlık bakımından bilgilerini toplar,

⁹⁷ Mehmet Başaran, **Köy Enstitüleri Özgürleşme Eylemi**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2014, s.s.44-45.

⁹⁸ Pakize Türkoğlu, **Kısa Süren Hasat, Köy Enstitülerinde Öğrenci Olmak**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, s.s.180-181.

⁹⁹ Yalçın, **a.g.e.**, s.41.

öğrenciyi gözlemler, eğitsel ve psikolojik değerlendirmelerde bulunarak topladığı sonuçlar doğrultusunda alacağı eğitsel önlemleri belirler. Birinci sınıftan son sınıfa kadar aynı öğretmen kümebaşılığını yapar. İşleri, enstitünün gelenek, düzen ve disiplini doğrultusunda kümesiyle beraber yapar. Küme başı öğretmen, cumartesi eğlencelerinde bütün öğrencilerin yeteneklerini ve becerilerini gösterebilecekleri bir gece hazırlar, öğrencilerin çalışmalarını okul topluluğuna tanıtmak amacıyla planlar ve denetler¹⁰⁰.

İsmail Hakkı Tonguç, diplomasız fakat o bölgede yetenekli olduğu bilinen insanlardan eğitim alanında yararlanılması, buna değer verilmesi ilkesini benimsemiştir. İhtiyaç duyulan alanlarda becerikli, yetenekli, çalışkan, sağlam bir kişiliğe sahip olduğu bilinen ustalar, okul müdürlükleri tarafından işe alınmıştır. Bu insanlara “*usta öğretici*” denmiştir. Örgütlenme yapısının anlaşılabilmesi açısından kullanılan bu unvan ya da bir takım kavramların iyi bilinmesi, ayırt edilebilmesi için önemlidir. Örneğin Saz Usta Öğreticisi Hasan Çakı, Yapı Usta Öğreticisi Macar Sili Layoş, Balıkçılık Usta Öğreticisi Fehmi Reis bu usta öğreticilerden bazılarıdır¹⁰¹.

Kümeler, öğrencileri aile birimi sıcaklığına kavuşturmuştur. Öğrencilerin bedensel, ruhsal, duygusal, cinsel, toplumsal gelişmelerine eğitim ve ruhbilimin ışığında kılavuzluk edilir. İlgi çekici yapıtları kümece okuma ya da kitaplıktan alınan düzeye uygun yapıtları okuyarak derste tanıtmaya, tartışmaya vb. yollarla yapılan etkinlikler de öğrencilerin bilgi birikiminin artması, kişiliğinin gelişimi gibi birçok açıdan değerlidir¹⁰².

Temsil ve eğlence, eğitim, spor, kooperatif, kitaplık, yayın ve dergi, gezi ve inceleme, fotoğrafçılık, köycülük, müzik kolları adlarıyla örgütlenen “*eğitsel kollar*” da mevcuttur. Bu eğitsel kolların çalışmalarını yürütecek öğrencilerin seçimi her sene başı yapılır, her kolun başkan adayı okuldaki bütün şubelerin istekli ve yetenekli öğrencilerinden oluşan bir isim listesi hazırlayarak yapacağı çalışmalarını tanıtır. Demokratik bir şekilde yapılan seçimler sonucunda, her şubeden bir asil, bir yedek olarak seçilen öğrenciler kendi aralarında toplanarak kol başkanı, yardımcı ve öteki görevlileri seçerler. Kol yönetimi kurulduktan sonra, kollar kendi tüzüğüne göre bir yıllık çalışma programı hazırlayarak öğrenci genel kurulundan geçirir. Eğitsel kollar,

¹⁰⁰ Yalçın, **a.g.e.**, s.s.125-127.

¹⁰¹ **A.g.e.**, s.44.

¹⁰² Başaran, **Köy Ens...**, s.s.45-47.

kol başkanı öğretmenleri ile enstitüler içinde ayrı birer eğitim kurumu gibi faaliyet gösterirler¹⁰³.

Enstitülerde, eğitsel faaliyetler içerisinde çocukların çok iyi alışkanlıklar kazanmasını, birçok şey öğrenmesini sağlayan faaliyetlerin yürütüldüğü öğrenci teşkilatı, oldukça önemli olmuştur. Her hafta bir sınıf nöbetçi olur. Sınıfların aynı sınıftan ya da kıdemli sınıflardan seçimle belirlenen başkanları vardır. Başkanlar, iş bölümünü nöbetçilerle beraber yapmışlar, nöbet yerlerini belirlemişler, onların çalışmalarını takip ve kontrol ederek yardımcı olmuşlardır. Enstitü, bir nöbetçi öğretmenin sorumluluğunda onlara teslim edilmiştir. Temizlik, düzen, ambardan erzak çıkarılması, mutfak işlerinin yürütülmesi, ahır ve kümesteki hayvanların bakımı, yemekhane ve mutfağın yemekten önce ve sonraki bakımı, ekmek ve yemeklerin dağıtımını gibi bütün işler nöbetçi öğrencilerin sorumlulukları arasında olmuştur¹⁰⁴.

Seçimle gelen öğrenci başkanları, sorumlu oldukları alan için tam bir yetkiyle işlerini yürütürler. Süreleri dolduğunda, cumartesi toplantılarında yöneticisinden aşçısına herkes özgürce eleştirilebilmiştir. Beğenilenler ifade edilirken eksiklikler ve yanlışlıkların hesabı sorularak düzeltilmeleri istenmiştir. Öneriler her toplantıdan sonra mutlaka belirtilmiştir. İş içinde, iş vasıtasıyla, iş için eğitim anlayışı öğrencilere bir takım değerler kazandırmış, eğitim öğretim sürecinin kendi başına karar verebilen, doğru bir şekilde eleştirebilen, düşüncelerini özgürce dile getirebilen, iş ahlakı edinen öğrencilerle canlanarak gelişmesine katkı sunmuştur¹⁰⁵.

Enstitülüler, bütün devletin onları desteklediğini, programlar yapılmayınca işlerin genelgelerle yürütüldüğünü, yine genelgelerde öğrencilere ne tür davranış, tutum ve alışkanlıkların kazandırılması gerektiğinin ifade edildiğini belirtmişlerdir¹⁰⁶.

*“Köy Enstitülerinin ‘içyapılarında öğrencilerin kendilerini yönetmeleri’ ilkesine dayanan bir gelişim sağlanacaktır”*¹⁰⁷.

Hafta sonu eğlentileri, kitap okuma ve kütüphane oluşturma ile geliştirme çalışmaları, milli oyunlar, sportif faaliyetler, saz ve mandolin çalışmaları, çevre gezileri vb. birçok faaliyet enstitülerdeki bu öğrenci teşkilatı, usta öğreticiler,

¹⁰³ Yalçın, **a.g.e.**, s.129.

¹⁰⁴ Mustafa Güneri, **Hasanoğlan Hatırası, Bir Köy Enstitülünün Kaleminden ve Objektifinden (1941-1951)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018, s.117.

¹⁰⁵ Başaran, **Köy Ens...**, s.s.45-46.

¹⁰⁶ Yalçın, **a.g.e.**, s.148.

¹⁰⁷ Başaran, **Köy Ens...**, s.43.

yönetici ve öğretmenler, nöbetçi sınıflar, küme çalışmaları, kooperatifler vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. Düzenli, disiplinli, anlamlı, hedefleri olan örgütlü bir çalışmayla bütün bu faaliyetlerin başarılı olması mümkündür.

Enstitülerden mezun olan öğrencilerin anılarına bakıldığında, neredeyse hepsinin bir enstitüye geliş hikâyesi vardır. Örneğin Talip Apaydın, ekonomik zorlukları olan bir aileden geldiğini belirterek milli eğitim memuru ile müfettişinin köylerine gelişini, kendisine sorduğu probleme cevap verişini, babasının onun okuyabilmesi için umut ettiklerini, üç sınıflı köy okulunu bitirince kasaba kaymakamının girişimiyle açılan ve ödeneği köy bütçelerinden karşılanan yoksul çocuklar pansiyonunda okuduğunu, beşinci sınıflı böyle bitirdiğini; başöğretmenleri Burhan Bey'in katkılarını, enstitüye giderken yolda yaşadıklarını, vardığında karşılaştığı manzarayı, yaşadığı şaşkınlığı ve en önemlisi ilk defa düzgün bir yatakta uyuduğu için yaşadığı mutluluğu, kendi elleriyle diktikleri akasya ağaçlarını nasıl tenekelerle su taşıyarak büyüttüklerini, 18 sene sonra 1956 yazında Çifteler'e giderek diktikleri akasyaları görünce nasıl gözyaşı döktüğünü ama aynı zamanda gururlandığını ifade etmiştir. Bu yaşantılardan da köy enstitülerindeki örgütlenme biçimini ve yapılan çalışmaları anlamak mümkündür. Çünkü birçok köy enstitülünün yaşantıları örtüşmektedir¹⁰⁸.

Okumak amacıyla gelen köylü çocukları, buradaki şartları gördüklerinde başlangıçta şaşırılmışlardır. Kendilerine 2.Dünya Savaşı'nın zor yılları içinde eğitim seferberliğiyle köylerin kalkındırılmasının amaçlandığı ve bütçe yetersizliği nedeniyle emeğe dayalı bir kalkınmanın gerçekleşebileceği "*iş içinde, iş vasıtasıyla, iş için eğitim*"¹⁰⁹ ilkesinin uygulandığı söylenmiş, bunu pek anlamasalar da artık gelmişler ve coşkulu bir çalışma ortamı içerisinde bu şartlara alışmışlardır.

Maarif Vekili Hasan Âli Yücel, enstitülere köyde yaşamış ve köy ilkokullarının her iki devresini başarıyla bitirmiş çocukların sınavla, karakter tahlilleri yapılarak, bedeni yeteneklerine, sağlık durumlarına bakılarak alınacağını belirtmiştir. 1939 itibari ile üç sınıflı köy okulları beş sınıflıya çıkarılmaya başlanmıştır. Sadece köylü çocuklarının alınmasındaki amaç, sosyal bir sınıf oluşturmak değil, köylüyü köyünde sosyal ve ekonomik yönden güçlendirmektir¹¹⁰.

¹⁰⁸ Apaydın, a.g.e., s.s.1-16.

¹⁰⁹ İsmail Hakkı Tonguç, "Köy Enstitülerimizde Eğitim ve Öğretim İlkeleri", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C.2, S.5(1947), s.145.

¹¹⁰ Koç, a.g.e., s.241.

“Öğrenci seçimi şu yöntemle gerçekleştirilmektedir:

1. Maarif Vekâleti enstitüye alınacak öğrencilerin seçilmesi için vilayetlere emir verir ve vilayetten hangi yöntemle kaç çocuk alınacağı, kimlerin seçileceği, bu işlem için gereken fişlerin nasıl doldurulacağı bildirilir.

2. Bu emir üzerine Vilayet Maarif Müdürlükleri, Vilayet ve İlköğretim Müfettişleri ‘ne emir vererek müfettişlerin gidecekleri köy bölgeleri belirlenir.

3. Müfettişler belirlenen köy ve nahiyelere giderek enstitülerin şartlarını ve amaçlarını anlatarak istekli olanları bulurlar ve çocukları görüp çeşitli yönlerden inceleyerek fişleri doldururlar.

4. Müfettişler fişleri Maarif Müdürlüğü’ne, onlar da enstitü yönetimine gönderirler.

5. Enstitü Talim Heyeti arasından oluşturulan bir komite fişleri inceleyerek çocukları seçtikten sonra adlarını, adreslerini, ne zaman enstitüye gelmeleri gerektiğini ilgili Maarif Müdürlüğü’ne bildirir.

6. Maarif Müdürlükleri, enstitünün istediği çocukları gönderdikten sonra bir kez daha enstitüde kişisel incelemeye ve sağlık muayenesine tabi tutulduktan sonra uygun görülenlerin kayıtları yapılır”¹¹¹.

Öğrenci alımı, enstitülerin yönetim şekli, köyle ve köylüyle olan ilişkisi; yapılan faaliyetlerin başarıya ulaşması, köylerin, ülkenin kalkınması ve gelişmesine katkıları, her yönden donanımlı öğretmenler yetiştirerek bunların modern eğitim öğretim anlayışını güçlendirmeleri açısından önemlidir.

6. Uygulanan Eğitim Öğretim Programları ve Kalkınmaya Katkıları

İsmail Hakkı Baltacıoğlu el işleri, tiyatro oyunları, gazetecilik, çocuk bankacılığı gibi uygulamalı eğitimleri, okul programlarının tamamlayıcı bir parçası haline getirmek düşüncesi ile Avrupa ve Amerika’nın önde gelen ilerici eğitimcilerinden biri olmuştur. Dewey, Kerschensteiner ve diğerlerinin okullara “program dışı (extra-curricular)” araçların getirilmesiyle uğraştıkları bir zamanda Baltacıoğlu “programlarla birlikte (co-curricular)” eğitim faaliyetlerinin geliştirilmesi düşüncesindedir ve endüstrileşmiş ülkelerin okulları için iyi sayılan yöntemlerin Türkiye’deki okullar için iyi olmayabileceğinin farkındadır. İsmail Hakkı Tonguç’un zamanın uluslararası pedagoji düşünürlerinden etkilenmesinin yanı sıra Baltacıoğlu’nun eğitim anlayışından beslendiği de söylenebilir. Batı eğitim kurumlarının sistemlerinden beslenen ama aynı zamanda onlardan birçok özelliği bakımından ayrılan bu özgün eğitim sisteminin programları da, ülkenin birçok açıdan

¹¹¹ Koç, a.g.e., s.240.

kendine özgü olan özellikleri göz önünde bulundurularak, değerlendirilerek oluşturulmuştur, denilebilir¹¹².

Köy Enstitülerinin programları hazırlanırken, yetiştirilecek olan öğretmen adayının okumasına, düşünmesine, konuşmasına, yazmasına, olaylara eleştirel bakabilmesine, üretken olmasına, el becerileri kazanmasına, güzel sanatlarla ilgilenmesine, başkalarıyla dayanışma içerisinde çalışabilmesine, Cumhuriyet devrimlerinin özünü benimsemiş olmasına, özgür ve katılımcı bir birey olarak, yaparak yaşayarak öğrenmeye yönelik faaliyetlere yer verilmesini önemsiyor olmasına dikkat edilmiştir¹¹³.

Programlarda etkili olan düşünce, Cumhuriyet'in kurucusu Atatürk'ün bağımsızlık, çağdaşlık, halkçılık, laiklik, kadın-erkek eşitliği vb. görüşlerini eğitim alanına taşıyan İsmail Hakkı Tonguç'un, eğitim anlayışında ortaya çıkmaktadır. Köy Enstitülerinde eğitim, iş ve sanat düşüncesi üzerine kurulmuştur. Bu düşünce ders dışı etkinliklerin, öğrencilerin özgür zamanlarının programın içine alınmış olmasıyla ve yıl boyunca kesintisiz eğitim yapılmasıyla işlerlik kazanmıştır¹¹⁴.

Köy enstitülerinde, beş yıllık öğrenim süresi içinde okutulan dersler başlıca üç grupta ifade edilebilir. Bunlar:

1. Kültür Dersleri,
2. Ziraat Dersleri ve Uygulamaları
3. Teknik Dersler ve Uygulamalarıdır.

Kültür Dersleri: Türkçe, tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, matematik, fizik, kimya, tabiat ve okul sağlık bilgisi, el yazısı, resim-iş, beden eğitimi ve ulusal oyunlar, müzik, askerlik, ev idaresi ve çocuk bakımı, öğretmenlik bilgisi (toplumbilim, iş eğitimi, çocuk ve iş ruhbilimi, iş eğitimi tarihi, öğretim metodu ve tatbikat), tarımsal işletme ekonomisi ve kooperatifçilik derslerinden oluşmaktadır¹¹⁵.

Ziraat Dersleri ve Uygulamaları: Tarla ziraatı, bahçe ziraatı, fidancılık, meyvecilik ve sebzeçilik bilgisi, sanayi bitkileri ziraatı, zooteknik, kümes hayvanları bilgisi, arıcılık, ipekböcekçiliği, balıkçılık ve su ürünleri bilgisi ile ziraat sanatlarını kapsamaktadır.

¹¹² Gül Şimşek ve Cansın Mercanoğlu, "Bir Planlama Örneği Olarak Köy Enstitüleri Deneyimi", **TMMOB Şehir Plancıları Odası Planlama Dergisi**, C.28, S.3(2018), s.s.267-268.

¹¹³ Erol Kapluhan, "Atatürk Dönemi Eğitim Seferberliği ve Köy Enstitüleri", **Marmara Coğrafya Dergisi**, S.26 (2012), s.187.

¹¹⁴ Yıldız Kurtuluş, "Köy Enstitüleri Programlarında (1943-1947) Sanat Eğitimi", **Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi**, Özel Sayı 10 (1999), s.s.198-210.

¹¹⁵ Köklügiller, **a.g.e.**, s.11.

Teknik Dersler Ve Uygulamaları: Köy dülgerliği (marangozluk), köy demirciliği (nabantlık, motorculuk), köy yapıcılığı (tuğlacılık ve kiremitçilik, taşçılık, kireççilik, duvarcılık ve sıvacılık, betonculuk), ayakkabı yapımı, terzilik ve kızlar için köy ev ve el sanatlarını (biçki-dikiş, nakış, örücülük ve dokumacılık) içermektedir¹¹⁶.

Enstitülerde haftalık, aylık, mevsimlik çalışma planları işlerin durumuna ve özelliklerine, öğrencilerin düzey ve sayısına, öğretmenlerin özelliklerine, iş araçlarının çeşitliliğine, iş alanlarının genişliği ile hayvanların cins ve sayılarına göre düzenlenir. Kültür, tarım ve teknik alanlarıyla ilgili dersler yarım gün, tam gün veya hafta esasına göre düzenlenmiştir¹¹⁷.

Köy Enstitülerinin deneme evresi olarak bilinen, 1937-1943 yılları arasında oluşturulmuş bir çalışma programı yoktur. Her enstitü, kendi alanlarına giren bölgenin özelliklerini değerlendirerek ve kuruluş amacını da dikkate alarak oluşturduğu eğitim programını, bakanlık onayıyla uygulamıştır. Tonguç'a göre köy çocuğu köyde ne görüyorsa, o yaşam biçimini okulda bulacaktır. Hayvan bakmasını öğrenecek, okulun tarlasında çalışacak... Bu sebeple köyüne gidip faydalı olma ve ülkeyi kalkındırma ülküsüne sahip olacaktır. Okul ve eğitim-öğretim programı bu amaca hizmet edecektir. Her öğrenci öğretmenlik mesleğinden başka, köyde geçecek bir diğer mesleği öğrenecektir. Mezunların diplomalarında eğitim alanları işlenmiş, teorik ve pratik açıdan aldığı dersler ayrıntılı olarak belirtilmiştir. 1943 yılında Köy Enstitüleri Öğretim Programı kabul edilmiş ve yürürlüğe konmuştur. Bu programa bakıldığında derslere verilen toplam sürenin %50'si Genel Kültür ve Meslek derslerine, %25'i Teknik Dersler ve Uygulamalarına, %25'i ise Ziraat (tarım) Dersleri ve Uygulamalarına ayrılmıştır. Enstitülerde yetiştirilen öğretmen adayları, asıl görevleri köy ilkokulunda öğretmenlik olmakla beraber gidecekleri köylerde biri iş diğeri de tarım olmak üzere iki alanda yeterlilik kazanacaklar ve bunları köylüye öğreteceklerdir. Teknik ve tarım alanındaki uygulamaların içeriğini çevredeki üretim alanları ve çeşitleri belirleyecektir¹¹⁸.

1943 programı esnek bir programdır. Programın uygulanma zamanı (yıllık süresi sabit olmak üzere) ve şekli öğretmenler kuruluna bırakılmıştır. Her enstitü, kurulduğu çevrenin özelliklerine göre değişik konulara ağırlık verebilecektir.

¹¹⁶ Şimşek ve Mercanoğlu, **a.g.d.**, s.268.

¹¹⁷ Yalçın, **a.g.e.**, s.43.

¹¹⁸ Aydın, **a.g.e.**, s.s.84-91.

Örneğin deniz kıyısındaki Beşikdüzü Köy Enstitüsü, balıkçılığa önem verirken, İç Anadolu'daki bir enstitüde tahıla, pancar ve sebzeçiliğe önem verebilecektir. Farklı coğrafi koşullara sahip olunması, programın esnek olması gerekliliğini beraberinde getirmiştir. Programdaki esneklik özelliğini, farklı alanlarda yapılan çalışmalarda da görmek mümkündür. Bina, yol, köprü, su çarkı açılması, belli bir süre içinde bitirilmesi zorunlu ekim, hasat, harman kaldırılması gibi işler çıktığında yeterli sayıda öğretmen ve öğrenci bütün gün ya da birkaç gün, bir ya da birkaç hafta süreyle aynı işte çalıştırılmıştır. Bu çalışmalara katılan öğrencilerin devam edemedikleri dersleri, ileride uygun bir zamanda telafi etmeleri sağlanmıştır. Buna birçok köy enstitüsünde yapılan faaliyetlerde rastlanır. 1943 Öğretim Programı, köy enstitülerinin kuruluş felsefesine bağlı kalınarak hazırlanmış ve 1947'ye kadar yürürlükte kalmıştır¹¹⁹.

Enstitülerde yalnız temel dersler değil, yaşama dair bütün konular işlenmiş, öğrenciler güçlü bir tarih eğitimi, tarım el işi ve zanaat dersleri vasıtasıyla yurttaşlık bilinci ve ulusal bilinç kazanmıştır. Bunların dışında dünya klasiklerini okuyarak, müzik dinleyerek, tiyatro yaparak, konser vererek vb. evrensel değerlerle tanışmışlardır. Enstitülerde yapılan faaliyetler, eğitim öğretim sürecinin bir parçası olmasının yanı sıra elde edilen ürünlerle bulunulan enstitünün gereksinimleri karşılanarak yerel üretim biçimi ve çeşitliliği yönlendirilerek desteklenmiştir¹²⁰.

Köy Enstitülerinde kabul edilip uygulanan eğitim programlarının temeli, üretim içinde beceriye ve işe dayalı eğitim-öğretim, gözlem, deney, araştırma, incelemeye dayanmaktadır. Tartışmaların özgürce yapılabildiği bir eğitim felsefesinin olumlu etkileri bilinmektedir. Köy Enstitülerindeki bu eğitim anlayışı 1990 yılından sonra dünyaca tartışılan ve önerilen Çoklu Zekâ Kuramına dayalı öğretim anlayışı ile benzerlikler göstermektedir. Enstitülerde öğrenciler, doğayı keşfetme, zekâlarını ve doğayla ilgili becerilerini geliştirme imkânı bulmuşlardır. Bir dersin öğretimi ile eğitsel kol faaliyetlerinde bedensel, müzikal, sözel, görsel, içsel, mantık-matematik ve sosyal zekâlar birbirleriyle bütünleşerek kullanılmış, öğretimde disiplinler arası geçişten faydalanılmıştır¹²¹.

¹¹⁹ Toprak, **a.g.t.**, s.s.79-81.

¹²⁰ Şimşek ve Mercanoğlu, **a.g.d.**, s.s.268-269.

¹²¹ Ed.: Ekrem Cinemre, **Eriş Ülger Arşivinden Cumhuriyetin Çocukları 1. Kitap**, Asikitap-Pales Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.44

Tablo 2: Köy Enstitüleriyle İlgili Bazı Sayısal Veriler

<i>Ders Yılları</i>	<i>Enstitü Sayısı</i>	<i>Öğretmen Sayısı</i>	<i>Öğrenci Sayısı</i>		<i>Toplam</i>	<i>Mezunlar</i>	
			<i>Erkek</i>	<i>Kız</i>		<i>Öğretmen</i>	<i>Sağlık Memuru</i>
1937-38	2	12	128	-	128	-	-
1938-39	3	25	325	16	341	-	-
1939-40	4	40	1074	107	1181	-	-
1940-41	14	234	4933	438	5371	-	-
1941-42	17	294	6978	705	7692	103	-
1942-43	18	354	8834	837	9671	254	-
1943-44	18	368	11563	1276	12839	1911	-
1944-45	20	487	12761	1475	14236	1797	221
1945-46	20	505	13068	1396	14464	1460	252
1946-47	20	547	12822	1336	14158	2089	228
1947-48	20	642	11814	1078	12892	2162	336
1948-49	21	649	11244	773	12071	2269	220
1949-50	21	672	13251	721	13972	1741	91
1950-51	21	597	13322	773	14095	1760	-
1951-52	21	570	12647	706	13173	1795	-

(Kaynak: Haz.: Ekrem Işın, **Düşünen Tohum Konuşan Toprak-1 Cumhuriyet'in Köy Enstitüleri 1940-1954**, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2012, s.95.)

Tablo 3: Köy Enstitüleri Yerleşkesi Kullanım Alanları

Konut	Eğitim	Kültür/Sosyal		
<i>Bir ailelik ayrıık düzende</i>	<i>Çocuk yuvası ve çocuk bahçesi</i>	<i>Toplantı Binası, Kütüphane, Matbaa</i>		
<i>İki ailelik ikiz düzende</i>	<i>Uygulamalı Okul (ilkokul)</i>	<i>Meydan (Çok işlevli: toplantı, tartışma, eğlence, müzik yayını vd.)</i>		
<i>Bir ailelik bitişik (sıra evler)</i>	<i>Teknik Ortaokul (Bölge Okulu yerleşkesi içinde)</i>	<i>Yontular, büstler, rölyefler vd. (kamusal alanda)</i>		
<i>Bekâr evi</i>	<i>Bölge Okulu</i>	<i>Açık hava tiyatrosu (1500-2000 kişilik)</i>		
<i>İşlikli / İşliksiz ev</i>	<i>Eğitmen Kursu</i>	<i>Bölge tiyatrosu (Bölge Okulu yerleşkesi içinde)</i>		
	<i>Köy Enstitüsü</i>	<i>Sinema (Kapalı ve açık hava sineması)</i>		
	<i>Yüksek Köy Enstitüsü (Üniversite)</i>	<i>Sergi ve müze yapıları (akvarium, terrarium, arberatum (ağaç parkı) vd.</i>		
	<i>Sağlık Okulu</i>	<i>Lokaller, Misafirhane, Hamam, Çamaşırhane</i>		
Ekonomi	Sağlık	Yeşil Alan	Teknik Altyapı	Yönetim
<i>Dükânlar (fırın, berber, ayakkabıcı vd.)</i>	<i>Revir</i>	<i>Oyun bahçesi</i>	<i>Elektrik santralleri, su depoları / su kuleleri, çeşmeler, kanalizasyon işleri, kuyular, bataklık kurutma hendekleri</i>	<i>İnşa merkezi olarak Köy Enstitüsü ve Eğitim Kursu Müdürlüğü</i>
	<i>Sağlıkçı evi ve kliniği</i>	<i>Oyun ve spor alanları (11-18 yaş; futbol, basketbol, voleybol, yüzme havuzu, hentbol, jimnastik vd.)</i>		
<i>İşlikler (bölgeye bağlı olarak çok çeşitli)</i>	<i>Sağlık merkezi / bölge dispanseri (100-150 yataklı)</i>	<i>Park (süs havuzu, çeşme vd.)</i>		
		<i>Koruluk, orman, mezarlık</i>	<i>Yollar (şose, beton şap, taş), menfezler, kaldırımlar</i>	<i>Yönetim ve denetim merkezi olarak Yüksek Köy Enstitüsü</i>
<i>Ocaklar (tuğla, kiremit, taş, kireç vb.)</i>	<i>Doğum evi</i>	<i>Koruluk, orman, mezarlık</i>	<i>Köprüler (ahşap, beton, taş), kanallar-bentler</i>	
<i>Ziraat Alanları (tarla, bağ, bahçe vb.) ve ürün depoları</i>				
<i>Fidanlık, çiçekler</i>				
<i>Çiftlik, Değirmen, Kooperatifler, Fabrikalar</i>				
<i>Balıkhane ve iskele, tuzlama havuzları (deniz ve göller bölgesinde)</i>				
			<i>PTT, telefon santrali, telefon tesisatı (enstitü ile köy arasında)</i>	
			<i>Meteoroloji istasyonu</i>	
			<i>Garaj</i>	
			<i>Çöp fırını vd.</i>	

(Kaynak: Işın, Düşünen Tohum Konuşan Toprak-1..., s.s.127-128.)

Tablo 4: Her Bir Köy Enstitüsünde Yer Verilen Yöreyle Özel Ve Öne Çıkan Üretim Türleri

KÖY ENSTİTÜSÜ	YÖREYE ÖZEL VE ÖNE ÇIKAN ÜRETİMLER
<i>Çifteler Köy Enstitüsü (Eskişehir)</i>	<i>At yetiştiriciliği, küçükbaş hayvancılık, başta buğday, arpa, yulaf, mercimek, bakla, patates, bağcılık, meyve bahçeleri ve çeşitli sebzeler.</i>
<i>Gölköy Köy Enstitüsü (Kastamonu)</i>	<i>İpek böcekçiliği, tuğla yapımı, sebze ve meyve bahçeleri, tavukçuluk, süt üretimi, peynircilik, besi sığırcılığı, yulaf ekimi, arıcılık</i>
<i>Kepirtepe Köy Enstitüsü (Kırklareli)</i>	<i>Ayçiçeği, sanayi bitkileri, ıhlamur ağaçları, arıcılık, sebze ve meyve bahçeleri, mısır, buğday, yulaf, arpa, bakla, mercimek, soğan, sarımsak ve pancar ekimi</i>
<i>Kızılçullu Köy Enstitüsü (İzmir)</i>	<i>Üzüm bağları, zeytincilik, tütün ekimi, pekmez yapımı, şarap yapımı, ipek böcekçiliği, sebze bahçeleri, süt hayvancılığı, peynir yapımı</i>
<i>Akçadağ Köy Enstitüsü (Malatya)</i>	<i>Kayısı üretimi, meyve bahçeleri, buğday üretimi</i>
<i>Akpınar Köy Enstitüsü (Samsun)</i>	<i>Arıcılık, sebze bahçeleri, meyve bahçeleri, reçel yapımı, konserve yapımı</i>
<i>Aksu Köy Enstitüsü (Antalya)</i>	<i>Narenciye bahçeleri, zeytin bahçeleri, zeytin yapımı, bağcılık, pekmez yapımı, sebze bahçeleri, küçükbaş ve büyükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı, arıcılık</i>
<i>Arifiye Köy Enstitüsü (Kocaeli)</i>	<i>Balıkçılık (Sapanca Gölü'nde ve İzmit Körfezi'nde), balık konserveçiliği/ salamura/tuzlama alanları, meyve ve sebze bahçeleri</i>
<i>Beşikdüzü Köy Enstitüsü (Trabzon)</i>	<i>Balıkçılık (Hopa'dan Samsun'a kadar Karadeniz'de), balık konserveçiliği/ salamura/tuzlama alanları, deniz motoru yapımı, fotoğrafçılık, kunduracılık, kök boya yapımı, demircilik, marangozluk, biçki-dikiş</i>
<i>Cılavuz Köy Enstitüsü (Kars)</i>	<i>Kiraz ağaçları, büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık, patates ekimi, arıcılık, meyve bahçeleri, hidroelektrik santrali yapımı & elektrik üretimi</i>
<i>Düziçi Köy Enstitüsü (Adana)</i>	<i>Bağcılık, pekmez üretimi, at çiftliği, pamuk üretimi, meyve ve sebze bahçeleri, büyükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı, arıcılık</i>
<i>Gönen Köy Enstitüsü (Isparta)</i>	<i>Gül bahçeleri, gül yağı yapımı, bağcılık, pekmez üretimi, seracılık, yün eğirme ve ip yapımı, kökboyama, dokumacılık, halıcılık, kiraz ve vişne bahçeleri, sebze bahçeleri, meyve bahçeleri, baklagil üretimi, süt sığırcılığı, büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı, arıcılık</i>
<i>Pazarören Köy Enstitüsü (Kayseri)</i>	<i>Sebze bahçeleri, buğday, arpa, çavdar, mısır, mercimek, patates, çeşitli sebzeler, Zamantı Irmağı kenarındaki çiftlikte at, büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı</i>
<i>Savaştepe Köy Enstitüsü (Balıkesir)</i>	<i>Zeytin bahçeleri, zeytin yapımı, bağcılık, pekmez yapımı</i>
KÖY ENSTİTÜSÜ	YÖREYE ÖZEL VE ÖNE ÇIKAN ÜRETİMLER
<i>Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü (Ankara)</i>	<i>Bağcılık, koyun ve tiftik keçisi yetiştiriciliği, arıcılık, sebze bahçeleri, meyve bahçeleri</i>

<i>İvriz Köy Enstitüsü (Konya)</i>	<i>Arıcılık, sebze bahçeleri, meyve bahçeleri (elma, kayısı, şeftali, armut, vişne vb.), bağcılık, şeker pancarı, nohut, mısır, yonca, buğday</i>
<i>Pamukpınar Köy Enstitüsü (Sivas)</i>	<i>Arpa, yulaf ve buğday ekimi, büyükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı, meyve bahçeleri (elma, erik vb.)</i>
<i>Pulur Köy Enstitüsü (Erzurum)</i>	<i>Süt hayvancılığı, peynir ve yoğurt üretimi, sebze bahçeleri, buğday ekimi</i>
<i>Dicle Köy Enstitüsü (Diyarbakır)</i>	<i>Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık, kavun, karpuz, buğday, arpa, pirinç, mercimek, baklagiller, pamuk, sebze bahçeleri, meyve bahçeleri (kayısı, ceviz, badem, nar, dut, armut), bağcılık</i>
<i>Ortaklar Köy Enstitüsü (Aydın)</i>	<i>Zeytin bahçeleri, zeytin yapımı, incir bahçeleri, pamuk ekimi, sebze ve meyve bahçeleri, buğday ekimi, süthane, kümes hayvancılığı</i>
<i>Ernis Köy Enstitüsü (Van)</i>	<i>Sebze ve meyve bahçeleri, kavun, karpuz, buğday, arpa, çavdar, fasulye, şekerpancari, patates, yem bitkileri</i>

(Not: Enstitünün bulunduğu yöreye has ürünler, koyu harflerle belirtilmiştir.)

(Kaynak: Şimşek ve Mercanoğlu, a.g.d., s.276.)

Köy Enstitülerinde yapılan üretimlerin enstitü bütçelerine önemli katkıları olmuştur. Sosyal ve ekonomik bir dönüşüm yaşanmış, enstitüler çevre yerleşimlerin ekonomik ve kültürel hayatını dönüştüren birer merkez haline gelmişlerdir. Buldukları yöreye üretim yöntemleri, yeni ürün ve pazar olanağı getirerek, ürettikleri ürünlerin fazlasını (fidanlıklardaki fazla fidanlar, ürettikleri elektrik vb.) çevrelerindeki köylere vermişlerdir. Bu gelişim, dönüşüm köy enstitülerinde uygulanan eğitim öğretim programının bir sonucudur, denilebilir¹²².

1947 öğretim programı ise Reşat Şemsettin Sırer zamanında uygulamaya konulmuştur. Yapılan değişikliklerle Köy Enstitülerine yönelik eleştirileri önlemek amacıyla bazı derslerin adları değiştirilmiş, saatlerinde değişiklik yapılmış, bazı dersler de kaldırılmıştır. 1943 ile 1947 programlarında teori ile pratik konular açısından bazı benzerlikler olduğu gibi temel bir takım farklılıklar da bulunmaktadır. 1943 programında teori ile pratik iç içe verilirken, 1947 programında teoriye daha çok ağırlık verildiği görülmüştür. Bu durum 1947 programının bu yönüyle, Köy Enstitüleri Yasasının gerekçesine pek uygun olmadığı düşüncesini de beraberinde getirmiştir. Örneğin 1943 programında, ekonomik prensip ve bölgesel şartlara uygunluk söz konusu iken, 1947 programında buna rastlanmaz, bölge özelliğine göre ders seçme özgürlüğü yoktur ve tarım derslerine kuramsal bir nitelik kazandırılmaya

¹²² Şimşek ve Mercanoğlu, a.g.d., s.277.

çalışılmıştır. Sanat dersleri ve atölye çalışmaları daha çok sınıf içi çalışma şeklinde düzenlenmeye çalışılmıştır. Bu durum, işe dönük eğitim felsefesinden uzaklaşıldığı yorumlarını beraberinde getirmiştir¹²³.

Köy Enstitülerinde uygulanan üçüncü program ise 1953 programıdır. Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri Programı adını almıştır. 1953 programıyla Köy Enstitülerinin amaç, ilke ve yöntem bakımından programlarından, kuruluş felsefesinden büyük oranda uzaklaşılır. Enstitülerin kapatıldığı 27 Ocak 1954 tarihinden bir yıl önce enstitülerin öğretmen okullarıyla birleştirilmesine karar verilmiştir¹²⁴.

Köy Enstitüleri kültür ve sanat alanında yapılan çalışmalara da geniş yer ayırmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün: *“Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş olur”*¹²⁵ ifadesi enstitülerde verilen eğitim içinde de yerini bulmuştur. Bugün birçok ülkede kültür ve sanatın gelişim düzeyi, sosyoekonomik gelişimle paralellik göstermektedir. Enstitülerde eğitimin içerisinde kültür ve sanata zorunlu olarak yer açılmış olması bu sebeptendir. Köy Enstitüsü mezunu bir öğretmen Köy Enstitüsündeyken müzik, folklor, milli oyunlar, sanat öğrenimi, kültürel çalışmalar ve kitap okuma alışkanlığını yeterince edindiklerini ifade etmiştir. Talip Apaydın, Fakir Baykurt, Pakize Türkoğlu, Ümit Kaftancıoğlu, Mahmut Makal, Mehmet Başaran, Hatun Birsan Başaran, Ali Dündar, Mehmet Uslu, Dursun Akçam gibi önde gelen sanatçı, yazar ve düşünürler bu okullarda yetişmişlerdir¹²⁶.

İsmail Hakkı Tonguç, öğrencilerin ifade ve tasarım becerisini, yaratıcılığını, sanat ürünlerini tanıma ve değerlendirme becerisini geliştirme, çocuk ve gençlere doğanın güzelliklerini duyumsatarak onları sanata yakınlaştırma amacının eğitim programlarına yansıtılması gerektiğini düşünmektedir. Örneğin 1943 Türkçe dersi programında, dersin amaç ve alanının genişliği nedeniyle öğretmenin yaratıcı davranarak uygun yöntemi kullanması ifade edilmektedir. Ders dışı çalışmaların edebi sanatlara yönelebileceği ve her yıl her türden yazı yarışmaları düzenlenebileceği açıklanmakta, tiyatro başlı başına bir dil ve edebiyat okulu olarak görülmektedir. Müzik eğitimi ise, müzik zevki ve gelişiminin yanı sıra ulusal kültürü

¹²³ Toprak, **a.g.t.**, s.s.82-83.

¹²⁴ **A.g.t.**, s.s.84-85.

¹²⁵ Haz.: Nimet Arsan, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II (1906-1938)**, 5.b., Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1997, s.129.

¹²⁶ Şimşek ve Mercanoğlu, **a.g.d.**, s.277.

tanıma, duyumsama aracı olarak da karşımıza çıkmaktadır. Beden eğitimi ve ulusal oyunlarla öğrenciler ritim estetiği kazanmakta, birbirlerinin kültür öğelerini tanıyarak sevgi, saygı ve hoşgörü çerçevesinde Anadolu kültürünün büyük bir aile olduğu bilinciyle bir bütün olabilmektedir. Köy Enstitüsü programlarının (1943-1947) bir takım farklılıklarına karşın sanat eğitiminin kapsamı, dönemi içerisinde ileri bir gelişim atılımı olarak değerlendirilebilir. Köy Enstitülerinde sanat eğitimi ve bu eğitim süreci içerisinde yapılan faaliyetler, yaşamın bütün alanlarına ve zamanlarına yayılmıştır. Bireysel ve ekip çalışmaları yapılmış, yaratıcılığın geliştirilmesi ve estetik eğitime elverişli konular, teknik ve araçlar kullanılarak, diğer derslerin konularının açıklık kazanması için resim dersinden yararlanılabilmesi gibi bir takım çalışmalara da yer verilmiştir¹²⁷.

Enstitülerde yapılan sanatsal etkinlikleri köylerdeki halkın izlemesi sağlanarak halk eğitimine önem verilmiş, bireyin sosyalleşmesine, köyün canlanmasına, bir eğlence imecesi de oluşturulmasına katkıda bulunulmuştur.

Fakir Baykurt'un ifade ettiği gibi *“Hayatı değiştirme amacına yönelmiş bir sanat, insanın bilinçlenmesine ve birleşmesine yardım eder”*¹²⁸.

¹²⁷ Kurtuluş, “Köy Enstitüleri...”, s.s.198-210.

¹²⁸ Sevim Karabela Şermet, “Fakir Baykurt Yazınında Köy Enstitüleri ve Sendikal Yaşamın İzleri”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, S.62 (2017), s.s.195-204.

İKİNCİ BÖLÜM

KÖY ENSTİTÜLERİNİN KURUCU VE UYGULAYICILARI

1.İsmet İnönü, İlköğretim Davası ve Köy Enstitüleri

İsmet İnönü 24 Eylül 1884'te İzmir'de doğmuştur ve kendisine Mustafa İsmet adı verilmiştir. Babası Malatyalı Hacı Reşit Bey'in mensubu olduğu aile, Kürümoğulları olarak tanınır. Kürüm soyu Doğu Anadolu'da, Bitlis civarında yaşamıştır. Reşit Bey'in babası Hacı Fettah Efendi, Bitlis'ten ayrılarak Malatya'ya yerleşmiştir. Reşit Bey de Malatya'da doğmuş ve emekliliğinden sonra tekrar Malatya'ya yerleşmiştir. Reşit Bey adliyede çeşitli hizmetlerde bulunmuş ve İzmir Adliyesi'nde sorgu yargıcı görevinde bulunduğu dönemde İnönü doğmuştur. Son görevi ise Harbiye Nezareti Muhakemat Dairesi Birinci Müfettişliği'dir¹.

Annesi Cevriye Hanım ise Tunaboyu Deliorman Türklerindedir. Okumuş bir aileden, Müderris Razgradlı Hasan Efendi'nin kızıdır. Reşit Bey ile 1880'de İstanbul'da evlenir. Reşit Bey ve Cevriye Hanım'ın beş çocuğu olmuştur ve bunlardan ikincisi İsmet İnönü'dür. İlk oğulları Ahmet Mithat Temelli, askerî doktor yarbaylığından emeklidir. Küçük oğulları Rıza Temelli, iş hayatına atılmıştır. En küçük çocukları Reşit Hayri, genç yaşta bir deniz kazası geçirerek ölmüştür. Kız çocukları Saniha ise Topçu Binbaşı Abdürrezzak Okatan ile evlenmiştir. İsmet İnönü'nün doğumundan 40 gün sonra babası Foça sorgu yargıçlığına tayin edilmiştir. Sonrasında Buldan'da görev yaparak dört yıl sonra tekrar İzmir'e dönmüştür². Dolayısıyla İnönü, ilk çocukluk yıllarını babasının görev yaptığı İzmir, Foça ve Buldan'da geçirmiş, beş yaşındayken babasının tayini Sivas'a çıkınca orada ilkokula başlamıştır. Babası onu ilgisi dolayısıyla sonrasında Sivas Askeri Rüştüyesi'ne vermiştir. 1895'te buradan mezun olan İsmet İnönü, Sivas'ta Askeri İdadi bulunmadığı için Mülkiye İdadisi'ne (sivil lise) devam etmiş, bu okulun beşinci sınıfını da bitirdikten sonra İstanbul'da Mühendishane İdadisi'nin (Topçu Lisesi) sınavlarına girerek bu okula seçilen on iki kişiden biri olabilmiştir. İdadiyi iyi

¹Sevda Mutlu, "Devlet Adamı Kimliği ile İsmet İnönü'nün Düşünce ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi", **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi)**, Sivas, 2007, s.s.14-15.

² İsmet İnönü Vakfı, <http://www.ismetinonu.org.tr/cocuklugu/> (Erişim: 27.01.2019)

dereceyle bitirdikten sonra Topçu Harbiyesi sınıflarında daha başarılı olarak birinci olmuştur³. 1903'te Harbiye'yi 'Teğmen' rütbesiyle bitirir. On dokuz yaşında Sahra Topçusu olur. Harbiye'den çıkan birincileri Erkân-ı Harbiye adaylığına ayırdıkları için Pangaltı'daki Erkân-ı Harbiye'ye gider. 1903-1906 yılları arasında burada yükseköğrenimini yine sınıfın birincisi olarak büyük bir başarıyla tamamlar ve 24 Eylül 1906'da mezun olur. 1903-1904 ders yılında Mustafa Kemal Atatürk de Harp Akademisi'nin son sınıfındadır. Ali Fuat Cebesoy, Fethi Okyar, Kazım Karabekir gibi Milli Mücadele'de etkili olan isimler de aynı okuldadırlar. İnönü ve Atatürk'ün Harp Akademisi'nde uzaktan bir tanışıklıkları söz konusudur⁴.

İsmet İnönü Erkân-ı Harbiye'de okurken öğrencilerin meslek icabı siyasi olaylarla, devletlerin gelecekleriyle ilgili olduklarını belirtir ve aralarında serbestçe her konuyu konuştuklarını ve tartıştıklarını ifade eder. Ayrıca öğrencilik hayatı boyunca dil öğrenmeyi bir ihtiyaç olarak görmüştür. Fransızcasını ilerlettikten sonra Almanca öğrenmeye çalışmıştır. Bu durum onun dünyada olup bitenleri anlamak için çaba gösterebilmesini sağlayacaktır⁵. Çocukluk günlerini anlatırken şöyle söyleyecektir: *“Okul sırasında geniş imkânı olmayan orta halli bir ailede yetiştim. İstanbul'da Valde Camii karşısında bir küçük evde kiracıydık. Sonra Rumeli Kavağı'nda bir iki sene hava değişikliği için oturduk. Altı sene, askeri eğitimin yılsonu tatillerini İzmir'de geçirdim. İzmir'e dayımın yanına gidiş benim için mutluluk ve açılıp serpilme fırsatı olmuştur. Değirmen Dağı'ndaki küçük mütevazı ev, denize karşı hala bana dünyanın en güzel köşkü gibi görünür. Dinlenirdim, gezerdim. Fransızca gazeteler okur, memleketimin dört köşesinde önemli bir olay varsa onu öğrenir takip ederdim. Gelecek sene dersleri için biraz hazırlanır, bazen dil dersi de alırdım. Küçük dayım doktordu, edebiyat meraklısıydı. Onunla beraber bulunmak da bana zevk verirdi. İzmir, on üç yaşından itibaren çok sevdiğim bir şehir olmuştur”⁶.*

Erkan-ı Harbiye öğrencisi üsteğmen İsmet Efendi ile Erkan-ı Harp Yüzbaşı Ali Fuat Erden arasındaki tanışıklık, dil öğrenme çabası nedeniyle samimi arkadaşlığa dönüşmüş, birlikte sosyoloji, siyaset ve felsefeye ilişkin çeşitli kitapların çevirisini yaparak incelemelerini sağlamıştır. Bu çeviriler onlara bir vizyon kazandırmıştır. Ufuklarını açmış, ülkenin içinde bulunduğu durumu, güncel olayları

³ Nurgün Koç, **Türk Kültür Tarihi İçerisinde Köy Enstitüleri**, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.123.

⁴ Mutlu, **a.g.t.**, s.16.

⁵ Koç, **a.g.e.**, s.124.

⁶ İsmet İnönü Vakfı, **a.g.y.** (Erişim: 27.01.2019)

takip ederek, konuşarak ve tartışarak daha iyi anlamalarına yardımcı olmuştur⁷. Bu konudaki duygu ve düşüncelerini: “...Okuduğumuz kitapların adını şimdi hatırlayamıyorum. Ama çok enteresan şeylerdi. Ufkumuz açılıyor ve tatlı sohbetlere sürükleniyorduk. Yeni bilgiler, bizde, memleketin halinin gördüğümüzden daha korkunç olduğu intibasını uyandırıyor.”⁸ şeklinde ifade etmiştir.

İsmet İnönü'nün askerliğe olan ilgisi anılarından da anlaşılabilir. Yaşadığı aileyi anılarından yola çıkarak tanımlarken şu ifadeleri kullanmıştır: “Malatya'yı ilk görüşümde, günlerce, geniş kayısı bahçelerinde koşup eğlendik. Dedem 1854 Rus Savaşı'nda bulunmuş, bize savaş hikâyeleri anlatırdı. Ailemiz içinde doktorluk hariç, askeri mesleğe giren ben varım. Dedem 1854, babam 1877 savaşlarında çarpışmışlar, ben onları takip etmiş oluyorum”⁹.

Dedesini ve babasını gibi İsmet İnönü de 26 Ağustos 1922'de savaş başladığında Atatürk ile cephede bağımsızlık mücadelesini birlikte verecektir. Bu birliktelik gelinen noktada daha da pekişmiştir. Lozan Barış Konferansı'na Batı Cephesi komutanı, 'İkinci Adam' olarak da bilinen İnönü'nün katılmasının ve ona başbakanlık yolunun açılmasının nedeni, mücadele süresince Atatürk'ün yanında yer alarak onunla işbirliği içerisinde, güvenini kazanmış olmasıdır. Ayrıca, İsmet İnönü'nün Türk temsilcisi olarak 3 Ekim 1922'de Mudanya'da Silah Bırakışma Konferansı'na katılması onun için aynı zamanda hayatı boyunca devam edecek olan siyasi misyonuna da bir adım olmuştur. Konferans uzun ve tartışmalı görüşmeler neticesinde Türk-Yunan çatışmasının durdurulması ve Trakya'nın savaşa gerek kalmadan tekrar vatan sınırlarına kazandırılması kararıyla sonuçlanmıştır. Mudanya Ateşkes Antlaşması, 1911'den itibaren devam eden savaş haline son verirken, ülkeyi kurtarmış ve işgal altındaki İstanbul'un da barış anlaşması ile birlikte Türk yönetimine geri verilmesini sağlamıştır. İsmet İnönü, 31 Ağustos 1922'de Korgeneral, 30 Ağustos 1926'da Orgeneral olmuş ve 30 Haziran 1927'de askerlikten emekliye ayrılmıştır. 21 Kasım 1923'te TBMM tarafından İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir. Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın gereği olarak 20 Kasım 1922'de Lozan'da İtilaf Devletleri ile Türkiye arasında bir barış konferansı düzenlenmesine karar verilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nı ve Türk-Yunan savaşını bitiren, savaş alanlarında kazanılmış olan ulusal bağımsızlığın uluslararası düzeyde de kabul görmesi, onaylanması anlamına gelen Lozan Barış Konferansı, içerdiği konular

⁷ Mutlu, a.g.t., s.s.16-17.

⁸ İsmet İnönü Vakfı, a.g.y., (Erişim: 27.01.2019)

⁹ A.g.y., (Erişim: 27.01.2019)

nedeniyle oldukça karmaşık ve önemli bir yapıya sahiptir¹⁰. Uzun ve yorucu görüşmelerden birinde Lord Curzon: “İsmet, sen bana tıpkı laternayı hatırlatıyorsun. Bizi bıktırıp usandırana kadar, hep aynı havayı çalıyorsun: milli egemenlik, milli egemenlik, milli egemenlik. Bu sözü duymaktan hepimize gına geldi”¹¹ diyecektir.

İsmet İnönü 1969 yılında Seha L. Meray’ın Lozan Barış Konferansı Tutanaklar ve Belgeler adlı kitabına yazdığı önsözde Lozan Anlaşmasının en önemli özelliğini şöyle ifade edecektir: “ I. Dünya Savaşı’ndan kalan anlaşmaların hiçbirisi yaşamaz. Yalnız Lozan Anlaşması ayaktadır. II. Dünya Savaşı’nda da yeni anlaşmalar dünyaya yeni sorunlar ve yeni anlaşmazlıklar çıkarmıştır. Lozan Anlaşması, Türkiye için değerini ve uluslararası ilişkilerde kılavuz olacak ilkeleri taşımaya devam etmektedir”¹².

Bugün hala birçok görüşmede Lozan Barış Konferansı’nın tartışma konusu olması, referans alınması bu düşünceyi destekler niteliktedir.

İsmet İnönü on iki yıl Atatürk’ün başvekilliğini yapmış, 20 Eylül 1937’de başbakanlıktan istifa etmiştir. Atatürk’ün ölümü neticesinde yeni devlet başkanı ve hükümet seçimleri yapılarak 11 Kasım’da toplanan TBMM, Anayasanın 31. Maddesi gereği İsmet İnönü’yü Cumhurbaşkanı seçmiştir¹³.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye’nin savaşa girmemesi için büyük çaba sarf etmiştir. Uşaklı bir gencin, ‘bizi aç bıraktın’ sözleri karşısında: “...Belki ekmezsiz kaldınız... Fakat babasız bırakmadım. Her akşam babanız sofradaydı.”¹⁴ diyerek memleketi savaşa sokmadığını ve ülkeyi bunun getireceği zorluklardan kurtardığını ifade etmiştir. Tabi ki İnönü’nün cumhurbaşkanlığı dönemindeki yönetim anlayışını, Milli Mücadele Dönemi ve öncesindeki icraatlarını, düşünce yapısını farklı açılardan eleştirenler de olmuştur. Farklı zamanlarda yapılan eleştiriler, öne sürülen fikirler mevcuttur. Eleştiri yapmadan, bir takım fikirler öne sürmeden önce onun çocukluğu, kişilik özellikleri, askerliği, aldığı kararlar, başarıları, başarısızlıkları, devlet adamlığı ve bu süreçteki icraatlarının çok iyi incelenmesi, doğru değerlendirilmesi gerekir. Eğitim alanındaki çalışmalarına, eğitime ve sanata verdiği öneme geçmeden önce bunu belirtmekte yarar vardır.

¹⁰ Mutlu, a.g.t., s.s.62-63.

¹¹ A.g.t., s.64.

¹² A.g.t., s.65.

¹³ İsmet İnönü Vakfı, <http://www.ismetinonu.org.tr/ismet-inonu-hayati/> (Erişim:28.01.2019)

¹⁴ Koç, a.g.e., s.s.131-132.

1946'da çok partili yaşama geçiş süreciyle birlikte 1950-1960 yılları arasında muhalefet lideri olarak geçirmiştir. 1961-1965 yılları arasında ise başbakan olan İnönü, partisinin yönetim kadrosu ile ayrılığa düşmüş, toplanan olağanüstü kurultayda başbakanlıktan düşürülmüştür. Eski cumhurbaşkanlarına tanınan senatörlük hakkını kullanmış ve senatodaki çalışmalarını sade bir parlamenter olarak sürdürmüş, 25 Aralık 1973'te ise vefat etmiştir¹⁵.

Hükümet kararıyla Anıtkabir'e defnedilmiştir. Örnek bir evlilikleri olan Mevhibe Hanım'la, birisi Kurtuluş Savaşı sırasında ölen dört çocukları olmuştur. İzzet, Ömer, Erdal ve Özden ile olan ilişkisinde onlara arkadaş gibi davranmaya çalıştığını dile getirecektir¹⁶. "*Geçmiş hayatımın arkadaşlarını, yardımcılarını ve bana amir mevkiinde bulunmuş olanları saygı ile anıyorum. Beraber çalıştığımız zamanlarda bana daima rehber ve yardımcı olan büyük Atatürk'e karşı yüreğim sevgiler ve minnetlerle doludur.*"¹⁷ diyerek duygu ve düşüncelerini dile getirmiştir.

Kendisi ile ilgili 'Devlet gibi adam' nitelemesi dahi yapılan İsmet İnönü, çok büyük sorunların üstesinden gelmeyi bilmiştir. Türk toplumunun kurtuluş ve kuruluş dönemlerinin önde gelen liderlerinden biridir. Türk devrim atılımlarının içinde yer almış çağdaş düşünen bir devrimcidir. Atatürk'ün yanında onu destekleyen bir örgüt adamıdır. Müdâfaa-i Hukuk Cemiyetleri'nden CHP'ye, Halkevlerinden Köy Enstitülerine, Dil Kurumu'na, Tarih Kurumu'na uzanan örgütlü toplum olma çabalarında her zaman onun destekçisi olmuştur. İsmet İnönü briç ve satranç öğrenmiş, batı klasik müziğine ilgi duymuştur. Zor savaş yıllarına rağmen Milli Şef Dönemi'nde de müziğin gelişmesine katkıda bulunmuş, konser ve tiyatroları desteklemiştir. Satranç oyununa ilişkin kütüphanesinde birçok kitabı bulunmaktadır ve satranç ile ilgili aylık bir Alman dergisine abone olmuştur. Ata binmek İnönü'nün başbakanlığı ve cumhurbaşkanlığı döneminde sürekli yaptığı bir spordur. At yarışlarını ilgiyle takip eder ve yüzme onun severek yaptığı bir başka spor etkinliğidir. İnönü yaşam dinamiğini öğrenme tutkusundan almıştır. Lise fizik ve kimya derslerinde öğrencilere gösterilen laboratuvar deneyimlerini görmek ve fen alanındaki bilgisini geliştirmek istemiştir. Bu amaçla Çankaya Köşkü'nde bir odayı laboratuvar haline getirerek, bir yıl boyunca, her hafta iki saat fizik deneylerini Profesör Hayri Dener gözetiminde, kimya deneylerini de Profesör Avni Refik

¹⁵ Koç, a.g.e., s.126.

¹⁶ İsmet İnönü Vakfı, a.g.y., (Erişim: 28.01.2019)

¹⁷ **İsmet İnönü Hatıralar 1.Kitap**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1985, s.s.13-14.

Bekman'ın gözetiminde yapmıştır. İnönü kendisindeki öğrenme tutkusunu eşine de aşlamış, onun kendini geliştirmesini de desteklemiştir. Özden Toker, anne ve babasının ilişkisini anlatırken, 1916 yılında babasının annesine piyano aldığını ve bir hoca tutarak piyano çalmayı öğrenmesine destek olduğunu ifade eder¹⁸.

İsmet İnönü'nün eğitime ilişkin görüşünü anlayabilmek açısından: “ *Ahlakta ve karakterde sağlam temelli vatandaşlar yetiştiren; ilköğretimi en kuytu köye kadar kadın, erkek bütün vatandaşlara ulaştıran; teknik öğretimde, kadın erkek her vatandaşa, kendi geçimini temin edecek çalışmayı, en ufağından en yükseğine kadar her türlü sanatı öğretebilen bir teşkilatın bütün memleketi kaplamasını istiyoruz.*”¹⁹ söylemini, eğitimi teori ile pratiğin, kol gücüyle entelektüel gücün birleştiği bir süreç, bütünlüklü ve kendisine yetebilen insanı yaratmanın en temel yolu olarak gördüğü şeklinde değerlendirmek mümkündür. Ona göre eğitimin amacı, milleti en yüksek medeniyet seviyesine çıkarmak için istikbali, ulusal kültürle, ilim ve fen ile temellendirmektir. Çünkü İnönü, yeni kurulan cumhuriyetin geleceği görebilmesinin ve milletin medeni uygarlık düzeyine ulaşabilmesinin, cahilliği ortadan kaldırmakla mümkün olabileceğini belirtmiştir. Öğretmenler aracılığıyla aydınlık geleceğe ilim ve fen rehberliğinde, milli kültürün benimsenmesi doğrultusunda verilecek eğitimle ulaşılabilceğini düşünmektedir²⁰.

İsmet İnönü, Türk gençliğinin en önemli vazifesini: “*Türk gençliği için çıkar yol bir cümle ile Atatürk devrimlerini demokratik düzen içinde yaşatıp yaymaya, ekonomik kalkınmamızı demokratik düzen içinde ve sosyal adaletle beraber gerçekleştirmeye olanca gücü ile çalışmak ve yardımcı olmaktır.*”²¹ şeklinde ifade etmiştir.

3 Mart 1924 tarihinde Öğretim Birliği Yasası ve birkaç yıl sonra yeni harflere geçiş onun başbakanlığında gerçekleşirken, yine Millet Mektepleri de o başbakan olduğu sırada açılmıştır. İsmet İnönü, ilköğretimin yaygınlaştırılmasının en önde gelen savunucularından olmuştur. Eğiticilerden desteğini esirgememiş, 1928’de yeni harflerin kabulünden sonra Malatya’ya giderken Ankara Garı’na kendisini geçirmeye gelenlere, bir öğretmen olarak yola çıktığını söyleyerek veda etmiştir. 8 Kasım 1928’de meclisteki konuşmasında, yetişkinlere yeni harfleri öğretmek için açılan

¹⁸ Mutlu, **a.g.t.**, s.s.168-186.

¹⁹ Erdal Toprakçı ve Gözde Yılmaz, “İsmet İnönü’nün Eğitim Felsefesi (Konuşmaları ve Yazdıkları Işığında Nitel Bir Analiz), **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.4, S.2 (2015), s.161.

²⁰ Toprakçı ve Yılmaz, **a.g.d.**, s.162.

²¹ **A.g.d.**, s.163.

Millet Mekteplerine düşen görevi belirterek, sürekli okuryazarlığın önemi üzerinde durmuştur. Öğretmenlere düşen büyük sorumluluğu her fırsatta dile getirmiştir²².

1932 yılında bütün vatandaşların eğitim seferberliğine katılımını sağlamak amacıyla kentlerden köylere yaygın kültür-eğitim kurumu olarak başlatılan Halkevlerinin getirdiği canlılıkla aydınlar kırsal kesimi daha yakından tanıma fırsatı bulmuşlar, ülke genelindeki eğitim yetersizliği ve bunun ülkenin kalkınması üzerindeki etkisi daha iyi kavranmıştır. Ülke nüfusunun çoğunluğunu oluşturan, köylerde yaşayan çocuklara eğitim olanağı sağlayacak yöntemlerin arayışı içerisinde girilmesi üzerine, Mustafa Kemal Atatürk ve Başbakan İsmet Paşa'nın yönergeleriyle Reşit Galip'in Milli Eğitim Bakanlığı sırasında hükümet bu amaçlar doğrultusunda olağanüstü çabalar sarf etmiştir. Bakanlıkta köylere en hızlı şekilde öğretmen yetiştirebilmenin yöntemlerinin araştırılabilmesi amacıyla bir *Köy İşleri Komisyonu*²³ kurulmuştur. Bu komisyon tarafından hazırlanan rapor: "Öyle bir köy öğretmeni tipi yaratmalıyız ki, o, köylünün yalnız inançlarını izlemek ve toplumsal ilişkilerine etkili olmakla kalmasın; köyün maddi yönünü ve yaşamını da değiştirsin. Çünkü içinde yaşadığımız Türk toplumu da, artık daima gelişen, yani maddi yapısı yeniden kurulan, hareketli bir toplum olmak zorundadır."²⁴ sözlerini içererek büyük bir ideali dile getirmektedir. Bu komisyonun çabaları uygulamaya dökülememiş olsa da köy öğretmeni sorunu sonraki yıllarda yeniden ele alınacaktır. Bu çabalar ilköğretim sorununun ve sonrasında geliştirilecek bir model olan Köy Enstitülerinin temelidir²⁵.

Köy Enstitüleri, 17 Nisan 1940 tarihinde 3803 sayı ile çıkarılan yasaya göre ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 28 Aralık 1938'de Milli Eğitim Bakanlığı'na getirdiği Hasan Âli Yücel'le birlikte İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'a verilen destek ve güvence ile kurulmuştur. Böylece Atatürk'ün ülkenin köylerini kalkındırma, aydınlatma amacı teoriden kurtarılarak hayata geçirilmiştir²⁶. İsmet İnönü'nün Köy Enstitüleri Yasasının çıkması ve bu modelin yaygınlaşması konusunda büyük desteği ve katkıları olmuştur. Enstitülerin Türkiye'de ulusal eğitimin gelişmesine paralel olarak, Ulusal Kurtuluş ve Bağımsızlık Savaşı günlerine

²² Haz.: Seçil Karal Akgün, İsmet İnönü Vakfı, <http://www.ismetinonu.org.tr/ismet-inonu-ve-koy-enstituleri/> (Erişim: 16.02.2019)

²³ Bkz. Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam (1938-1950) II.Cilt**, 6.b., Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991, s.s.376-377.

²⁴ İsmail Hakkı Tonguç, **Canlandırılacak Köy**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1947, s.419.

²⁵ Akgün, **a.g.y.**, (Erişim: 16.02.2019)

²⁶ Fevzi Çakmak, "Köy Enstitüleri Bünyesinde 'Yaşayarak ve Üreterek' Eğitim", **Köy Enstitüleri Dosyası Türk Rönesansı**, Haz.: Ahmet Özgür Türen, 8.b., Destek Yayınları, İstanbul, 2018, s.39.

uzanan bir hazırlık dönemi olmuştur²⁷. Köy Enstitüleri Yasa Tasarısının görüşüleceği gün aslında yıllar süren eğitim-öğretim tartışmalarının bir nihayete ulaştığı gün olduğu kadar yeni bir sürecin, anlayışın getirdiği birçok alanda var olacak gelişmelerin ve değişimin başladığı gündür. Yasa tasarısı Meclis Genel Kurulu'nda görüşüldüğü zaman İsmet İnönü çok az yaptığı bir şeyi yapmış, yasaya verdiği önemin göstergesi olarak görüşmeleri izlemek amacıyla salondaki locasına oturmuştur. İnönü çok önemseydiği bu yasanın Meclis'ten çıkmasıyla köylerin eğitimi ve kalkınması konusunda büyük bir adım atılacağını düşünmektedir²⁸.

İnönü'nün şu söylemi : “ *Bütün askeri ve siyasi hayatımdaki vazifelerin hiçbirini kale almadan diyebilirim ki, öldüğüm zaman Türk milletine iki eser bırakmış olacağım. Biri köy okulları, diğeri de müteaddit partilerdir.*”²⁹ icraatlarını, düşünce yapısını ortaya koymaktadır. Köy Enstitülerini Cumhuriyetin eserleri içerisinde en değerlilerinden gördüğünü, onların başarısını ömrü boyunca takip edeceğini ifade etmiştir. Enstitüleri sık sık ziyaret etmiş, öğrencileri, yapılanları gördüğünde memnuniyet duymuştur³⁰. Düziçi Köy Enstitüsü'nün 5.yıldönümü dolayısıyla Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in mesajına verdiği yanıt şöyledir: “*Düziçi Köy Enstitüsü'nün yıldönümünü ben de bir bayram gibi sevinçle karşıladım. Milli Eğitimde canla başla çalışmanızdan size ve sorumluluğunuz altında bulunan bütün devlet teşkillerine minnetlerim engindir. Genç öğretmen namzetlerinin ve hepinizin gözlerinizi öperim*”³¹.

İlköğretim davamız diyerek bu konuyu çok önemseyen ve gelişmeleri takip ederek düşüncelerini her yönüyle ifade eden İsmet İnönü: “*...Geçen yıl, köylülerimizin kendi okullarını yapmak için harcadıkları candan emekleri iftiharla takip ettim. Köylü vatandaşlarım, köy kalkınmasının başında ilköğretimi şart gördüğümüzü, benim gibi anlamışlardır. Dar şartları yenmek için, kadın erkek köylü vatandaşları, çok yerde bütün varlıklarını ortaya koymuşlar, kadın erkek köy okullarında çalışmışlardır. Bu emeklerinden dolayı, vatandaşlarımı sevinerek ne kadar övsem, minnetlerimi yeter derecede söylemiş olamam. Köylerimizin kültür, gerek geçim bakımından ileri ve yüksek dereceye çıkmaları, vatan istikbali için, benim temel ümidimdir. Bu uygun anlayışı onlarda gittikçe artar*

²⁷ Cengiz Önal, “Köy Enstitüleri (17 Nisan 1940-27 Ocak 1954)” **Bütün Dünya 2000**, S.2017/7, s.41.

²⁸ Cemal Türkmen, **Mucizenin Mimarları, Köy Enstitülerinin Destansı Öyküsü**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2015, s.s.119-121.

²⁹ Fevzi Çakmak, “Kuruluşundan Kapatılışına Kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi İçerisinde Köy Enstitülerine Yönelik Muhalefet”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C.6, S.15(2007), s.232.

³⁰ Ahmet Özgür Türen, “Köy Enstitülerinin Kuruluşu”, **Köy Enstitüleri Dosyası Türk Rönesansı**, Haz.: Ahmet Özgür Türen, 8.b., Destek Yayınları, İstanbul, 2018, s.s.144-146.

³¹ Haz.: İlhan Turan, **İsmet İnönü Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj ve Söyleşileri (1944-1950)**, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2003, s.21.

bulursam, bu emeklerimizi sanıldığından çok çabuk bir zamanda müsbet olarak neticelendireceğimize kesin olarak inanabilirim...”³² şeklindeki söylemleriyle köy kalkınmasına verdiği önemi belirtmiş, Köy Enstitülerini destekleme nedeninin düşünsel alt yapısını da açıkça ifade etmiştir.

Köy Enstitülerini Türkiye'nin kalkınmasında ne derece önemli gördüğünü ise İsmet İnönü'nün şu sözlerinden anlamak mümkündür: “Biliyor musun ne düşündüm onlara baktıkça? Elimde bunlar gibi yetişmiş gençlerden birkaç tümen olsaydı Türkiye'nin yazgısını değiştirdim, ben!”³³

Cumhurbaşkanı ülkenin tüm yönetim mekanizmasını seferber ederek özellikle üzerinde durduğu enstitülerin birçok sıkıntısını aşmasına yardımcı olmuş, örneğin vergi desteği verilerek enstitüler vergiden muaf tutulmuştur³⁴.

Köy Enstitüleri atılımı, bir toplum kalkınması atılımıdır. Bu, dayanışma, öz güçlerini ortaya koyma, karşılıklı yardımlaşmaya ihtiyaç duyan eğitsel, örgütsel bir süreçtir. Toplum merkez olarak gerçekleştirilen bu örgütsel ve eğitsel çabalar Köy Enstitülerine anlam kazandırmaktadır³⁵. İsmet İnönü'nün 22 Nisan 1945 tarihinde Milli Egemenlik ve Çocuk Bayramı açılışında yaptığı konuşması da Köy Enstitülerinin kuruluşunu hazırlayan sosyal ve ekonomik nedenlerin bir açıklaması gibidir.

“İlköğretimi, büyük kitleyi maddi ve manevi alanda kaldırıp yükseltecek ana tedbir sayıyorum. Yirminci asrın ileri ve kudretli bir milleti olabilmek için, ilköğretim çözeceğimiz ilk meseledir. (...) İlköğretimi olmayan memlekette, ortaçağ idaresi, bütün şekilleri ile devam eder. Resmi kanunlar ne derlerse desinler, ne haklar vatandaşlara tanınırsa tanınsın, hiç olmazsa ilköğretim derecesinde bilgi olmazsa haklar ve vazifeler canlanmaz. Gönüllere ve yüreklere sinip yerleşmez. Bilmeyen, siyasi ve ekonomik kudret sahiplerinin elinde, ortaçağda olduğu gibi köle hayatı sürer. Asıl acıklı olan taraf da bilmeyen, kendi düşkün ve köle hayatına karşı duygusuz ve kayıtsız kalır. (...) İlköğretim davası, insan olmak, millet olmak davasıdır. Hepimiz, dava yolunda, bu gözle ve bu anlayışla yürüyüp ilerlemeliyiz”³⁶.

Bu amaçları gerçekleştirme yolunda İsmet İnönü, yol arkadaşı saydığı eğitim emekçilerine her zaman ayrı bir önem ve değer vermiştir. Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in hizmette otuz yılını dolduran öğretmenler için düzenlenen tören

³² İlhan Turan, **İsmet İnönü...(1944-1950)**, s.s.22-23.

³³ Emre Atan, “Köy Enstitülerinin Türkiye'nin Kalkınmasındaki Etkisi”, **Köy Enstitüleri Dosyası Türk Rönesansı**, Haz.: Ahmet Özgür Türen, 8.b., Destek Yayınları, İstanbul, 2018, s.150.

³⁴ Önal, **a.g.d.**, s.43.

³⁵ Baha Mutlu Aydın, **Köy Enstitüleri ve Toplum Kalkınması**, 2.b., Anı Yayıncılık, Ankara, 2013, s.20.

³⁶ Aydın, **a.g.e.**, s.21.

dolayısıyla İsmet İnönü adına İstanbul İl Milli Eğitim Müdürü Halil Vedat Fıratlı'ya ilettiği mesaj şöyledir: “ Beşiktaş kazası ilk okullarında çalışan ve meslekteki emekleri otuz yılı aşan arkadaşlar için düzenlenen saygı ve sevgi toplantısına gelmiş olan öğretmenlerimizin sayın Cumhurbaşkanımıza olan minnet ve bağlılık duyguları kendilerine azledildi.

Yüce Cumhur Başkanımız memnun oldular. Teşekkür, sevgi ve sağlık dileklerinin arkadaşlara iletilmesini emrettiler. Bunun arkadaşlara ulaştırılmasını saygılarımla rica ederim”³⁷.

İsmet İnönü, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'ne ilk gelişinde, yanında eşi Mevhibe İnönü ve Şükrü Saraçoğlu ile İlköğretim Umum Müdürü İsmail Hakkı Tonguç da vardır. İnönü iş yerleri, yatakhane, yemekhane ve ambarlarda incelemelerde bulunarak, çocuklarla yakından ilgilenmiştir. Onlara ellerindeki kitaplardan parçalar okutup anlattırılmış ve sorular sorarak bunlardan çok memnun kalmıştır. Öğrencilerin ayaklarında kendi yaptıkları karyokaları görünce bunun güzel bir şey olduğunu söylemiş ve Saraçoğlu'na seslenerek çocukları göstermiştir. Sanat çalışmaları ile ilgili sorduğu soruları, Hakkı Tonguç geniş bir açıklama yaparak cevaplandırmıştır. İnönü bu açıklamalardan duyduğu memnuniyet neticesinde aradan kısa bir süre geçtikten sonra Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı İhsan Sungu ve Hakkı Tonguç ile birlikte tekrar enstitüye gelmiştir. Bu arada küçük santral binası tamamlanarak enstitü aydınlatılmıştır. Enstitüyü gezen İnönü, duyduğu memnuniyeti belirtmiştir. Son uğradıkları santral binasında, nöbetçi öğrenci ile karşılaşan İnönü, ona ne iş yaptığını sormuş, o da santrali idare ederek motoru çalıştırdığını, okulun bütün elektrik tesisatını bir usta öğretici gözetiminde arkadaşlarıyla birlikte yaptıklarını belirtmiş, istek üzerine motoru çalıştırmıştır. İnönü, bu süreçte on dört tane olan enstitü sayısının kırka çıkarılmasını istemiş, İsmail Hakkı Tonguç ise öğretmen yetersizliğini kendisine ifade ederek, bu konuda karşılaştıkları güçlükleri belirtmiştir. Yüksek kısmın kurulmasının buna çözüm olabileceğinin de altını çizmiş ve bunun nasıl olacağını anlatmıştır. Bunun ülkenin kalkınmasını ne derece etkileyeceğini ayrıntılı bir şekilde anlatarak İnönü'nün desteğini almıştır. Bu konuşmalardan sonra İnönü, Müsteşar İhsan Sungu'ya bu müesseseleri görmek istediğini, izni olursa Tonguç ile bir program yaparak dolaşmak istediğini

³⁷ Turan, **İsmet İnönü...(1944-1950)**, s.13.

söylemiştir. Bu gezi yapılmış, dört beş enstitü gezilmiş, çalışmalar izlenmiştir. Bu ziyaret ve gezilerden sonra ilköğretim seferberliği başlamıştır³⁸.

İsmet İnönü, enstitülerin etkinliklerini izleyerek ve pek çoğunu sık sık ziyaret ederek desteğini sürdürmüştür. 1941'in Ağustos ayında Samsun'dan şöyle seslenmiştir: *“Samsun'a gelinceye kadar Köy Enstitülerinden üçünü gördüm. Kız ve erkek köylü çocuklarımız hem müesseselerini kuruyorlar, hem de ileride ifa edecekleri yüksek vazifeleri için hazırlanıyorlardı. Yapıcı, çare bulucu, çalışkan bir ruh bu enstitülerin hayatına hâkim olmuştur. Bu durumu görmekten pek memnun oldum, pek ümitliyim. Türk kızlarının müstesna haysiyeti ve ciddi vazife severliği, bütün mekteplerimizde olduğu gibi Köy Enstitülerinde de göze çarpmaktadır. Öğretmenler ve enstitü müdürleri Türk köyünün geleceğini sağlam temellere istinad ettirmek için aşk ile çalışıyorlar. İktidarlı, fedakâr ve vatansever köy öğretmenleri yetiştirmek enstitülerin mukaddes emelleridir. Şüphe yok ki enstitü öğretmenlerine ve müdürlerine düşen vazife hepimiz için imrenilecek, heves edilecek bir vazifedir. Şimdiki tutumları iyi netice alacağımız ümidini bende çok kuvvetlendirdi. Köy Enstitüleri hakkındaki bu müsbet görüşlerimi vatandaşlarıma söylemekten zevk alıyorum”*³⁹.

Köy Enstitülerinin kuruluşunun 29.yıldönümü nedeniyle verdiği demeçte: *“Köy Enstitüleri bizim kültür kalkınmamızda büyük bir dönüm noktası olmuştur. Onları kaybettiğimize canım yanıyor. Eserleri yaşıyor. Hatıraları azizdir. Bu müesseselere şükran borçluyum.”*⁴⁰ şeklinde belirttiği düşüncelerinden yola çıkarak geçmişte eğitim alanında ülkenin istenilen noktaya gelebilmesi açısından ümidinin neden kuvvetli olduğunu anlamak mümkündür ve yanılmamıştır.

İsmet İnönü, İsmail Hakkı Tonguç ve Hasan Âli Yücel vefat ettikten sonraki dönemde, 18 Nisan 1966 tarihinde Köy Enstitüleri hakkında şöyle söyleyecektir: *“Köy Enstitüleriyle, kapalı olan köylü hazinesi keşfolunmuştur. Bunun mütehassısları cesaretle bunun içine girdiler. Başarıyı, ilk önce burada değerlendirmek lazımdır. Köy Enstitülerinde çalışanları, Hasan Âli Yücel'i, Hakkı Tonguç'u rahmetle anmak isterim. Ben devletin başındaydım. Köy Enstitülerinin asıl zahmetini çekenler, bu eserlerin mimarları ve onun tutunması için çalışanlardır. Eser, onlarındır...”*⁴¹.

³⁸ Mustafa Güneri, **Hasanoğlan Hatırası, Bir Köy Enstitülünün Kaleminden ve Objektifinden (1941-1951)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018, s.s.167-170.

³⁹ Akgün, **a.g.y.**, (Erişim: 16.02.2019)

⁴⁰ Haz.: İlhan Turan, **İsmet İnönü Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj ve Söyleşileri (1968-1970)**, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2004, s.62.

⁴¹ Türen, **a.g.m.**, s.148.

1.1. Erken Cumhuriyet Döneminde Güzel Sanatlar ve İsmet İnönü

Yeni Türkiye'nin laik bir anlayışa dayanarak kurulması sonucunda yeni devlet, millet kavramı çevresinde toplanmıştır⁴². Bunun sonrasında tarih, sanat ve edebiyat anlayışının da buna göre değişiklik gösterdiği görülür. Atatürk döneminde resim, heykel, mimarlık, tiyatro, müzik vb. alanlarında yapılan sanatsal çalışmalarda ulusal duygular ve kahramanlar ön plana çıkmaktadır. Cumhuriyetle beraber birçok sanat dalı teşvik edilmiş ve bu sanat dallarının önünde bulunan engeller kaldırılmaya çalışılmıştır⁴³. Bu dönemde güzel sanatlar alanında yaşanan gelişmeleri anlayabilmek açısından sanat dallarının ayrı ayrı gelişimlerine, farklı alanlarda atılan adımlara kısaca bir bakmak gerekir.

1.2. Müzik ve Sahne Sanatları

Cumhuriyet hükümetlerinin kültür yapısı içinde özen gösterdikleri önemli bir konu da başta müzik olmak üzere sahne sanatlarının modernleştirilmesiyle Batı zevkinin benimsenmesidir. Bu nedenle öncelikle eğitime ve yeterli insan gücünün yetiştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Yani musiki ve dramatik sanatlar okullaştırılmalıdır. Mustafa Kemal ve arkadaşları okulun yenileşmenin kaynağı olduğunu bilmektedirler. Ankara'da bir konservatuvar kurulması fikri doğmuş ve bu yolda adım adım ilerlenmiştir. 1923'te müzik ve sahne sanatlarıyla ilgili iki resmi kuruluştan biri Osmanlı yönetiminde Maarif Nezaretine bağlı Dârülelhan (Konservatuvar), ikincisi de İstanbul Belediyesi'ne bağlı Darülbedayi (Şehir Tiyatroları)'dır. 1926 yılında Dârülelhan'ın adı Konservatuvar şeklinde değiştirilmiştir. Bu değişim bir anlayış değişikliğinin de ifadesidir. İstanbul Belediye Konservatuvarı'nda Batı musikisinin ağırlık kazanması da yine doğrudan doğruya yeni kültür politikalarıyla ilgilidir⁴⁴.

Atatürk, özel olarak yapılan toplantılarda çocukluğundan beri dinlediği alaturka müziği dinlemekten zevk alsa da ülkede hayranlık duyduğu batı müziğinin gelişmesine gayret göstermiş, sonrasında müzik, tiyatro, opera ve bale bölümleri ile bir konservatuvar halini alan Musiki Muallim Mektebi'ni kurdurmuştur. Ankara'da 1920'li yıllardan itibaren yoğun bir imar faaliyetine başlanmış, Ankara küçük bir

⁴² Haz.: Sina Akşin, *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980*, 7.b., Cem Yayınevi, İstanbul, 2002, s.422.

⁴³ Koç, *a.g.e.*, s.s.86-87.

⁴⁴ Akşin, *a.g.e.*, s.s.422-425.

Anadolu şehri iken çağdaş bir kent olarak yapılandırılmak istenmiştir⁴⁵. Musiki Muallim Mektebi 1 Kasım 1924'te Ankara'da, daha sonra Konservatuvarın inşa edildiği yerdeki ahşap bir binada öğretime başlamıştır. Cumhuriyetin müzik ve dramatik sanatlardaki asıl gözbebeği Ankara Devlet Konservatuvarı'dır. Öğretim kadrosunun güçlendirilmesi için Avrupa'ya öğrenci gönderilmesi düşünülmüştür. 1926'da ilk olarak Halil Bedii (Yönetken) ve Nurullah Şevket (Taşkiran) yollanmış, sonra Ulvi Cemal (Erkin), Cezmi, Ekrem Zeki (Ün) Beyler gönderilmişlerdir. Şan için de Afife Hanım yollanmıştır. Bu isimler müzik hayatında yerlerini almışlar ve böylece Türk musikisinin geleceğini kontrol edecek kimseler devlet tarafından Avrupa'ya gönderilmeye başlanmıştır. Kendi imkânlarıyla okuyan Cevat Memduh (Altar) ve Necil Kazım (Akses) de devlet hesabına geçirilmişlerdir. 1930'lardan itibaren Avrupa'da yetişen bu yeni kadro öğretim görevini üstlenmeye başlamıştır. Necdet Remzi (Atak), Ferhunde (Erkin), A. Adnan (Saygun) da bu kadroya dâhil olmuşlardır⁴⁶.

Mustafa Kemal 1932 yılından itibaren 1 Kasım günü açılan TBMM'de yaptığı açılış konuşmalarında kültür, sanat ve bilim konularına, yönlendirici biçimde değinmiştir. Sanat kurumları için haberci bir niteliğe sahip olan 1934'te yaptığı açılış konuşmasında şu ifadelerle yer vermiştir: *"Kültür işlerimiz üzerine ulusça gönüllerimizin titrediğini bilirsiniz. Bu işlerin başında da Türk Tarihini doğru temeller üstüne kurmak; öz Türk diline değeri olan genişliği vermek için candan çalışmakta olduğumuzu söylemeliyim"*⁴⁷. Bu düşünce, kültür işlerinin temel konuları olan dil ve tarihe verilen yerin öneminin bir yansımasıdır. Aynı konuşmanın devamında: *"Arkadaşlar; güzel sanatların hepsinde, ulus gençliğinin ne türlü ilerletilmesi istediğinizi bilirim. Bu yapılmaktadır. Ancak burada, en çabuk, en önde götürülmesi gerekli olan Türk Musikisidir. Bir ulusun yeni değişikliğine ölçü, musikide değişikliği alabilmesi, kavrayabilmesidir. Bugün dinletmeye yeltenilen musiki yüz ağartacak değerde olmaktan çok uzaktır. Bunu açıkça bilmeliyiz. Ulusal ince duyguları, düşünceleri anlatan, yüksek deyişleri, söyleyişleri toplamak, onları bir gün önce, genel son musikisi kurallarına göre işlemek gerektir. Ancak bu güzeyde (değerde) Türk ulusal musikisi yükselir, evrensel musikide yerini alabilir. Kültür İşleri Bakanlığı'nın buna değerince özen vermesini, kamunun da bunda yardımcı*

⁴⁵ Koç, a.g.e., s.88.

⁴⁶ Akşin, a.g.e., s.426.

⁴⁷ A.g.e., s.427.

olmasını dilerim”⁴⁸ diyerek güzel sanatlara bakış açısını ve müzik anlayışını belirtmiştir.

Batılılaşma düşüncesinin etkisiyle çok sesli klasik batı müziği alanında da önemli girişimlerde bulunulmuştur. Çok sesli müziğin cumhuriyet dönemindeki öncüleri Cemal Reşit Rey, Necil Kazım Akses, Adnan Saygun, Ferit Alnar, Ulvi Cemal Erkin “Türk Beşleri” olarak adlandırılmışlar ve Anadolu’nun Halk Müziği kaynakları ile Klasik Türk Müziği’nden yararlanarak çok sesli bir Türk müziği ortaya koymaya çalışmışlardır. Opera ve bale eserlerinden ilk Türk senfonilerinin, senfonik şiirlerinin ve konçertolarının bestelendiği görülür⁴⁹.

Halk ezgilerinin derlenmesi çalışmaları Halkevleri tarafından yapılmıştır. Halkevleri siyasi bir kurum olarak düşünülmemiş, milli kültür anlayışının halka aktarılabilceği, Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu ile beraber devletin üçüncü kültür ayağını temsil eden kurumlar olarak düşünülmüştür⁵⁰.

1934 yılında Musiki ve Sahne sanatları alanında yeniliklere gidileceği kesinleşir ve 25 Haziran 1934’te Millet Meclisi’nde 2541 sayılı Milli Musiki ve Temsil Akademisi Teşkilat Kanunu çıkarılır. Bu kanunda temsil bölümünde tiyatro kolundan başka opera, bale, koro kollarının da bulunacağı belirtilmiştir. Almanya’da öğrenci müfettişi olarak bulunan Cevat Dursunoğlu’ndan bir uzman bulunması istenmiştir. Dursunoğlu uzun uğraşlardan sonra Paul Hindemith’i Türkiye’ye gelmeye ikna eder. Hindemith, Türk musikisini ve bununla ilişkili yapıyı inceleyerek tanımaya çalışır. Sanat Musikisi ve Halk Musikisinin örneklerini en yetkili icralarla dinler ve bu ilk çalışmalardan sonra Dursunoğlu’na şunları söyler: *“Her çeşit musikinizi dinledim. Sanat musikisi dediğiniz alaturkada üstad sanatçılarınız gelmiş, geçmiş. Fakat bu sanat yolu kapalı bir çevre içinde kendisini tekrarladığı için yaratıcılık gücünü yitirmiş. Ne yapsanız gelişemez, hep eskiyi tekrar olur. Bence bu musikiyi tarihi bir yadigar olarak muhafaza edersiniz. Tıpkı bizim Bach’tan önceki musikimiz gibi... Özel vesilelerle ve kendi zamanlarında kullanılan aletlerle tekrarlırsınız. Bence sizin esas hazineniz, -Halk Musikisi- diye adlandırdığımız musikedir. Pek az millete nasip olacak kadar zengindir. Aralarında polifonik olanlar da vardır. Yarınki bestecileriniz ancak bundan, bu halk türkülerinin ve halk musikisinin motiflerinden faydalanabileceklerdir. Unutmayınız ki Batılı birçok büyük besteciler bu yoldan geçmişlerdir.”*⁵¹

⁴⁸ Akşin, a.g.e., s.427.

⁴⁹ Koç, a.g.e., s.88.

⁵⁰ Kadir Şeker, “İnönü Dönemi Kültür Hayatı (1938-1950), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Isparta, 2006, s.s.31-32.

⁵¹ Akşin, a.g.e., s.s.429-430.

Hindemith, Musiki Muallim Mektebi'nin tam örgütlü bir konservatuvara dönüştürülmesini, öğrenciler arasında iyi bir seçim yapılmasını, öğretim kadrosunun yeni ve Avrupa'dan getirilecek elemanlarla güçlendirilmesini istemiştir. Bunun üzerine henüz konservatuvar kanunla kurulmadığı halde öğrenciler sıkı bir imtihandan geçirilerek 86 öğrenci alınmıştır. Bu imtihanlar, 6 Mayıs 1939 günü başlamış olduğundan konservatuvarın kuruluş günü 6 Mayıs olarak kabul edilmiştir. Ankara Devlet Konservatuvarı, Türkiye'deki devlet eliyle kurulan büyük sanat icra kurumlarının hayat kaynağı olmuş ve Senfoni Orkestraları, Devlet Tiyatroları, Opera, Bale bu kaynaktan beslenerek oluşmuştur. Birçok özel tiyatro konservatuvardan yetişen sanatçıların eseridir. Çalgıcı, aktör, aktrist, şarkıcı, korist, dansçı, orkestra şefi, solist, rejisör, koreograf gibi icracı sanatçılar yıllarca Ankara Devlet Konservatuvarı'ndan yetişmiş ve bir profesyonel kadro oluşturmuşlardır. Bu okullu kadro Türkiye'de bir ilktir⁵².

Atatürk, opera konusunda Cumhuriyet öncesi dönemde Sofya'da seyretmiş olduğu Tosca Operası'ndan ve Almanya gezisi sırasında dinlediği orkestralardan etkilenmiştir. 1934'te metnini Münir Hayri Egeli'nin yazdığı, Ahmet Adnan Saygun'un kısa bir zamanda bestelediği Türk soyunun kaynağı ve gelişimi temalarını işleyen Özsoy Operası sergilenmiştir⁵³.

1938'de diğer sanat eğitim kurumlarında da olduğu gibi "Riyaseticumhur Filarmoni Orkestrası" adı verilen kuruluşun başına da yabancı bir şef olan Dr. Ernst Praetorius Almanya'dan getirilmiş ve orkestra sürekli olarak halka açık konserler vermeye başlamıştır. Dr. Praetorius, 1946'ya kadar bu görevini sürdürmüştür. Cumhuriyet hükümetlerinin sanat ve özellikle müzik alanındaki teşvik yöntemlerinden biri de üstün yetenekli olan çocukların devlet bursu ile özel bir programla yurtdışında yetiştirilmelerini sağlayan kanundur. 1948 yılında kabul edilen 5254 sayılı bu yasa ile bazı çocuklar yurtdışına eğitime gönderilmiştir. Bunların ilk öncüleri İdil Biret (piyanist) ve Suna Kan (kemancı) olmuştur⁵⁴.

Türk Tiyatrosu'nun hem edebi bir tür olarak hem de sahne faaliyetleri açısından Tanzimat'tan sonra yeni bir mecraaya girmesi, geleneksel tiyatro tarzının geri plana atılarak yerine Batı tarzının bütün elemanlarıyla yerleştirilmesi Batılılaşma sürecinin bir parçasıdır. Güzel sanatların bütün kollarında olduğu gibi tiyatro da bu

⁵² Akşin, **a.g.e.**, s.s.431-438.

⁵³ Şeker, **a.g.t.**, s.149.

⁵⁴ Akşin, **a.g.e.**, s.s.432-440.

yeni sürece hızla ayak uydurmuştur. Tiyatro sadece bir eğlence mekânı olmaktan çıkarak, bir kültürlenme merkezi haline gelir. Oyunculuk ciddi bir meslek olarak kabul edilir ve çok geçmeden tiyatronun ihtiyaç duyduğu bütün elemanların yetiştirilebileceği okullar, kuruluşlar devreye konur. Tiyatro sayısının artması, sanatçı kadrosunun genişlemesi, seyirci sayısındaki artış kısa zamanda milli bir tiyatro repertuarının doğmasına olanak sağlar ve yazarlar sosyal, siyasi gelişmelerden beslenerek yeni nesillere bir köprü görevi görürler. Atatürk, tiyatroyu bir kültürlerarası iletişim aracı olarak görmüş ve sanatçıları her zaman onurlandırmıştır. Faruk Nafiz Çamlıbel'in yazdığı 'Kahraman' ve 'Akın' piyesleri Atatürk'ün isteği üzerine yazılmıştır. Sahne sanatlarında oluşturulan yapıtlarla yakından ilgilenen Atatürk, ulusların kendi tarihlerine yer ayırmaları, bunu önemsemeleri gerektiğini düşünmüştür. Behçet Kemal Çağlar'ın 'Çoban' piyesi de köklü bir geçmişe sahip olan Türk Tarihi'nin destanlaştırılması amacını taşımaktadır⁵⁵.

1941-1947 yılları arasında sahnelenen tek yerli oyun, Ahmet Kutsi Tecer'in 'Yazılan Bozulmaz' isimli oyunudur. Aynı dönemde sergilenen yabancı piyesler ise Goldoni'nin 'Otelci Kadın', Shakespeare'in 'Julius Caesar' ve 'Yanlışlıklar Komedyası', Sofokles'in 'Kral Oidipus' ve 'Antigone', Moliere'in 'Gülünç Kibarlar' ve 'Kibarlık Budalası', Goldoni'nin 'Kahvehane', Thornton Wilder'in 'Bizim Şehir', Maeterlinck'in 'Peleas ile Melisande' ve 'Evin İçi', Fonvizin'in 'Anasının Kuzusu', Goethe'nin 'Faust', Gogol'ün 'Müfettiş', Synge'in 'Denize Giden Atlılar', Çehov'un 'Teklif', Duvernois'nin 'Bay Tunç ile Bayan Billur' ve Lessing'in 'Minna Von Barnhelm' isimli eserleridir. 1947 yılına kadar Tatbikat Sahnesi'nde bir yerli oyun, 18 çeviri piyes oynanmıştır. Devlet Tiyatrosu'nun kuruluşuna (1949) kadar geçen iki yıllık sürede ise Ahmet Kutsi Tecer'in 'Köşebaşı', Oktay Rifat'ın 'Kadınlar Arasında', Cevat Fehmi Başkut'un 'Paydos' isimli yerli piyesleri sergilenmiştir. Cumhuriyetin 50.yılına gelindiğinde yerli piyeslerin sayısının 107'ye çıktığı görülür. Ancak yine de repertuarın yarısından çoğunu çeviriler oluşturmaktadır. Cumhuriyet döneminde Şehir Tiyatroları ve Devlet Tiyatroları sahne sanatlarının hayat bulduğu kurumlar olmuştur. Şehir Tiyatroları, Darülbedayi döneminden başlayarak günümüze kadar kesintisiz sayısız eserler sergileyen en eski sahne kurumudur. 1927'den itibaren Muhsin Ertuğrul'un sanat yönetmenliğine getirilmesiyle verimli bir döneme

⁵⁵ Koç, a.g.e., s.s.86-94.

girilmiştir. 1934'te İstanbul Şehir Tiyatrosu adını alan Darülbeydi'de temsiller süreklilik kazanmıştır. İstanbul'da bir tiyatro çevresi yaratılmıştır. Devlet Tiyatrosu'nun kuruluşu iki aşamadan geçmiştir. 1941-1949 dönemi 'Tatbikat Sahnesi' olarak isimlendirilir. Bu dönem, Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü Başkanı ve Tatbikat Sahnesi Başyönetmeni Carl Ebert'in hoca ve rejisör olarak damgasını taşır. 1949 yılında Devlet Tiyatroları'nın kuruluş kanunu çıkar. Sahne sanatları alanında faaliyet gösteren her iki kuruluş, yani tiyatro ve opera birlikte düşünüldüğünden, o günkü adı Devlet Tiyatro ve Operası Genel Müdürlüğü'dür, yalnızca Ankara'dadır. İlk genel müdürü Muhsin Ertuğrul'dur ve ilk binası bugünkü Küçük Tiyatro'dur. Daha sonraları opera binası olan 'Büyük Tiyatro' da Devlet Tiyatroları'na tahsis edilmiştir⁵⁶.

Devlet Tiyatrosu'nun oyun dağarcığı günümüzde daha da genişlemiş, çok sayıda yerli eser sahnelenme imkânına kavuşmuştur; fakat bununla beraber Devlet Tiyatrolarının yerli yazarları teşvik etme ve Türk tiyatro edebiyatını zenginleştirme görevini yerine getirmek konusunda yeterli olmadığı düşüncesi, tiyatro yazarları ve eleştirmenlerince dile getirilmiştir⁵⁷.

İnönü döneminde Batılılaşma çabaları sürerken aynı zamanda geleneksel tiyatro kahramanları olan Hacivat ve Karagöz tiplerine de yer verilmiş, 'Yedi Karagöz' oyunu yazılmıştır. İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun 'Karagöz Köy Muhtarı' isimli oyununda dil devrimi konu alınarak yine aynı piyeste geçen konuşmalarda Köy Enstitüsünde yetişmiş bilgili bir öğretmenin köyün sorunlarıyla ilgilenmesi ve köyü yeniden yapılandırması anlatılmıştır. Kültür politikaları halka ulaştırılmaya çalışılmıştır. İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun bu yöndeki çalışmaları ve söylemleri Türk dilinin ve milli tiyatro anlayışının gelişimi için çaba gösterildiğine işaret etmektedir⁵⁸.

Halkevleri kuruluşundan kısa süre sonra halkta ilgi uyandırmış, buralarda verilen konferanslar, gösterilen sinemalar, sahnelenen tiyatrolarla bir kültür merkezi haline gelmiştir ve kuruldukları yerlerde dergi, kitap, gazete basımı işleri ile de uğraşarak kültürel hayata canlılık kazandırmışlardır. Örneğin Ankara Halkevi, Atatürk'ün ismini verdiği 'Ülkü' mecmuasını çıkarmaya başlamıştır. Diğer illerde de farklı isimlerde dergiler çıkarılmıştır. Halkevlerinin 1940'lardan sonra köy ve

⁵⁶ Akşin, **a.g.e.**, s.444.

⁵⁷ **A.g.e.**, s.s.445-447.

⁵⁸ Şeker, **a.g.t.**, s.143.

kasabalarda Halkodaları ismiyle teşkilatlanması sağlanmıştır. Köy Enstitüsü öğrencilerin ortaya koyduğu piyesler Cumhuriyet devrimlerinin beraberinde topluma kazandırmaya çalıştığı kültür anlayışına uygun niteliktedir. Sahnelen temsiller klasiklerden oluşmaktadır. Köy Enstitülerinin kuruluş yıldönümü olan 17 Nisan tarihlerinde piyesler sahnelenmiştir. 1945 yılının Ocak ayından itibaren de her üç ayda bir Köy Enstitüsü Dergisi çıkarılmıştır. Dergi toplam 5 sayı olarak yayımlanabilmiştir⁵⁹.

İsmet İnönü de opera ve bale sanatlarını bir kültür politikası olarak desteklemiş, temsillere ve konçertolara gitmiştir. Kişisel olarak da oldukça beğendiği bu sanatsal etkinliklere, oğlu Erdal İnönü'nün de gitmesi konusunda kendisine tavsiyelerde bulunmuştur. İsmet İnönü, Bergama'yı Sevenler Cemiyeti'ne gönderdiği mesajda klasiklerin harpten sonra bütün dünyaya Bergama tiyatrolarında gösterilecek olmasının Türk kültüründe değerli bir başarı sayılacağını belirterek bu tarz temsillere verdiği desteği açıklamıştır⁶⁰.

I.Dünya Savaşı ve Bağımsızlık Savaşı vermiş bir ülkenin ekonomik kaynaklarının tükendiği bir süreçte üretimi gerçekleştirebilmesi için fabrikalar kurulması, limanların ve yolların yapılması gibi birçok önceliği varken Atatürk'ün teşvikleriyle konservatuvar açılması, senfoni orkestralarının kurulması gibi sanata yönelik çalışmalar çok anlamlıdır. Başlatılan atılımlar sanata olan ilgiyi artırmış, dünyaya seslenebilen sanatçılar ortaya çıkmıştır⁶¹.

Sahne sanatlarından balenin Türkiye'ye girişi 1921'li yıllara kadar uzanmaktadır. Rusya doğumlu olan Krasso Arzumanova bu yıllarda Türkiye'ye gelerek klasik bale derslerini İstanbul'da anlaştığı 'Bale Stüdyosu' isimli özel bir firmada vermiştir. 1947 yılında ise İngiltere'den Ninette De Valois ülkemize davet edilmiş, Joy Newton kendisiyle beraber gelerek İstanbul Yeşilköy'de kurulan Bale Okulu'nun yöneticiliğini üstlenmiştir. Akademinin 6 Ocak 1948'de açılması, milletlerarası sanata intibakımızı sağlayacak bir gelişme olarak görülmüştür. Mart 1950'de Yeşilköy Bale Okulu, Ankara Devlet Konservatuvarı'nın bir bölümü olarak Ankara'ya taşınmıştır⁶².

Cumhuriyet hükümetlerinin kültür hayatındaki etkinlikleri arasında kendine özgü ve oldukça önemli bir yer tutan 'Dünya Edebiyatından Tercümeler' ya da

⁵⁹ Şeker, a.g.t., s.s.19-32.

⁶⁰ A.g.t., s.s.142-150.

⁶¹ Koç, a.g.e., s.91.

⁶² Şeker, a.g.t., s.s.151-152.

'Klasikler Dizisi' olarak da bilinen tercüme faaliyetleri, Batılılaşma doğrultusundaki kültür politikalarının oldukça derin izler bırakan bir projesidir. Hasan Âli Yücel, zaman zaman tercüme faaliyetleri ile ilgili yapılan eleştirileri gereksiz bulduğuna, yazdığı kitabında şu sözleriyle açıklık getirmiştir: "...Geçen gün Profesör Sabri Esad Siyavuşgil, bir yazısında Bakanlığın bastığı klasiklerin 900'ü geçtiğini överek haber veriyordu. Ben de yeni yayınlanan kataloğu gördüm ve çok beğendim. Ne fayda ki, bu kitaplar hakkında verilmiş peşin hükümlerle onlar kötülenmiş, gözden düşürülmüştür. Ne yazık!. Bunlar arasında tercümesi zayıf olanlar, hatta yanlış olanlar bile bulunabilir. Düzeltmek ilgililerin vazifesidir. Fakat bu hallerle dahi bunlardan herhangi otuz kırk cildini okumuş olanlar, bir üniversite bitirmiş kadar feyzalırlar, kültürlerini yükseltirler, bilgilerini arttırırlar ve okumadan önceki hallerine nisbetle daha münevver bir insan olurlar. Bir zamanlar, askerde iken okuma yazma öğrenmiş bir neferin bir duvar üstünde gözünden yaşlar damlayarak Sokrat'ın ölümünü okuduğunu, şimdi bu satırlara bakan gözlerimle görmüştüm. Sormuştum:

- Ne okuyorsun, arkadaş? Gözlerin neye yaşlı?

Nefer cevap verdi:

- Sokrats'ın (Sokrat'ın demiyordu!) ölümünü okuyorum. Bu iyi adama neye böyle fenalık etmişler? Bu, bana çok dokundu.

Görüyor musunuz? İlk tahsili bile olmayan bu Mehmedcik, pekâlâ Eflatunu anlamıştı. Verdiği cevap, bu kitabın özüdür. Belki felsefe okutanlarımız arasında bile bu kitabı okumamış olanlarımız vardır, desem bana inanır mısınız?"⁶³.

Hasan Âli Yücel, evrensel anlamda edebiyat, bilim, sanat ve felsefe alanlarında yeterli oranda okumalar yapmadan bir yeniden canlandırma, yaratma sürecine girilemeyeceğini birçok kez ifade etmiş, ayrıca tercüme faaliyetlerinin bütün sanat dallarının gelişimine olan etkisi üzerinde durmuştur. Milli, özgün bir sanat anlayışına ulaşmanın yolunun önce dünyada sanatın gelişiminin geldiği noktayı görmek olduğunu belirtmiştir. Batılılaşma düşüncesini tam da bu noktadan ele almak gerekir.

1.3.Resim ve Heykel

Cumhuriyet, heykel sanatının gelişmesini destekleyerek, önündeki engelleri kaldırmıştır. Her dönemin sosyokültürel yapısındaki değişimler yeni bir sanat anlayışıyla yeni yapı tipleri oluşturarak karşımıza çıkmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminden itibaren yapı tipleri üzerinde etkili olan Batılılaşma süreci erken

⁶³ Hasan Âli Yücel, **Kültür Üzerine Düşünceler**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1974, s.s.195-196.

Cumhuriyet dönemi heykel çalışmalarına da yansımıştır. Türk Büyüklerini konu alan anıt heykeller yapılmıştır. Ulusal bilincin yaratılması sürecine katkıda bulunmak için yapılan anıtlar ulusal tarih bilincini oluşturarak, Kurtuluş Savaşı'nın anısını gelecek kuşaklara aktarmak ve Atatürk'ü ölümsüzleştirmek gibi özel amaçlar da taşımaktadır. 1920'li yıllardan itibaren başlatılan yoğun imar çalışmalarıyla küçük bir Anadolu şehri olan Ankara, çağdaş bir kültür sanat şehri haline getirilmek istenmiştir⁶⁴.

Akademi'nin Cumhuriyet dönemindeki öyküsüne kısaca değinelim. Güzel Sanatlar Akademisi reformunda da izlenen yol yine yabancı hocalar ve uzmanlarla işbirliğine gitmek olmuştur. Üniversite ve Konservatuvarın kuruluşundaki yöntem burada da geçerlidir.1936'da Akademi, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlıdır. Gerekli reformları gerçekleştirmek üzere Burhan Toprak görevlendirilmiştir. Heykel bölümü için Almanya'dan heykeltıraş Rudolf Belling getirilmiştir. Belling, 7 Ocak 1937 günü bölüm şefi olarak Akademi'de göreve başlamıştır. Yeni heykel sanatının öncülerindedir. Ayrıca soyut heykel üreten ilk Alman sanatçılardandır. Mahir Tomruk ve Nejat Sirel, Belling'in asistanı gibi çalışmışlardır. 1954'te Akademi'den tamamen ayrılmıştır. Bugün uygulanan eğitimin temeli onundur ve heykeltıraşlarımızın birçoğu onun öğrencileri, genç kuşak ise onun öğrencilerinin öğrencisidir. Resim bölümünün yabancı uzmanı ve yöneticisi ise 1937 yılında Fransa'dan gelir. Ressam Leopold Levy, 1949 sonuna kadar Akademi'nin resim bölümünün başkanlığını yürütür. 1940-1941 ders yılında Akademi'nin resim, heykel bölümlerinin yüksek kısımları açılmış ve 1959 yılından sonra da buraya lise mezunları kabul edilmeye başlanmıştır⁶⁵.

Halkevleri bütün sanatların yanı sıra resimle de önce yerel bazda ilgilenmiş, buralarda düzenlenen resim yarışmaları mahalli sanatçılar için bir basamak olmuştur. 1939 yılında Ankara'da sergi evinde açılan resim sergisine dönemin başbakanı Refik Saydam ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel katılmıştır. Hasan Âli Yücel, I.Devlet Resim ve Heykel Sergisi'nde yaptığı konuşmada Cumhuriyetin güzel sanatlara verdiği önemi açıklayarak, sanatçıların genç yaşlarda ellerinden tutarak Avrupa'nın çeşitli sanat muhitlerinde yetiştirilmesine verdikleri desteği ifade etmiştir. Ankara'da diğer illerin de katılımıyla, Halkevlerinin kuruluş yıldönümlerinde resim sergileri açılmıştır. Türkiye'nin farklı yerlerinden gelen

⁶⁴ Koç, a.g.e., s.s.86-87.

⁶⁵ Akşin, a.g.e., s.s.452-456.

eserler hem yarışmış hem de sergilenmiştir. Böylelikle resim ve fotoğraf sanatının gelişmesi için uygun koşullar oluşturulmaya çalışılmıştır⁶⁶.

Devletin sanat alanındaki destekleyici, sürekli ve düzenli atılımlarından biri de “Devlet Resim ve Heykel Sergileri”dir. Cumhuriyet’in plastik sanatlardaki canlandırma organizasyonlarından biri de CHP’nin 1939’dan itibaren düzenlediği “Yurt Gezileri” sergileridir⁶⁷.

Atatürk, bütün bu kısaca ifade ettiğimiz sanat dalları arasında sinemanın geleceği hakkında da önemli öngörülerde bulunmuştur. Sinema ve radyonun keşfini tek ve birleşmiş bir dünyayı hazırlayıcı güç olarak değerlendirmiştir⁶⁸. Ona göre sinemanın icadı, elektriğin hatta kıtaların keşfinden daha önemlidir ve Dünya’nın kaderini de değiştirecektir. 1914-1950 yılları arasında Türk sinemasının da amacı Cumhuriyet’i ve Milli Mücadele kahramanlıklarını anlatmaktır. Bu dönemde izlenen filmlerin temel olarak vurguladığı düşünce de kendi öz benliğimizi koruyarak çağdaşlaşmaktır. Sonraki yıllarda inkılapların halk tarafından anlaşılabilmesine destek olması açısından da İstanbul, Ankara, İzmir dışında Anadolu’nun farklı yerlerinde de yeni sinema salonları inşa edilmiştir. Dönemin en önemli yapımcısı ise Muhsin Ertuğrul’dur⁶⁹.

İsmet İnönü de Atatürk gibi çağdaş dünyada her milletin kendi kültürel değerleri ile varlığını sürdürebileceğini düşünmüştür. Onlara göre kültür, değişmeyen geleneklerin pençesinde durağanlaşmış bir kavram değildir. Dolayısıyla ulusal kültür verilerinin derlenmesi, işlenmesi ve geliştirilmesi gereklidir⁷⁰.

İsmet İnönü’nün fikir dünyasında kültür ve sanat önemli bir yere sahiptir. Bir devlet politikası olarak da İnönü, Atatürk döneminde bu doğrultuda başlatılan çalışmaları devam ettirmiştir. Sanatçılara her zaman yakınlık duymuş, değer vermiştir. İsmet İnönü, müzik alanında Atatürk’ün belirlediği yolda yürüyerek ülkemizde bu alanda sanatçıların yetiştirilmesine ve çok sesli evrensel müziğin yerleştirilmesine katkıda bulunarak çağdaş müzik kurumlarının tesis edilmesini ve gelişimini desteklemiştir. Ankara’da konser yaşamı yeni başladığında İsmet İnönü, bu konserleri baş dinleyici olarak takip etmiştir. Senfonik konserleri hiç kaçırmayarak viyolonsele ayrı bir ilgi duymuştur. Müziğe olan ilgisi onu, 1940’lı

⁶⁶ Şeker, **a.g.t.**, s.s.144-146.

⁶⁷ Akşin, **a.g.e.**, s.s.457-458.

⁶⁸ Koç, **a.g.e.**, s.91.

⁶⁹ Şeker, **a.g.t.**, s.s.134-135.

⁷⁰ Koç, **a.g.e.**, s.145.

yıllarda önemli bir viyolonselci olan ve konservatuvarda öğretmen olan David Zirkin'den viyolonsel dersi almaya kadar götürmüş, yarım yüzyıla kadar konserleri izlemeyi sürdüren İnönü, Ankara'da bir kültür sanat ortamının oluşmasına katkıda bulunmuştur⁷¹.

İnönü'nün, zaman zaman yaptığı çeşitli konuşmalarda kültür ve sanat konularına özellikle eğildiğini görmek mümkündür. Örneğin, Küçük Sanatlar ve Elişleri Kongresi'nde yaptığı konuşmada:

“Arkadaşlar!

Ankara'da toplanmış olmanızı görmek bizim için çok büyük sevinçtir. Sergiyi memnuniyetle seyrettik. Çok güzel işler gösterdiniz. Ev işleri ve küçük san'atlar sahasında memlekete pek çok faydalar ve yenilikler gelebileceğine dair olan ümitlerimizi arttırdınız. Arkadaşım Celal Bayar size faydalı olmak için çok çalışmaktadır. Bu sergiyi yapmasından ve sizi kongre halinde toplamasından dolayı kendisine karşı hakiki teşekkür ve minnet hissim vardır. İstiyoruz ki sizin ihtiyaçlarınız ve san'atlarınız da ilerlemenize yardım edecek iyi tedbirler bulalım. Bu sahada başlıca vazife size düşer. İhtiyaçlarınızı iyi anlatmalısınız. Hükümete tabiki mümkün ve kolay olan tedbirleri teklif edin...”⁷² diyerek farklı sanat alanlarına verilen desteği ve değeri de ifade etmiştir.

İsmet İnönü, Musiki Öğretmen Okulu'nun Tiyatro ve Opera sınıflarını gezerken edindiği izlenimlerini şu sözleriyle ifade eder: *“...Tatbikat derslerinizi gördüm. Çalışmanız ümitlerimi çoğalttı. Muvaffakiyetleriniz bundan sonra göstereceğiniz gayretle mütenasip olacaktır. Milli sahnemiz için yetişecek olan değerli sanatkârlarımız bu memlekette her vakit en yüksek itibara ve şerefe mazhar olacaklardır. Üç beş sene sonra içinizden milli sahnemizin büyük sanatkâr namzetlerinin yetiştiğini görerek en çok sevilenlerden biri ben olacağım. Milli varlığın en güzel kısmı olan güzel Türkçemiz en doğru ve en belîğ telaffuzunu Türk sahnesinde bulacaktır. Bunu sizden bekliyorum. Sanatkâra yakışacak kuvvetli bir karaktere sahip olarak göstereceğiniz meslek sevgisi, çalışma heyecanı muvaffakiyetinizin temeli olacaktır. Tekrar ediyorum: gördüklerim ümitlerimi arttırdı”⁷³.*

İsmet İnönü'ye Türkiye'nin en önemli meselesinin ne olduğu sorulduğunda, Türkiye'nin pek çok önemli meselesi olduğunu fakat sosyal ve nasyonal olarak ekonomik kalkınmanın bunların içerisinde en önde gelen mesele olduğunu ifade

⁷¹ Koç, a.g.e., s.s.149-152.

⁷² Haz.: İlhan Turan, **İsmet İnönü Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj ve Söyleşileri (1933-1938)**, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2003, s.239.

⁷³ Turan, **İsmet İnönü...(1933-1938)**, s.276.

etmiştir. Bunun yanı sıra ona göre bilimsel ve kültürel manada kalkınma da oldukça önemlidir ve bunlar iç içe geçmiş, birbirine bağlı konulardır⁷⁴.

Cumhuriyet döneminde bilimsel ve kültürel manada kalkınmanın hiçbir zaman ikinci plana atılmamasının bir nedeni de ekonomik kalkınmaya olan etkisidir. Halkevleri ve Köy Enstitüleri bu düşüncenin ürünüdür. İsmet İnönü'nün belirttiği şu sözler yukarıda ifade ettiğimiz düşünceyi destekler niteliktedir:

“... Halkevleri, güzel sanatların, yalnız kendi cemiyetlerine ruh veren vasıta değil, vatandaşları terbiye eden, onları çalışmaya hırslandıran, onları vatani güzelleştirmek ve çiçeklendirmek için daha çok iştiha ile teçhiz eden başlıca bir terbiye vasıtası saymalıdır...”⁷⁵.

Özetle Atatürk tarafından başlatılan çağdaşlaşma hareketleri başarıyla devam ettirilmiştir. Bu süreçte Batılı sanatlar daha çok önemseniyor, destekleniyor gibi görünse de bu Türk kültürünün ve sanatının küçümsendiği anlamına gelmemelidir. Anlaşıyor ki hem Atatürk hem de İnönü dönemlerinde Batılı Dünya ile entegrasyonu sağlamak ve Türk ulusunun çağdaş dünyadaki yerini alabilmesi amacıyla yüzünü Batıya dönen kültür ve sanat politikalarının oluşturulması gerekli görülmüştür. İsmet İnönü'nün müzikle ilgili düşüncelerinin uygulamalarını Köy Enstitüleri'nde görmek mümkündür. Enstitülerde Batı müziğine, Türk müziğinin Batılı normlarda düzenlenmesine, çok sesli çalışmalara vb. oldukça önem verilmiş ve bu çalışmalar desteklenmiştir. Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü öğrencilerinin her hafta sonu Ankara'daki klasik müzik konserlerine gitme zorunluluğu, verilen değer göstergesidir⁷⁶.

Devletin kültür ve sanatın gelişebilmesi için uygulamaya koyduğu fikir, dönemin kültür ve sanat politikalarında, eğitim anlayışında, kurumlarında, eğitimcilerin yetiştirilme şekillerinde ve seçimlerinde etkili olmuştur. Şehirlerde Halkevleri, köylerde ya da ilçelerde Halkodaları ve Köy Enstitülerinin desteğiyle halka ulaşılmaya çalışılmıştır. Türkiye'nin sosyal, ekonomik, kültürel ve sanatsal alanlarda çağdaşlaşabilmesi için önce halkın eğitilmesi gerektiğine inanılmıştır. Köy Enstitülerinden yetişen öğretmen adayları, alanında uzman, özenle seçilmiş eğitimcilerden sanatın çeşitli alanlarında uygulamalı dersler almışlar ve bu becerilerini gelecek nice kuşaklara aktarmışlardır.

⁷⁴ Koç, **a.g.e.**, s.145.

⁷⁵ Toprakçı ve Yılmaz, **a.g.d.**, s.s.166-167.

⁷⁶ Koç, **a.g.e.**, s.s.149-151.

2. Hasan Âli Yücel ve Sanat Anlayışı

Hasan Âli Yücel, Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünden sonra, 1938-1946 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı yapmış, çok yönlü kişiliği olan eğitim, kültür ve siyaset adamıdır⁷⁷. Bu düşüncenin temelinde kısa sayılabilecek hayatına sığdırdığı programları, ürettiği eserleri, aydınlanma düşüncesi, eğitim öğretim anlayışı, demokrasi ve hürriyet fikri, ulusalcılığa ve sanata bakış açısı, öğretmenliği yatar.

Felsefe ve edebiyat-sanat alanında klasikleşmiş eserlerin tercümesine yönelik köklü ve sistematik çalışmalar, konservatuvarın kurulması, klasik dil eğitimi veren okulların açılması, Türkiye'de yazınsal faaliyetlerin geliştirilmesine yönelik düzenlemeler, Ankara Üniversitesi'nin çeşitli fakülteleriyle kurumlaşması, özellikle Köy Enstitüleri olmak üzere eğitim alanında yapılan çalışmalar, Türkiye'nin kültür, sanat ve eğitim hayatında etkisi sonraki dönemlerde de hissedilecek olan, onun bakanlığı döneminde gerçekleşmiş, üzerinde hala düşünülen, tartışılan uygulamalardır⁷⁸.

Hasan Âli Yücel, 17 Aralık 1897'de İstanbul'da doğmuştur. Maliye memurlarından Ali Rıza Bey'in oğlu, Posta Nazırlığı yapmış olan Göreleli Hasan Ali Efendi'nin de torunudur. Annesi Neyire Hanım'dır ve anne tarafından büyükbabası Japonya'dan dönerken batan Ertuğrul Firkateyni'nin süvarisi Yarbay Ali Bey'dir⁷⁹. Soy, baba tarafından Giresun'un Görele ilçesinin Daylı köyünden Ömer Efendi'ye, anne tarafından ise III. Selim döneminde yaşamış olan Kaptan İsmail Tosun Ağa'ya kadar uzanır⁸⁰.

İçine doğduğu toplumsal çevre onun gelişimi üzerinde oldukça etkili olmuştur. Örneğin çocukluğunun ilk yıllarında ailesiyle Merkez Efendi Mahallesi'ndeki Yenikapı Mevlevihanesi ziyaretlerine katılır ve burada izlediği mistik makam fasıllar, dönüş törenleri onun müzik yeteneğinin belirginleşmesine yardımcı olur. Sonrasında o çevrede müzik üstadı olarak bilinip tanınan Mehmet Celaleddin Dede Efendi'nin yönettiği müzik mektebinde müzik eğitimi görür. Hasan Âli Yücel, evin tek çocuğu olmasına rağmen ekonomik açıdan iyi koşullara sahip

⁷⁷ "Hasan Âli Yücel Biyografisi", Süleyman Demirel Üniversitesi Köy Enstitüleri Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi, <http://keeam.sdu.edu.tr/tr/koy-enstituleri/hasan-ali-yucel-3039s.html> (Erişim: 02.02.2019).

⁷⁸ Yücel Bulut, "Hasan Âli Yücel: İcraatları ve Eserleriyle Bir Eğitim Bakanının Portresi", Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, C.6, S.12 (2008), s.665.

⁷⁹ Mehmet Başaran, Büyük Aydınlanmacı Öğretmenim Hasan Ali Yücel, 4.b, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, s.184.

⁸⁰ Bulut, a.g.d., s.665.

hayli geniş bir aile ortamında büyümüştür. 1901 yılında, henüz dört yaşındayken Laleli'deki Yolgeçen Mektebi'ne kaydedilir. Bu yaşlardan itibaren okuma, yazma, anlama, anlatma, öğrenme isteği belirginleşmeye başlar. Ailesi, Hasan Âli altı yaşındayken Gümüşsuyu'nda yaptırdığı yazlık köşke taşınır ve o da Topkapı semtinde yer alan Taş Mektep'e yazdırılır. 1906 yılında Aksaray'da Mekteb-i Osmani'ye gönderilir. Paralı ve özel niteliği olan bu okulun sınıfları sıra, harita ve tahtalarla doludur. Ayrıca her ders farklı öğretmenler tarafından okutulmaktadır⁸¹. Hasan Âli, coğrafya ve Fransızca derslerine de ayrı bir merak ve sevgi duymuştur. Okulda şarkı söyleme yeteneğiyle dikkat çekmiş, hocaları tarafından sevilen bir öğrenci olmuştur. Örneğin Kur'an hocası bu yeteneğinden ötürü onu sık sık camiye ezan okumaya göndermiştir. Müzik öğretmeni, Hasan Âli'nin müzik eğitimiyle hiçbir şekilde ilgilenmeyen Ali Rıza Bey'e, onun bu alandaki yeteneğini ihmal etmemesi için haber göndermiştir. Aslında Ali Rıza Bey, farkında olmadan, çaldığı ney ile onun müzik yönünden gelişimini etkilemiştir⁸². Dokuz yaşındadır ve bu okulda karşılaştığı yenilikler, farklı bir sınıf ortamıyla tanışması ilgisini çeker. Bu dönemde Meşrutiyet (1908) ilan edilmiş ve hürriyet şiirleri, marşları, şarkıları duyulmaya başlanmıştır. Bu okulu 1911'de bitirir. Sonrasında okuma tutkusu daha da gelişecektir⁸³.

20.yüzyılın başlarına kadar İstanbul'daki Galata ve Yenikapı Mevlevihanelerinde değerli müzik ustaları yetişmiştir. Hasan Âli de müzik ustası Mehmet Celâleddin Dede Efendi tarafından yönetilen Yenikapı Mevlevihanesindeki müzik mektebinde müzik eğitimi görmüştür. Hasan Âli'nin belleğinde derin izler bırakan bir yer de anneannesi Ayşe Hanım'ın Yenikapı'daki evi olmuştur. Resimler, fotoğraflar, babadan kalma eşyalar bulunan bu ev, 23 Temmuz 1911'deki Aksaray yangınında tamamen kül olmuştur. Hasan Âli, dedesi Ali Bey'in yaptığı haritalar, yağlı boya tablolar ve gemi resimlerine değer vermiş ve ilgi duymuştur⁸⁴. Onun sanata beslediği alaka küçük yaşlarda kendini göstermiştir.

Kurtuluş konusunda yayınlanan kitapları da okuduğunu ifade eder. *"Bunlar arasında Japonya'nın kalkınmasına dair küçük bir kitap da vardı. O benim gözümü açmıştı. Öğretim seferberliği ve bunun önemi hakkında ilk inancım bu kitap sayesinde olmuştur.*

⁸¹ Mehmet Emin Elmacı, "Hümanist Bir Aydınlanmacı: Hasan Âli Yücel", **Köy Enstitüleri Dosyası Türk Rönesansı**, Haz.: Ahmet Özgür Türen, 8.b., Destek Yayınları, İstanbul, 2018, s.163.

⁸² Mustafa Çıkar, **Hasan-Âli Yücel ve Türk Kültür Reformu**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1997, s.25.

⁸³ "Hasan Âli Yücel Biyografisi", **a.g.y.**

⁸⁴ Mustafa Çıkar, **a.g.e.**, s.s.18-20.

Onun için ben bu kültür davasını vekil olduktan sonra değil, daha küçük yaşlarda iken bir kurtuluş ve yüceliş imanı olarak kalbime yerleştirmişimdir.” diyerek o dönemlerdeki okuma istediğini, azmini ifade etmiştir⁸⁵.

Yine bu dönemde Beyazıt kitapçılarından aldığı romanları severek ve hızlıca okumayı sürdürür. Sonrasında onun için Vefa İdadisi (lisesi) dönemi başlar, “*İntikam Olsun*” başlıklı ilk yazısını burada öğrenciyken yazacaktır. *Mektepli* dergisinin açtığı yarışmaya katılır ve 17 Ekim 1913’te yazısı yayınlanır⁸⁶. Vefa Lisesi son sınıf öğrencisi iken I. Dünya Savaşı’nın patlak vermesi üzerine askere çağrılır ve 2 Aralık 1918’de terhis olur. Üç buçuk yıl askerlik yaptığı bu dönemde tabi olarak eğitimine ara verir⁸⁷. Hasan Âli, liselerin son sınıfında okurken askere alınan gençlere tanınan bir imkân neticesinde öğrenimini Darülfünun ’da tamamlama fırsatı bulur. İlk olarak Hukuk Fakültesi’ne kayıt yaptırır. Bu dönemde bir yandan da *İfhâm*⁸⁸ gazetesinde çalışır. *Türk Sesi* gazetesinin kurucuları arasındadır. Sonrasında hukuk eğitimini yarıda bırakarak Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümüne kaydolar. Artık Yüksek Öğretmen Okulu (Darümuallimin-i Âliye) öğrencisidir. Bu dönemde Hasan Âli; Y. Kemal, A. Hamdi Tanpınar gibi şairlerle İkbâl Kiraathanesi’ne gidip gelmeye başlar. İstiklal Savaşı’nın zor günleri yaşanmaktadır. İnönü Savaşları’na ilişkin haberler vardır. Gazetesinde bu savaşlara ilişkin haberler verir ve ulusal protesto hareketlerine katılır. Örneğin 23 Mayıs 1919’da düzenlenen protesto hareketlerinin en büyüğü ve ilki olan *Sultanahmet Mitingleri*⁸⁹ ’ne katılır. Ayrıca İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), Mustafa Şekip (Tunç) ve Mehmet Emin (Erişirgil) gibi dönemin önde gelen aydınlarının H. Bergson merkezli denebilecek tartışmalarını ilgiyle izler. Bu tartışmalarda A. Schopenhauer, J. Stuart Mili, H. Spencer, W. James gibi düşünürlerin fikirleri üzerine değerlendirmeler de yapılmaktadır. Hasan Âli, bilim insanı ve düşünürlerin fikirlerini kendi dillerinde ve kendi eserlerinden okuyamamanın sıkıntısını duyar. Kuvay-ı Milliye hareketini Akşam gazetesindeki

⁸⁵ Başaran, **Büyük Aydınlan...**, s.61.

⁸⁶ Haz.: S. Elibol ve Figen Ekeş, “Hasan Âli Yücel”,

<http://www.meb.gov.tr/meb/hasanali/hayati/halibiyografi.htm> (Erişim: 02.02.2019)

⁸⁷ Bulut, **a.g.d.**, s.665.

⁸⁸ Ayrıntılı bilgi için Bkz.: Bilgen Yetkin, “ Milli Türk Fırkası’nın Sesi İfhâm Gazetesi’nin Mütareke Dönemine Bakışı (1919-1920)”, **Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S.7 (2012), s.s.1-26.

⁸⁹ İzmir’in işgali üzerine İstanbul’da 18 Mayıs’tan itibaren başlayan milli galeyan, 23 Mayıs 1919’da Sultanahmet Meydanı’nda büyük bir tezahür olarak kendini gösterdi. O zamana kadar yapılan mitinglerin en kalabalığı olan bu mitinge tahminen 200.000 kişi katılmıştır. Bkz. Mehmet Şahingöz, “Milli Mücadele’de Protesto ve Mitingler”, **Türkler Ansiklopedisi**, Ed.: Hasan Celâl Güzel v.d., C.15., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.s.726-744.

yazılarıyla desteklemiş olan Necmettin Sadak'ın, Hasan Âli'nin yazı hayatının gelişiminde özel bir etkisi olmuştur. Onun yönlendirmesiyle Akşam gazetesinde "Pazartesi Konuşmaları" başlığı altında yazılar yazmaya başlar. "Ruh ve Beden" üzerine yaptığı tez niteliğindeki otuz sayfalık bir çalışma ile 1921'de Darülmüallimin-i Aliye'deki öğrenimini tamamlar⁹⁰.

1922 yılı sonunda öğretmenliğe başlar. Öncesinde yirmi beş yaşındayken askerlik arkadaşı Necati Tansel'in kız kardeşi Refika Hanım'la evlenir. Kısa bir süre sonra, İzmir Erkek Muallim Mektebi'ne Türkçe ve Edebiyat öğretmeni olarak atanır. İzmir, Yunan işgalinin izleri ile doludur. Bir grup meslektaşıyla Muallimler Birliği ve Türk Ocağı'nı kurar. 1923'te öğretmenlikten ayrılarak bir süre başka işlerle uğraşan Yücel, 1924'te yeniden öğretmenlik mesleğine döner⁹¹. Kuleli Askeri Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yapar, hemen arkasından İstanbul Erkek Lisesi'nde farklı zamanlarda felsefe, içtimaiyat (sosyoloji) ve edebiyat derslerine girer. Galatasaray Lisesi'nde ise Malumat-ı Vataniye (Vatandaşlık Dersi) öğretmenliği yapar. Hasan Âli Yücel'in öğretmenlik süreci, 1927'de sona erer⁹².

3 Mart 1924'te yürürlüğe giren Öğretim Birliği (Tevhid-i Tedrisat) Yasası'nın bir gereği olarak, öğretim kurumlarının hepsi Maarif Vekâlet'ine bağlanmış, bu doğrultuda Mustafa Necati döneminde (1926'da) Maarif Eminlikleri kurulmuş ve ülke mıntikalara ayrılmıştır. 1927 başında, Hasan Âli Yücel, Reşat Şemsettin Sirer ile birlikte Mıntika Müfettişleri unvanıyla İstanbul Maarif Eminliği'ne verilir. 1929 yılı sonunda Hasan Âli, ikinci sınıf Maarif Müfettiş Umimiliği'ne yükselir. Maarif Eminliklerinin kaldırılmasıyla beraber Maarif Vekâleti teftiş kurulu üyesi olur. 1930'da Maarif Vekili Cemal Hüsnü Talay, kendisini Fransa'daki eğitim yapısını araştırmak ve incelemek göreviyle Paris'e gönderir. Bu süreç, Hasan Âli'nin Batı uygarlığını ilk kez daha yakından tanınması, eğitim alanındaki uygulamalar, düşünceler noktasında fikirlerinin gelişmesi açısından önemlidir⁹³. *"Hasan Âli, Paris'ten pek çok kitap, dergi, tanınmış ressamların tablolarının reproduksiyonlarını, bir körüklü fotoğraf makinası, plaklar ve bir gramofon getirir. Böylece ailenin evine ilk defa 'klasik batı müziği' girer. Klasik Türk Müziği konusunda bilgi sahibi ve olağanüstü müzik yeteneği olan Hasan Âli, zaman zaman yakın çevresinde şarkı söylemiş ve özellikle çocuklarını bu bakımdan etkilemiştir. Daha sonraki*

⁹⁰ "Hasan Âli Yücel Biyografisi", a.g.y.

⁹¹ Bulut, a.g.d., s.666.

⁹² Faik Çelik, "Ölümünün 50. Yılında Büyük Eğitim ve Siyaset Adamı Hasan-Âli Yücel (1897-1961)", *Yükseköğretim Dergisi*, C.1, S.2(2011), s.111.

⁹³ Hüseyin Karakuş, *100 Soruda Köy Enstitüleri*, I.b., Sistem Ofset Basın Yayın, Ankara, 2014, s.43.

yıllarda şan eğitimi alan kızı Canan, 'Ben müziği babamın sesiyle sevdim' der. Gençlik yıllarında şiire büyük bir tutku duymuş olan oğlu Can da, ailedeki bu sanat geleneğini ülkenin önde gelen bir şairi olarak sürdürmüştür."⁹⁴

Hasan Âli, 1932 yılının sonunda Ankara'da bulunan Gazi Eğitim Enstitüsü'ne müdür olarak atanmıştır. Batı'daki benzerleri örnek alınarak kurulmuş olan enstitünün öğretim kadrosu Avrupa ve Amerika'da okumuş kişilerden oluşturulmuştur. Enstitü içinde kültür etkinlikleri çerçevesinde sürekli toplantıların düzenlendiği büyük salonlar bulunmaktadır. O dönemlerde Ankara'da tiyatro salonu olmadığı için enstitünün amfileri sık sık şiir geceleri ve tiyatro oyunları için kullanılmıştır. Şakir Tarihmen, Güzel Sanatların her şubesinin, Hasan Âli Yücel'in teşvik ve çabalarıyla, değerli genç hocaların destekleriyle en yüksek noktasına vardığını belirtmiştir. Gazi Eğitim Enstitüsü'nde büyük eğitimci İsmail Hakkı Tonguç da ders vermiştir⁹⁵.

Hasan Âli, Tevfik Fikret'in Batılılaşma (modernleşme) doğrultusundaki fikirlerine ilgi duyar. Hasan Âli, Fransa'da opera ve tiyatro sanatlarıyla da ilgilenerek oranın kültürünü tanımaya çalışır. 1936'da bu inceleme sürecini "Fransa'da Kültür İşleri" adıyla yayımlar. 09 Aralık 1933'te Milli Eğitim Müdürlüğü Orta Öğretim Genel Müdürlüğü'ne getirilir ve 1935'te İzmir Milletvekili seçilir. Maarif Vekilliği'ne ise 28 Aralık 1938'de atanır⁹⁶.

Hasan Âli Yücel, Maarif Vekâleti tarafından 3 Mart 1931'e kadar yaklaşık üç ay süren yurt gezisi esnasında Mustafa Kemal'e danışmanlık yapmak üzere görevlendirilir ve Türkiye'nin birçok ilini kapsayan bu uzun seyahat esnasında, onunla eğitim, dilde sadeleşme, dil birliği vb. konular üzerine konuşma olanağı bulur⁹⁷.

Bu gezide, sonraki yıllarda yapılacak olan birçok icraatın da temelleri atılmıştır. Hasan Âli Yücel ile Mustafa Kemal Atatürk arasındaki bir ortak payda da Mustafa Necati'dir, denilebilir. Mustafa Necati, Kurtuluş Savaşı imcesini, eğitim savaşı imcesine dönüştürmüştür. Onun ölümü Mustafa Kemal'i ve Hasan Âli'yi derinden sarsmıştır. Hasan Âli Yücel'in onun için yazmış olduğu bir şiir bu duygu ve düşünceleri yansıtır:

⁹⁴ Çıkar, **a.g.e.**, s.s.53-54.

⁹⁵ **A.g.e.**, s.64.

⁹⁶ Koç, **a.g.e.**, s.157.

⁹⁷ Bulut, **a.g.d.**, s.669.

“AZİZ NECATİ’YE

*O levent cüssenle hayattın candın
Neş’eydin kudretin ve heyecandın
Bu kara toprağa nasıl uzandın
Ölüm mü oraya koydu başını
Saymadı mı yoksa ecel yaşını*

*İnliyor gür sesin kulaklarımda
Adının aksi var dudaklarımda
Sevgin yaş oldu göz kapaklarımda
Hala istiyorum sesini duymak
Ne yazık gittiğin iller çok uzak*

*Sevdiğim Türklüğe kalbim yuvaydı
Ne olur o yuva bozulmayaydı
Ölüm seni de mi kocamış saydı
Sen can yoldaşydın kaçırdık elden
Öc alabilseydik zalim ecelden (1929)”⁹⁸.*

Hasan Âli Yücel, kurtuluşun önderi Mustafa Kemal Atatürk ile birlikte zaman geçirdiği anlarda yurt gerçeklerini daha derinden kavramış, onun sofrasında, söyleşilerinde onu daha yakından tanımıştır.

*“Atatürk’ü tanıdım gezisinde evinde
Köşe konuşmasında açıktan söylevinde*

Nasıl işliyor gördüm yüreğiyle kafası”⁹⁹ diyerek onunla ilgili düşüncelerini ifade eder. Ona göre Türk milleti ne zaman kurtarıcı arama ihtiyacını duymayacak hale gelirse, o zaman kurtulmuş olacaktır ve merkezi kurumsal çalışmalarla ülkenin birçok alanda kalkınabileceğini düşünse de bireysel çabalarını her zaman sürdürmüştür¹⁰⁰. Yücel’in batılılaşma eyleminde ana öge “ulusalcılık”tır. Batılılaşma anlayışını da kendisi şöyle ifade eder:

“...Bir insan topluluğu kendi akli ve vicdanıyla harekete muktedir olduğu andan itibaren, bir aile içinde kendi kişiliğini kaybetmeden büyüyen bir çocuk gibi medeniyet bütününde hatırı sayılır bir varlık olur. Milli kıymetler, bütün medeniyet için ortak ülküler

⁹⁸ Başaran, **Büyük Aydınlan...**, s.53.

⁹⁹ **A.g.e.**, s.62.

¹⁰⁰ Karakuş, **a.g.e.**, s.45.

içinde gelişir. (...) Son zamanlarda duymaya başladığımız 'Batıya Yaklaşma' kavramını, yukarıdan beri yaptığımız açıklamaların aydınlığı altında aldığımız zaman, bu fikrin tatbikatı olarak ihtiyar edilen hareketlerin hakikatte böyle olmadığı açıkça görülür. Mesela milli idrak ve milli terbiye Batı memleketlerinde milli vasıtalarla verilir. Nitekim milli iktisat da böyledir. Bu demek Batılı milletler arasında kültür dayanışmaları, ekonomik yardımlaşmalar yok demek değildir. Fakat kültür ve hayat kaynağı konularında bağımsızlıklarını zedeleyecek şeylere hiçbir zaman razı olmazlar. Fransız İngilizlerden, İngiliz Amerikalıdan ilimde ve terbiyede, sanatta ve teknikte istifadeler sağlar. Sağlar ama biri diğzerinin gelip kendi memleketinde bir yüksek okul açmasını, bir fakülte kurmasını hiçbir surette hatırandan geçirmez.(...) İşaret ettiğim cihet çok mühimdir. Batıya yaklaşma, Batılının medeniyet ve milliyet anlayışına yaklaşımadır. Madde ve ruh bağımsızlığını prensip almış olan Batı medeniyetine benzemez hareketlerle o medeniyete yaklaşmak olmaz.”¹⁰¹

Mustafa Kemal ile yaptıkları yurt gezisinden bir yıl sonra 12 Temmuz 1932'de, dil devrimini doğru temeller üzerinde geliştirmek düşüncesiyle Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulur. Aynı yılın eylül ayında Dolmabahçe Sarayı'nda ilk Dil Kurultayı toplanır ve Türk dilinin sorunları tartışılarak görüşler sunulur. Ana program oluşturulduktan sonra Merkez Heyeti seçilir. Kurultaydan sonraki ilk Merkez Heyeti toplantısında alt çalışma kolları oluşturulur ve Hasan Âli, Etimoloji Kolu Başkanlığı'na getirilir¹⁰².

1932 yılında öğretim üyeleri içerisinde yurt dışında eğitim görmüş kişilerin bulunduğu Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'ne, müdür olarak atanmıştır¹⁰³. Hem yakın arkadaşı hem de meslektaşı olan İsmail Hakkı Tonguç da bu yıllarda aynı enstitü bünyesinde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. 26 Haziran 1932'de toplanan Birinci Türk Dil Kurultayı'na Milli Eğitim Bakanlığı müfettişi olarak katılan Hasan Âli Yücel, heyetin üyelerinden biridir ve o tarihlerden ölümüne dek, bazen Türk Dil Kurumu'nun merkez örgütünde başkan ve yürütücü olarak, bazen de çevresinde Dil Devriminin gelişmesine yardımcı olmuştur¹⁰⁴.

1934 yılında Cumhuriyet Halk Partisi'ne dilekçe vererek milletvekili adayı olarak önerilmesi isteğinde bulunur ve 1 Mart 1935'te CHP İzmir milletvekili olarak Meclis'e girer. Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatından kısa bir süre sonra 1938'de, İnönü Cumhurbaşkanı seçilir ve 28 Aralık 1938'de Celal Bayar'ın kurduğu kabinede

¹⁰¹ Ahmet Köklügiller, **Köy Enstitüleri Nedir? Ne Değildir?**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2016, s.s.128-129.

¹⁰² Elibol ve Ekeş, **a.g.y.**

¹⁰³ Çelik, **a.g.d.**, s.111.

¹⁰⁴ Köklügiller, **a.g.e.**, s.139.

Hasan Âli Yücel, istifa eden Saffet Arıkan'ın yerine Maarif vekili olur. Hasan Âli Yücel de Saffet Arıkan gibi İlköğretim meselesiyle yakından ilgilenmiş ve Dil Devrimi konusunda büyük hizmetlerde bulunmuştur¹⁰⁵.

*10 yıllık Neşriyat Sergisi*¹⁰⁶, 1 Mayıs 1939 tarihinde Başvekil Refik Saydam tarafından açılır. Açılış konuşmasını yapan Hasan Âli Yücel, yeni alfabenin kabulünden sonraki on yıllık zaman içerisinde meydana gelen kültür ve neşir (yayın) hareketlerinin bir tarihçesini sunmuş ve problemlerini değerlendirmiştir. Hasan Âli Yücel, Birinci Neşriyat Kongresi'nde dünyayı, özellikle Batı medeniyetini tanımının bir zorunluluk olduğunun altını çizerek bu durumun bizi geniş, kapsamlı bir tercüme seferberliğine davet ettiğini belirtmiştir. Bu fikirlerle kurulan Tercüme Heyeti, ilk toplantısını 28 Şubat 1940'ta Ankara'da yapar ve bu heyet Dr. Adnan Adıvar başkanlığında dört toplantı yapmış, bir daimi büro oluşturmuştur. Üyeleri Saffet Pala, Sabahattin Eyüboğlu, Bedrettin Tuncel, Enver Ziya Karal, Nusret Hızır olan bu büroyu Nurullah Ataç yönetmektedir. Hasan Âli Yücel, geçmiş dönemlerde telif ve tercüme işlerinde başarısız olduğunu ifade ederek, yalnızca bakanlığın meşgul olduğu neşir (yazın) işleriyle değil, resmi ya da özel, ülkenin fikir hayatına katkıda bulunan tüm yayın faaliyetlerinin geliştirilebilmesi için var olan problemlerin tespiti, çözüm yollarının bulunması ve uygulanmasında koordineli bir çalışmanın gerekliliğini kongrede yaptığı konuşmada vurgulamıştır¹⁰⁷. 1946 sonuna gelindiğinde dünya edebiyatı klasiklerinden 496 eser Türkçeye çevrilir. Özellikle önemli kimi filozofların kitapları, felsefe ders kitabı sıkıntısı nedeniyle Türkçeye kazandırılır. İki ayda bir olmak üzere 19 Mayıs 1940 yılı itibarıyla Tercüme Dergisi yayınlanır¹⁰⁸.

Tercüme Bürosu özenli bir çalışma yürüterek her yıl cumhuriyet bayramında klasikleri yayınlamaya başlar. Kitapların başında cumhurbaşkanı ve bakanın önsözüne yer verilmiştir. Cumhurbaşkanı : *"Amaç Eski Yunanlılar'dan beri milletlerin*

¹⁰⁵ Koç, a.g.e., s.s.157-158.

¹⁰⁶ "Neşriyat Sergisi" 1 Mayıs 1939'da, Kongre'den bir gün önce Ankara Sergievi'nde açılır. Kongre'nin 2 Mayıs günü yapılan resmi açılışında ise Başvekil Dr. Refik Saydam'ın açılış konuşmasından sonra söz alan Hasan Âli Yücel şunları söyler: *"Neşriyat işlerinde de tam demokrat bir ruh ve tam realist bir düşünce ile çalışmak ancak cumhuriyet rejiminde kabil olabilmıştır. Cumhuriyet tarihindedir ki, bir taraftan bütün devlet organlarıyla kuvvetli bir neşriyat hareketine girişilmiş, diğer taraftan hususi basım ve yayın kurumlarının emeklerine imkân nispetinde iştirak edilmiş ve çalışmaları böylece takviye olunmuştur. Dün ziyaret ettiğimiz On Yıllık Türk Neşriyat Sergisi bunun canlı bir delilidir. Bu yolda atılmış en müsbet ve inkılapçı adımın Latin esasından alınmış Türk harflerini kabul etmemiz olduğunda bir an bile tereddüt edilemez."* Bkz. T.C. Maarif Vekilliği, **Birinci Türk Neşriyat Kongresi 1-5 Mayıs 1939 Raporlar, Teklifler, Müzakere Zabıtları**, 2.b., Edebiyatçılar Derneği Yayınları, Ankara, 1997, s.s.10-15.

¹⁰⁷ Bulut, a.g.d., s.670.

¹⁰⁸ Karakuş, a.g.e., s.47.

fikir ve sanat hayatında meydana getirdikleri şaheserleri dilimize çevirmek, Türk milletinin kültüründe yer tutmak ve hizmet isteyenlere en kıymetli vasıtayı hazırlamaktır. Edebiyatımızda, sanatımızda, fikirlerimizde, istediğimiz yüksekliği ve genişliği, bol yardımcı vasıtalar içinde yetişmiş olanlardan beklemek tabii yoldur. Bu sebeple, tercüme külliyyatının kültürümüze büyük hizmetler yapacağına inanıyorum (1.8.1941)''¹⁰⁹.

Hasan Âli Yücel ise şu sözlerle bu konudaki düşüncelerini ifade eder: *“Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en somut şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi, zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet davamız için müessir bellemekteyiz. Zekânın her cephesini bu türlü eserlerin her türlüüne tevcih edebilmiş milletler de düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun marisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işleyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüphanesi bu yönden zenginse, o millet medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemeyen Türk aydınlarına şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüphanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetlerine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olmayacaktır(1941)''¹¹⁰.*

Yetişkinlerin eğitiminde bu çevrilen klasiklerin büyük etkisi olmuştur. Prof. Dr. Hasan Anamur'a göre: *“Bu çeviri hareketi, çağdaş dünya uygarlığının tüm boyutlarına, derinliğine bir açılıştır. Bu çeviri hareketi, aynı zamanda düşünce boyutunda bir yeniden doğuş, bir aydınlanma seferberliğinin habercisi, bir toplumsal, yazınsal, sanatsal, duygusal, ruhsal eğitim, arınma ve doyum girişimidir''¹¹¹.*

Milli Eğitim Bakanlığı düşünen, okuyan bir Türkiye yaratma amacındadır. Milli Eğitim Bakanlığı, Leiden Üniversitesi'nde İngilizce, Fransızca ve Almanca olarak yayınlanan İslam Ansiklopedisi'nin çevirisini kararlaştırır ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ni görevlendirir. 1988'de 13 ciltlik olan bu

¹⁰⁹ Başaran, **Büyük Aydınlan...**, s.71.

¹¹⁰ Köklügiller, **a.g.e.**, s.s.133-134.

¹¹¹ Başaran, **Büyük Aydınlan...**, s.72.

ansiklopedi tamamlanabilmiştir. 1943-1954 yılları arasında ise Celal Esat Arseven'in hazırladığı 5 ciltlik Sanat Ansiklopedisi yayınlanmıştır. 1939'dan itibaren ise Tercüme Dergisi (1940), İlköğretim (1939), Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi (1939), Güzel Sanatlar (1939), Teknik Öğretim (1940), Kültür Bakanlığı Dergisi (1940), Tarih Vesikaları (1941), Kadın-Ev (1943) ve Köy Enstitüleri (1945) gibi dergilerin çıkarıldığı görülür¹¹².

Hasan Âli Yücel'in bakanlığı süresince 17 Temmuz 1939'da I. Maarif Şurası, 15-21 Şubat 1943'te ise II. Maarif Şurası toplanır. Sanat Takvimi, Türk Bibliyografisi de Yücel döneminin ürünlerindedir. İlk resmi ve telif Türkçe ansiklopedi olan İnönü Ansiklopedisi ise 33 cilt halinde yıllar içinde tamamlanabilmiştir¹¹³.

Hukuk Sözlüğü (1944), Türkçe-Fransızca Sözlük (1944), Osmanlı Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü (1946) gibi çalışmalar da ilk olarak bu dönemde yapılmıştır. Bunlar Türk kültür hareketi içinde atılmış önemli adımlardır¹¹⁴.

Hasan Âli Yücel'in yazın hayatımıza kazandırdığı eserlerini bir arada vermek düşünce dünyasını anlamamıza katkı sağlayacaktır: “Felsefe Elifbası- Ruhیات, Suri ve Tatbiki Mantık, Türk Edebiyatı Numuneleri, Sanat Muhasebeleri, Türk harfleri ile basılan ilk iki kitaptan biri olan Tevfik Fikret'in Tarihi Kadim-Doksan Beşe Doğru, Goethe Bir Dehanın Romanı (Monografidir ve bu kitaptan dolayı Almanya Kültür Bakanlığı'na kendisine Goethe Madalyası verilmiştir.), Mevlana'nın Rubaileri, Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış, Askerlik- İdare ve Siyaset için ıstılah (herkesin anlayamayacağı söz) olabilecek Türkçe Sözler adlı kitapları, Dönen Ses (Bu kitaptaki şiirleriyle çocuk edebiyatına katkıda bulunmuş şairlerden birisi olarak kabul edilir.), Türk Edebiyatı hakkındaki kitapları, Fransa Maarif Teşkilatında Müfettişler, Fransa'da Kültür İşleri, Bir Türk Hekimi ve Tıbbı Dair Manzum Bir Eseri, Fazıl Ahmet Hayatı ve Eserleri, Pazartesi Konuşmaları, Sizin İçin: Çocuklara Şiirlerim, İçten-Dıştan, Türkiye'de Ortaöğretim, Ebedi Şef, Dr. Refik Saydam/ Hasan-Âli Yücel: Birinci Türk Neşriyat Kongresi'nin açılışında Sayın Başvekil ile Maarif Vekili Tarafından Söylenen Nutuklar, Maarif Vekili Hasan Âli Yücel'in 1939 Maarif Şurasını Açış Nutku, Mantık, Şükrü Saraçoğlu- Hasan Âli Yücel: 1943 Maarif Şurası Açılış Töreninde Sayın Başvekilimiz Şükrü Saraçoğlu'nun ve Sayın Maarif

¹¹² Elibol ve Ekeş, **a.g.y.**

¹¹³ Başaran, **Büyük Aydınlan...**, s.s.57-58.

¹¹⁴ Köklügiller, **a.g.e.**, s.131.

Vekilimiz Hasan Âli Yücel'in Nutukları, Sayın Maarif Vekili Hasan Âli Yücel'in Fen Fakültesi Temel Atma Törenindeki Söylevi ve Üçüncü İç Hastalıkları Kliniği Açış Söylevi, Dört Hayvan Bir İnsan, İsmet İnönü- Hasan Âli Yücel (19 Mayıs 1944 Gençlik ve Spor Bayramı'nda Söylenen Nutuklar), Üniversitenin On birinci Ders Yılına Başlama Töreninde Maarif Vekili Hasan Âli Yücel'in Mesajı, Zonguldak'ta Maarif Vekili Hasan Âli Yücel'in Söylevleri, Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Milli Eğitim Bakanlarının Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri, Bilimler Felsefesi, Davam, Hasan Âli Yücel'in Açtığı Davalar ve Neticeleri, Mantık Dersleri (Liselerin son sınıfları için), Mevlana, Felsefe Dersleri (Metafizik, Ahlak, Estetik) (Liselerin Edebiyat Kolları İçin), Yurttaşlık Bilgisi, (4. ve 5. Sınıf), Hürriyete Doğru, İyi Vatandaş- İyi İnsan, Kıbrıs Mektupları, Edebiyat Tarihimizden I, Katip Çelebi ve Keşf-el-Zunun, Yakup Kadri (Monografi), İngiltere Mektupları, Hürriyet Gene Hürriyet, Dinle Benden, Allah Bir, Hürriyet Gene Hürriyet (C.II), Atatürk (Hazırlayanlar: Salih Omurtak, Hasan Âli Yücel, İhsan Sungu, E. Ziya Karal, F. Reşit Unat, Enver Sökmen, Uluğ İğdemir.), Kültür Üzerine Düşünceler, Geçtiğim Günlerden, Öğretmen- Öğrenci Köşesi"¹¹⁵.

Hasan Âli Yücel "Dinle Benden" isimli son şiir kitabını İsmail Hakkı Tonguç'a armağan etmiş ve duygu, düşüncelerini şu dizelerle ifade etmiştir:

"Dinle Benden, Tonguç'un ruhuna armağandır;

Beni ona bağlayan, Türk ruhuna imandır.

İsterdim bu kitabı yaşıyorken okusun;

Mezarına değil de duyan gönlüne kosun"¹¹⁶.

Hasan Âli Yücel, bir yandan hükümet görevlerinde çalışırken öbür yandan edebiyat çalışmalarını da sürdürmüş, Dönen Ses isimli şiir kitabı onun şairlik yönünü ortaya koymuştur. Yaşar Nabi Nayır'ın da belirttiği gibi Hasan Âli Yücel aklıyla batıda, gönlüyle doğuda bir düşünce adamı olarak 1930lu yıllarda sanat, edebiyat, felsefe ve bilim üzerine yoğunlaşmış ve çeşitli yazılar yazmıştır¹¹⁷.

¹¹⁵ Koç, **a.g.e.**, s.s. 167-170.

¹¹⁶ Köklügiller, **a.g.e.**, s.135.

¹¹⁷ Karakuş, **a.g.e.**, s.44.

Fotoğraf 2.1: Hasan Âli Yücel, Peyami Safa ile Hüseyin Rahmi Gürpınar'ı Karşılarken (6 Şubat 1943)

(**Kaynak:** Ali Mehmet Celâl Şengör, **Hasan-Âli Yücel ve Türk Aydınlanması**, 2.b., TÜBİTAK Yayınları, Ankara, 2003, s.59.)

1946'da bakanlıktan, 1950'den sonra ise politika hayatından çekilecek ve bu dönemde İş Bankası tarafından yapılmakta olan kültürel yayınları yönetip Cumhuriyet gazetesinde "Köşemden" başlığı altında haftalık sohbetlerini yazacaktır¹¹⁸.

Hasan Âli Yücel'in en çok önemseydiği konulardan biri İlköğretim meselesidir. Bu konuya verdiği önemi ve değeri : " *El koyduğumuz İlköğretim davasını gerçekleştirerek Türk vatanının dağlarında, bayırlarında ve kırlarında hatta en ücra yerlerinde kendi kendisine açıp solan çiçek bırakmayacağız.*"¹¹⁹ sözleriyle ifade eder.

Ekrem Akurgal, o dönemleri şu sözleriyle anlatır: " *Ankara'da 1940'lı yıllarda çeşitli kültür odakları vardı. En başta Halkevi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu, İnönü Ansiklopedisi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi salonları, Cebeci'deki konservatuvarın konser salonu, Paul Bonatz'ın restore ettiği Opera Binası, Vakıf Apartmanı salonları çeşitli kültür toplantılarına sahne olurdu. Değişik alanlardan aydınlar, yazarlar, sanatçılar, bilim adamları Cumhuriyet Yıldız Lokantası, Karpiç, Postane Caddesi'ndeki küçük gazinolarda,*

¹¹⁸ Başaran, **Büyük Aydınlan...**, s.184.

¹¹⁹ **A.g.e.**, s.87.

Sihhiye’de Yücel Palas Lokantası’nda, Kutlu Kahvesi’nde ve Mutlu Pastanesi’nde buluşurlardı. Bütün bu toplantılarda Hasan Âli’nin desteklediği insancıl dünya görüşü egemendi. Hasan Âli her cumartesi İnönü’yle birlikte Cebeci’deki konservatuvar salonuna gider ve o hafta verilen konseri dinlerdi.”¹²⁰

Felsefesiz, sanatsız ve bilimsiz bir gelecek ideali kurmanın olanaksız olduğunu vurgulayan Yücel, kültürün eğitimden ayrı düşünülmemeyeceğinin farkındaydı. Eğitim, kültürlenmenin nasıl olacağını insana gösteren bir etkinlikti ve bu nedenle eğitimin önemle ele alınması gerekiyordu¹²¹.

Hasan Âli Yücel: “Yalnız bildiğim bir şey var: Milli Eğitim işini layık olduğu hayati ehemmiyetle ele almadığımız ve taklitçilikten kurtulmayan bir zihniyetle memleket çocuklarını tecrübe konusu yapmaktan henüz kurtulmuş olmadığımızdır. (...) Eğitim davası, bizim için hiçbir suretle arka planda kalmamalıdır.”¹²² diyerek, eğitim sistemimizdeki gereksiz, tekrar tekrar yapılan ama bir türlü sonuç vermeyen uygulamaları eleştirirken tutarlı eğitim öğretim politikaları geliştirip uzun süreli olarak uygulamanın önemini ifade etmiştir.

1938-1946 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı süresince son derece önemli işlere imza atan Yücel’in, İsmail Hakkı Tonguç’la beraber hayata geçirdiği Köy Enstitüleri ayrı bir yere sahiptir. Hasan Âli Yücel, kendisinden önce başlayan Köy Eğitim Projesi ile yetişen öğretmenlerden alınan verimin memnuniyet verici olduğunu belirterek köyden yetişmiş, köy kalkınmasının hayati önemini içinde duymuş, çalışkan ve girişken gençlerin, köy çocuklarını ve köy halkını yetiştirmek için gerekli olan bilgiler, beceriler, teknik araçlar ve özellikle ideallerle donatıldıklarını 1939’daki 1. Maarif Şurası’nda ifade etmiştir. Yücel’in bu düşüncelerinden Köy Enstitüleri’nin kuruluşunda bu projeden etkilendiği anlaşılmaktadır. Köy Enstitülerinde temel amacın köy kalkınması olduğu ve bunun ancak köylünün emeği ve alın teri ile mümkün olduğunun düşünüldüğü de açıktır. Nitekim Köy Enstitülerinin kuruluşunda temel ilke olarak; öğrencilerin köyde doğup büyümüş, köy hayatının zorlu yaşama koşullarını bilen gençler arasından seçilmesi belirlenmiştir. Asıl amaç köy toplumunun teknik ilerleme yoluyla, ekonomik ve kültürel yönden çağdaşlaşmasını, gelişmesini sağlamaktır. 17 Nisan 1940 yılında Meclis’e getirilen Köy Enstitüleri Kanunu Tasarısı kabul edilmiş ve Hasan Âli Yücel

¹²⁰ Ali Mehmet Celâl Şengör, **Hasan-Âli Yücel ve Türk Aydınlanması**, 2.b., TÜBİTAK Yayınları, Ankara, 2003, s.III.

¹²¹ H. Haluk Erdem, “Düşünce ve Uygulamada Aydınlanmanın Sesi: Hasan-Âli Yücel”, **Toplum ve Demokrasi Dergisi**, C.2, S.3 (2008), s.124.

¹²² Erdem, **a.g.d.**, s.124.

enstitülerin değişik ülkelerde, değişik şekillerde görülebileceğini ancak Köy Enstitüleri Kanunu ve uygulamasının ülkemizin sosyal gerçeklerine uyularak gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Hasan Âli Yücel, köy eğitiminin ilköğretim meselesinin temeli olduğunu düşündüğü için Köy Enstitüleri ile bütün ilköğretim meselesini on beş senede halletmeyi hedeflemiştir¹²³.

Enstitülerin kendi sorumluluğu altında kurulduğunu ve kurulmasında emeği geçen memleket evlatları arasında bulunmanın hayatının en büyük şerefi olduğunu ifade eden Yücel, esas milliyetçiliğin ve Türkçülüğün bu memleket evlatlarına hizmet etmek olduğunu da vurgulamıştır¹²⁴.

Yücel, 17 Nisan 1940 tarihini bir bayram olarak kabul eder. Tanpınar'ın belirttiği gibi bu kurumlar en azından “*münevver yetiştirme tarzımızı*” değiştirmiştir¹²⁵.

Hasan Âli Yücel'in bakanlık devri, köyleri canlandırma amacı taşıyan Enstitüleri kurmakla geçmiştir. Ayrıca enstitüler üstü bir bilimsel kurum olan Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nün temeli atılmıştır. Yücel, Düziçi Köy Enstitüsü'nün ziyaret defterine 1943'te şunları yazmıştır: “*Sınıfta ders, atölyede demir ve tahta işi, tarlada çapalama, ahırda at, meydanda oyun, sıhhatli kız ve oğlan çocuklarının gözlerinde neşe, Türklük alevi, müdürünün ve bütün öğretmenlerinin yüreğinde vazifelerine bağlı insanların bahtiyarlığı... Bunların hepsini kalp gözümle gördüm. Başlama mesuliyetini aldığım bu davanın yürüdüğüne bir kere daha inandım. Türk milletinin hayrına çalışanlar var olsun, çok olsun ve aziz olsun*”¹²⁶.

Hasan Âli Yücel'in eğitim anlayışını ifade eden söylemleri de yeterince açıktır: “*Cumhuriyetimizin, Türk zekâsını madde üstünde işletmeyi ve işi maddeleştirmeyi ekonomik ve endüstriyel çalışmalarının prensibi bellemiştir. Bu prensip, ancak ilmi metotlara dayanarak gerçekleştirilebilir. Türk vatanının bütün servetlerini, toprağın üstünde ve altında, havada ve suda, ancak bu zihniyetle tam semereli bir hale getirmek mümkün olacaktır. Kemalist rejimin maarifi teknik ve pratik hayata, birbiri arkasından gelecek kuvvetli nesiller yetiştirmeyi başlıca vazifelerden sayar.*”¹²⁷.

Hem Köy Enstitülerine hem de Hasan Âli Yücel'e uzaktan sempati ve ilgi duyan bir kesim var olmuştur. İnsanlar sevgi ve saygılarını, Hasanoğlan ile Hasan

¹²³ Zeynep Kalyoncuoğlu, “Köy Enstitüleri'nde Hasan Âli Yücel'in Yeri”, **Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Folklor/Edebiyat Dergisi**, C.16, S.64 (2010/4), s.s.237-239.

¹²⁴ Kalyoncuoğlu, **a.g.d.**, s.242.

¹²⁵ Zeki Arıkan, “Hasan Ali Yücel, Hürriyet Gene Hürriyet”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C.3, S.10(2000), s.277.

¹²⁶ Köklügiller, **a.g.e.**, s.123.

¹²⁷ Başaran, **Büyük Aydınlan...**, s.154.

Âli'yi birbirine karıştırarak ifade etmekte bir sakınca görmemişlerdir. 1945 Ankara'sında, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'nda halkın "Hasanoğlan-Hasan Âli!" diye seslenmesi bunun bir göstergesidir¹²⁸.

Enver Kantekin, Mehmet Emiralioglu, İbrahim Kuyumcu, Kadir Mert, Fakir Baykurt, Mehmet Başaran, Talip Apaydın, Cahit Ertem, Mustafa Şanlı, Pakize Türkoğlu, Bekir Semerci, M. Hayri İnci vb. birçok Köy Enstitüsü mezunu ve Köy Enstitülerinde emeği geçenler Hasan Âli Yücel'e farklı zamanlarda yazılmış mektuplar gönderecekler ve sonraki yaşamlarında da onunla bağıni koparmayacaklardır. Köy Enstitülü öğrenciler anılarında onu ve Köy Enstitülerinde emeği geçen diğer cumhuriyet önderlerini, eğitmenleri, bilim insanlarını, sanatçıları, yazarları yaşatarak sorgulamaya, düşündürmeye, anlamaya çalışmaya ve bizleri düşündürmeye devam edeceklerdir. Örneğin Cahit Ertem'in, Hasan Âli Yücel'e yazdığı mektubunda:

" Faal bir belediyemiz var. Reisimizi ikna ettim okulumuzun hemen yanına iki tane modern öğretmen evi yaptırdım. Planını elimizden geldiği kadar kendimiz çizdik.

Vilayetimizde çıkan Vilayet gazetesinin hususi muhabirliğini yapıp nahiyemiz ve civarındaki olayları aksettirmeye çalışıyorum.

Nahiyemizde birisine ait olan sinema makinasını, işletme külfetine katlanmak suretiyle 15 kültür filmini çocuklarımıza ve halka gösterdim. Filmin az olması, filmin muntazam gönderilmeyişinden ileri geldi"¹²⁹ şeklinde anlattıkları, hem öğretmeni hem de bakanı olmuş Hasan Âli Yücel'in çizdiği çok yönlü, köyü kalkındıracak, canlandıracak öğretmen portresinin bir yansıması gibidir. Öğrencilerinin mektuplarında çok sayıda böyle yaşantılara rastlamak mümkündür.

Ant Yayinevi Hasan Âli Yücel'e, Maarif vekilliği sırasında klasiklerin çıkarılmasını sağlamak ve Köy Enstitülerini kurmakla Türk kültürüne yaptığı hizmetten ötürü teşekkür etmiş, "Meşhur Oldu Fakir Çocuklar" kitabını pek çok fakir çocuğu meşhur yapmış olması düşüncesiyle armağan etmiştir.

Hasan Âli Yücel, İsmail Hakkı Tonguç, İsmet İnönü sık sık Enstitüleri ziyaret etmişlerdir. Bu ziyaretlerden birinde yaşanan bir anıya değinmekte yarar vardır.

"O gün sınıf nöbetçisi olan bir arkadaş heyecanla anlatıyordu: Bize ve öğretmenlere temiz ve sıcak bir sınıf hazırlamak için erkenden kalkmış. Ortalık kar kış. Önce uzaktaki

¹²⁸ Pakize Türkoğlu, **Kısa Süren Hasat, Köy Enstitülerinde Öğrenci Olmak**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, s.276.

¹²⁹ Haz.: Canan Yücel Eronat, **Köy Enstitüleri Dünyasından Hasan Ali Yücel'e Mektuplar**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007, s.36.

kömürlükten kömür tenekesini doldurup getirmiş. Tutuşturma malzemesi de hazırlamış. Geçiyor sobanın başına, herkesin yaptığı gibi dolduruyor kömürleri üstüne, alttan koyuyor tutuşturma malzemesini, kibriti çakıyor. Ama kurular tutuşmuyor. Sonra sönüyor ve oda dumana kesiyor. Sobanın orasını burasını karıştırıyor, yüzü gözü karalanıyor ama olmuyor. Ne yapsın, sobanın altından üfleme çalışıyor, tam o sırada kapıdan biri giriyor, 'Kolay gelsin delikanlı' diyor. Arkadaşımız başını kaldırmadan 'Sağ ol amca!' diyerek işini sürdürüyor. Zaten baksa da dumandan göz gözü görmüyor. Amca ona biraz bakıyor, soba yakmayı bilmediğini anlayarak yardım etmek istiyor. Önce paltosunu çıkarıp masanın üstüne koyuyor. Bakıyor ki arkadaş sobayı, içini iyi boşaltmadan üstünü doldurup yakmaya çalışmış. 'Olmaz' diyor. Önce ona sobayı baştan aşağı boşalttırıyor. Külleri tenekeye dolduruyor arkadaş, sonra amca yanıcı maddeleri aşağıdan güzelce yerleştiriyor. 'Hadi şimdi koy yukarıdan kömürleri delikanlı' diyor arkadaşına. Alttan tutuşturuyor kibritle, soba birden çekmeye, gürül gürül, çıtır çıtır yanmaya başlıyor. Duman da yok oluyor bu arada. Amca elini silip paltosunu kendi giymiş, arkadaş bir yandan sobanın nasıl yandığının şaşkınlığı içinde amcanın kim olduğunu fark edememiş. Ama tam paltosunu giyerken başını çevirdiğinde onu karşıdan gözünden, kaşından tanıyıp 'Aman efendim' diyerek yerinden fırlamış. Mili Eğitim Bakanı Yücel onun sırtını okşamış, 'Seni çok takdir ettim delikanlı, bu zorluklar geçecek, üzülme' demiş. Yücel onu yeniden okşamış, 'Merak etme başkaları da benim kadar güzel soba yakamaz. Ben senin erkenden kalkıp arkadaşlarının sıcak bir yere gelmesi için çalışmanı takdir ettim' diyerek çıkıp gitmiş"¹³⁰.

Eğitimci biraz da öğrenciyi cesaretlendiren, sabırla öğreten, takdir eden, öğrencinin düşüncelerine, emeğine, sevgisine ve saygısına değer veren kişidir. Hasan Âli Yücel bir yanlılığı, bir eksikliği görmezden gelmek yerine, yerinde düzeltmenin önemli olduğunu, gittiği başka okullarda da böyle beklenmedik örnek davranışlarda bulunarak göstermeyi seçmiştir.

Hasan Âli Yücel'in yalnızca eğitim tarihindeki yeriyle değil aynı zamanda düşünce tarihindeki yeriyle de değerlendirilmesi gerektiğini yapıtları göstermektedir. Yayımlanan felsefe yapıtlarına da ilgisiz kalmayarak onlar hakkında değerlendirme yazıları yazmıştır. " (...) Düşünmeyi onlardan öğrendim, hatta yaşamayı da. Demek istiyorum ki düşünerek yaşamayı ve yaşayarak düşünmeyi..."¹³¹ diyen Yücel, felsefenin ve fikir adamlarının önemini her zaman anlatmıştır¹³².

"Hürriyet" onun için önemli bir kavramdır. Kendi anlatımına göre:

¹³⁰ Türkoğlu, a.g.e., s.333.

¹³¹ Erdem, a.g.d., s.s.129-130.

¹³² A.g.d., s.s. 129-130.

“Hürriyet, benim çocuk hafızamda şu hayallere takılıdır: 1908 Meşrutiyet’in ilanı günlerinde evimizin önünden o zamana kadar alışmadığım kıyafette bir takım insanlar geçiyordu. Bunların göğüsleri çapraz fişekliklerle donanmış, bellerinde ve ellerinde silahlar, başlarında boz renkli külahlar vardı. Külahları silahlarından daha çok dikkatimi çekmişti. Alın tarafına yazılı şu sözleri hiç unutmamışımdır: ‘Ya hürriyet ya ölüm !..’¹³³.

Dolayısıyla bazı kavramları, yaşantıları daha küçük yaşta sorgulaması gerekmiştir. Birçok alanda ülkenin eğitim uygulamalarının kalitesinin artması için bilimsel çalışmalara önem vermiş, bunu her daim desteklemiştir. Bu doğrultuda, Ankara Devlet Konservatuvarı kurulmuş ve bu konservatuvarın ülkemizin sanat hayatında büyük etkisi olmuştur. Konservatuvar ile Tercüme Bürosu arasında sağlanan ilişki neticesinde, çeviriler yoluyla tiyatro yazarları ve oyuncularını için örnekler sunulmuştur. Günümüz Senfoni Orkestraları, Devlet Tiyatroları ve Operaları (hatta bazı özel tiyatrolar) bu kaynaktan beslenerek var olmuştur¹³⁴.

Fotoğraf 2.2: Yücel, Ankara Devlet Konservatuvarı İlk Mezunlarının Diploma Töreninde (3 Temmuz 1941)

(Kaynak: Mustafa Çıkar, a.g.e., s.s.96-97.)

Hasan Âli Yücel, 1940-1941 yıllarında, dilin Türkçeleştirilmesi ve bilim adamlarının ifade aracı haline gelebilmesi için çalışmalara ağırlık verir. Tahsin

¹³³ Arıkan, “Hasan Ali Yücel...”, s.273.

¹³⁴ Elibol ve Ekeş, a.g.y.

Banguoğlu'na “ Ana Hatlarıyla Türk Grameri” isimli bir eser hazırlatır ve yayınlatır. Yücel'in Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun dilinin Türkçeleştirilmesine de katkıları olur. Çeşitli bilim dallarında sözlük çalışmaları yapılır: İmla Kılavuzu (1941), Gramer Terimleri (1942), Coğrafya Terimleri (1942), Felsefe ve Gramer Terimleri (1942), Hukuk Lügati, Tıp Lügati (1944), Türkçe Sözlük (1944), Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü'nün ise ilk ciltleri yayınlanır. Ayrıca ders kitaplarının basılması ve yurt genelinde hizmete sunulması için bir teşkilat kurulur. 1940'ta Ders Kitapları Düzeltme Kılavuzu yayınlanır. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, 29 Mayıs 1942'de Maarif Vekâleti'ne bağlanır ve başına da Vildan Aşir Savaşır getirilir. İkinci Dünya Savaşı sonrasıdır ve ilişkiler gelişmeye başlamıştır. Bu atmosferde Türk sporunun yurt dışına açılmaya başlamasıyla sporcular teşvik edilir. Hasan Âli Yücel, 18 Şubat 1946'da Beden Eğitimi ve Spor Şurası'nı açar; var olan sorunlar tartışılır, çözümler üretilir ve program hazırlanır¹³⁵.

Eski eserlerin bakımı, onarılması çalışmaları ve müzelerin kurulması Atatürk zamanında başlar ama 1944'te bu alandaki çalışmaların daha sağlıklı yürütülebilmesi için Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü kurulur. 12 müzecilik uzmanının katıldığı Eski Eserler ve Müzeler Birinci Danışma Komisyonu, 16 Şubat 1945'te toplanır. Açılış konuşmasını ise Hasan Âli Yücel yapacaktır¹³⁶. Yaptığı açış konuşmasında komisyonun programını açıklarken şu ifadelerle de yer vermiştir: *“Hepimiz iyi bilmeliyiz ki, kültür denen bütün, yalnız okula inhisar ettiği zaman o memlekette kültür bütünlüğü olamıyor. Kütüphanesiz, müzesiz ve tiyatrosuz bir şehirde, okul içi kültürün kuvvetli olabileceğine inanmak güçtür. Onun için ben, müzeleri başlı başına bir okul saymaktayım. Müze denilen okulun öğrencileri, kendi memleketimizin her yaşta evlatları olduğu gibi, bütün dünya üstünde yaşayan medeni vasıflı her insandır. Avrupa'da gezdiğim zaman ora müzelerinde gördüğüm gibi ressamlarımızı, bilginlerimizi, müzelerin devamlı ziyaretçileri olarak görmeyi gönlüm ne kadar ister. Harb zaruretlerinden kurtulunca ilk işimiz, müze dediğimiz bu okulları, anlatmaya çalıştığım mânada, yurda ve bütün dünyaya açmak olacaktır. (...) Bütün bu düşünceler ve dilekler bir ülküde toplanıyor: Türkiye'yi hattâ açık havasında bir büyük müze haline getirmek.”*¹³⁷

1938'de Türkiye Cumhuriyeti, kurucu önder Mustafa Kemal Atatürk'ü kaybetmiş ve 1939'da Avrupa'da II. Dünya Savaşı başlamıştır. 6-21 Haziran 1941 tarihleri arasında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde

¹³⁵ “Hasan Âli Yücel Biyografisi”, a.g.y.

¹³⁶ Karakuş, a.g.e., s.49.

¹³⁷ Çıkar, a.g.e., s.s.110-111.

Atatürk'ün daha önceki direktifleriyle, dönemin cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün himayesinde ve Maarif Vekili Hasan Âli Yücel'in başkanlığında Ankara'da Birinci Coğrafya Kongresi toplanmıştır. Hasan Âli Yücel, kongrede bunu yapıyor olmaktan büyük mutluluk duyduğunu ve memlekette ilimin gelişmesi için destek olmak amacıyla orada bir arada bulunanlara hürmet duyduğunu ifade etmiştir. Kongre üyeleri kurdukları komisyonlarda çalışmalarını sürdürmüşler ve oluşturdukları raporu Hasan Âli Yücel'e ilemişlerdir¹³⁸.

Fotoğraf 2.3: Hasan Âli Yücel'in Birinci Coğrafya Kongresi'ni Açış Nutku (6 Haziran 1941)

(**Kaynak:** T. Ahmet Ertek, "Hasan Âli Yücel ve Birinci Coğrafya Kongresi (1941)", **Türk Coğrafya Dergisi**, S.57 (2011), s.13.)

Hasan Âli Yücel, yükseköğretim kurumlarında araştırmanın önemini şu sözleriyle ifade etmiştir: "*Araştırma meselesine gelince, burada iki noktayı beraberce mülâhazaya almak lazımdır. Birinci nokta, beşer zekâsının bin sıkıntı ve gayretle bulduğu hakikatları yeniden arayıp bulma zahmeti; ikinci nokta bulunmuş hakikatları bulunmamış gibi alarak yeni hakikatları bulmak maharetini kazanma gayreti... öğretim metodlarında hazırı kullanma ve bununla yeterlenme netice olarak bize şunu verir. Öğretici daima söyleyip anlatan, öğrenci daima dinleyip anlayandır. Bu metodla öğrenciyi pasiflikten kurtarmak imkânsızdır ve böyle öğretilen bilgi, hayata geçebilecek kudreti kazanamaz. Kuvvet-fikir olamaz, ölü fikir olur. Öğretimde yaratıcı metod, daha evvel kazanılmış bilgilerin bir kısmına dayandırarak, öğrenciyi, bulunmuş bile olsa, bulunmamış hakikatları buluyormuş gibi yetiştirebilmektir. ... Sabah erkenden laboratuvarına girip çalışmalarına*

¹³⁸ T. Ahmet Ertek, "Hasan Âli Yücel ve Birinci Coğrafya Kongresi (1941)", **Türk Coğrafya Dergisi**, S.57 (2011), s.s.12-13.

bir gün önce bıraktığı yerden başlayarak akşamın karanlığını bulanlar, bilim zevkinin en yükseğine erenler olacaktır."¹³⁹

Onun döneminde Ankara Fen Fakültesi (1943), İstanbul Teknik Üniversitesi (1944) ve Ankara Tıp Fakültesi (1945) kurulur. 15 Haziran 1946'da 4936 sayılı Üniversiteler Yasası çıkarılır. Bu yasa ile yükseköğretim kurumlarının bakanlıkla olan sıkı bağı önemli ölçüde gevşetilmiş ve mevcut kuruluşlar yapısal bir bütünlüğe kavuşturulmuştur. Bu yasa içeriden denetimi getirmiştir. Ankara Üniversitesi bu yasa neticesinde kurulmuştur. Hasan Âli Yücel, 5 Ağustos 1946'da 7 yıl 7 ay sürdürdüğü Milli Eğitim Bakanlığı görevinden çeşitli nedenlerle istifa eder. Sonraki dönemlerde Ulus gazetesinde yazılar yazacaktır. 21 Kasım 1950'de söz konusu gazete ile ilişkisi bozulunca, üyesi olduğu partiden de ayrılarak politik hayatını noktalar. 1950-1960 arası dönemde Cumhuriyet'te "Köşemden" başlığı altında yazılar yazar, yurtdışı gezilerine çıkar. Kıbrıs ve İngiltere gezilerinden sonra izlenimlerini "Kıbrıs Mektupları" adıyla yayımlar. 1956'dan itibaren bir dönem İş Bankası Yayın İşlerini yönetir. 1960 Eylül-Ekim aylarında Milli Eğitim Planı'nın hazırlık çalışmalarını yürüten komisyon toplantılarına katılır ve kasım ortalarında UNESCO'nun II. Genel Kurul Toplantısı'na katılmak üzere Paris'e gider ve 26 Şubat 1961 sabahı, İstanbul'da misafir olduğu Prof. Dr. Tevfik Sağlam'ın evinde enfarktüsten (Kalp Krizi) vefat eder. 2 Mart'ta büyük bir tören yapılarak Cebeci Asri Mezarlığı'nda toprağa verilir¹⁴⁰.

Fotoğraf 2.4: Hasan Âli Yücel Londra'da UNESCO Toplantısında (4 Kasım 1945)

(Kaynak: Çıkar, a.g.e., s.s.112-113.)

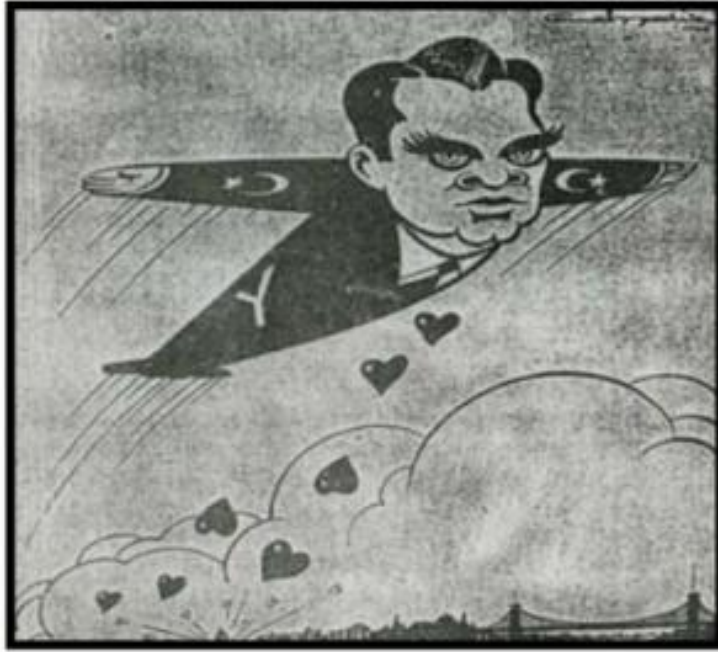
¹³⁹ Şengör, a.g.e., s.134.

¹⁴⁰ Elibol ve Ekeş, a.g.y.

Hasan Âli Yücel, 1945 yılında Türkiye'yi temsilen 4-20 Kasım tarihleri arasında Londra'da yapılan ve 43 ulusun katıldığı UNESCO konferansında yer alır. Orada yaptığı konuşmada barışın önemini ve dünyada eğitimi, milletleri birbirine yaklaştıracak fikirlere sevk edecek bir temel üzerine inşa etmek gerektiğini vurgulamıştır¹⁴¹.

Cemal Nadir Güler, Yücel UNESCO toplantısı için Londra'ya gittiğinde çizdiği özgün yapıtını, Hasan Âli Yücel'e armağan etmiştir. Bu karikatür onun evindeki odasında asılıdır. Burada Birleşmiş Milletler Eğitim ve Bilim Konferansı'na katılan Yücel, 'uçan kale' olarak betimlenmiştir¹⁴².

Şekil 4: Cemal Nadir Güler'in "Uçan kalemiz Londra göklerinde..." adlı çalışması.

(Kaynak: Başaran, **Büyük Aydınlan...**, s.191.)

4 Kasım 1945'te BM delegelerine şöyle seslenmiştir: *"Biz buraya son yirmi yıl içinde, insanlığın yeni isteklerine uymak için bütün kurumlarında inkılap yapmış ve yeni nesillerini barış ve sevgiyle, milletlerarası dostluğa inanla yetiştirmiş bir milletin temsilcileri olarak katılıyoruz. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu günden beri, kendi güven ve rahatını,*

¹⁴¹ Çıkar, **a.g.e.**, s.112.

¹⁴² Başaran, **Büyük Aydınlan...**, s.190.

başka milletlerin güven ve rahatında aramıştır. İnkılapçı Türk Devletinde milli eğitim esasları şunlar olmuştur:

- a) *Bütün dünya milletlerini tanımak, anlamak, saymak*
- b) *Kapalı bir kültürde mahpus kalmayarak, insanlığın ortak kültür kaynaklarına gitmek,*
- c) *Vatandaşlar arasında ırk, din, dil, sınıf farkı gözetmemek*¹⁴³.

1997 yılı, Hasan Âli Yücel'in yüzüncü doğum yılıdır. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim, Kültür Örgütü (UNESCO), 25 Ekim-16 Kasım 1995'te Paris'te toplanan genel kurulunda, 1997 yılının tüm dünyada Hasan Âli Yücel yılı olarak kabul edilmesini uygun bulmuş ve 1997 yılı *Hasan-Âli Yücel Yılı* ilan edilmiştir¹⁴⁴.

Hasan Âli Yücel'e göre sanatkâr, içinden hür adamdır ve eğer gerçek bir sanatkârsa dış tesirler onu söyleyeceklerinden alıkoyamaz. Varlık Dergisi'nin 15.3.1961 tarihli sayısında Avni Türe, Hasan Âli Yücel hakkındaki düşüncelerini "*Dünya san'at pazarında artık Türk adı görülebiliyorsa, yurttan fotoğrafçılık, resim sanatından ayrılabilmişse, bugünün okuyucusu istediği anda, yetkili şekilde dünya edebiyatından haberli olabiliyorsa, şu topraklar üzerinden bir Hasan Âli Yücel gelip geçmiştir de ondan.*" şeklinde ifade etmiştir¹⁴⁵.

Hasan Âli Yücel'e göre hiçbir sanat eseri bitmiş sayılmaz. Çünkü insan için kemale varmak mümkün değildir. Hele büyük sanatkârlar, büyük oluşlarını, daha mükemmel gidebilmek kudretini taşımalarına borçludurlar. Yücel'e göre tercüme faaliyetlerimiz şüphesiz öncekilere göre daha iyidir ama örneğin Faust'un mükemmel bir tercümesini henüz Türkçemiz kazanmamıştır. Eserin tamamını tercüme edebilmek ve birinci bölümünü oynayabilmek sanat hayatımızın dönüm noktalarından biri olacaktır. Böylelikle oyuncu sanatkârlarımız da oynadıkça Goethe'yi daha iyi hissedecek, anlayacaklardır ve Faust'u daha eksiksiz yaşatacaklardır. Yücel'e göre, bir eseri seyredirken kendimizi onun asıl sahibine benzetmeliyiz¹⁴⁶.

Hasan Âli Yücel'in ekin (kültür), sanat, eğitim alanlarında ülkemizin gelişimine büyük katkıları olmuştur. Edebiyatımızda, müziğimizde, tiyatromuzda,

¹⁴³ Başaran, **Büyük Aydınlan...**, s.191.

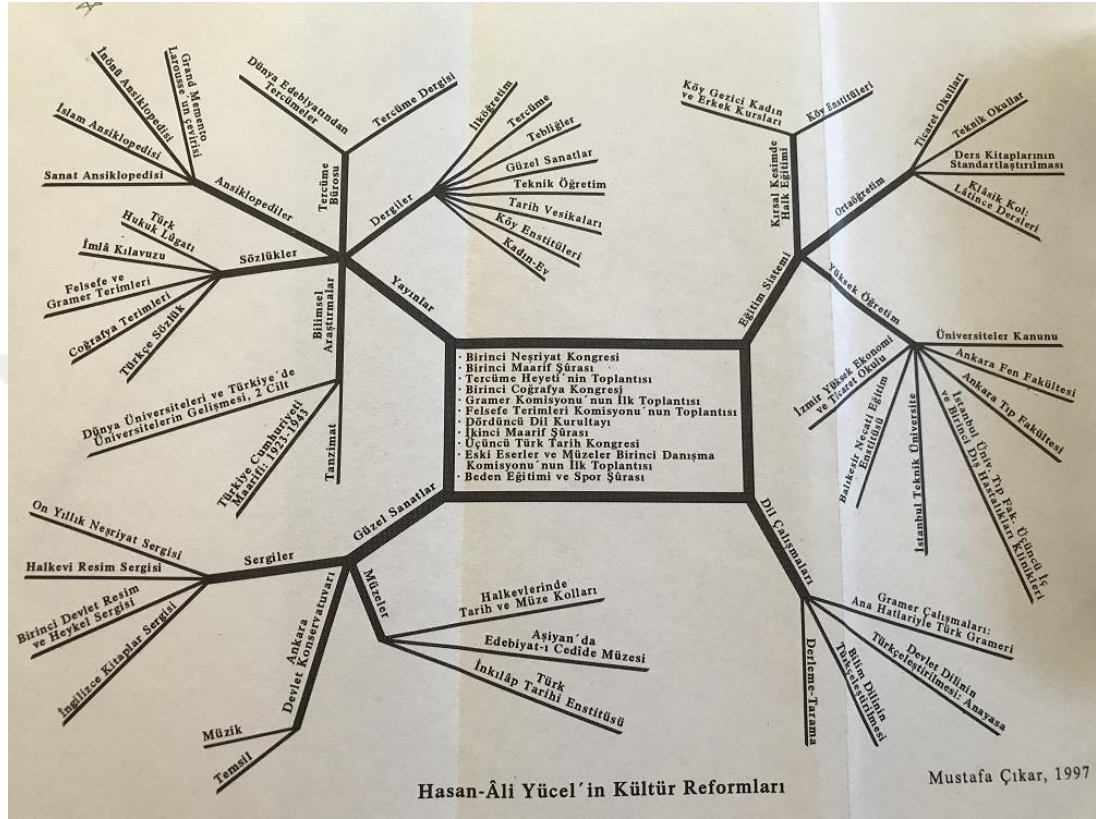
¹⁴⁴ Zeki Arıkan, "Doğumunun Yüzüncü Yıldönümünde Hasan Ali Yücel Sempozyumu (16-17 Aralık 1997, İzmir), **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C.3, S.8 (1998), s.s.419-420.

¹⁴⁵ Köklügiller, **a.g.e.**, s.119.

¹⁴⁶ Başaran, **Büyük Aydınlan...**, s.s.110-111.

düşünce ve dilimizde, bilimsel anlamdaki gelişmelerde onun emeğini göz ardı ederek düşünemeyiz.

Şekil 5: Hasan Âli Yücel ve Kültürel Alanda Yapılan Yenilikler

(Kaynak: Çıkar, a.g.e., s.209.)

1930'lu yıllarda güzel sanatlar alanında çeşitli adımlar atılarak ulusal değerlerin oluşturulup geliştirilmesi doğrultusunda oldukça büyük bir mesafe alınmıştır. 31 Ekim 1939'da Hasan Âli Yücel, Birinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi'ni açar. Her yıl aynı dönemde bir kere düzenlenen bu sergi Ankara'da kurularak bir ay devam eder¹⁴⁷.

1940-1941 yılından itibaren opera gösterileri *Madame Butterfly*, *Tosca*'dan bölümlerle başlamış ve bunları *Satılmış Nişanlı*, *Fidelio* ve *Figaro'nun Düğünü* takip etmiştir. Carl Ebert, tiyatro oyunu olarak *Faust*, *Kral Oedipus* ve *Julius Caesar*'ı sahneye koymuştur. Tercüme Bürosu ile konservatuvar arasında sıkı bir ilişki kurularak büyük eserlerin kısa zamanda tercüme ettirilmesine çalışılmıştır. Böylece Türk sahne yazarları ve aktörlerine yüksek nitelikli eser örnekleri verilebileceği

¹⁴⁷ Karakuş, a.g.e., s.46.

düşünülmüştür. Yücel, Türkiye’de operanın sahneye ilk koyuluşu sırasında, bir gün opera müzesinin açılacağı ümidiyle, değerli kumaşlardan ustaca dikilmiş dekor ve elbiseler yaptırır, estetik duruşu ile dikkat çeken librettolar bastırır. Opera ile ilgili yazılar, temsil ve konserlerin yıllık programları ve bunlarla ilgili ilk eleştiriler Güzel Sanatlar Dergisi’nde yayınlanmıştır. Ankara Devlet Konservatuarı’nın kuruluşunda Paul Hindemith ve Doktor Ernst Praetorius’tan başka özellikle Hasan Âli Yücel’in daveti üzerine uzun yıllar Türkiye’de kalmayı kabul eden Prof. Carl Ebert büyük rol oynamıştır. Devlet Konservatuarı’nın programının uygulanmasında Yücel, büyük bir özveri ile çalışmıştır. Mevlevi bir çevrede yetişmiş, ilk müzik eğitimini, geleneksel müziğimizin önde gelen bir müzik okulunda almış olan Yücel’in, Batı müziğini bu kadar benimseyerek ona hız verme çabaları da son derece değerlidir¹⁴⁸.

Hasan Âli Yücel, şiirleri ve birçok konuda yazdığı kitaplarıyla, tercüme çalışmalarına verdiği önemle edebi hayatımıza büyük çalışmalar sunmuş, dolayısıyla ülkemizde sanat alanında olabilecek gelişmelere katkı sağlamıştır. Bu sanatçı duyarlılığı onun çocukluğundan beri ruhunda olgunlaşagelen değerli duygu ve düşünce dünyasını, bizlere yaşadığı sürece her fırsatta göstermesine imkân tanımıştır. Köy Enstitülerinin eğitim öğretim anlayışının da bu temel üzerinde inşa edildiğini söylemek doğru olacaktır ki uygulama alanında yapılan faaliyetler bunu göstermektedir. Müzik, tiyatro, resim, gösteri sanatları (halk oyunları) vb. birçok çalışma, etkinlik enstitülerin dışına, köylere taşınmıştır. Köylüler bu vasıta ile aydınlatılmaya çalışılmış, onlarda bir eğlence anlayışı oluşturulması için çaba gösterilmiştir.

Yücel, enstitülerin kuruluşunu “Dinle Benden” adlı yapıtında şöyle ifade eder:

*“Bin sıkıntı içinde kuruldu Enstitüler
Bu ateşli çalışma göreni hayran eder
Köyden akın başladı, geliyordu çocuklar
Kıraç yurdun yüzünde doğdu yeni bir bahar”¹⁴⁹.*

Üç çocuğu vardır Hasan Âli Yücel’in. Can ile Canan 1926 yılında doğmuş, Gülümser ise 1936 yılında doğmuştur. Canan Eronat, babasının yazın hayatına

¹⁴⁸ Çıkar, **a.g.e.**, s.s.95-98.

¹⁴⁹ Başaran, **Büyük Aydınlan...**, s.194.

katkılarını sunacak ve Can Yücel de edebiyatımızın değerli şairlerinden olacaktır. Hasan Âli Yücel'i bir de oğlu Can'ın dizelerinden tanımak önemlidir.

'Oğul'dan 'Baba'ya'...

"Hayatta ben en çok babamı sevdim.

Kara çalılar gibi yerden-bitme bir çocuk

Çarpı (x) bacaklarıyla-ha düştü ha düşecek-

Nasıl koşarsa ardından bir devin,

O çapkın babamı ben öyle sevdim.

Bilmezdi ki oturduğumuz semti.

Geldi mi de gidici-hep hepp acele işi!-

Çağın en güzel gözlü maarif müfettişi.

Atlardan bakardım nereye gitti,

Öyle öyle ezber ettim gurbeti"¹⁵⁰.

(...)

Sebahattin Eyüboğlu: "Bir kişinin atacağı dev adımlarından çok, bin kişinin atacağı insan adımlarını istiyordu, Yücel." diyecektir. Şiirlerinde de bu düşünce açık ve görünürdür. Hasan Âli Yücel "Yarınlara Akın Var" manzum hikâyesinde yarının Türk gencinde olması gereken özellikleri, geçmişteki hatalardan ders alınarak yeniden oluşturmanın önemini vurgular:

"...

Çocuk büyük olacak bizden uzak yarınlarda;

Bütün umut toplanmış onun yarınlığında.

...

Yarın Türkün cenneti. Türkün olsun yarınları!

Duydum duymadım deme, yarınlara akın var"¹⁵¹

Hasan Âli Yücel'in "Garba Yönelme Nedir? konulu yazısının son cümleleri onun her şeye rağmen Türkiye'de İlköğretim Davasına dair beslediği umudun

¹⁵⁰ Başaran, **Büyük Aydınlan...**, s.179.

¹⁵¹ Sefa Yüce, "Şair Hasan Âli Yücel", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.10, S.54 (2017), s.207.

gücünü ifade eder niteliktedir. “*Çare Fikret'in dediğidir: Hak bellediğın yolda yalnız gideceksin!.. Üzülmemeli; çünkü hak yolunda yalnız kalındığı görülmemiştir.*”¹⁵²

¹⁵² Şengör, **a.g.e.**, s.10.

3. Bir Sanat Eğitimsi Olarak İsmail Hakkı Tonguç

Doğum tarihi 1893 olan İsmail Hakkı Tonguç, Bulgaristan'ın Silistre iline bağlı Totrakan ilçesinin bugünkü adı Sokol olan Tatar Atmaca köyünde dünyaya gelmiştir. Babası Kırım göçmenlerinden Hacı Veliolu İdris, annesi ise Dobrucalı bir Türk olan Vesile Hanım'dır. Tonguç, biri kız sekiz kardeşin en büyüğüdür ve eğitim hayatına kendi köyünde başlayarak dört yıllık ilkokulu bitirdikten sonra Silistre'de rüştiyeye devam etmiş, oradaki öğrenimi sırasında aynı zamanda köyün değişik işlerinde çalışarak tarımla uğraşmış, üç yıllık rüştiyeyi de bitirmiştir¹⁵³.

1914'te öğrenimine devam etmek üzere İstanbul'a gitmiş ve aynı yıl Kastamonu Öğretmen Okulu'na parasız yatılı öğrenci olarak girmiştir. 1916'dan sonra İstanbul Öğretmen Okulu'na gelerek öğrenciliğine orada devam etmiştir. 1918'de mezun olarak Almanya'ya daha üst öğrenim görmek için gönderilmiştir. (Bu dönemde adına Hakkı eklenmiştir)¹⁵⁴.

1918 Eylül-1919 Nisan arasında Almanya'da Ettlingen Öğretmen Okulu'nda Türkler için düzenlenmiş sekiz aylık bir seminere katılmıştır. 1919 sonunda Eskişehir Öğretmen Okulu resim-elışı ve beden eğitimi öğretmenliğine atanarak, 1921-1922'de Almanya'da Karlsruhe Güzel Sanatlar Okulu ve Beden Eğitimi Enstitüsü'ne devam etmiştir. 1922'den sonra Konya Öğretmen Okulu ve Lisesi resim, elışı ve beden eğitimi öğretmeni olmuştur. 1922'den 1926'ya kadar Konya, Ankara, Adana öğretmen okullarında çalışarak 1926-1935 yıllarında Maarif Vekâleti Pedagoji Müzesi Müdürlüğü'nde bulunmuştur¹⁵⁵.

¹⁵³ Mehmet Tomanbay, "Eğitime Adanmış Bir Yaşam: İsmail Hakkı Tonguç", <http://www.serenti.org/egitime-adanmis-bir-yasam-ismail-hakki-tonguc/> (Erişim:23.02.2019)

¹⁵⁴ Eronat, **a.g.e.**, s.116.

¹⁵⁵ Başaran, **Büyük Aydınlan...**, s.126.

Fotoğraf 2.5: İsmail Hakkı Tonguç ve Ailesi

(Kaynak: Haz.: Ekrem Işın, **Düşünen Tohum Konuşan Toprak-1 Cumhuriyet'in Köy Enstitüleri 1940-1954**, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2012, s.184.)

26 Ocak 1927'de ilkokul öğretmeni Nafia Kamil ile evlenmiş, aynı yıllarda Sivas'ta ve Ankara'da ilköğretim müfettişleri için açılan kurslarda öğretmenlik yaparak, Ankara'da uluslararası ders araç gereçleri sergisini açmıştır. 1928'de ilk çocuğu Engin Tonguç, 1936'da ikinci çocuğu Yalım Tonguç dünyaya gelmiştir. 1929 ve 1933 yıllarında Gazi Eğitim Enstitüsü'nde etkin görevler alarak, hem öğretmenlik yapmış hem de resim iş bölümünü kurmuştur. 1934'te Soyadı Kanunu ile Tonguç soyadını alarak 1934-1935 yıllarında Gazi Eğitim Enstitüsü'nde vekâleten müdürlük yapmıştır. 3 Ağustos 1935'te Köy Enstitülerini kurmasını sağlayacak olan İlköğretim Genel Müdürlüğü görevine vekâleten getirilmiştir¹⁵⁶.

Dönemin Kültür Bakanı Saffet Arıkan'a, Köy Enstitülerinin temelini oluşturacak bir rapor sunar ve 1936'da Kayseri, Çorum ve Yozgat illerini içine alan

¹⁵⁶ Tomanbay, a.g.y.

bir gezi yaparak, buralarda eğitim kurslarının açılabilirliğini araştırır ve ilk Eğitim kursu Eskişehir iline bağlı Mahmudiye’de açılır. Bunu Köy Öğretmen Okulları ve Enstitüler takip edecektir. Genç Cumhuriyetin üzerinde durması gereken başlıca problemler; ilköğretim ve okuma yazma, halkın aydınlanması, köylerin kalkınması, buna bağlı olarak ülkedeki sosyal ve ekonomik durumun gelişmesidir. İsmail Hakkı Tonguç bu amaçlar doğrultusunda faaliyetlerini sürdürmüştür. 1938’de İlköğretim kurumlarını incelemek amacıyla Bulgaristan, Macaristan ve Almanya’da bulunmuş, 28 Aralık 1938’de Hasan Âli Yücel’in Milli Eğitim Bakanı olmasıyla birlikte vekâleten yürüttüğü İlköğretim Genel Müdürlüğü görevine asaleten atanmıştır. 17 Nisan 1940’ta Köy Enstitüleri Kanunu ile açılmaya başlayan enstitülerle çok yakından ilgilenmiştir. Oğlu Yalım Tonguç’u 1944’te kaybetmiştir. İkinci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, kendisini çalışmalarından dolayı takdir etmiştir; fakat yine aynı dönemde 25 Eylül 1946’da görevinden alınarak Talim Terbiye Kurulu üyeliğine getirilmiş, sonrasında Türkiye’nin değişik yerlerinde öğretmenlik yapmıştır. 1954’te kendi isteğiyle emekli olmuştur. 1956’da Avrupa’yı gezerek İsviçre’deki Pestalozzi Çocuklar Köyü’nü incelemiştir. İsmail Hakkı Tonguç, 11 Haziran 1960’ta çoktan kapatılmış olan Hasanoğlan Köy Enstitüsü’ne yıllar sonra ilk kez gitmiş ve 24 Haziran 1960 tarihinde ölmüştür¹⁵⁷.

Köy Enstitüleri üzerinden Tonguç’u değil, Tonguç üzerinden Köy Enstitülerini anlamaya çalışmanın daha doğru bir yaklaşım olacağı söylenebilir¹⁵⁸. 1944’te Antalya Aksu Köy Enstitüsünü, 1947’de Ankara Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü’nü bitiren Pakize Türkoğlu : “ *O gün enstitüye gelen İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç, bizim sıcakta sınıfta, masa başında ders yaptığımızı görünce buna karşı çıkmış, dersimizi iş alanına kendisi taşıymıştı; buna biz de sevinmiştik. Akşam bizimle yaptığı toplantıda da bunu anlatmış, artık derslerin sıralarda oturarak, bilgi ezberleyerek değil, bilgiyi iş içinde, üretim yaparken öğrenme yoluna gidileceğini, ders yönteminin toptan değiştiğini söylemişti. İş araçları eğitim araçları oluyordu*”¹⁵⁹ diyerek, yaşanan bu anıyla dönemin tanığı olmuş ve Tonguç’un eğitim anlayışını anlamamıza katkıda bulunmuştur.

İsmail Hakkı Tonguç’un nitelikli olarak tanımlayabileceği öğrenci profili, öncelikle kendini özgürce ifade edebilmeliydi. Bir 19 Mayıs günü, İvriz’de tüm

¹⁵⁷ Karakuş, a.g.e., s.53.

¹⁵⁸ Türkoğlu, a.g.e., 335.

¹⁵⁹ A.g.e., s.26.

öğrencilere yaptığı konuşmanın sonunda onların isteklerini sorduğu zaman, öğretmenin öğrencilerden birine bir isteğini söylemesi için bir şeyler fısıldadığını gören ve öğretmeni uyarma gereği duyan Tonguç: “*Hoca Hanım, onları kimse korkutmadı konuşup konuşmamak konusunda. Bırakın serbestçe kendileri söylesinler bir dilekleri varsa. Amacımız ‘kişiyi’ yetiştirmektir. Kişi ise kendi düşünür, kendi söyler. Kimseden etkilenmeyen bir kafası, inandığından dönmeyen bir yüreği olmalı kişinin. Biz bu yolda gitmeye çalışırken, siz bunları masa saati gibi kurarak konuşturuyorsunuz. Köye gittiği zaman da yanında olabilecek misiniz? Ağanın, muhtarın, kaymakamın, valinin, falanın feşmekanın karşısında her gün bunu kurabilecek misiniz?*”¹⁶⁰ şeklindeki sözleriyle öğrencilerin kendilerini ifade edebilmelerinin neden önemli olduğuna açıklık getirmiştir. Bu toplantıda bulunan Mahmut Makal, konu ile ilgili daha sonra şöyle bir yorum yapacaktı: “*Kaldı ki, eğer anlamışsa o anda öğretmenimiz de masa saatinden başka bir şey değildi. Aklına gelen düşünüyü kendi söylemiyor... Fısıldayarak öğrencisine söyletiyordu. Onun öğretmeni de ona fısıldamıştı vaktiyle... Kuşaktan kuşağa korkunç bir saat kurma hastalığı...*”¹⁶¹

Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümü mezunu, yazar Talip Apaydın, Tonguç’un iş eğitimi ve eğitim bilimi tarihi okuttuğunu, aslında böyle bir kitabın olmadığını belirtmiştir. İsmail Hakkı Tonguç’un her ders için kendisinin metin hazırlayıp getirdiğini, sonra bu metinlerin birleşip kitap olduğunu söyler. Onun insanlığın gelişimini zengin bir kültür süzgecinden geçirerek yeni bir görüşle incelediğini de ifade eder¹⁶². Derste tutup sakladığı notların bir bölümünde İ. Hakkı Tonguç şöyle demiştir: “*İlk ateşi yakan, ilk tekeri düşünen, ilk madeni eriten, ilk iğneyi yapan, tekerin içine bilye koyup daha kolay dönmesini sağlayan insanın adını bugün bilmiyoruz. Oysa asıl kahramanlar bunlar. İnsanlığa Napolyon kadar, Sezar kadar, Atilla kadar, belki onlardan fazla bunlar hizmet etmiştir. Asıl tarih kralların, kumandanların tarihi değil, fakat iş yapan, insanlığın yaşamına yeni kolaylıklar getiren, yani uygarlığı yaratan kişilerin tarihidir. Ne yazık ki, değer ölçüleri ta baştan yanlış tutulmuştur. Bu aldaniş bir bakıma bugün bile devam etmektedir. Uygarlığın tarihi ‘iş’in tarihidir*”¹⁶³.

¹⁶⁰ Engin Tonguç, **Bir Eğitim Devrimcisi: İsmail Hakkı Tonguç (Yaşamı, Öğretisi, Eylemi)-İkinci Kitap**, Güldiken Yayınları, Ankara, 1997, s.166.

¹⁶¹ Engin Tonguç, **a.g.e.**, s.166.

¹⁶² Talip Apaydın, **Köy Enstitüsü Yılları**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2009, s.125.

¹⁶³ Apaydın, **a.g.e.**, s.125.

İsmail Hakkı Tonguç'un ilköğretime verdiği önemi şu sözlerinden anlamak mümkündür: *"Halkın kendi kendini idare etmesi ilkesine bağlanan devlet önce modern manalı ilköğretime dayanır"*.¹⁶⁴

Onun modern manalı ilköğretim anlayışı enstitülerde de hayat bulmuş, orada uyulacak ilke ve kurallar şöyle somutlaştırılmıştır: *"Köy Enstitülerinin içyapılarında 'öğrencilerin kendi kendilerini yönetmeleri' ilkesine dayanan bir gelişme sağlanacaktır. Onun için bu kurumları her türlü kişisel ve indi yönetim biçimlerinden kurtarmak, enstitülerde görevli tüm öğretmenlerin başlıca amacı olmalıdır..."*¹⁶⁵.

İsmail Hakkı Tonguç, okulları ve Milli Eğitim Müdürlüklerinin çalışmalarını incelediği ve gözlemlendiği bir denetleme gezisinde, Süleyman Edip Balkır'la birlikte Çanakkale'ye doğru giderken onu sevindiren bir olay yaşar. Oğlu Engin Tonguç bu olayı şöyle anlatır: *" (...) Biga Kavşağı'nda bir kahvede durdular. Ufak tefek bir genç kendini tanıttı, o bölgenin İlköğretim Müfettişi idi (Süreyya İşgör). Tonguç, ona köylerdeki okul yapımı durumunu sorunca, genç çantasından kalın bir albüm çıkardı: '- Buyrun. Biten ilkokulların resimleri bunlar.' Ve Tonguç'a bir deste anahtar uzattı: '- Bunlar da o okulların anahtarları.' Şaşkınlıktan bir süre konuşamadılar. Şimdiye kadar gördükleri yerlerde böyle bir durumla karşılaşmamışlardı. Tonguç, '- Biga'ya gidelim, şu senin albümdeki resimlerin kendilerini yarın sabah erkenden yola çıkararak tek tek gezelim' dedi. Gece yarısı vardıkları Biga'da bir ilkokuldaki masaların üstüne ikişer şilte serip birkaç saat uyudular. Gün ışıırken Balkır, ispirto ocaklarını yakıp kahvelerini yaptı. Hemen köylere doğru yola çıktılar. Resimlerdekilerin hepsi gerçektir. Üstelik yeni okul yapılarının içleri de yıkanmış, temizlenmiş, gıcır gıcır. Tonguç sanki başka bir kişi oluvermişti. Sevinç ve dirilik saçıyordu. Yolda yemek olarak erzak sandıklarındaki kuru yiyecekleri yeme alışkanlığını bozdu. Yeni yapılmış, işlikli, lojmanlı, sundurmalı o ilkokulların birinin boş terasına oturup bir köy yemeği yemekten kendini alamadı. Köylüler neleri varsa yığdılar önlerine. Ayrılırken genç müfettişi kucakladı, yanaklarından öptü. Bir dileği olup olmadığını sordu. Teşekkürler etti. (...)"*¹⁶⁶ Tonguç, öncelikle köylere giden öğretmen, müfettiş olmak üzere gittiği yerlerde eğitim öğretimden sorumlu olan herkesin görevini layığıyla yerine getirmesini bir ülke ideali olarak görmüş ve bunu önemsemiştir. Bu doğrultuda yetiştirdiği öğretmen adaylarına da sık sık tavsiyelerde bulunarak, onlarla görüş alışverişi halinde görevini sürdürmüştür.

Tonguç eğitim anlayışını ülke gerçekleri ile birleştirerek Türkiye'ye özgü yeni bir model oluşturmuş iyi bir bilim insanı ve yönetici olmasının yanı sıra,

¹⁶⁴ Başaran, **Büyük Aydınlan...**, s.143.

¹⁶⁵ **A.g.e.**, s.134.

¹⁶⁶ Engin Tonguç, **a.g.e.**, s.116.

enstitülerin uygulama çalışmalarını da ciddiyetle takip etmiş, köy köy gezerek ülkesinin gerçeklerini yakından tanımayı değerli bulmuş, her enstitüyü pek çok kez bizzat denetlemiştir. Köy Enstitülerinin kuruluş ve işleyiş sürecine ilişkin çok sayıda belgeye ulaşılabilen *İsmail Hakkı Tonguç Belgeliği Vakfı*¹⁶⁷ kurulmuştur. Bu onun diğer bir özelliği olan arşivciliği sayesinde mümkün olmuştur¹⁶⁸.

Gezileri sırasında edindiği fikirler sonucunda yaptığı değerlendirmelerden biri şu şekildedir: *“Orada öğrenciler kırdada, bayırdada, köyde, kentte geziler, incelemeler, araştırmalar, deneyler ve laboratuvar çalışmaları yapar, yeni yeni bilgiler edinirlerdi. Bunları hem kendileri, hem öteki köy enstitüleri için yararlı olabilecek biçimde toparlarlar, eksiksiz fazlasız, konuşur gibi yazıp anlatırlardı”*¹⁶⁹.

Bir bireyde bulunması gerektiğine inandığı düşünceleri ise: *“...İnsan, sadece halkçiyim, devletçiyim, milliyetçiyim, laikim demekle bu sıfatları kazanmış olmaz. Bunu işle, hareketle, eser yaratmak suretiyle göstermek, ispat etmek gerekir.”*¹⁷⁰ şeklinde ifade etmiştir. Buradan yola çıkarak onun iyi bir eğitim öğretimin nasıl olması gerektiği ile ilgili düşüncelerinin enstitülerde uygulanabilmesi için ne derece çaba gösterildiğini, gördüklerinden neden memnuniyet duyduğunu anlamak mümkündür.

Sebahattin Eyüboğlu, İsmail Hakkı Tonguç’un Türkiye’de olmasını arzuladığı aydın insan portresini çizmiş; Anadolu, Batılılaşma ve eğitime nasıl baktığıyla ilgili düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: *“ (...) Tasarlayıcı olduğu kadar da uygulayıcı bir düşüncesi vardı. Gerçekçi düşler gören ve düşlerini gerçekleştirmesini bilen bir eğitimci idi Tonguç... Bir başka özelliği de kafasıyla Batı’ya, yüreği ile halka bağlı olması, Batı’yı bildiği kadar Anadolu’yu da bilmesiydi. Bu iki taraflı bilgisi onu Batı züppeliğine düşmekten korumuştur, köy romantizmine de. En ileri eğitim ilkelerini en geri çevrelere uygulaması bu bilgiyle mümkün olmuştur. Batılı kalarak yerli koşullara uyma; taktiği buydu. Onun için yarattığı okulu Batılı bilginler de yadırgamadı, Türk köylüsü de.”*¹⁷¹

İsmail Hakkı Tonguç’a göre Yunan-Roma medeniyetleri ve ortaçağ yaşam tarzının ardından Rönesans ve Aydınlanma Çağı gelir. Bu dönem düşünürleri Eski Roma-Yunan kültürünü maya olarak almıştır ve Rönesans beraberinde hümanizmayı

¹⁶⁷ Bkz.: <http://www.tongucvakfi.org.tr/> (Erişim:24.02.2019)

¹⁶⁸ Gül Şimşek ve Cansın Mercanoğlu, “Bir Planlama Örneği Olarak Köy Enstitüleri Deneyimi”, **TMMOB Şehir Plancıları Odası Planlama Dergisi**, C.28, S.3(2018), s.266.

¹⁶⁹ Türkoğlu, **a.g.e.**, s.383.

¹⁷⁰ Güler Yalçın, **Canlandırılan Ütopya Köy Enstitüleri**, 1.b., E Yayınları, İstanbul, 2012, s.48.

¹⁷¹ Engin Tonguç, **a.g.e.**, s.139.

getirmiştir. 14., 15., 16. yüzyıllarda hümanizmanın görevi insan aklının hürriyete kavuşmasını sağlamak, bilginin ilerlemeyi sağlayacak tek araç olduğunu anlatmak olmuştur. Bu düşünürler, bugünkü eğitimin temel taşı olabilecek değerlere sahiptirler. Tonguç M. Montessori, G. Kerschensteiner, Johann Heinrich Pestalozzi, J.J. Rousseau, B. Russel, Tolstoy, F. Fröbel, H. Gaudig, J. Dewey, P.P. Blonski... gibi birçok eğitimci, düşünür ve bilim insanından etkilenmiş; İlköğretim Kavramı isimli kitabında Rönesans'ın doğuş nedenlerini ve bilimde ilerlemeleri anlattıktan sonra bu dönemin eğitimci üzerinde durmuş; Erasmus, Montaigne ve Rabelais'in düşüncelerine verdiği değeri, önemi ifade etmiştir. Ayrıca Alman deneme okulları, özellikle Leibzig deneme okulu, kır eğitim yurtları, Paris'te Edmond De Molen'in kurduğu ilk ve orta dereceli yatılı okul, Londra'da Malburg Okulu ve Streatham Okulu, Sovyetler Birliği'nde Blonski'nin politeknik okullarını incelemiş, sürekli okumuş, bunların değerlendirmesini, sentezini yaparak kendi düşüncelerini oluşturmuştur¹⁷².

Tonguç, Pestalozzi kurumlarını inceledikten sonra röportaj şeklinde bir kitap yazarak, yazarlık yönünden de güçlü bir eğitim ve bilim insanı olduğunu göstermiştir¹⁷³.

Tonguç'un eğitim konusunda yayımlanmış olan on iki kitabı ve biri ortak olmak üzere üç çevirisi vardır: “ *Elişi Rehberi (1927), Muallim Yıllığı (1929), İlk-Orta ve Muallim Mekteplerinde Resim, Elişi ve Sanat Terbiyesi (1932), İş ve Meslek Terbiyesi (1933)-ikinci baskısı İş ve Meslek Eğitimi (1974), Almanya Maarifi- Reşat Şemsettin (Sirer) ile- (1934), Köyde Eğitim İlkokulu Öğretmen Kılavuzu (1938), Canlandırılacak Köy (1939)-ikinci baskısı Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy (1947), Öğretmen Ansiklopedisi ve Pedagoji Sözlüğü (1952), Pestalozzi Çocuklar Köyü (1960), Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları (1976). Çevirileri: Mürebbinin Ruhu, Muallim Yetiştirme Meselesi, Pestalozzi ve Devrim (F. Gündüz Alp ve Rauf İnan'la birlikte)*”¹⁷⁴.

Tonguç öğretmenlerle, enstitülerden mezun olduktan sonra da nasıl bir yol izlemeleri gerektiğiyle ilgili fikirlerini paylaşarak, onlara önerilerde bulunmuştur. Önerilerinden biri şu şekildedir: “ *Hayata atılınca karşılaştığımız birçok işler size kendi kendinizi yetiştirmeniz icap ettiğini, bunun bir zaruret olduğunu gösterecektir. Mütemediyen okuyarak, incelemeler ve deneyler yaparak çalışmalı, kurslara katılmayı ihmal etmeyerek*

¹⁷² Yalçın, **a.g.e.**, s.s.119-123.

¹⁷³ Başaran, **Büyük Aydınlan...**, s.29.

¹⁷⁴ Eronat, **a.g.e.**, s.117.

kendi kendinizi yetiştirmeye var kuvvetinizle uğraşmalısınız. Bunları yapmadan sadece meslek okulunda öğrendiklerinize güvenir ve dayanırsanız çok aldanırsınız; basit ve dar görüşlü insanlar olarak kalır, çarçabuk tükenir ve toplumun başına bela olursunuz. Toplum bu gibi insanlardan çok zarar görür. Gazete, kitap okumayan, imkân olduğu halde radyo dinlemeyen insan ileri ve uygar insan olamaz. Kendi kendini devamlı olarak yetiştiremeyen kimse aydın insan sayılmaz”¹⁷⁵.

Selahattin Arıkan’ın (Öğretmen) dergisi 30.03.1949’da Köy Enstitüleri ve Köy Öğretmenleri konulu bir anket açmış ve bu ankete verilen yanıtlar dergide 1950’de yayımlanmıştır. Tonguç bu yanıtlardan ilginç bulduğu bazı bölümleri işaretlemiştir. Örneğin eski bir Köy Enstitüsü öğretmeni olan Mehmet Ersoy’un düşünceleri bunlardan biridir. “*Köy Enstitüleri düşünün, köy ve köylülerimizi kendi oğullarının yükseltebileceği ve enstitülerin ancak kendi yavrularının elleriyle düşünsel ve ruhsal olarak kalkınabileceği fikriyle 1940’ta bu ad altında doğdu. Çünkü elmas kendi tozuyla işlenir ve sağırın dilinden ancak ve ancak anasının anlayabileceği ilkesine bağlı kalınmıştı ve güzeldi.*”¹⁷⁶

Çifteler Köy Enstitüsü öğrencileri Tonguç’u, Pestalozzi’nin 118. Ölüm yıldönümü nedeniyle düzenledikleri anma törenine bir mektupla davet etmişlerdir. Onlara bütçe görüşmeleri nedeniyle Ankara’dan ayrılamayacağı yanıtını vermiş ve teşekkür ederek eklemiştir: “*Hepinizin birer Pestalozzi olmanızı isterim. Aslında o da sizin gibi basit bir köy öğretmeni idi. Böyle oluşu büyük adam olmasına, dünyaca tanınmasına ve insanlığa hizmet etmesine engel olmadı.*”¹⁷⁷

Tonguç’un, köy öğretmenleriyle yaptığı özel mektuplaşmaların yanı sıra 1945 yılının ocak ayından eylül ayına kadar İlköğretim Dergisi’nde “*Köy Enstitülerini Bitiren Öğretmenlere Mektuplar*” başlığı altında on iki açık mektubu yayımlanmıştır. Sonuncu mektubu: “*... yazdıklarımı yaparsanız, sevilen, sayılan, toplum içinde yeri ve rolü olan birer değerli öğretmen olursunuz... Bu oluş toplumun bünyesini değiştirir. Sizin eseriniz olarak yeni, diri, mutlu bir toplum doğar. Göreviniz bu toplumu yaratmaktır genç arkadaşlar.*”¹⁷⁸ cümlesi ile bitiyordu.

Tonguç bir taraftan da Cumhuriyet Türkiye’sinin üniversitesini yaratma özlemiyle eğitimci Hüsnü Cırılı’ta bu düşüncelerini şöyle açıklamıştır: “*Bu*

¹⁷⁵ Karakuş, **a.g.e.**, s.87.

¹⁷⁶ Engin Tonguç, **a.g.e.**, s.440.

¹⁷⁷ **A.g.e.**, s.135.

¹⁷⁸ **A.g.e.**, s.133.

üniversite ile olmaz. Yüksek Köy Enstitüsü ile biz geleceğin üniversitesini hazırlıyoruz. 21.yüzyılın insanını yetiştireceğiz. Türkiye bu üniversite ile Türkiye'nin yükseköğretim sorununu çözemez. 1933'te Üniversite Reformu yapıldı ama üniversite geleneğinden kopmadı. Üniversite oturan bir kurumdur, hareketsiz bir kurum. Biz bu kurumla 21. yüzyıla hazırlanamayız... Daha hareketli, toplumla iç içe, toplum içinde kanatları olan bir kurum olması gerek. Bununla biz 21.yüzyıla giremeyiz... Biz Köy Enstitülerinde yüksek bölümler açacağız. Ve o, olması gerektiği gibi olacak, yani önümüzdeki 21.yüzyıla bizi götürebilecek bir kurum olacak"¹⁷⁹.

Fotoğraf 2.6: Yücel, Tonguç ve Mualla Eyüboğlu Hasanoğlu'nda (1945)

(Kaynak: Engin Tonguç, a.g.e., s.87.)

Tonguç'un Türkiye'nin sorunlarını gerçek, bilimsel bir yaklaşımla inceleyip çözümler üretecek, yaşamdan kopmamış, yeni bir üniversite kurma fikri yukarıdaki ifadelerinden anlaşılabilir. Ona göre : "(...) Köy çocuğu henüz bilimsel yöntemlerle incelenmemiştir. O tanınmadıkça da köyde eğitim bilmecesini tam anlamı ile çözmek olanağı yoktu. Bu yapılmayınca ulusal gücün niteliği anlaşılamazdı. Tek öğretmenli köy okulundan Köy Enstitüsü yolu ile Yüksek Köy Enstitüsü'ne kadar gelebilen köy çocukları bu bakımdan üzerlerinde bir çok çalışmalara elverişli birer hazinedir."¹⁸⁰

Köy Enstitülerinin yasal gerekçeleri öğretmen, köy bölgeleri için gezici öğretmen ve başöğretmen, bölge ilköğretim müfettişleri yetiştirmek, köy enstitüsü

¹⁷⁹ Başaran, **Büyük Aydınlan...**, s.143.

¹⁸⁰ Engin Tonguç, a.g.e., s.26.

mezunlarına hizmet içi eğitim yapmak ve köy incelemelerine merkez olmak şeklinde ifade edilebilir¹⁸¹.

Pakize Türkoğlu, Yüksek Köy Enstitüsü ile Tonguç ve Yücel'in bu konudaki çalışmaları hakkındaki düşüncelerini, şöyle ifade etmiştir: *“O yılların Ankara’sının ünlü bilim ve kültür adamları, sanatçıları bizim öğretmenlerimizdi. Böyle olmasının bir nedeni, Yücel ve Tonguç’un, o seçkin kişileri kendilerinin baş koyduğu davaya çağırdığı, onların da böylesine önemli bir atılıma yardım için içtenlikle koşmalarıydı. Tonguç’un adama iş bulmak yerine, işe adam aramak anlayışı burada da kendini gösteriyordu. Genç yaşlı, kadın ve erkek profesörlerin, doçentlerin, ses telleri kıymetli şan ustalarının, piyanistlerin, tiyatrocuların, bilim kültür ve sanat adamlarının, değerli eğitimcilerin, karda kışta Hasanoğlan kırına nasıl koştuklarını hala konuşuruz arkadaşlarımızla”*¹⁸².

Bu kurumlarda yapılan bütün faaliyetlere bakıldığında, Tonguç’un okul kurumunun nasıl bir yer olması gerektiği noktasındaki düşünceleri anlaşılabilir. Onun da hayat-okul ilişkisine dair görüşü şu şekildedir: *“Hayat, ilkokulun (okulun) çocukları sadece müşahede ettireceği veya temasta bulunmak imkânını verebileceği ve ancak nazari dersleri müşahhaslandırarak bir vasıta değildir; belki bütün okul faaliyetlerinin dayanacağı bir temel, tutabilmesi ve beslenmesi için derinliklerine doğru kök salacak bir sahadır”*¹⁸³.

Tonguç’un sanat ve sanat eğitimi hakkındaki fikirleri ayrıca ele alınmalı, değerlendirilmelidir. Çünkü Köy Enstitülerinde hâkim olan eğitim öğretim anlayışı sanattan bağımsız düşünülemez. Yeni bir anlayış, yeni bir üretim ve yaratıcılığı da beraberinde getirmiştir.

Tonguç’un sanat eğitimi düşüncesi, okul sınırlarını ve ders saatlerini aşarak yaşamın tüm alanlarına ulaşmaktadır ve sanat eğitimine resim, müzik, yazınsal sanatlardan yabancı dil öğretimine, kır gezilerine ve yaşama alanının estetik bir düzene kavuşturulmasına kadar çeşitlenen geniş bir anlam yüklediğini göstermektedir¹⁸⁴.

¹⁸¹ Yalçın, **a.g.e.**, s.59.

¹⁸² Türkoğlu, **a.g.e.**, s.329.

¹⁸³ Seçkin Özsoy, “Bir Eğitim Ütopyası: İsmail Hakkı Tonguç”, **Toplum ve Demokrasi Dergisi**, C.2, S.3 (2008), s.273.

¹⁸⁴ Mustafa Kabataş, “Köy Enstitülerinde Müzik ve Sanat Eğitimi”, **Ulakbilge-Sosyal Bilimler Dergisi**, C.5, S.13 (2017), s.1115.

Sanat Eğitimi Hareketi, 20.yüzyılın başlarında Avrupa’da oluşmuş ve bu anlayış, eğitimin her kademesinde sanat eğitiminin önemli bir alan olarak yer almasına öncülük etmiştir. Tonguç’un Resim-Elişleri ve Sanat Terbiyesi isimli kitabında, Stiehler’den alınan tarihçe kısmında; Avrupa’da 1887-1931 dönemi, hatalardan kurtuluş ve resim tedrisatı ile sanat terbiyesinin kuruluşu olarak tanımlanmaktadır. Tonguç, “yaratıcı çocuk” kavramı üzerine bu dönemde düşünölmeye başlandığını, bu durumun da iş okulu anlayışına yol açtığını açıklamıştır. Bu hareket eğitim dizgesinde bir reform olmuştur. Eğitim psikolojisindeki gelişmelerin de katkısıyla yaratıcılık ve kendini ifade etme kavramları öne çıkarak çocuk duyarlılığının eğitilmesi önem kazanmıştır. Sanat Eğitimi Hareketi, sanat eğitiminin etkinleşmesine, geniş bir alana yayılmasına yol açarken, Tonguç da ölkemizde eğitimin yapılanmasında sanat eğitiminin değerli ve önemli olduğu konusuna dikkatleri çekmiştir¹⁸⁵.

Tonguç sanat eğitiminin içeriğini: *“Okul binasının ve dersliklerin güzelleştirilmesi, güzel sanatlara ait eserlerin incelenmesi, ana dili ve yabancı dil öğretiminde öğrencilerin zevklerinin geliştirilmesi, resim dersinde çocuklara şekil ve renk zevkinin aşılması, müzikten yararlanılarak öğrencilerin sanat duygularının geliştirilmesi, beden eğitimi çalışmalarının öğrencilerin estetik zevklerini geliştirecek şekle sokulması, elişleri derslerinde öğrencilere güzellik ve iş zevkinin aşılması, çocuk temsillerinin sanat eğitimi bakımından değerlendirilmesi”*¹⁸⁶ başlıkları altında açıklayarak eğitimin tüm alanlarına yayılması gerektiğini anlatmaktadır.

Enstitülerden mezun olanların anılarında ifade ettiğı uygulamalarda da bu anlayışın eğitim öğretim sürecinde yer bulduğunu söylemek mümkündür:

*“Beni tezgâhta görünce hemen yaverine gösterdi. ‘Başka yerde de karşımıza çıkacak mısın?’ dedi. Konseri yöneteceğimi söyledim. Bir de akşamüstü voleybol maçımız vardı. Tonguç ona enstitülerin günlük programlarının böyle bir akış içinde hep dolu olduğunu, her öğrencinin günde birkaç etkinlik içinde bulunduğunu anlattı”*¹⁸⁷.

“Enstitüye gelir gelmez başlamıştık mandolin öğrenmeye. Biz Osman Kurşun ile ayrı köşelerde çalışırken Tonguç, habersiz fotoğrafımızı çekmiş. Mili Eğitim Bakanlığı’nun çıkardığı ‘Köy Enstitüleri II’ kitabının Aksu bölümünde yer alıyor bu fotoğraflar. Altlarında

¹⁸⁵ Yıldız Kurtuluş, “Sanat Eğitimi Hareketi ve Tonguç”, **Eğitim ve Bilim Dergisi**, C.27, S.123 (2012), s.s.31-32.

¹⁸⁶ Kurtuluş, “**Sanat Eğitimi...**”, s.32.

¹⁸⁷ Türkoğlu, **a.g.e.**, s.190.

adımız yok 'Bir öğrenci mandolin çalarken' yazıyor. Ben orada mandolin çalan küçük bir kızım, parmaklarım tellerin üstünde küçücük görünüyor"¹⁸⁸.

Tonguç, ayrıca enstitü programlarına kitap okuma saatleri koydurarak bunun takipçisi olmuş, okul dergileri ve gazeteleri çıkarılmasını sağlamıştır. Bu okul yayınlarında yazma alışkanlığı kazanan birçok yazarımız bulunmaktadır. Tonguç, güzel sanatlar etkinliklerinin eğitimde yer almasını, bireyin yalnızca izleyen ya da dinleyen değil, işin içine girerek, çalarak, söyleyerek, yaparak gerçek bir katılımcı olmasını amaçlamış ve sanat dersleri programlarını yaşamdan kopuk olmama prensibiyle kendisi hazırlamıştır¹⁸⁹.

Tonguç, mektuplarından birinde Anadolu kültürünün sanatsal öğelerine, birikimlerine verdiği değeri ifade etmekte ve önerilerde bulunmakta, bir anlamda ulusal birliğe dikkat çekmektedir: "Müzik derslerinde, spor ve ulusal oyunlarda öğrencilerin yörelerinden getirdikleri şarkı, türkü ve oyunları tüm öğrencilerin öğrenmeleri yolu tutulmalı. Bunun yanında bir enstitüde iyi bilinen, gün yüzüne çıkmış bu oyunların öteki enstitülere de götürülme yolu bulunmalıdır"¹⁹⁰.

Böylece farklı yörelerin folklor, ulusal oyunlar, müzik, tiyatro vb. alanlarda sahip olduğu değerler tanınacak, kullanıldıkça değişip güzelleşecek, öğretmenler aracılığıyla tüm köylere yayılacaktır. Bu değerlerden biri de Dursun Akçam'dır. Onun *Kafdağı'nın Ardı* isimli eseri hem bir yaşam anlatısı hem de edebi değere sahip bir eserdir. Akçam, üç sınıflı köy okulundan mezun olduktan sonra ilkokula kabul edilmek için mücadele eder ve sonunda Ardahan'daki 23 Şubat İlkokulu'na başlar. Cılavuz'a gidip öğretmen olmak en büyük hayalidir. İlkokulu bitirmeye yakın, Köy Enstitüsüne sadece köy okullarından mezun olanların alındığını öğrenir. Bunun üzerine Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'e mektup yazar; fakat ona cevap veren İsmail Hakkı Tonguç olmuştur:

"Sevgili oğlum Dursun,

Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'e yazdığın mektubu okudum. Direnişini yürekle kutlarım. Devam etmekte olduğun 23 Şubat İlkokulu'ndan alacağın diploma ile Cılavuz Köy Enstitüsü Direktörü Halit Ağanoğlu'na başvurursan dileğin yerine getirilecektir.

¹⁸⁸ Türkoğlu, a.g.e., s.55.

¹⁸⁹ Arif Ziya Tunç, "Köy Enstitülerinde Sanat Eğitimi ve Dönemin Yöneticilerinin Sanata Yaklaşımları", *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.26 (2009), s.s.31-33.

¹⁹⁰ Türkoğlu, a.g.e., s.127.

Gözlerinden öper, başarılarının devamını dilerim. İsmail Hakkı Tonguç/ İlköğretim Genel Müdürü”¹⁹¹

İsmail Hakkı Tonguç’a öğrencilerin “Tonguç Baba” şeklinde hitap etmeleri yerinde bir deyiştir. Çünkü mücadeleci, başarılı, köy çocuklarına değer vermiş ve onların yetenekleri doğrultusunda geleceklerini inşa edebilmeleri için gerekli imkânların sağlanmasına büyük destek olmuştur. Onlardan bazıları geleceğin kültür, sanat insanları olarak yetişmiş ve Anadolu kültürünü yaşayıp yaşatarak zengin kılmışlardır.

Döneme tanıklık eden farklı kişilerin, Tonguç hakkındaki fikirleri de değerlidir. Talip Apaydın: *“Bu kurumların fikir işçisi Hakkı Tonguç’tu. Ama onu benimseyip devlete mal eden, yasalaştırıp yurdun yararına sunan, bakan Hasan Âli Yücel oldu”*¹⁹². *“Yurt çapında değil, dünya çapında bir eğitim hareketi yaratmıştı. Altı yüzyıldır unutulmuş Anadolu köylüsünün okutulması işine tarihte bir benzeri daha görülmemiş bir cesaret ve tutumla girişmişti. Genel müdürlüğü zamanında, devletin başlıca işi köylünün okutulması olmuştu. Bunda elbet İnönü gibi büyük bir devlet adamının ve anlayışlı bir milli eğitim bakanının, Hasan Âli Yücel’in de rolü oldu. Zaten Hakkı Tonguç, başarıları hiçbir zaman kendisine mal etmedi. Öyle bir gerçek, yapıcı kişiliği vardı. Alçak gönüllüydü. Hep arka planda kalırdı. Gene de bilen bilir, Köy Enstitüleri doğruca onun eseri idi”*¹⁹³.

Yaşar Kemal: *“Sonuna kadar iyi şeylere inanmış insan kadar hiç kimse güçlü değildir. Tonguç Baba kadar da hiç kimse güçlü değildir. Tarihimizin büyük adamlarından biriydi. Aydınlıklarımız onlardan gelir. Öyle adamlardan”*¹⁹⁴.

Fay Kirby: *“Tonguç, bir İspanyol şatosu düşünürü değildir. Spekülatif düşünmeye ve şemalara isyan etmiş bir kuşağın temsilcisidir”*¹⁹⁵.

İsmet İnönü: *“Köy Enstitülerini kuranları, başta Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç olarak minnetle anmaktayım”*¹⁹⁶.

Hasan Âli Yücel: *“Tonguç, Türk eğitiminin Pestalozzi’sidir. İsviçreli Pestalozzi, yoksul ve kimsesiz çocukları okutup eğitmek için çalışmıştı. Tonguç, aynı acıyan ruhla, köylü çocuklarımızı bilginin ışığına kavuşturmak için çabaladı”*¹⁹⁷. Sonraki yıllarda Anadolu

¹⁹¹ Firdevs Gümüşoğlu, *Sözlü ve Yazılı Belgeler Işığında Cılavuz Köy Enstitüsü*, 2.b., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017, s.s.173-174.

¹⁹² Apaydın, *a.g.e.*, s.201.

¹⁹³ *A.g.e.*, s.196.

¹⁹⁴ Köklügiller, *a.g.e.*, s154.

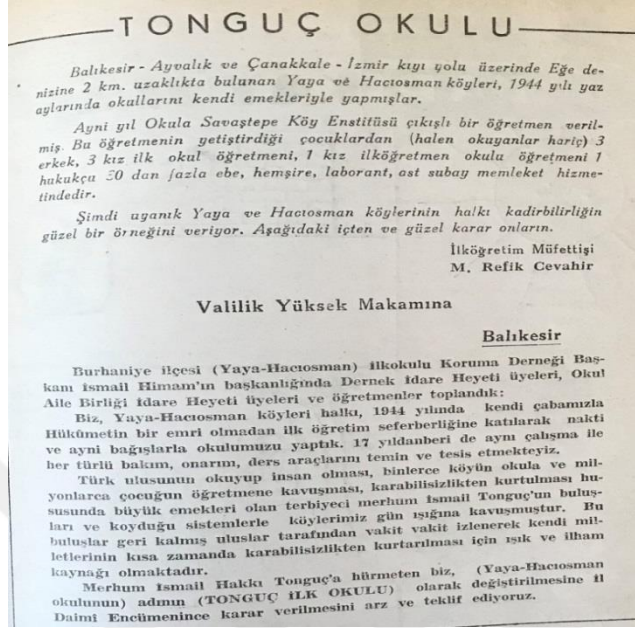
¹⁹⁵ *A.g.e.*, s.145.

¹⁹⁶ *A.g.e.*, s.153.

¹⁹⁷ *A.g.e.*, s.153.

köylüsü de Tonguç'u onurlandıracak; Burhaniye ilçesi, Yaya ve Hacıosman köylerinin halkı, okullarında Tonguç'un adını yaşatmak isteyeceklerdir.

Fotoğraf 2.7: Balıkesir-Burhaniye Köylülerinin Valilikten Talebi

(Kaynak: "Tonguç Okulu"(Editoryal), **İnce Kültür Dergisi**, C.1, S.4(1961), s.35.)

İ. Hakkı Tonguç'a göre eğitim yaşam boyu süren bir iştir. Onun için köy sorunu diye bir sorun yoktur. Bir aydınlanma, meslek edinme, eğitim sorunu, bunların daha da üstünde bir ülke sorunu vardır¹⁹⁸. Bu düşüncelerini: "*Köy meselesi bazılarının zannettikleri gibi mihaniki surette köy kalkınması değil, manalı ve şuurlu bir şekilde köyün içten canlandırılmasıdır. Köy insanı öylesine canlandırılmalı ve şuurlandırılmalıdır ki onu hiçbir kuvvet yalnız kendi hesabına ve insafsızca istismar etmesin. Ona esir ve uşak muamelesi yapamamasın. Köylüler şuursuz ve bedava çalışan birer iş hayvanı haline gelmesinler. Onlar da her vatandaş gibi, her zaman haklarına kavuşabilsinler. Köy meselesi, köyde eğitim problemleri de içinde olmak üzere bu demektir...*"¹⁹⁹... "*Köylüyü, köyden başlayarak ta Kamutay'a (TBMM) varıncaya kadar, devletin bütün şubelerinin idaresine, onda bugünkü vasıflardan başka bir şart aramaksızın iştirak ettirmek, bu suretle devlet işlerini, realiteden kuvvet alan elemanlarla besleyerek memleketin hakiki bünyesine uygun şekle getirmek... köylü vatandaşlarda... Cumhuriyet vatandaşlığı şuurunu, aksiyon haline gelebilecek şekilde uyandırmak... lazımdır...*"²⁰⁰ şeklinde farklı zamanlarda ifade etmiştir. Yine ona göre Köy Enstitüleri vatani cennetleştirmek amacı güden

¹⁹⁸ Yalçın, a.g.e., s.167.

¹⁹⁹ Karakuş, a.g.e., s.25.

²⁰⁰ A.g.e., s.27.

kurumlardır ve onların kuruluşuna emeğini katanlar, bunun için vicdan huzuru içindedir²⁰¹.

*“Arifiye Köy Enstitüsü’nün ilk müdürü Süleyman Edip Balkır Arifiye’yi gördüğünde: ‘Adapazarı sapağında küçük bir istasyon... Sivrisinek yuvası bir bataklık ve yıkık dökük bir, iki ev...’ diye yazmıştı Tonguç’a, biraz umutsuzlukla. Ama Tonguç kararlıydı: ‘O evler ayakta durmayı başarmışsa, biz daha iyisini yaparız.’ Köy enstitüsü ruhunda umutsuzluğa kapılıp gitmek yoktu.”*²⁰² Enstitülerin kurulmasında emeği geçen öğretmen ve öğrenciler enstitülerdeki bataklıkları kurutmakla kalmamış, yeni bir anlayışla halkın yaşamına sundukları katkılarla, eğitim ve kültür seviyesini yükseltebilmek için mücadele etmişlerdir.

Tonguç’un eğitim ve sanat anlayışı Cumhuriyet idealleri paralelinde Anadolu’da güçlü bir değişim dönüşüm yaratma çabalarını kapsar. Eğitim ütopyacısı olarak da ifade edilen Tonguç’a göre çocuklar da tıpkı sanatçılar gibi içinde saklı olan duygularını ifade edebilir, sanat eserleriyle temasta bulunarak, güzellik zevkini tadabilirler. Okullarda sanat havası yaratarak öğrencilere sanat alanında çalışma zemini hazırlamak mümkündür²⁰³.

Ahmed Emin Yalman, İsmail Hakkı Tonguç’la ilgili bir anıya, 12 Ağustos 1959 tarihli Vatan Gazetesi’ndeki “Dilek Neydi?” başlıklı yazısında şöyle yer vermiştir: *“...Yıllar önce Eskişehir Muallim Mektebinde şöyle bir hâdise oldu: Yatılı mektebin öğrencileri, askerî hastanede yangın çıktığını duyunca yardıma koşmak ihtiyacını duydular. Genç nöbetçi hocadan izin istediler. Hoca bu izni verdi. Fakat uyanan diğer hocalar, bunun talimatnameye aykırı olduğunu, yatılı bir mektepten müdürün izni olmadan gece vakti kimsenin çıkamayacağını söylediler. Bu münakaşa devam ederken, yüz kadar genç yangın yerine koştular. Nice hastayı ölümden kurtardılar, değerli alet ve teçhizatın yanmasını önlediler. Ertesi gün öğretmenler encümeninde talimatnameye uymak ve fedakâr gençleri, hizmetlerine rağmen, cezalandırmak isteyenler vardı. Genç hoca, vazife ve hizmetin talimatnameden çok evvel geldiğine dair neticede arkadaşlarını ikna etti.*

İşte bu hoca, sonradan İlk Öğretim Dairesine Umum Müdür olan, Türk ilk öğretim sistemini en sağlam ve ileri prensiplere göre kuran, eğitim kurslarından başlayarak o muazzam Köy Enstitüsü hareketini yaratan, bugün vazife başında bulunan öğretmenlerden olan yedi bin kişinin idealist birer akıncı olarak enstitülerde yetiştirilmesine âmil olan büyük Türk terbiyecisi İsmail Hakkı Tonguç’tur. Kendisinin hataları, kusurları olabilir. Herkesin

²⁰¹ Türkoğlu, a.g.e., s.3.

²⁰² Tarık Akan (Yönetmen), **Köy Enstitüleri-Bir Meçhul Öğretmen (DVD)**, Ran Organizasyon, 2011.

²⁰³ Nihat Aycan ve Şule Aycan, “Eğitim Ütopyacısı İsmail Hakkı Tonguç’un Sanat Eğitimine Katkısı”, **Akademia Sosyal Bilimler Dergisi**, Özel Sayı-1 (2018), s.212.

hataları vardır, fakat verilecek hükümlerde hizmet ve fayda tarafının daima ağır basması lazımdır... ”²⁰⁴

Tüm bu düşünce ve uygulamalar değerlendirilirken dönemin savaş koşulları ve olanaklarının, yaşanan olayların göz önünde bulundurulması, kişilerin düşünceleri ve var olan problemlere yaklaşım biçimlerinin, uygulamalarının daha doğru değerlendirilmesine, anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

²⁰⁴ Dursun Kut, **60 Yılda Basında Köy Enstitüleri 1940-2000**, Güldikeni Yayınları, Ankara, 2000, s.82.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÖY ENSTİTÜLERİNDE SANATSAL FAALİYETLER

1.Sanat ve Köy Enstitülerinde Sanat Eğitiminin Ana Hatları

Herbert Read, sanatı, basit bir ifadeyle hoşça giden biçimler yaratma gayreti olarak tanımlarken; Thomas Munro ise doyurucu estetik yaşantılar oluşturmak amacıyla dürtüler yaratma becerisi olarak tanımlamaktadır¹.

Yaratıcılık, İnci San'ın ifadeleriyle çağcıl görüşlere göre her düzeyde var olan ve insan yaşamının her bölümünde kendini gösterebilen bir yeti, gündelik yaşamdan bilimsel çalışmalara kadar uzanan, sanatsal alanda başarıların çıkmasına neden olan süreçler bütünü ve tutum, davranış biçimidir. Zaman zaman kimi baskılara karşı da ortaya çıkabilir; fakat genel olarak özgür ve demokratik ortamlarda kendini gösterebildiğini vurgulamak gerekir².

Ahmet Oktay'a göre sanatın temelinde bütünsel insana özgü olanın araştırılması yer alır. Modern dünyanın menfaat ve maddiyata dayanan ilişkileri toplum yapısındaki birlik ve beraberlik duygusunu zayıflatarak bireyselleşmeyi beraberinde getirmektedir. Bunun sonucunda bireyin geçmişi ile bağları koparak, sosyal ilişkileri dağılmaktadır. Benlik kaybına uğrayan birey kendine yabancılaşır ve bu duruma sanat ürünleriyle karşı konulabilir. Oktay, sanatsal faaliyetleri yabancılaşmaya karşı bir mücadele alanı olarak görmektedir ve ona göre sanat, insanın dünya içerisindeki duruşunun, varlığının bir temellendirilmesi ve dünyayı anlayıp anlamlandırma sürecinin bir parçası olması nedeniyle yeni bir dünya yaratme çabasını da özünde taşır. Sanat baskı altına alındığında denge unsurunu yitirir. İnsanın duygu ve düşüncelerini serbest bir alanda ifadesi, sanatın ilerlemesi ve gelişimi için önemlidir³.

Zafer Gençaydın, sanat eğitiminin sadece sanatçı yetiştirmek için değil, insanın sanat yoluyla eğitilmesi için gerekli olduğunu özellikle belirtir: “*Sanat eğitimi*

¹ Ayfer Uz, **Köy Enstitülerinde Resim-İş**, Gece Kitaplığı, İstanbul, 2014, s.33.

² İnci San, “Sanatta Yaratıcılık, Oyun, Drama”, Haz.: Ayşegül Ataman, **Yaratıcılık ve Eğitim**, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara, 1993, s.71.

³ Mehmet Yılmaz, “Ahmet Oktay’ın Hayatı Sanat Anlayışı ve Şiiri Üzerine Bir İnceleme”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi)**, Erzurum, 2013, s.s.40-42.

özgürleşme eğitimidir; çünkü sanatın doğası insanın düşüncesine hayal dünyasına ambargo koymayan, sansür uygulamayan bir özgürlük ister. O halde özgür insan yetiştirmenin en ekonomik ve kısa yolu sanat eğitiminden geçmektedir. Sanatın, sezgi nedeniyle bilime de öncülük yaptığını biliyoruz; çünkü özgür düşünce, üstün sezgisel güç, her şeyin itici gücüdür. Bundan 150 yıl önce Jules Verne Ay'a Seyahat'i yazdığı zaman alay konusu olmuştur. Sanat eğitimi aynı zamanda ahlak eğitimi ile de ilgilidir. İnsanın ruhu, insanın duyguları hazla (sanattan kaynaklanan estetik haz) beslendiği zaman kötülük düşünemez”⁴ diyerek sanat eğitiminin aynı zamanda ahlak eğitimi olduğunu da belirtmiştir.

Sanat eğitimi, İnci San'a göre kişiliğin uyumlu bir bütün olarak gelişimi sürecinde, kişide var olan yaratıcı ve üretici güçlerin gözetilip geliştirilmesini amaçlar. Sanatsal faaliyetlerin var olduğu bir atmosferde bulunan çocuk, yapıcı-yaratıcı kişilik kazanma yolunda gelişimini tamamlar. Sanat eğitiminde öğrenci başarısı değerlendirilirken, öğrencinin çalışmalarından bir öğretim yılı içinde alınan sonuçların yanı sıra onun gelişim çizgisine de bakmak gerekir⁵. Kısacası sanat eğitimi, sanatın tüm alanlarında yaratıcılıkla beslenen estetik duyguların geliştirilmesi çabasıdır.

Sanat ve sanat eğitimi alanında yapılan tanımlamalar, ifade edilen düşünceler göz önünde bulundurulduğunda İsmail Hakkı Tonguç ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun eğitimde sanat'ın ve iş'in (ortaya çıkarılan ürün) önemi doğrultusundaki düşünceleri akla gelmektedir. Tonguç'a göre bireyin eğitimi sanatla beslenir, sanatı besler. Bilimsel ve sanatsal çalışmaların amacı öğrencilerin yaratıcılığının geliştirilmesidir.

İsmail Hakkı Tonguç, “Öğretmen Ansiklopedisi ve Pedagoji Sözlüğü”nde ‘Sanat Eğitimi’ maddesinde düşüncelerini şöyle açıklamaktadır: “ Sanat eğitiminin amacı ve önemi: Çocuğu sanatçı gibi davranabilecek etkinliğe kavuşturmakla, türlü konuları çeşitli vasıtalarla şekillendirme olanağına kavuşulur. Okulda böyle bir durum yaratmanın eğitsel değeri büyüktür... Çocuğun da tıpkı sanatçı gibi içinde saklı duygularını ifade etmek, sanat eserleriyle temasta bulunmak suretiyle güzellik zevkini tadacağı düşünülmektedir. Bu da ancak okulda sanat havası yaratmak, öğrencilere sanat alanında çalışma zemini

⁴ İsmail Ateş, “Zafer Gençaydın ve Sanatı Üzerine Bir İnceleme”, **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi**, S.14 (2008), s.62.

⁵ Ali Boğa, “Sanat Eğitiminde Değerlendirme”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C.3, S.0 (1988), s.175.

hazırlamak, sanat eserleriyle temasa geçirmek ve onları sanat eserleriyle etkileşecekleri bir çevre içinde tutmakla mümkündür.”⁶

Tonguç çocuğun estetik eğitimini tüm alanlarda gerçekleştirilen eğitim öğretim süreçlerine yaymaktadır ve okul atmosferinin de bir estetik zevke sahip olması gerektiğini düşünmektedir. Öğrenci ancak sanatla etkileşim içerisinde bulunulan bir ortamda mutlu olabilir ve kişiliğini geliştirir. Çocuğun yaşamla bağlarını kuran, psikolojik özelliklerini göz önünde bulunduran bir sanat eğitimi anlayışı etkili sonuçlar doğurabilir⁷.

Baltacıoğlu ve Tonguç, eğitimimizin çeşitli kademelerinde sanat eğitimine gerekli önemin verilmesinin ahlaklı insan yetiştirilmesini sağlayacağını belirterek sanatın ahlakın kendisi olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca sanat eğitimi almış bir insan etrafına estetik kaygılarla, güzellik duygusuyla bakabilecektir. Bu nedenle estetik bir çevre yaratabilir. Sanat eğitimiyle çok yönlü bireyler yetiştirilirken, kişinin ve dolayısıyla toplumun ruh sağlığına da katkıda bulunulacaktır. İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na göre okulun bir estetik hayatının olması çocukta artistik şahsiyetin oluşabilmesi açısından oldukça önemlidir. Bahçenin düzenlenmesi, tuvaletlerin ve okul binasının güzelliği, sofranın düzenlenmesi vb. gibi pek çok alan estetik değer ve anlayışla ilgilidir. Okul ressamlık, mimarlık, heykeltıraşlık, edebiyat, tiyatro gibi güzel sanatların çeşitli kısımlarını da içinde barındırmalıdır. Baltacıoğlu ve Tonguç, Cumhuriyet döneminin iki sanat eğitimcisi olarak bir taraftan sanat eğitiminin kişilik gelişimi üzerindeki olumlu, önemli etkilerine dikkat çekerken, bir taraftan da estetik eğitimin bir bütün olduğunu belirterek bütüncül bir sanat eğitimi anlayışına vurgu yapmışlardır. Köy Enstitülerinde de asıl amaç, sanatçı yetiştirmek değil, bireyi eğitmektir. Güzel sanatların çeşitli alanlarını kullanarak eğitimin ortam ve niteliğini zenginleştirip bu yöntemle bireyin ve dolayısıyla toplumun sağlıklı gelişmesine olanak sağlamaktır. Köy Enstitülerinde resim-iş, heykel (modelaj), süsleme, müzik, ulusal oyunlar, tiyatro gibi güzel sanatların çeşitli alanlarındaki etkinlikler, diğer alanlar kadar önemli bir yere sahiptir⁸.

Köy Enstitülerinde sanat eğitimine, kültürüne ve sanatsal yaşama büyük önem verilmiştir. Eğitimin her alanında sanatın varlık bulması bunun öneminin

⁶Yıldız Kurtuluş, **Köy Enstitülerinde Sanat Eğitimi ve Tonguç**, 1.b., Güldiken Yayımları, Ankara, 2001, s.14.

⁷ Kurtuluş, **a.g.e.**, s.17.

⁸ **A.g.e.**, s.s.104-107.

anlaşılmiş olmasının neticesidir. Bu bütünsel sanat eğitimi anlayışının özü Atatürk ve Cumhuriyet Dönemi kültür, sanat, eğitim devrimine dayanmaktadır.

29 Ekim 1933'te Onuncu Yıl Söylevi'nde Mustafa Kemal Atatürk, Türk ulusuna seslenirken ulusal kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarmamızın gerekliliğini belirttikten sonra sanatın önemini de şöyle ifade etmiştir:

“... Şunu da önemle belirtmeliyim ki, yüksek bir insan topluluğu olan Türk ulusunun tarihi bir niteliği de güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir. Bunun içindir ki, ulusumuzun yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, yaratılış zekâsını, ... güzel sanatlara sevgisini... sürekli olarak ve her türlü araç ve tedbirlerle besleyerek geliştirmek ulusal ülkümüzdür.”⁹

Köy Enstitülerinde sanat eğitiminin tanıkları olan yazarların anlattıklarına bakıldığında köy okullarının yalnız bir eğitim merkezi değil, aynı zamanda köyde sosyal yaşamın, sanatın ve kültürün merkezi olmasının düşünüldüğü anlaşılır. Köy enstitülerinde sanat eğitimi almış eğitimciler yetiştirilmiştir. Enstitülerde karma eğitim anlayışı hâkimdir ve eğitim, parasız, sürekli. Öğrencilerin malzeme bulma sorunu yoktur. Eğitim süresi tüm güne yayılarak ders dışı çalışmalara, verimli kullanılan özgür zamanlara yer verilmiştir. Demokratik eğitim ilkesi esas alınmak üzere okul yönetimine sorumluluklar verilmiş, değerlendirme toplantıları yapılmış, hafta sonu toplantılarında sanatsal faaliyetlere de yer verilmiştir. Coşkulu ve canlı bir yaşamın sonucunda öğrenci ekipleri, enstitüler arasında etkileşim ve kültür aktarımı sağlanmıştır. Bu durum bir yandan imece ilkesi ile yardımlaşmayı geliştirirken, bireysel ve toplumsal anlamda sanat ve kültür alanındaki gelişmeleri de desteklemiştir. Enstitüler derslikleri, atölyeleri, kitaplıkları, yemekhaneleri vb. ile tam donanımlı okullardır. Sanat etkinlikleri, çoğunluğun yaşayarak katıldığı etkinlikler olarak düzenlenmiş, sanat eğitimine büyük önem verilmiştir. Müzik, tiyatro, halk oyunları, resim-iş, şiir yazma ve okuma, yazın kitaplarını okuyup özetleme, güzel ve etkili konuşma, elişleri, yontuculuk gibi sanatın birçok dalında öğrenciler özenle teşvik edilmiştir. Öğrenciler için açılan çeşitli kurslar, birer estetik eğitim çalışması işlevi görmüştür. Fotoğraf bir sanat dalı olarak öğretilmiştir. Halk kültüründen beslenen sanat, güçlenerek ulusal sanat anlayışımızı perçinlemiş ve evrensel boyutta sanatsal fikirleri, daha doğru bir pencereden bakarak değerlendirmemize büyük katkılar sağlamıştır. Halk sanatları yerelden evrensele yönelen bir anlayışla bu kurumlarda yüceltilmiştir. Tonguç'un “iş okulu” anlayışı

⁹ Ali Uçan, **Atatürk ve Köy Enstitülerinde Müzik Eğitimi**, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2016, s.347.

tüm çalışmaların bu doğrultuda düzenlenmesini, bilgi ve sanat içerikli kültür derslerinin bile gerçek iş ve etkinlikler içinde işlenmesini sağlamıştır. Enstitülerde günlük yaşama katılan sanatsal faaliyetler, kültürel bir çevre oluşturmuştur. Gazeteci Ahmet Emin Yalman'a göre enstitü çocukları için müzik, milli oyun, sanat ve edebiyat her gün yanı başlarında bulunan birer arkadaştır¹⁰.

Köy Enstitülerinde sanat eğitimi ile insanın estetik eğitimi bir bütündür. Bu sebeple bireyin eğitiminde görsel, sessel, işitsel, bedensel, devinimsel ve eylemsel gibi bütün ifade biçimleri kullanılmalıdır. Okullarda resim, müzik, edebiyat, drama, dans, yontu, fotoğraf gibi çeşitli sanat alanları, çocuğun yetenek ve eğilimleri gözetilerek eğitimde yerini almalıdır. Köy Enstitülerinin buna başarılı bir örnek olduğu söylenebilir. İnsanın birçok yönden gelişimi oldukça önemlidir. Bu bütüncül sanat eğitimi anlayışı birçok alanda başarılı sanatçılar yetiştirilmesine katkı sağladığı gibi, diğer taraftan sanattan anlayan, duyarlı, yapıcı, yaratıcı bireylerin yetişmesine olanak sağlamıştır. İlk yıllarda sanatın her dalında teşvik edilen öğrencilerin zaman içerisinde yeteneği ve ilgi alanı dikkatle izlenerek değerlendirilmiştir. Bazı öğrenciler tiyatro sanatında gelişerek, yerli-yabancı ünlü yazarların oyunlarını, herkesi şaşırtacak düzeyde sahneye koyabilmeyi başarırken bazıları da müzik dalında kendini geliştirmiş ve ünlü müzisyenler olarak yetişmişlerdir. Şiir ve yazın dünyamızda yer edinen, resim ve yontu dalında kendini yetiştiren ünlü sanat insanları da çıkmıştır¹¹.

Her şeyden önemlisi Köy Enstitüleri ortamında yetişen insanların, burada kişiliğine katılan bir takım insani değerlerdir. Tonguç, değerler eğitimine sunulan katkıyı şu sözleriyle anlaşılır kılmaktadır:

“Çocuklar güzel kıymetleri taparcasına sevmek zevkini ve alışkanlığını bizzat oynadıkları ulusal oyunlardan, çaldıkları müzik parçalarından, yaptıkları resimlerden, inşa ettikleri binaların şekillerinden, arada bir vasıta olmaksızın seyir ettikleri tabiat manzaralarından, çiçeklerden alırlar. Bu hal onların hepsini mesela bir eğlencede aktif insanlar haline getirir. Onlar bunu yapamayan pasif kimselerden ayrılırlar. Herkesin kendileri gibi olmalarını isterler.”¹²

Köy Enstitülerinde “iş içinde, iş aracılığıyla, iş için eğitim” ilkesi doğrultusunda hareket edilerek araştırmanın, gözlem ve deneyin, iş ve üretimin, yaratıcılığın olmadığı yerde bireysel ve toplumsal yararın sağlanamayacağına

¹⁰ Kurtuluş, a.g.e., s.s.33-96.

¹¹ Ayfer Uz, a.g.e., s.s.84-162.

¹² Uz, a.g.e., s.86.

inanılmıştır. Bu sistemde bilgi bir amaç değil; üreticiliği, yaratıcılığı ve araştırma yeteneğini geliştirmek için bir araçtır. Ayrıca eğitim, üretim alanında işler başarılıp eserler yaratılırken anlam kazanan bir süreçtir¹³.

XX. yüzyılın başlarında Avrupa’da gelişen ve eğitimin her kademesini etkileyen sanat eğitimi hareketi Tonguç’un sanat eğitimine bakışını etkilemiştir. Tonguç, eğitim için Almanya’ya gittiği dönemde endüstri çağı eğitimi olan, sanat ve iş eğitiminin birleştirildiği Bauhaus modelini incelemiş ve ondan etkilenmiştir. Bauhaus’ta öğretim atölyelerde bitmemektedir. Sergiler, konserler, tiyatro ve bale gösterileri, konferanslar, toplantılar, kısacası sanatsal tüm ilgi alanlarını içeren sürekli bir etkileşim, eğitimin önemli bir parçasıdır. Gerçekleştirilen bu etkinliklerle estetik eğitimi ve güzellik anlayışını hayatın her alanına taşıyan bir süreç yaşanmakta ve bu güzellikler halka ulaştırılarak toplumun bütün kesimlerinde bir estetik algı oluşturulmasına katkı sağlamaya önem verilmektedir. Genel anlamda Bauhaus’un uygulama ve amaçlarıyla Köy Enstitüleri sistemi arasında benzerlikler olduğu söylenebilir¹⁴.

Toplumsal yaşamda oluşturulmaya çalışılan sanatsal duyarlılık Köy Enstitülerinde de karşımıza çıkmaktadır. 19 Haziran 1942 tarih ve 4274 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu’nun onuncu maddesinde belirtilen Köy Öğretmen ve Öğretmenlerinin görev ve yetkilerinden biri de köy halkını yetiştirmekle ilgili işlerdir. Bu işlerden birincisi şudur: “ *Köy halkının ulusal kültürünü yükseltmek, onları toplumsal yaşam bakımından çağın koşullarına ve gereklerine göre yetiştirmek, köy kültürünün olumlu (müspet) değerlerini yaymak ve güçlendirmek için gereken tedbirleri almak, ulusal bayram günlerinde, okulların açılışlarında, yerel/yöresel ve ulusal adetlere (göreneklere) göre kutlanan iş günlerinde törenler yapmak ve bunları halk türküleri, oyunları (ve oyun havaları), marşları ve müzik aletlerini esas tutmak suretiyle tertip, tanzim ve idare etmek (düzenlemek, hazırlamak ve yönetmek); köy halkını radyodan azami (en yüksek) derecede yararlandırmak.*”¹⁵

Köy halkını yetiştirme ve geliştirme amacına yönelik çalışmalar kapsamında cumartesi eğlenceleri, kutlama ve anma toplantıları, gezi ve yarışmalar yapılarak sanatsal anlatıma, ifadeye yer verilmiştir. Çevre köylerdeki halkın, velilerin ve başka okulların öğrencilerinin izlediği bu toplantılar ve kimi zaman tüm öğrencilerin, kimi

¹³ Hüseyin Karakuş, **100 Soruda Köy Enstitüleri**, l.b., Sistem Ofset Basın Yayın, Ankara, 2014, s.s.57-58.

¹⁴ Uz, **a.g.e.**, s.s.144-145.

¹⁵ Uçan, **a.g.e.**, s.s.347-348.

zaman kümelerin düzenlediği eğlenceler, üreticiliğin ve yaratıcılığın sergilendiği şölenler haline gelmiştir. Enstitülerin kültürel etkinlikleri bölgesel genişliğe ulaştırılmış, sanatsal etkinliklerin, çevredeki köy halkı tarafından izlenmesi yoluyla aslında geniş kapsamlı bir halk eğitimi gerçekleştirilmiştir. Enstitü çıkışlılar çalıştıkları köylerde de bu amacı bir ideal olarak düşünmüş, değerlendirmişlerdir¹⁶. Tonguç'un İlköğretim dergisinin Ocak-Şubat 1945 tarihli sayılarında yayımlanmış olanlarının birinde, bu idealin bir yansıması olan düşüncelerini şöyle ifade ettiği görülmektedir:

“Enstitüde öğrendiklerini hem öğrencilere hem köylülere öğretmelisin. Senin bildiklerinle onların bildiklerini yan yana getirerek bir çalışma planı yapmalısın. Bu plana uyarak çalışmalı, planlı çalışmaya alışmalısın. En basit bilgilerden başlayarak çevredekilere konuşmayı, oturmayı, yemeyi, gezmeyi, türkü söylemeyi, milli oyunlar oynamayı, temiz olmayı, düzenli iş görmeyi, her şeyi, her şeyi kendi hayatında örnek olarak öğreteceksin. İçine yerleştiğin köyün irili ufaklı, kadınlı erkekli bütün insanları, bilgisizliğin sıkıntılarından kurtularak aydınlığa kavuşacak, bunun zevkiyle durmadan çalışacak, bıkmadan eğlenecek, zamanı gelince coşacak, taşacak, hayatı sevecek, onlar da tıpkı senin gibi ‘yaşamak ne güzel şeymiş’ diyecekler. Köylerde: ‘Bugün varık, yarın yok. Dokuz günlük ömür için on günlük zahire (tahıl, aklık) haram değil mi? Az çalış, çok çalış, kara toprağın altı senin içindir!’ diyenleri kendin gibi düşünen insanlar haline getirmelisin. Köyü yeni değerlerle bezeyerek, diri ve ileri duruma kavuşturmak senin başlıca amacın olmalıdır.” Köy enstitülerinden mezun olmuş köy öğretmenleri bu bilinçle çalışmışlardır¹⁷.

Talip Apaydın, köyüne öğretmen olarak dönebilmenin onun için ne denli değerli bir düşünce olduğunu, Köy Enstitüsünde okurken yaptıkları gezilerden biri olan Gemlik-Bursa-Mudanya-İstanbul-Edirne programlarıyla bu yönde var olan duygu ve düşüncelerinin daha büyük bir anlam kazandığını ifade etmiştir. Bu gezilerin ülkenin genel durumunu daha iyi anlamalarına, hatta sınırdan trenle geçerken kendi ülkesiyle Yunan topraklarını karşılaştırarak ihtiyaç duyduğumuz kalkınma çabalarının gerekliliğinin farkına varmalarına, özellikle köylerin birçok açıdan geri kalmışlığını daha iyi kavramalarına ve yapılabilecek olanları düşünüp değerlendirebilmelerine yardımcı olduğunu belirtmiştir¹⁸.

Pakize Türkoğlu yakın çevreye, uzak yerlere bazen diğer enstitülere yapılan gezilerin önemini, öğretmen adaylarına katkılarını, geziler hakkındaki düşüncelerini

¹⁶ Kurtuluş, a.g.e., s.s.90-95.

¹⁷ Uçan, a.g.e., s.s.352-353.

¹⁸ Talip Apaydın, **Köy Enstitüsü Yılları**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2009, s.s.153-156.

şöyle ifade etmiştir: “ Anlattıkları haberlerle, gördükleri yerler; özellikle de eğlence günlerinde yaptıkları yeni etkinliklerle enstitüye zenginlik getirmişlerdir. Bunun bir nedeni o günlerde ülkeyi dolaşmanın, hele öğrenciler için bir gezi yapmanın olağan bir şey olmamasıydı. O yıllarda zengin çocuklarının okuduğu okullarda bile böyle etkinliklere yer verilmezdi. Arkadaşlar, orada öğrendikleri yeni bir şarkıyı eğlence gününde söylediklerinde çok alkışlanmışlar, şarkı o günden sonra dillerden düşmez olmuştu.

Kayalıklar yosunlu

Şu dilber Giresunlu

Bu sahil kızlarının

En güzeli Samsunlu”¹⁹

Türkoğlu, küme başı öğretmenleriyle yapılan çevre gezilerine kimi zaman Hakkı Rodop’un da katıldığını, bir yandan bu gezilerde neşeli zamanlar geçirirken bir yandan da ondan çevreye bakmanın, gözlemleninin yollarını öğrendiklerini anlatmıştır²⁰. İlerleyen yıllarda, öğretmenlik yaparken küçük çocukları yakından gözleme, tanıma fırsatı bulmuş ve onların yaptıklarını beğendirme isteklerine, hep değer verdiğini ifade etmiştir. Eğitimci okullardan gelen çocukların yazılarının ve okumalarının fark edilir oranda güzel olduğunu, iyi alışkanlıklara sahip olduklarını da gözlemlemiş ve çocukların bahçede, ışikte yapılan, ellerini, bedenlerini kullandıkları dersleri daha çok sevdiğini ifade etmiştir. Yıllar sonra bir eğitimci gözüyle baktığında Köy Enstitülerini anlatma isteğini anlamak çok da zor olmasa gerektir²¹.

Köy Enstitülerinde yeterli sayıda sanat eğitimcisi bulunamaması noktasında çoğu zaman sıkıntılar yaşanmıştır. Var olan sanat eğitimcilerinin ise alanlarında uzman, nitelikli, özverili, çalışkan, yeniliğe açık bireyler oldukları görülmektedir. Bir sanat eğitimcisi eğitim-öğretim sürecinin atölye, araç-gereç, program gibi diğer öğelerinden çok daha önemlidir²².

Köy Enstitülerinde kültür derslerinin 1943 ve 1947 Programlarındaki kapsamını kısaca bir değerlendirecek, 1943 Türkçe Dersi Programında, ders dışı çalışmalarının “edebi sanatlar” a yönelebileceği ve her yıl, her türden yazı yarışmaları düzenlenebileceği açıklanmaktadır. Tiyatro başlı başına bir dil ve edebiyat okulu olarak görülmektedir. 1943 Resim Programının amacı öğrenciyi, düşüncelerini ifade

¹⁹ Pakize Türkoğlu, **Kısa Süren Hasat, Köy Enstitülerinde Öğrenci Olmak**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, s.154.

²⁰ Türkoğlu, **a.g.e.**, s.111.

²¹ **A.g.e.**, s.250.

²² Uz, **a.g.e.**, s.168.

etmeye alıştırmak, onun renk ve biçim zevkini geliştirmektir. Müzik dersinin amacı ise müzik bilgisi ve zevk gelişimidir. Müzik eğitimine, ulusal zevk eğitimi geliştirme amacı da yüklenmiştir. Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar dersinin amaçlarından biri ise çocuklara ritim estetiği kazandırmaktır. 1943 Programında Resim dersinin amaçlarından birinin, ilkokul öğrencilerinin gelişim basamaklarını tanıtmaya ve öğretim tekniklerini öğretme gibi öğretmenliğe hazırlayıcı bilgilere yer verilmesi olması da önemlidir. 1947 Programında sanat eğitimi çerçevesinde eklenen ya da öne çıkarılan kimi amaç ve konular şöyle belirtilmiştir: El yazısı dersinin amaçları arasında estetik zevk gelişimi de eklenmiştir. Resim dersinin amacı ise estetik zevk gelişimi, sanat eleştirisi yeterliliği ve sanat tarihi bilgisidir. Ayrıca İş, Resim, Türkçe ve Müzik derslerinin bir ifade aracı olduğu benimsenmiştir. 1947 Programında İş dersinin beceri kazandırma amacı kaldırılmıştır. 1943 ve 1947 Programları ders saatlerini aşan bir kapsama ulaşan örtük programlardır. Sanat eğitimi çeşitli dersleri ve ders dışı çalışmaları kapsamaktadır. Türkçe dersi programının okuma-yazma, konuşma, temsil gibi etkinlikleri ders dışı saatlere taşınmıştır. Başarılı çocuklar için özel çalışmalar ve kurslar ile Resim ve Yazı dersi programları genişletilmiştir. Müzik dersi programları da öğrencilerin bireysel çalışmalarını özgür zamanlarına yayılmıştır. Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar programı ise sabahları düzenli olarak yapılan halk oyunları çalışmaları, geziler, yarışmalar, bölgesel sergi ve eğlenceler yoluyla geniş zamanlara ve mekânlara dağılmıştır²³. Köy Enstitülerinin 1947 Programında, 1943 Programının çok önemli bir yanı olan demokratik eğitim anlayışından vazgeçilmiş olmasının sanat eğitimine yansımalarının güçlü olduğu yönünde fikirler mevcuttur fakat bu durum ancak döneme tanıklık edenler tarafından tartışılıp değerlendirilebilir.

Programlara ve uygulanma biçimlerine bakıldığında sanatsal faaliyetlerin yaşamın kendisi olduğunu, öğrencilerin yaparak yaşayarak, kendi ilgi ve becerileri doğrultusunda doğal ve özgür; fakat bir o kadar da bir ideal uğruna özveriyle eğitildiklerini, çalıştıklarını söylemek mümkündür. Asıl peşine düşülmesi gereken bu idealin ya da ülkenin nasıl bu kadar içselleştirilmiş olduğudur. Başarı buradadır. İnsanın varlığı, duygu ve düşünceleri, zevkleri, merakı, ilgi ve becerileri göz ardı edilmediğinde; uygun ortam ve temel ihtiyaçları sağlandığında her alanda üretim peşi sıra gelmekte, ancak üreten toplumlar kalkınıp gelişebilmektedir. Köy Enstitüsü

²³ Kurtuluş, a.g.e., s.s.74-77.

mezunları ayrı ayrı eğitim öğretimde nasıl yöntemler uygulandığını, bu konuda daha iyi bir noktaya gelinebilmesi için ellerinden geldiğince ayrıntılı bir şekilde yazılarında, kitaplarında, röportajlarında büyük bir özlemlerle dile getirmişlerdir. Geçmişte, hangi dönemde olursa olsun yaşanmış eğitim öğretim çalışmaları denemelerinden yola çıkarak, bu denemelerin eksikleri giderilip başarılarına sahip çıkılarak ancak bugün eğitimde, dolayısıyla ülkenin kalkınabilmesi yolunda istenilen başarıya ulaşılabilir.

Uygulanan bu eğitim öğretim stratejilerinden birine, Pakize Türkoğlu'nun bir anısından yola çıkarak örnek verilebilir.

“... Çeşitli iş ve ders alanlarında kullanılan, bilen bilmeyene öğretmesi yöntemi gibi etkinlikler de bizi öğretmenliğe hazırlayan çalışmalardan sayılırdı. Örneğin yedi yüz kişilik enstitüde herkese mandolin, bisiklet, motosiklet, nakış dikiş öğretme işiyle bir iki öğretmenin baş etmesi olası değildi. İyi bir düzenleme ile bu işlerde iyi yetişmiş öğrencilerden yararlanma yoluna gidiliyordu. Bu yöntem uygulanırken kuşkusuz öğretme alışkanlığı da kazanıyorduk. Bu alanda iyi yetişmiştim. Öğrettiğimiz grupları yönetme, onlarla toplu ilişki kurma, disiplin sağlama gibi alışkanlıklar da ediniyorduk. Atölye başkanı olduğum dönemlerde öğretmen öteki sınıflarda ders yaparken ben atölyeye gelen küçük kızlara dikiş nakış çalışması yaptırırdım. Mandolin öğretme grubum olduğuna daha önce değinmişim...”²⁴.

Bilenin bilmeyene öğretmesi yönteminin, bugün örneğin özellikle birleştirilmiş sınıflı köy okullarında kullanılmasına hala ihtiyaç duyulmaktadır.

Talip Apaydın, verilen sanat eğitiminin kendi yaşantısı üzerindeki etkilerini içtenlikle birçok defa anlatmıştır:

“... Bazen Seydi suyunun kıyısına oturur, uzun uzun düşünürdüm. Yalnızlığı sever olmuştum. Bir şeyler yazmak isterdim, ama beceremiyordum. Daha çok okuduklarımdan hoşlanıyordum. Yazmak yetisi sonraları geliştirdim bende. Resim yapardım, mandolin çalardım, yavaş yavaş bir sanatçı kişiliği kazanmaya özeniyordum. Arkadaşlar da ayrılmındaydılar bunun. Kimisi inanarak kimisi alay olsun diye ‘şair, müzisyen’ falan derlerdi. Şurası kesin ki, doğadan gerçekten zevk alıyordum...”²⁵.

Köy Enstitülerinin sanatçı karaktere sahip insan yetiştirme amacı, mezunlarında hayat bulmuştur.

Türkoğlu, başlangıçta kültürün, kültürlü olmanın sadece bilgi ezberlemeye dayandığını sanırken sonraları müziğin, edebiyatın, şiirlerin, moda döneminin

²⁴ Türkoğlu, a.g.e., s.249.

²⁵ Apaydın, a.g.e., s.110.

kültürünü yansıttığı konusunda tartışmalar yaptıklarını, hepsinin çok sayıda söyleyecek sözü olduğunu ifade ederek kendi kişisel değişim ve gelişimlerine dikkat çekmek istemiştir. Ayrıca Köy Enstitülerine gelen konukların, gelip gitmesinin, yaptıklarının, konuştuklarının onlar için bir ders gibi olduğunu söyleyerek, bunun kültür ortamına katkılarını belirtmiştir. Bu durumu önemli bularak Enstitüye gelen antropologlarla örneklendirmiştir²⁶.

Köy Enstitüleri zamanındaki birçok girişim (konservatuvar, klasiklerin çevirisi, Halkevlerinin kültür ve sanat çalışmaları, Çocuk Islah Evleri vb.) kendi alanlarında gelişmeye dönük atılan adımlardır; fakat bunların hiçbiri toplumun el değmemiş taraflarına Köy Enstitüleri kadar ulaşamamıştır. Bunların Köy Enstitüleri düzeyinde örgütlü, planlı ve sürekli olarak toplumun en önemli ve geniş kesimini oluşturan kırsala etki etme olanakları yoktur. Enstitüler, modern bir köy gibi kurulmuştur. Öğrenciler bu kurumlarda temiz ve güzel yolları, bağ ve bahçeleri, korulukları, oyun ve spor alanları, elektriği, posta ve telefon tesisleri, radyosu, sinema ve tiyatrosu, yüzme havuzu bulunan modern bilimden faydalanılarak iş görülen bir köyde var ettikleri bir hayatı yaşamış, öğretim programlarında yer alan bilgileri öğrenmişlerdir. Okuma, milli oyunlar oynama, müzik dinleme, resim ve heykel çalışmalarına katılma, çeşitli kutlamaları planlama ve idare etme, yardımlaşma, yüzme, bisiklet, motor ve motosiklet kullanma, ata binme, kürek çekme, saz ve mandolin çalma, spor yapma, ziraat işlerinde çalışma, hayvanlara bakma gibi alışkanlıkları edinmişlerdir²⁷.

Köy Enstitüsü öğrencileri daha okurken çevresine faydalı olmaya, gittikleri yeri canlandırmaya ve üretime, aldıkları eğitim doğrultusunda akılcı yöntemlerle destek olmaya başlamışlardır. Pakize Türkoğlu bu durumu şöyle örneklendirmekte, onun anıları bu düşüncüyü desteklemektedir.

“... Mandolinimi de getirmiştım. Tatile gelirken. Kadınlar, kızlar, çocuklar hatta erkekler durmadan mandolin çalmamı istiyorlardı. Başka köylerden, Karatepe’den geliyorlardı mandolin dinlemeye. Daha önceleri ilkokuldayken tatile geldiğimde getirdiğim küçük bir oyuncacı, bir aracı görmek için gelirlerdi akranım kızlar, oğlanlar ya da yetişkinler. Bana harfleri yazdırıp yazı öğrenmek isteyenler gelir, çevresine nakış diktirmek isteyen kızlar, gelinler gelirdi. Bu tatilde de öyle oldu. Dikişte, nakışta köyün dikişçilerinden

²⁶ Türkoğlu, **a.g.e.**, s.s.156-241.

²⁷ Karakuş, **a.g.e.**, s.s.62-82.

olan anamı çoktan geçmişim. Kadınların gömlek yakalarına koydukları basma biyeleri, entari modellerinin hepsini biliyordum. Gösterdiğim gibi elde dikeyorlardı...’’²⁸.

1928 Kayseri-Gesi doğumlu, 1947’de Pazarören Köy Enstitüsü’nü bitiren emekli öğretmen Eyüp Yaşar, kendisi ile yapılan görüşmede Köy Enstitülerinin günümüze ışık tutacak özellikler taşıdığını, enstitülerde pek çok güçlüğe rağmen sanat eğitimi yapıldığını ve bunun çok önemsendiğini söyleyerek, eğer enstitüler yıkılmayıp günümüze gelebilseydi bugünün Türkiye’sinin eğitim, kültür-sanat, ekonomik ve sosyal gelişimi yönünden bambaşka bir durumda olabileceğini belirtmiştir²⁹.

Köy Enstitüleri, Türkiye’de özellikle sanat eğitimi konusunda dönemine ve sahip olunan imkânlarla göre değerlendirildiğinde önemli ve güçlü bir deneyimdir. Çünkü birçok deneyimin ürünüdür, sonucudur. Belki de yeniden bir başlangıçtır, öyle de görülebilir. Bu nedenle burada yapılan, yaşanan sanatsal faaliyetleri ayrıntılı olarak, imkânlar ölçüsünde incelemek de önemlidir. Enstitülerde insanların bilgi ile aydınlanması sağlanmış, kültür ve sanat yoluyla da estetik duyguları, yaratıcılıkları ve duyarlılıkları geliştirilmiştir.

2. Edebiyat

Köy Enstitülerine kabul edilen çocukların, yaşam deneyimleri zengin olmasına karşın söz dağarcıkları sınırlı, dolayısıyla kendini ifade etme becerileri yetersizdir. Her enstitü öncelikle bu sorunun üstesinden gelebilmek amacıyla kendi koşulları ölçüsünde çalışmalar planlanmış ve gerçekleştirmiştir. Enstitülerde serbest okuma çalışmaları yapılmış, kitaplıklar kurularak zamanla zenginleştirilmiş ve öğrenciler kendi kişisel kitaplıklarını kurmaya başlamışlar, basımevleri kurulmuş, kimi enstitülerde gazete ve dergiler çıkarılmaya başlanmış, Yüksek Köy Enstitüsü Dergi Kolu’nca Köy Enstitüleri Dergisi çıkarılmış, enstitülere gelen konuklar tarafından çeşitli konferanslar verilerek öğrenciler bilgilendirilmiş ve yapılan gezilerle öğrencilerin bakış açıları zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmalar onların yazma isteklerini de güçlendirmiş ve 1940’larda Köy Enstitülerinde eğitim gören köy çocukları arasından yetişen eğitimci yazarlar süreç içerisinde edebiyat alanına girerek ilk defa köy gerçeğini yapıtlarında ele almaya başlamışlardır. Bir köy

²⁸ Türkoğlu, a.g.e., s.201.

²⁹ Uz, a.g.e., s.s.210-211.

edebiyatı yazarları kuşağı, bu sefer kendi sorunlarını içeriden bir gözle anlatarak, aydınlanmanın köyden başlamasının gerekliliği ve öneminin gerekçelerini gözler önüne sereceklerdir.

Köy Enstitüsü çıkışlı yazarlardan Emin Özdemir, onlar “*edebiyatın coğrafyasını*” değiştirdiler, diyecektir. Edebiyat mekânı daha önce İstanbul ve birkaç büyükşehir ile sınırlı iken bütün ülkeyi kucaklayacak ve kapsayacak bir genişliğe kavuşturulmuştur. Ümit Kaftancıoğlu ve Dursun Akçam, Kars ve yöresini edebiyatımıza yansıtıken; Osman Şahin Toroslar’dan Akdeniz’e açılmıştır. Mehmet Başaran Trakya ve Kaz Dağları’nı anlatmış; Talip Apaydın ve Yusuf Ziya Bahadınlı İç Batı Anadolu ve Orta Anadolu’yu edebiyatımıza taşımışlardır. Behzat Ay, Samsun-Bafra’yı yazmış; Fakir Baykurt İç Batı Anadolu, Ankara, Almanya mekânlı eserler vermiştir. Haydar Işık, Doğu Anadolu’yu romanlarında anlatmış; Hasan Kıyafet Trakya ve Anadolu’yu eserlerinde işlemiştir. Daha birçok yazarla Anadolu edebiyatın mekânına dönüşmüştür. Bu durum Köy Enstitülü yazarların gerçekçilik ve natüralizm karışımı bir edebi yöntemle edebiyatımıza olağanüstü bir katkı sunduğunu gösterir³⁰.

Öğretmen Ansiklopedisi ve Pedagoji Sözlüğü’nde, uygulamaya dönük önerilere de yer verildiği için İsmail Hakkı Tonguç’un sanat eğitimi anlayışı ile ilişkili olabileceği düşünülen maddelerden bazıları, Köy Enstitüleri programlarına ilişkin biçimde özetle şöyledir:

“1. Türkçe dersiyle ilgili maddeler:

Edebiyat Öğretimi: *Edebiyat öğretiminin eğitilim ilkelerine göre yürütülebilmesi için ders konusu olarak seçilecek parçaların çocuk psikolojisine uygun olması gerekir. Öğrencilerin metin üzerinde çalışarak eserlerin anlamlarını, sanat değerlerini kavramaları ve böylece beğeni düzeylerini yükseltmeleri hedeflenmelidir.*

Çocuk ve Gençlik Edebiyatı: *Cumhuriyet döneminde, çocukların okuma gereksinimi gözetilerek çocuk edebiyatı üzerinde durulmaya başlanmış, bazı resmi kurumlar ve dernekler tarafından çeviriler yayımlanmıştır. Yapılması gerekenler şunlardır:*

1- Bu alanda yapılan çalışmaları düzenleyerek verimini artırmak,

³⁰ B. Sadık Albayrak, “Köy Enstitüleri ve Edebiyat”, Haz.: Güler Yalçın v.d., **Köy Enstitülerinden Doğan Edebiyat, Ferit Oğuz Bayır’a 115 Yıl Armağanı 29-30 Kasım 2014 Foça/İzmir**, KAVEG Yayınları, İzmir, 2015, s.74.

- 2- Çocuklar için sergiler açarak değerli eserleri tanıtmak,
- 3- Yazarlar arasında yarışmalar açmak,
- 4- Okullarda serbest okumaya önem vermek ve öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırmak,
- 5- Öğretim programlarında serbest okuma saatleri ayırmak ve öğrencilere yol göstermek
- 6- Halk kitaplıklarını çoğaltarak okuma alışkanlığını yaygınlaştırmak

*Tonguç, bu hedeflere öğretmenlerin ve öğrencilerin çabaları ile ulaşabileceği kanısındadır.*³¹

Önerilen bu faaliyetler, eğitim öğretim süreci uygulamalarında karşılığını bulmuştur. Enstitülerde okuma saatleri, öğrencilerin kendi başlarına ders kitapları dışındaki kitapları okumaları ya da öğretmenlerden birinin seçkin bir kitabı öğrenci kümesine okuması şeklinde yürütülmüştür³². Her gün serbest okumalar yapılarak zamanla okuma ve yazma faaliyetleri gündelik yaşamın bir parçası haline getirilmiştir. Öğrencilerin okuma alışkanlıklarını güçlendirmek için özellikle okuma saatlerinde sınıflar dolaşarak, çocuklara teker teker okudukları kitaplar, bunların içeriği, eserin sahibi gibi bir takım sorular sorulup bir okuma yarışı başlatılmıştır³³. Köy Enstitüleri Dergisi'nde kitap tanıtımları yapılması öğrencileri okumaya özendirilmiş ve dünya yazınından seçilen örnekler topluca değerlendirilmiştir. Bir öğrencinin yılda en az yirmi dört yapıt okuması amaçlanarak sınıflara günlük gazeteler ve çeşitli dergiler getirilmiştir³⁴.

Enstitüler zenginleştikçe, kitaplıkları da zenginleşip gelişmiştir. Enstitü kooperatifi, yayınevlerinden indirimli kitaplar getirtmiş ve öğrenciler kendi kişisel kitaplıklarını dahi oluşturmaya başlamışlardır. Kitaplıkları, görevli öğretmen rehberlik ederek öğrencilerle birlikte çalıştırmaktadır ve her ay okunan kitap sayısı, en çok okunan kitaplar duyuru köşesinde yayımlanır. Örneğin 1945'in ilk altı ayında Çifteler Köy Enstitüsü'nde 7000 kitap okunduğu, Köy Enstitüleri Dergisi'nin 4.sayısında bildirilmiştir. Çok okuyan öğrenciler topluma tanıtılmaktadır. Önemli kitapları tanıtmak, şiir ve öykü okuma, bir ozan veya yazarı tanıtmak toplantıları,

³¹ Kurtuluş, a.g.e., s.28.

³² A.g.e., s.89.

³³ Mustafa Güneri, **Hasanoğlan Hatırası, Bir Köy Enstitülünün Kaleminden ve Objektifinden (1941-1951)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018, s.117.

³⁴ Kurtuluş, a.g.e., s.89.

yapılan etkinlikler arasındadır. Hasanoğlan ve Akçadağ' da basımevi kurularak, buralarda ve kimi diğer enstitülerde dergiler çıkarılmaya başlanmıştır. Yirmi Köy Enstitüsünde üretilen nitelikli rnler Köy Enstitüleri Dergisi' nde yayımlanmıştır. Kitaplar ayrıntılı bir şekilde incelenerek okunmuş, çeşitli etkinliklerle yaşama karışıp, yaşamı canlandırmıştır. Enstitllere düşün ve sanat dünyasının kapılarını aan okuma faaliyetleri, kimi zaman yapılan toplu çalışmalarla sağlıklı okuma alışkanlığının gelişmesine yardımcı olmuştur. Sınıf düzeyine uygun kitap tanıtımları yapılmıştır. Köy Enstitüleri Dergisi, Robenson, Gülliver' in Seyahati, ldren Kutup, şahika, Ana, Cimri, Vişne Bahçesi, Dubrovski, Baraganın Dikenleri ilk tanıtılan yapıtlardandır. Sabahattin Eyüboğlu, enstitülere 'kız gibi' gelen bakanlık klasiklerinin kısa sürede yıllanmış köylü arığına döndüklerini ifade ederek öğrencilerin okumaya gösterdikleri büyük ilgiyi belirtmiştir. Eyüboğlu, Hasanoğlan' da bir açık kitaplık kurmuştur. Büyük bir salondaki dolaplarda yer alan kitaplar, herkes tarafından seçilerek okunabilmiş ve açık kitaplık büyük ilgi grmřtir³⁵.

İsmail Hakkı Tonguç: *"Enstitülerin çoğu artık muntazam, kitapları ciltli, dolapları güzel ve sağlam bir kitaplık kurma dönemine girdiler. Ktphanesizliğin ya da derme çatma kütüphanelerin bütün arkadaşları huzursuz etmesi gerekir. Gidecekleri köylerde kitaplık kurma düşüncesi çocukların zihinlerine yerleşmelidir"*³⁶ diyerek okumaya verdiği önemi ve bunun öğrenciler tarafından benimsenen bir değer haline getirilmesi yönündeki arzusunu ifade etmiştir.

Savaştepe Köy Enstitüsü mezunlarından Osman Ekin, okumayı sevdiğini ve ğretmeninini onu sınıf kitaplığının başkanı yaptığını söylemiştir. Ayrıca 'Akın' adlı bir gazeteye abone olduklarını, kendi sınıflarına zel Kahire' den Cephe Dergisi' nin geldiğini belirtmiřtir³⁷.

Arifiye Köy Enstitüsü ğrencilerinden İsa Yavuz, enstitüde okumaya büyük önem verildiğini, okul kütüphanesinde 2472 eser bulunduğunu, her kümenin ayrı kütüphanesi de olduğunu ve kütüphanelerin öğrenciye her kolaylığı sağlayacak şekilde düzenlendiğini belirtmiştir. Öğrenci alacağı kitabın ismini, numarasını yazarak kütüphane memurundan istemiştir. Her ğrencinin bir kitap kayıt fişi

³⁵ Mehmet Başaran, **Köy Enstitüleri zgrleşme Eylemi**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2014, s.s.55-57.

³⁶ Başaran, **Köy Ens...**, s.55.

³⁷ Ferdi akmak, "Köy Enstitüsü Mezunlarının Anıları", **Köy Enstitüleri Dosyası Türk Rönesansı**, Haz.: Ahmet zgr Tren, 8.b., Destek Yayınları, İstanbul, 2018, s.228.

bulundurulmuş ve böylece sene sonunda kaç tane kitap okuduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Yavuz, okurların kendilerine verilen dinlenme zamanlarını bile enstitülerin çeşitli alanlarında kitap okuyarak geçirdiklerini ifade etmiştir. Okunan kitaplar hakkında Türkçe öğretmeninin başkanlığında konuşulmuş ve tartışılmıştır. Böylece okunan eserler gelişigüzel okunmaktan kurtarılmıştır³⁸.

Talip Apaydın, Sabahattin Eyüboğlu'nun Batı Edebiyatı derslerinde büyük batı yazarlarının seçme birer metnini teksir ettirip bir hafta önceden dağıttığını ve metni tekrar tekrar okuyup incelediklerini belirtmiştir. Derste yazarın çağını, o zamanki fikirlerini, dünya görüşünü ve getirdiği yeni anlayışı arayıp bulduklarının ve bu incelemeleri doğru metotlarla yaptıklarının da önemle üzerinde durmuştur³⁹. Daha sonraki yıllarda Sabahattin Eyüboğlu ile ilgili düşüncelerini şöyle ifade edecektir: *“Hani senfonik konserin en yüksek yerinde bütün enstrümanlar çalarken, sesler bir gürültü halini alınca, aralarda bir viyolonsel anatemi söyler, bütün kulaklar onu arar, bunca sesin özü o olur... İşte öyle, yıllardır sesini aradığımız kişilerden birisi Sabahattin Eyüboğlu'dur. En sıkıldığımız, çaresiz kaldığımız günlerde onun çıkagelen bir yazısı, bir çevirisi bizi yeniden kendimize getirir. Sağlam, kişiyi ta içinden kavrayan bir sesi vardır. Kalın, etkili. Her şeyden önce temiz ve doğru bir viyolonsel sesi. (...)*”⁴⁰

Savaştepe Köy Enstitüsü çıkışlı M. Asaf Aktan, edebiyat öğretmenin kendilerinden kitap okumalarını istediğini ve onların bu isteği gerçekleştirmeye yönelik çabalarını şöyle anlatmaktadır: *“Özel defterlerimize okuduğumuz kitapların biyografyasını yazardık. Kitap okumak artık günlük işlerimizin bir parçası olmuştu. Edebiyat dersinde Türk ozan ve yazarlarıyla, Dünya edebiyatında ün yapmış, özellikle Milli Eğitim Bakanlığınca dilimize çevrilen yazarlar ve yapıtları araştırmalarımızın içine alınırdı. Bunlar üzerinde karşılıklı tartışmalara girer, birbirimize bilgi aktarırdık.*”⁴¹

Köy Enstitülerinde kitap okumak, boş zamanları değerlendirmek için bir araç değil, aydınlanmanın bir gereğidir. Bu sayede birey düşünen, araştıran, yorumlayan, mücadeleci bir kişilik geliştirecektir. İsmet İnönü'nün Balıkesir Savaştepe Köy Enstitüsü'nü ziyareti esnasında Pamukçudan Hatice Kolukısa'nın torbasından çıkan Sophokles'in Antigone isimli kitabı, İnönü'yü heyecanlandırmıştır. Köy Enstitüsü

³⁸ İsa Yavuz, “Arifiye Köy Enstitüsünde Okuma”, **Köy Enstitüleri Dergisi**, C.1, S.2(1945), s.s.299-300.

³⁹ Talip Apaydın, **a.g.e.**, s.124.

⁴⁰ Apaydın, “Sabahattin Eyüboğlu'nun Sesi”, **Varlık Sanat ve Fikir Dergisi**, S.546(1961), s.15.

⁴¹ Kurtuluş, **a.g.e.**, s.78.

öğrencileri daha birçok klasik eseri okumakla kalmamış, sahneleyerek halka ulaştırmışlar, onların beğenisine sunmuşlardır⁴².

İvriz Köy Enstitüsü ve Gazi Eğitim Enstitüsü çıkışlı Mahmut Makal, enstitülerdeki kitap okuma çalışmaları hakkında yazdığı makalede düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: “ *Enstitülerde günde bir saat serbest okuma yapılıyordu. Bu okuma saatleri, öğrencilerin kendi başlarına ders kitapları dışındaki kitapları okumaları biçiminde yürütüldüğü gibi, öğretmenlerden birinin seçkin bir kitabı öğrenci kümesine okuması biçiminde de oluyordu. Yerine göre kitabın açıklaması ya da tartışması yapılıyordu. Bu kitapların seçimi gelişigüzel yapılmıyordu. Sınıfların düzeyi göz önünde tutularak hazırlanmış kitap listeleri vardı. Bu kitapların çoğu Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü öğrencilerinin çıkardığı Köy Enstitüleri Dergisi’nde, Yüksek Köy Enstitülü öğretmen ve öğrencilerin tanıttıkları kitaplardı. Öteki Köy Enstitülerinde çıkan dergilerde de bu tanıtımlar sürüyordu. Sözgelimi biz de Köy Enstitüsünde çıkardığımız ‘İvriz’ adlı dergide, okuyup incelediğimiz kitapları gücümüzce tanıtıyorduk. Ama Yüksek Köy Enstitüsü öğrencilerinin olanakları fazlaydı bir kere Sabahattin Eyüboğlu ve Vedat Günyol gibi kültür adamlarından ders alıyorlar, batı yazınının önemli yapıtlarını didik didik ediyorlardı. Metin incelemesini çok iyi öğrenmişlerdi. Okudukları kitaplar üstüne yetkinlikle tanıtıcı yazılar yazıyorlar, biz de, yani öteki köy enstitülerinden bu dergiyi izleyen öğrenciler de, Köy Enstitüleri Dergisi’nde tanıtımını okuduğumuz bu yapıtları sanki yiyip içiyorduk.”⁴³*

Cavit Binbaşıoğlu, enstitülerde serbest okuma saatlerinin etütlerin yanı sıra yürütüldüğünü, okul kitaplığının bu amaçla kullanıldığını ve kitaplıklarda bakanlık aboneliği olarak gönderilen edebi, mesleki, kültürel dergi ve gazeteler bulundurulduğunu belirtmiştir. Mehmet Başaran ise enstitüyü bitirenlere, köyde kullanmak üzere, üretim araçlarının yanı sıra 100-150 kitaptan oluşan bir kitaplık verildiğini ifade etmiştir⁴⁴.

Yüksek Köy Enstitüsü’nde düzenlenen “Hafta Konuşmaları”, kitaplıkların yaşamla bütünleştirilmesi çabasıdır. Kitaplar öğrencilerin düşünce dünyalarını beslemiş, birçok alanda yaratıcılık kabiliyetlerini geliştirmelerini sağlamıştır. Öğrenciler çeşitli yazın türlerinden örneklerle enstitülerin kültür ortamına önemli katkılar sunmuşlardır. Örneğin, 1945 Aralık ve 1946 Ocak aylarında farklı konuların ele alındığı hafta konuşmaları düzenlenmiştir.

⁴² Uz, **a.g.e.**, s.78.

⁴³ Kurtuluş, **a.g.e.**, s.85.

⁴⁴ **A.g.e.**, s.s.81-82.

Tablo 5: Yüksek Köy Enstitüsü'nde Düzenlenen Hafta Konuşmaları

Kitabın Adı	Tanıtanın Adı
<i>Demokrasi ve Sosyalizm</i>	<i>M. Şükrü Koç/ Yük. Köy Enst. Öğr.</i>
<i>Sosyalizm ve Sosyal Mücadelelerin Tarihi</i>	<i>Mustafa Buğday/ Yük. Köy Enst. Öğr.</i> <i>Mehmet Toydemir/ Yük. Köy Enst. Öğr.</i> <i>Veli Demiröz/ Yük. Köy Enst. Öğr.</i>
<i>Yeni Dünya (Huxley)</i>	<i>Bekir Semerci/ Yük. Köy Enst. Öğr.</i>
<i>İnsanlığın Kurtuluşu</i>	<i>Haşim Kanar/ Yük. Köy Enst. Öğr.</i>
KONFERANSLAR:	
Konferansın Konusu	Konuşmacı
<i>Felsefe Nedir?</i>	<i>Yunus Kazım Köni/ Y.K. Ens. Ruhbilim Öğ.</i>
<i>Milliyetçilik, Laiklik, İnkılapçılık</i>	<i>Enver Ziya Karal/ DTCF Dekanı</i>
<i>Freudizm</i>	<i>İsa Öztürk/ Y.K. Ens. Öğrencisi</i>
<i>Modern Mantık</i>	<i>Nusret Hızır/ DTCF Öğretim Üyesi</i>
<i>Folklor ve Öğrettikleri</i>	<i>Pertev N. Boratav/ DTCF Öğretim Üyesi</i>
<i>Tiyatronun Önemi ve İrlanda Tiyatrosu</i>	<i>Saffet Korkut/ DTCF Öğretim Üyesi</i>
<i>Alaturka, Alafranga Müzik</i>	<i>Şükrü Arsev/ Y.K. Ens. Müzik Öğretmeni</i>

(Kaynak: Arman, **a.g.e.**, s.457.)

Enstitülerde yoğun bir şekilde yapılan okuma çalışmaları beraberinde yazma isteğini de getirmiştir. Yapılan kitap tanıtımları, verilen konferanslar vb. sonucunda yapılan değerlendirmeler öğrencilerin birçok alanda muhakeme gücünü geliştirerek, merak duygusunu beslemiş daha yetkin, girişken ve cesur olmalarını sağlamıştır.

Köy Enstitülerinde okuma işi günlük yaşamın bir parçası olduğu gibi, yazma işine de büyük önem verilmiştir. Abdullah Özkucur, Köy Enstitülerinde birer kitaplık bulunduğunu, bunların birer ay süreyle öğrenciler tarafından nöbetleşerek yönetildiğini, kitap okumak isteyenlerin, istedikleri kitapları gönüllerince seçerek aldıklarını ve okuduklarını, okuduklarının özetini çıkardıklarını, öğrencilerin okuma yazma alışkanlığı kazanarak kısa öyküler ve anılar yazdıklarını, okul yönetiminin zaman zaman şiir yazma yarışmaları düzenlediğini, öğrencilerin şiir yazmaya özendirildiğini söylemiştir⁴⁵.

⁴⁵ Kurtuluş, **a.g.e.**, s.86.

Köy Enstitülerinde öğrenciler, duygu ve düşüncelerini destan veya şiir şeklinde yazmayı mensur (düzyazı) olarak ifade etmeye tercih etmişlerdir. Özellikle Pazarören Köy Enstitüsü'nün öğrencileri, köylü halk arasında yayılan Koroğlu, Karacaoğlan destanlarını okumuş ve dinlemişlerdir. Bir gün köylerine gelerek misafir olan vekil, öğrenciler üzerinde güzel bir etki yaratmıştır ve ikinci sınıf öğrencilerinden Kamil Arı, arkadaşlarına, “Babamız Geldi” isimli şiirini okuyarak seslenmiştir:

*“...Sağolsun başımız, büyük babamız,
Köylüyü yükseltmek bizim andımız,
Her güçlüğü yener, yılmaz adımız
Dünya hayret edecek Türk vatanına”⁴⁶.*

Aksu Köy Enstitüsü Türk Edebiyatı öğretmeni olarak çalışmış olan Hamdi Keskin, P. Türkoğlu'nun tanımlamasıyla eskiyi yaşamış yeniyi iyi bilen biri olmanın avantajını derslerine yansıtmıştır. Güzel konuşan, yeniliklere hayran ve bunun bilincinde olarak mutluluğunu yaşayabilen biridir. Türk ve Divan edebiyatının aşamalarını anlatırken sahip olduğu birikim öğrencileri etkilemiştir. Onlara Fuzûlî'den, Bâki'den mısralar okumuştur. Okuduğu şiirler ve onlara kattığı duygu karşısında öğrencileri, öğretmenlerine hayranlık duymuştur. Hamdi Keskin, öğrencilerini güzel kompozisyonlar, öyküler, şiirler yazmaya özendirmiştir⁴⁷. Köy Enstitülerindeki eğitimcilerin, okuma ve yazma alanındaki başarılarına katkıları büyüktür.

Tevfik Fikret, Rıza Tevfik, Faruk Nafiz, Yahya Kemal, Ahmet Haşim vb. ders kitaplarında şiirleri bulunan şairlerdir. Enstitülerdeki etkin yaşam, öğrencileri de edebiyat yapmaya özendirmiştir. Verimli, renkli geçen Türkçe dersleri, serbest okuma, tartışma ortamı, dergi ve kitap okuma alışkanlıkları öğrencilerin yazmaya yönelmesini sağlamıştır⁴⁸.

Fakir Baykurt, İsmail Hakkı Tonguç ile tanışmasını şöyle anlatmıştır:

“ Gönen Köy Enstitüsü'nde ikinci sınıf öğrencisiyken tanıştık kendisiyle. Tonguç, Gönen'e geldi mi, 'Şiir yazarlar ortaya çıksın!' derdi. Bir gelişinde yemek yedik birlikte. Bütün öğrenciler, öğretmenler birlikte yerdik yemekleri. Büyük, küçük konuklar da bizimle

⁴⁶ Mehmet Başaran, **Büyük Aydınlanmacı Öğretmenim Hasan Ali Yücel**, 4.b, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, s.s.100-101.

⁴⁷ Türkoğlu, **a.g.e.**, s.351.

⁴⁸ **A.g.e.**, s.234.

yerdi. Tonguç da çalışma arkadaşlarıyla geldiğinde konuğumuz olurdu. Yemekten sonra bir toplantı yapıldı. İşte o toplantıda dedi: ‘ Bugün çok hoş bir bulgur pilavı yedik. Yola da çıkacağız ama bu pilavı ödememiz gerekir. Size bir türkü öğretilim...’ Yanındakilerle birlikte bize bir türkü öğretti. Sonra da içimizden şiir yazarların çıkmasını istedi. Öğretmenler birkaç arkadaşıyla birlikte beni de çıkardı. Sıram gelince okudum. Beni yanına çağırıldı. Şiirlerimi elimden aldı. Açtı, cüzdanının içine koydu. Bunları sonradan gittiği yerlerde öğrencilere, öğretmenlere okuduğunu duydum. Enstitümüze yeni gelişlerinde çağırttı, konuştu benimle. Sordu neler yazıyorum, bir şeyler okuyor muyum? İlgilendi... Köy Enstitülerindeki görevi sona erdiğinde, köy eğitiminden uzak bir işe getirilince, emekli olunca da ben kendisini aradım.”⁴⁹

Köy Enstitülerinin kurucuları ve eğitimcilerinin düşünceleriyle eğitim-öğretim sürecindeki faaliyetleri arasındaki tutarlılık başarıyı da beraberinde getirmiştir. Birçok öğrencinin anılarından, yaşadığı atmosferden, duyduğu memnuniyeti fark etmek mümkündür. Bir eğitimcinin, öğrencinin ürettiklerine değer vermesi, sanat alanındaki çalışmalara gösterdiği ilgi ve sunduğu destek, öğrencilerin içine girerek onlarla iletişim kurma çabası ve bu ilişkiyi sürdürme yönündeki gayreti öğrencide benlik algısının, özgüven duygusunun güçlenmesini sağlayacaktır. Bu kaçınılmaz duygu ve düşünce hali kaçınılmaz olarak edebiyatımıza birçok yazın insanı kazandıracaktır. Cumhuriyetin aydınlanma hedefine, okuyan ve yazan bir toplumla ulaşılabilir. Dönemin eğitimcileri bunun önemini farkındadır.

İvriz Köy Enstitüsü ve Gazi Eğitim Enstitüsü çıkışlı Galip Candoğan, İvriz Köy Enstitüsü’nde Yayın Kolu’nun dergi çıkardığını, öğrencilerin bu derginin yanı sıra başka dergilere de yazılar hazırladıklarını belirtmiştir⁵⁰.

İvriz Köy Enstitüsü mezunlarından Mevlüt Kaplan, yazın dünyasının nasıl başladığını şöyle dile getirmiştir:

“ Divan Edebiyatı ağırlıktaydı. Biz köylü çocukları *Âşık Garip*, *Âşık Veysel*, *Yunus Emre*’yi, *Ferhat ile Şirin*’i vb. daha çok severdik. Ben on bir yaşında okumayı öğrendim. On iki yaşında şiir yazmaya başladım. Çevrilen klasikler önce köy enstitülerine gelirdi. *Sabahattin Ali*’nin *Kuyucaklı Yusuf*’u, *Nazım Hikmet*’in şiirleri, *Varlık Dergisi*’nin çevirileri vb. vardı. Türk romancılarının hemen hemen hepsini tavsiye ederlerdi. Anlamadığımız sözcükleri sorardık. Edebiyat tartışmalarını çok yapardık. Okulun bel kemiğini bu tartışmalar oluştururdu. Herkes yılda yirmi dört kitap okumak ve özetlemek zorundaydı. Hem sınıfta hem de hafta sonlarında okul salonunda genel tartışmalar yapılırdı. Herhangi

⁴⁹ Ferdi Çakmak, **a.g.e.**, s.229.

⁵⁰ Kurtuluş, **a.g.e.**, s.83.

bir kitabı okuyan birisi anlatır, tartışılırdı. Sınıfta, meydana okunan kitaptan neler anladığımız sorulurdu. Sık sık kompozisyon yazardık. Halkevleri dergileri geliyordu. Sanat-edebiyat dergisi olarak İvriz dergisi çıkıyordu. 1946-47'den sonra çıkmaya başladı. 1952'ye kadar devam etmiş. Seviyeye göre sınıf gazetesine, duvar gazetesine ya da okulun gazetesine yazılar yazıyorduk. Okula 64 tane Halkevi dergisi geldiğini bilirim. Başka dergiler de gelirdi.”⁵¹

Köy Enstitüleri öğrencileri halk edebiyatı, divan edebiyatı yazarları ve eserlerinden ve birçok yazın kaynağından beslenerek eğitim görmüşlerdir.

Aksu Köy Enstitüsü'nde Türkçe derslerine giren Zühre öğretmen, Perge Harabeleri çevresinde yaptıkları bir ders gezisinde öğrencilerine şöyle söylemiştir:

“Bir gezi yaptık, evler, yerler gördük. Oturduğumuz yüksek yerden de çevreyi çok iyi görüyoruz. Şimdi sizden gördüklerinizi, duygularınızı, düşündüklerinizi yazmanızı istiyorum.”⁵² Duyumsamak, düşünmek, gözlem üstüne yaptığı açıklamalarla bu kompozisyon ödevini yapmalarını istemiştir. Geziler çoğu zaman öğrencilerin duygu ve düşünce dünyasını uyandırmak amacıyla yapılmıştır.

Pakize Türkoğlu, Türkçe öğretmenleri Hamdi Esmer'in etüt saatinde, *“Gazete ve dergi okumayı seviyorsunuz, güzel yazılar, şiirler yazıyorsunuz. Sizin de bir gazeteniz olmalı”* diyerek kendilerini yeni bir etkinliğe özendirdiğini, bunun üzerine öncelikle gazetenin amaç ve ilkelerini konuştuklarını, gazeteyi ayda bir çıkarmaya karar verdiklerini, iki kümeden beş altı kişinin bu iş için görevlendirildiğini, çalışmalara öğretmenlerinin rehberlik ettiğini ama her şeyi kendilerinin yaptıklarını, gazetenin ayın belli bir gününde salonun bir köşesine asılıp öncekinin kaldırılacağını ve adını ‘Hız’ koyduklarını anlatmıştır. Onlar gazetenin hazırlıklarını yaparken herkes çeşitli yazı ve şiirler getirerek yazma isteğini ortaya koymuştur. Gelen yazılar içerisinden beğenilenleri seçmişler ve onlara kendi duvar gazetelerinde yer vermişlerdir⁵³.

Her enstitüde elde edilen edebiyat verileri, milli bayramlarda ve hafta sonu toplantılarında sergilenen sanat çalışmaları ile beslenerek özellikle Köy Enstitüleri Dergisi başta olmak üzere yapılan diğer dergi çalışmaları aracılığıyla da okuyucuyla buluşmuştur. Akçadağ ve Hasanoğlan Köy Enstitüleri'nde birer matbaa kurularak

⁵¹ Ferdi Çakmak, **a.g.e.**, s.232.

⁵² Türkoğlu, **a.g.e.**, s.65.

⁵³ **A.g.e.**, s.s.65-67.

Akçadağ adlı bir dergi de çıkarılmaya başlanmıştır. Köy enstitülerinde söylenen halk türküleri basılarak enstitülere dağıtılmıştır⁵⁴.

Böylece öğrencilerin çalışmaları sonucunda bir ürün ortaya konmuştur. Öğrencilere kendilerini ifade edebilecekleri, birbirlerinin özgün düşünce ve duygularından haberdar olabilecekleri bir alan yaratılmıştır.

2.1. Köy Enstitüleri Dergisi

Yüksek Köy Enstitüsü'nün en önemli, en etkili ve yararlı çalışmalarından biri, Yüksek Köy Enstitüsü Dergi Kolu tarafından hazırlanan ve Hasanoğlu Köy Enstitüsü'nce çıkarılan 'Köy Enstitüleri Dergisi'dir. Bu derginin çıkarılması Köy Enstitülerinin yasayla kuruluşunun dördüncü, Yüksek Köy Enstitüsü'nün kuruluşunun ise ikinci yılında (1944-1945) gündeme gelmiştir. Köy Enstitüleri Dergisi, gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra 1945 yılının ocak ayında yayın yaşamına başlamıştır. Sabahattin Eyüboğlu, tüm Köy Enstitüleri için çıkarılan bu dergiye rehberlik etmiş, derginin tüm işleri dergi kolu öğrencileri tarafından yürütülmüştür. Köy Enstitüleri Dergisi, 'Köy İncelemeleri', 'Enstitü Çalışmaları' ve 'Haberler' olmak üzere üç ana bölümden oluşmakta ve üç ayda bir olmak üzere yılda dört sayı halinde çıkarılmaktadır⁵⁵. Dergi Kolu, tüm Köy Enstitüleri ve Yüksek Köy Enstitüsü'nden gelen yazıları inceleyip seçerek dergiyi düzenlemiştir. İsmail Hakkı Tonguç'un da onayı alındıktan sonra on bin sayı olarak Milli Eğitim Basımevi'nde basılmıştır. Derginin sürekli okurlarından biri de İsmet İnönü'dür. İnönü, yazıları dikkatle inceleyerek Falih Rıfkı Atay'ın görüşlerini de almıştır. Araştırma ve inceleme yazıları tümüyle öğrencilerin özgün çalışmalarıdır. Dergi Kolu'nun bir de özetleme, çözümlenme ve eleştirme bölümü vardır. Burada Köy Enstitülerinden gelen yazılar değerlendirilmiş, böylece yazı gönderenleri yetiştirme ve eğitme amacı da güdülmüştür⁵⁶.

Köy Enstitüleri Dergisi'nin ilk sayısında "Ülkümüzün Yolculuğu" başlıklı bir yazı yazan Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel, bu derginin önemini şöyle dile getirmiştir: "(...) *Türk cemiyeti (toplumu), İstiklal mücadelesiyle girdiği ölüm kalm*

⁵⁴ Hürrem Arman, **Piramidin Tabanı Köy Enstitüleri ve Tonguç Anılar**, 2.b, Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Derneği Yayınları, İzmir, 2016, s.451.

⁵⁵ Ali Uçan, **a.g.e.**, s.275.

⁵⁶ Engin Tonguç, **a.g.e.**, s.132.

savaşından yenerek (yengiyle) çıktıktan sonra bu çetin gerçeği örten bütün perdeleri yırtmış; anlattığım batılı (ve çağdaş) görüşe bir sarsıntı ile değil, milletin bütün varlığına yapılan bir atılma ile zekâsını yöneltmiştir. Bu yöneltmenin en köksel hareketi, son yılların ilköğretim savaşında toplanır. Bu hareket, basit bir okuma yazma işi değildir. Bu hareket istatistiklerde bir rakam (sayı) artması, bu hareket günlük bir politika başarısı değildir. Onun gerçek manasını (anlamını), bir ruh ve irade (istenç) üstünlüğü olarak varlığını milli bahtiyarlık (mutluluk) bildiğimiz Büyük İnönü'nün gelecekleri yankılayan sözlerinde bir medeniyet (uygarlık) yasası halinde görüyoruz.

Köy Enstitülü gençlerin, müsveddelerini (yazı taslaklarını, karalamalarını) elime verdikleri zaman çok sevindiğim bu dergilerini şu satırları yazan ellerimle bizden sonra geleceklere uzatmaya çalışırken, Aziz Şefimin (İnönü'nün) bütün bir gün ve gece, yazıp üstünde durduğu 'İlköğretim Davamız' makalesinin havası içinde ve etkisi altındayım. Elimden gelse her Türk'e gur sesimle ayrı ayrı yineleyeceğim bu olgunluk yazıtını, Köy Enstitüleri Dergisi'nin başında, onun için çok mutlu bir alın yazısı sayarım. Dilerim ki bu alın yazısı, Türk ulusunun yakın gelecekteki mutluluğu olsun.(...)

Gönlümün duru dileği olarak söylüyorum; bu dergi, köy enstitülerinde okuyan ve köydeki kardeşlerini milyonluk bir kitle olarak okutup yetiştirecek olan yeni çağdaşlar kafilesinin, ülkü yolunda buluşma yeri olsun. Unutmayalım ki tarihe geçmek liyakatini (yaraşırılığını, yeterliliğini) kazanan her devir (dönem), kendi tapınağını kendi eliyle yapar. (...)"⁵⁷.

Köy Enstitüleri Dergisi, o yıllarda şiir, hikâye, araştırma yazıları, inceleme ve tercümelerin niteliğiyle fikir ve bilim hayatımıza önemli katkılarda bulunmuştur. Yirmi Köy Enstitüsünün yaratıcılığını, araştırmalarını harmanlamaya başlayan bu dergiyi inceleyen Hıfzı Veldet Velidedeoğlu: "Bugüne değin hiçbir fakülte bu oylumda, bu içerikte, nitelikli bir dergi çıkaramamıştır"⁵⁸ diyecektir.

Köy Enstitüleri Dergisi'nin birinci cildindeki 123 inceleme, etüt, makale, şiir, hikâye ve tercümelerden seçilmiş birkaç başlık şunlardır:

“ **Birinci sayıda:** Hasaoğlan Köyü ile İlgili Tarihi Belgeler, Hasanoğlan Üregil Araplar Köyünün Aralık Bitkileri, Çukurova'da Toprak ve Müstahsil Durumu, Bakırçayı Vadisi'ndeki Beş Köyde Ziraat İşletmesi, Bozkır ve Söğüt Kültürü, Çekirge (tercüme).

⁵⁷ Uçan, a.g.e., s.s.284-285.

⁵⁸ Başaran, **Büyük Aydınlan...**, s.141.

İkinci Sayıda: *Köye Göre Çeyizin Toplumsal Anlamı, Foça Çiftliğinin Foça Köyü Üzerinde Sosyal Etkileri, Masallar Nasıl Derlenmeli, Köyde Tedavi ve İlaçlar, Toprak Meselesi, Yüksek Köy Enstitüsünde İç Süslemeciliği...*

Üçüncü Sayıda: *Arsız Otlar, Macar Köyünde Bir Aile, Kızılcahamam'da Bir Botanik Gezisi, Hasanoğlan Köy Enstitüsünde Heykel ve Mulaj İşleri, Bir Doğu Köyünde...*

Dördüncü Sayıda: *İbi Köyünde Ödünçleme, Sarap Köyünde Çerçencilik, Bir Müzik Denemesi, Kan Gütme, Toprak Meselesi, Vitaminli Besinler, Patates Hastalıkları (tercüme), Tabiat Kanunları (tercüme)*⁵⁹.

Köy Enstitüleri Dergisi'nde sanatsal faaliyetlere de yer verildiği dikkat çekmektedir. Dergide yayınlanan birçok makale, verilen eğitimin karşılığının alındığını göstermektedir. Ayrıca gezilerle ilgili gözlemlere de yer verilmiş ve pek çok sosyolojik araştırma yayınlanmıştır⁶⁰. Gezilerin, kolların özelliklerine göre belirli bir amaç için yapıldığı görülmektedir. Planlanan gezi uygulanmış ve dönüşte geziye katılanlar tarafından ayrıntılı olarak gezi raporu düzenlenmiştir. Raporda ayrıntılı olarak anlatılan gezi, ayrıca Köy Enstitüleri Dergisi'nde yayınlanmıştır. Geziler konusunda diğer enstitülerin bilgilendirilmesi eğitimin bir parçasıdır⁶¹.

Köy Enstitüleri Dergisi, tüm enstitülerin ortak sesi olmuştur ve öğrencilerin dergiden nasıl yararlandırılacağı konusunda, enstitü müdürü öğretmenler kurulunu toplayacak, yapılan incelemeler sonucunda bir karara varılacaktır. Köy Enstitüleri Dergisi'nin ayrıntılı olarak incelenip öğrenciler tarafından anlaşılmasına önem verilmiştir. Tüm enstitüler tarafından ilgiyle takip edilen Köy Enstitüleri Dergisi incelendiğinde, bunun öğrenci kitlesi üzerindeki etkisi daha iyi anlaşılabilir. Dergide yer alan yazıları örneklendirmek en azından bir fikir sahibi olunabilmesini sağlayacaktır. *Haberler* bölümünde yer alan Kezirtepe Köy Enstitüsü Eğitim başı Kemal Üstün'ün "Kezirtepe Köy Enstitüsü'nde Öğrenci ve Öğretmen Toplantıları" başlıklı yazısının bir kısmı şöyledir: " Şimdiye kadar 24 toplantı yapan öğretmen ve öğrencilerin ortaya attıkları; işleyerek karara bağladıkları konulardan bir kısmını kısaca açıklıyorum: ... 19- Radyodan faydalanma nasıl olmalıdır? 23- Çıkarılmakta olan 'Kezir'

⁵⁹ Başaran, *Köy Ens...*, s.s.74-75.

⁶⁰ Güneri, *a.g.e.*, s.130.

⁶¹ Uz, *a.g.e.*, s.102.

gazetesinin daha iyi hazırlanması. 27- Müzik çalışmaları ve müzik aletlerinin kullanılması.”⁶²

Savaştepe Köy Enstitüsü’nde 1945 yılında yapılan çalışmalarla ilgili kısa haberlerde: “ 4- Enstitümüz Balıkesir halkevinde resim-iş ve dekoratif yazı sergisi açmıştır. Sergi bir hafta açık kalmış, çok ilgi uyandırmıştır. Sergi sonu ayrıca halkevinde eğlence verilmiştir. Bu eğlencede bilhassa temsil ve milli oyunlar çok beğenilmiştir.”⁶³ şeklinde bir bölüm yer almıştır. Yapılan sanatsal faaliyetler ve bu faaliyetleri daha çok geliştirerek daha iyi ürünler ortaya koyabilme çabası, Köy Enstitüleri Dergisi’ne de yansımıştır. Dergi çıkarmak da başlı başına enstitülerdeki eğitimin üretici yanının bir ifadesidir. Öğrenciler Anadolu kültürüne yönelik derin incelemeler, araştırmalar yaparak kültür ve edebiyat alanındaki üretime de canlılık kazandırmışlardır. Pakize Türkoğlu’nun Köy Enstitüleri Dergisi ile ilgili düşünceleri şöyledir:

“... Derginin ilk sayısı çıkınca heyecanla kapışıldı, derslerde incelendi. Sonrakiler de öyle oldu. On bin baskı yapıyordu yanılmıyorsam. Tüm enstitülere giderdi çok sayıda. Tonguç ve Enstitüleri kitabımın hazırlık çalışmaları sırasında o dergileri yeniden inceledim. Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı’nın sekiz sayıyı bir arada yaptığı yeni basımını da gözden geçiriyorum. Yalın bir dille yazılmış şiir, inceleme, öykü ve enstitülerden gelen haber yazıları, bugün de yararlanılacak nitelikte. Ya çevirilere ne demeli? Günümüzün hangi üniversitelisi, yabancı dil bölümü öğrencisi ya da yabancı dilde eğitim yapan bölümlerde okuyanlar bile öyle güzel çeviri yapabilir acaba, demekten kendimi alamıyorum. Bu öğrenci dergilerinin, günümüz üniversitelerinde yüksek lisans ve doktora konusu olabileceğini düşünüyorum.”⁶⁴

Mehmet Başaran ise: “Köy Enstitüleri Dergisi, eğitim tarihimizde köy enstitülerinin kendisi kadar benzersiz, özgün bir dergidir. Yeni bir eğitim ve edebiyat kuşağına öncülük etmiş, yazınımızda ‘Bizim Köy’ patlamasını yaratan kaynak olmuştur.”⁶⁵ diyerek düşüncelerini ifade etmiştir.

Yüksek Köy Enstitüsü Dergi Kolu’nca bir ‘Özet, Tahlil, Tenkit Komisyonu’ kurulmuş ve bu komisyon öbür enstitülerden gönderilmiş 800 yazıyla ilgili inceleme,

⁶² Uçan, a.g.e., s.323.

⁶³ A.g.e., s.323.

⁶⁴ Türkoğlu, a.g.e., s.365.

⁶⁵ A.g.e., s.363.

değerlendirme sonuçlarına ilişkin raporunu yayınlamıştır. Bu raporun daha sonra gönderilecek olan yazılara da yol göstermesi amaçlanmıştır⁶⁶.

Yüksek Köy Enstitüsü'nde tüm dallarda hazırlanan bitirme tezleri, Anadolu'yu derinlemesine tanıma, halk değerlerini gün ışığına çıkarma amacına hizmet etmektedir. Bunlara örnek olarak Şerif Yalman'ın, “*Köylerde Halk Temsilleri, Hasanoğlan Salihli Köyleri*” ve Azmi Erdoğan'ın “*Eskişehir'in Beş Köyünde Alevi Müziği*” gösterilebilir⁶⁷.

1944-1945 eğitim-öğretim yılında Köy enstitüleri ilk mezunlarını vermiştir. Öğrenciler mezuniyet sınavlarında, bir iş ünitesini topluca bitirerek bunu değerlendirme sınavları ve kuramsal sınavların yanı sıra ilgili öğretmenlerle anlaşarak alınan deneme konuları üzerinde gerekli yerlere de giderek incelemeler, araştırmalar yapmışlardır. Yayına elverişli bir şekilde hazırladıkları yapıtı, sınavlarda tartışarak benimsetip onaylatmakla yükümlü olan öğrencilere inceleme yerlerinde çalışmak için gerekli her türlü yardım enstitü tarafından yapılmıştır⁶⁸.

Tablo 6: İkinci Dönem Mezunlarının Aldığı Deneme Konuları

ADI-SOYADI	KOLU	ALDIĞI DENEME KONUSU	NEREDE İNCELENECEĞİ
<i>Halil Koçyiğit</i>	<i>Güzel Sanatlar</i>	<i>Çanakkale'de Toprak Kaplar</i>	<i>Savaştepe Köy Enstitüsü</i>
<i>Kadir Pekgöz</i>	<i>Güzel Sanatlar</i>	<i>Kırklareli'nde Mimar Sinan'ın Eserleri</i>	<i>Kepirtepe Köy Enstitüsü</i>
<i>Ali Kuş</i>	<i>Güzel Sanatlar</i>	<i>Tavşanlı'nın Beş Köyünde Gergefle Yapılan Kız Çeyizleri</i>	<i>Savaştepe Köy Enstitüsü</i>
<i>Yusuf Demircin</i>	<i>Güzel Sanatlar</i>	<i>Şimdiye Kadar Çıkan Öğretim Programlarında Müzik Dersinin Yeri</i>	<i>Hasanoğlan Köy Enstitüsü</i>
<i>Talip Apaydın</i>	<i>Güzel Sanatlar</i>	<i>Tavşanlı Dolaylarında Söylenen Türküler</i>	<i>Savaştepe Köy Enstitüsü</i>
<i>Muttalip Çardak</i>	<i>Güzel Sanatlar</i>	<i>“Tedavi” Adlı Bir Temsilin Yazılması</i>	<i>Çifteler Köy Enstitüsü</i>
<i>Azmi Erdoğan</i>	<i>Güzel Sanatlar</i>	<i>Eskişehir'in Beş Köyünde Alevi Müziği</i>	<i>Çifteler Köy Enstitüsü</i>

⁶⁶ Güler Yalçın, *Canlandırılan Ütopya Köy Enstitüleri*, 1.b., E Yayınları, İstanbul, 2012, s.75.

⁶⁷ Başaran, *Köy Ens...*, s.224.

⁶⁸ Arman, *a.g.e.*, s.469.

<i>İbrahim Tunalı</i>	<i>Güzel Sanatlar</i>	<i>Cumhurbaşkanlığı Filarmoni Orkestrası</i>	<i>Arifiye Köy Enstitüsü</i>
<i>Abdullah Erçetin</i>	<i>Güzel Sanatlar</i>	<i>Yedi Kompozisyon</i>	<i>Hasanoğlan Köy Enstitüsü</i>
<i>İbrahim Kavasoğlu</i>	<i>Güzel Sanatlar</i>	<i>Ödemiş'te Gece İşleri</i>	<i>Kızılçullu Köy Enstitüsü</i>

(Kaynak: Arman, a.g.e., s.473.)

Köy İncelemeleri bölümü, Halkbilimi açısından önemlidir. Çünkü bayramlar, evlenme merasimleri gibi bir takım gelenek ve görenekler bir toplumun kültürel yapısını anlamanın, zenginliklerini gün yüzüne çıkarmanın, eksikliklerini kavramanın ve ilerleme yolunda adımlar atabilmenin en akılcı yoludur.

Pertev Naili Boratav, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Halk Edebiyatı doçentidir. Halil Vedat Fıratlı'yla "*İzahlı Halk Edebiyatı Antolojisi, Folklor ve Edebiyat*" adlı bir yapıt hazırlamışlardır. Boratav'ın *Yurt* ve *Dünya* dergilerinde de ilginç yazıları çıkmaktadır. Kendisi Köy Enstitülerindeki çalışmaları ve çıkarılan Köy Enstitüleri Dergisi'ni ilgiyle izlemektedir. Yüksek Köy Enstitüsü'ne gelerek Halkbiliminin (folklor) ne olduğunu ve bu alanda yapılan çalışmaların önemini anlatmıştır. Ulusal ekinin, sanatın ancak ana dilde yaratılan yapıtlarla ivme kazanacağını vurgulamıştır. Öğrencilerden anımsadıkları bir masalı, özüne sadık kalarak yazmalarını istemiştir. Sonrasında Köy Enstitüleri Dergisi'ne "*Masallar Nasıl Derlenmeli*" konusunda bir yazı da vermiştir. Köylerde çalışan öğretmenlerin doğru yöntemler kullanarak yapacağı derlemeler, Hasanoğlan'da kurulacak Folklor Belgeliğinde toplanarak, ilgililerin yararlanmasına açık olacaktır. Anadolu insanının, topraktan öğrenip uyguladığı üretim, sağaltım ve yaşam bilgileri, sazı, sözü, masalı, destanı, türküleri, gelenekleri, görenekleri vb. keşfedilmeye muhtaçtır. Sözünü ettiğimiz bu Folklor Belgeliği, Boratav rehberliğinde kurulmuş; fakat devam ettirilememiştir. Bu düşünce tam manasıyla hayata geçirilememiştir⁶⁹.

Tüm Köy Enstitüleri bölgeleri için Köy Enstitüleri Dergisi'nin çıkmasının yanı sıra kimi Köy Enstitülerinin, kendi çevreleri ve bölgeleri için kendi gazete ve dergilerini çıkarmalarının da buldukları çevre üzerinde olumlu etkiler bırakması

⁶⁹ Başaran, *Köy Ens...*, s.s.221-222.

kaçınılmazdır. Köy Enstitüleri Dergisi'nin "Enstitü Çalışmaları" bölümü, yeni bir yazın kuşağının buluşma yeri olmuştur. Sonradan adları duyulan şair ve yazarların ilk ürünleri burada yayınlanmıştır. Yazar adlarına bakılınca Köy Enstitüleri Dergisi'nin ülkemizde gerçekçi köy romanını, hikâye ve şiirini yaratan Köy Enstitüsü mezunlarının yeteneklerinin belirlenmesini ve güçlenmesini sağladığı görülecektir⁷⁰. Derginin etkin bir şekilde kullanımı sayesinde birçok yetenekli genç ilk denemelerini, yazılarını, şiirlerini, öykülerini bu dergide yayınlamışlardır. Bir süre sonra burayla yetinmeyerek başka dergilere açılmışlardır. O dönemin yayın yaşamında yer alan *Varlık*, *Doğuş*, *Yücel*, *Kaynak*, *Yağmur*, *Toprak*, *Fikirler*, *Edebiyat Dünyası* gibi ülkenin önemli dergilerinde şiir, öykü, köy notları türünden çeşitli yazılarını çıkartmışlardır. Köy Enstitüleri Dergisi'nin 1945'te başlayan ömrü, Yüksek Köy Enstitüsü'nün 1947'de kapanmasıyla sona ermiştir⁷¹.

Köy Enstitülerinin yetiştirdiği, Türk Edebiyatının gelişmesine büyük katkılar sunan düşün ve yazın insanları hakkında olabildiğince bilgi sahibi olmak, ülkemizde sanatın gelişimine sunulan katkıyı anlamak açısından önemlidir.

Mehmet Başaran, Lüleburgaz'ın Ceylanköy'ünde doğmuştur. Kepirtepe'de okumuş ve Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nü bitirmiştir. Şiirleri, öyküleri, romanlarıyla tanınmıştır⁷². İlk şiirleri 1945 yılında Köy Enstitüleri Dergisi'nde yayımlanmaya başlamıştır ve ilk şiir kitabı 1953'te yayımlanan *Ahlat Ağacı*'dir. Orhan Veli, *Ülkü Dergisi*'nde, halkın çocuğunun halkın şiirini söylediğini ve Karacaoğlan, Başaran, Köroğlu, Dadaloğlu'nun sarmaş dolaş olduğunu söyleyerek, Başaran'ın şiirine verdiği değeri ifade etmiştir⁷³. *Ahlat Ağacı*, yılın en iyi kitabı seçilmiştir. Bu çalışmasından sonra *Karşılaşma*, *Nisan Hatırası*, *Kocakent*, *Pıtraklı Memleket*, *Gök Ekin*, *Meşe Seli* adlı şiir kitaplarının yanı sıra *Aç Harmanı*'nden başlayarak birçok düzyazıları ve öyküleri yayımlanmıştır. *Çarığımı Yitirdiğim Tarla*, *Aç Harmanı*, *Yüreğin Sesi*, *Sürgünler*, *Elif Diye Bir Türkü* arka arkaya okurlarla buluşmuştur. *Zeytin Ülkesi*'ni yazınımıza o getirmiştir. *Mehmetçik Mehmet* adlı bir kitabı da bulunmaktadır. Başaran Heinrich Heine'den şiir çevirmesini sağlayacak

⁷⁰ Yalçın, a.g.e., s.76.

⁷¹ Uçan, a.g.e., s.s.286-287.

⁷² Karakuş, a.g.e., s.72.

⁷³ Alpaslan Remzi Kallımcı, "Köy Enstitülerinden Mezun Dört Büyük Yazar", **Köy Enstitüleri Dosyası Türk Rönesansı**, Haz.: Ahmet Özgür Türen, 8.b., Destek Yayınları, İstanbul, 2018, s.217.

kadar Almanca öğrenmiştir. Farklı dergilerde düz yazıları da yer almıştır⁷⁴. Başaran'ın Varlık Dergisi'nde yayımlanan *Kepirdekiler* adlı şiiri şu dizelerden oluşmaktadır:

*“Var mıydı dünyada sular ağaçlar çiçekler
Serinliği aydınlığı kentlerin
Uzak evler yumuşak yataklar ak örtüler
Bunalmıştı çadırlarda
Korkunç soluyordu kertenkeleler
‘Kazmayı vurduğun yer Yunan Roma
Ama toprağın üstü...’⁷⁵*

Talip Apaydın, Polatlı'nın Ömerler köyünde 1926'da doğmuştur. Çifteler Köy Enstitüsü'nü bitirmiş, Yüksek Köy Enstitüsü'nde okumuştur. Bir Kurtuluş Savaşı gazisinin oğludur ve öğretmenliğinin yanı sıra iyi bir öykücü, şair ve romancı olarak tanınmaktadır. Enstitüye gelen küçük bir köy çocuğu iken büyük bir yazar olmuştur⁷⁶. *Sarı Traktör, Emmioğlu, Toz Duman İçinde, Tütün Yorgunu, Ortakçının Oğlu, Yarbükü, Define* gibi yapıtları vardır ve bunlardan bazıları ödül almıştır⁷⁷. Apaydın'ın Kurtuluş Savaşı'nı anlatan *Toz Duman İçinde, Vatan Dediler ve Köylüler* isimli romanlarının eserleri içerisinde ayrı bir yeri, önemi vardır⁷⁸.

Mahmut Makal, 1930 doğumlu ve Aksaray'ın Demirci köyündendir. Varlık dergisinde çıkan köy öğretmenliği sırasında yayımlanan köy notları, onun yazarlık arzusunu körüklemiştir. Makal, 1948'den itibaren yayımlanan gerçek köyü anlattığı *“Bir Köy Öğretmeninin Notları”* ile tanınmaya başlamıştır. İki yıl kadar süren bu yazılar, en sonunda Ocak 1950'de *“Bizim Köy”* kitabını oluşturmuş, bu kitap Varlık Yayınevi'nce yayınlanmıştır. Onun bu yapıtı büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Köyün başka yazarlar tarafından da anlatılmasına öncülük ettiği söylenebilir ve Şevket Rado, Nadir Nadi, Ahmet Emin Yalman, Selim Ragıp Emeç, Cihat Baban gibi yazarlar bu kitap hakkında olumlu düşüncelerini ifade ettikleri yazılar yazmışlardır. Bazı akademisyenler tarafından *Bizim Köy* ders kitabı olarak dahi okutulmuştur⁷⁹. İsmail Hakkı Tonguç'un çok ses getiren bu kitapla ilgili yorumu şöyle olmuştur: *“İlk*

⁷⁴ Fakir Baykurt, **Unutulmaz Köy Enstitüleri**, 3.b., Literatür Yayınları, İstanbul, 2016, s.s.110-111.

⁷⁵ Başaran, “Kepirdekiler”, **Varlık Sanat ve Fikir Dergisi**, S.524(1960), s.6.

⁷⁶ Baykurt, **a.g.e.**, s.111.

⁷⁷ Karakuş, **a.g.e.**, s.72.

⁷⁸ Kallimci, **a.g.m.**, s.212.

⁷⁹ **A.g.m.**, s.214.

bomba patlamıştır, gerisi gelecektir, bunu kimse durduramaz.”⁸⁰ “A Village in Anatolia” adıyla İngilizceye çevrilen bu eser İngiliz basınında geniş yer bulmuştur. Örneğin *The Times Literary Supplement*’de yazar ve eseri ile ilgili şu düşüncelere yer verilmiştir: “İyi tercüme edilmiş. Sadece iptidai bir Anadolu köyünün sosyal durumunu tasvir etmekle kalmıyor, aynı zamanda Batı kültürü almış genç bir şarklının düşünce ve hislerini, ve birden bire gözleri açılan neslinin şaşkın, tereddütlü halini de anlatıyor. Şair ve filozof ruhlu, duygulu bir yazar. Sade ve zekice hazırlanmış bir eser. Hakikaten sert...”⁸¹ Mahmut Makal’ın ilk yazılarına Yağmur ve Toprak dergisinde de rastlanır.

Fakir Baykurt, 1929’da Yeşilova Akçaköy’de doğmuştur. Gönen Köy Enstitüsü’nü bitirerek hece ölçülü şiirlerle edebiyata başlamış, sonradan öykü ve romana yönelmiştir. “*Yılanların Öcü*” adlı yapıtı 1958 Yunus Nadi Roman Ödülü’nü kazanınca ünlenmiştir ve bu eser son yıllarda bir dizi film olarak da karşımıza çıkmıştır. Yazarın *Irazca’nın Dirliği*, *Onuncu Köy*, *Kaplumbağalar*, *Amerikan Sargısı*, *Tırpan*, *Kara Ahmet Destanı*, *Yüksek Fırımlar* gibi önemli yapıtları bulunmaktadır⁸². Baykurt, enstitülerin kendisine katkılarını şöyle ifade edecektir:

“ ... Köy koşulları içinde büyük bir aile gibi yaşanan Enstitüde yemekler topluca yenir, her hafta birlikte eğlence düzenlenirdi. Herkes ne becerisi varsa ortaya çıkararak gösterir, beğenilenler alkışlanırdı. Ben de yeri gelince yazdığım şiirleri arkadaşlarıma okur, onlardan sadece alkış değil, eleştiri de alır, böylece kendimi biraz daha geliştirirdim. Gönen Köy Enstitüsü’nde kazandığım okuma ve yazma alışkanlığımı yaşamım boyu sürdürerek, kendimi geliştirerek Türkiye’nin tanınmış bir öğretmeni ve yazarı olabildim; bu mutluluğumu işte ben küçük Gönen köyündeki Enstitüme borçluyum.”⁸³

Pakize Türkoğlu, Köy Enstitülerinin, öğrencilerin başarılarına katkılarını:

“*Köy Enstitülerinde çocukluk yıllarımız azalmış, bizler öğrencilik yıllarımızda en güzel insan eylemlerini başarmıştık. Köy Enstitüsü çıkışlı yazarımız Mahmut Makal’ın, ülkemizi sarsan ve ünü yurt dışına yayılan Bizim Köy yapıtını on dokuz yaşında yazmış olması; Fakir Baykurt’un yirmili yaşlarında yazdığı, toplumu uyandıran Irazca tiplemesi bir*

⁸⁰ Engin Tonguç, **Bir Eğitim Devrimcisi: İsmail Hakkı Tonguç (Yaşamı, Öğretisi, Eylemi)-İkinci Kitap**, Güldikenî Yayınları, Ankara, 1997, s.409.

⁸¹ Yaşar Nabi Nayır (Ed.), “Anadolu’da Bir Köy”, **Varlık Sanat ve Fikir Dergisi**, S.408 (1954), s.22

⁸² Karakuş, **a.g.e.**, s.72.

⁸³ Baykurt, **a.g.e.**, s.122.

rastlantı değil, içinden geçtikleri eğitimin onlara öğrencilik yaşamı içinde kazandırdığı yurt sevgisi ve toplumsal sorumluluk duygusudur kuşkusuz."⁸⁴ sözleriyle dile getirmiştir.

Dursun Akçam, Behzat Ay, Adnan Binyazar, Ümit Kaftancıoğlu, Osman Şahin, Yusuf Ziya Bahadınlı, Emin Özdemir, Ali Yüce, Enver Atılğan, Osman Bolulu, Nebi Dadaloğlu, Recep Bulut, Hasan Kıyafet, Ahmet Köklügiller, Selahattin Şimşek, Hazım Zeyrek, Şevket Yücel, Pakize Türkoğlu, Şerif Tekben, Nedim Şahüseyinoğlu, Ali Dünder, Veli Yazar, Tufan Doğan, Mahmut Yağmur, Nadir Gezer, Hüseyin Sezgin, Cesarettin Ateş, Haşim Kanar, Turan Aydoğan, Hasan Turan, Eşef Işık, Saffet Çalışır, Abdullah Özkucur, Kemal Burkay, Refet Özkan, Maksut Doğan, M. Adem Solak, Mustafa Şanlı, Hüseyin Avni Tatar, Arif Aslan, Ali Çiçekli, Ahmet Uysal, Hüseyin Başaran, Mecit Aşkın, Fehmi Salık, Recep Bulut, İbrahim Osmanoğlu ve isimlerini yazamadığımız daha birçok köy enstitüleri mezunu şiir, roman, hikaye, öykü, deneme, eleştiri ve gezi yazıları, masal derlemeleri, araştırma yazıları gibi edebi türlerde birçok eseri edebiyatımıza kazandırmıştır. Farklı türlerde yazılan bu yazılardan bazıları kitap olarak basılırken, bazıları da *Kaynak, Pazar Postası, Varlık, Yücel, Köy Enstitüleri Dergisi, Yeni Adam, Türk Dili Dergisi* vb. birçok dergide yerini almıştır. Bazı öyküler ve romanlar, özgün senaryolara, filmlere temel olarak yazınımız gibi sinemamızı da varsıllaştırmıştır⁸⁵.

Köy Enstitüleri, köy çocuklarını yetiştirerek ozan, yazar yapmıştır. Örneğin Ali Yüce'nin sevilen şiirlerinden biri olan *Sokrates*'in mısraları oldukça anlamlı ve duyguludur:

"İçimiz bir ışık bir ışık,

Aman bir görsen öğretmenim.

Bir sıcak bir sıcak yüreğimiz,

Yüzümüz gül okyanusu,

Hoş geldin öğretmenim.

(...)

Çınlıyor toprağın kulakları,

Ellerimiz buğdaya değdikçe.

⁸⁴ Türkoğlu, **a.g.e.**, s.176.

⁸⁵ Baykurt, **a.g.e.**, s.112-119.

*Öyle büyüyor ki,
Halkımın elindeki ekmek,
İnsan insanı sevdikçe,
Sevgi geldin öğretmenim.
(...)
Sevinirmiş Sokrates,
Kendinden daha bilge,
Birini gördükçe.
Eğilirmiş Sokrates,
Ana sütü gibi içmiş de ölümü.
Eğilmemiş celladın önünde.
Sokrates geldin öğretmenim...”⁸⁶*

Özellikle Rasim Kaygusuz, çocuk edebiyatımıza, birçok nesile okuma yazmayı öğreten, “*Cin Ali*” eserini kazandırmıştır. Cin Ali’nin babası olarak bilinir. 1944’te Hasanoğlan Köy Enstitüsü’nü, 1956’da Gazi Eğitim Fakültesi Pedagoji Bölümü’nü bitirmiştir. En çok birinci sınıfları okutmayı seven Rasim Kaygusuz, on yedi yıl boyunca öğretmenlik yaptıktan sonra çocukların okumayı öğrenmesine yardımcı olacak bir kitap yazmaya karar vermiştir. Cin Ali kitapları; Rasim Kaygusuz’un Resimli ve Hareketli Fişleri, Çarpma ve Sayma Öğretimi, Oyunla Okuma Öğretimi, Çözümlü Alfabe gibi çalışmalarını tamamlayan çok başarılı bir seri haline gelmiştir. Televizyon ve gazetelerin bile erişemediği uzak köylerde Cin Ali serileri okunmuştur. Rasim Öğretmen, Türkiye’nin her tarafından gelen öğretmenlere, okuma yazma öğretiminde daha başarılı olmanın yollarını öğretmiştir. Bu değerli öğretmen, 3 Aralık 1988’de aramızdan ayrılırken, geride Cin Ali ile büyümüş milyonlarca çocuk bırakmıştır. Cin Ali Kitabı’nın çizimleri ise Selçuk Seğmen tarafından yapılmıştır. Çocuk edebiyatımıza kazandırdığı bu değerli eser, Çanakkale Savaşı’nda şehit olan dayısının adını taşıyan Rasim Kaygusuz’un,

⁸⁶ Karakuş, a.g.e., s.73.

ülkesinin çocuklarının eğitimine daha fazla katkı sunma azminin ve isteğinin bir yansımasıdır⁸⁷.

Bir gün enstitü öğrenci, öğretmen ve idarecileri, Ankara Lalahan’da piknik yaparken öğrencilerden biri, o sırada Dicle Köy Enstitüsü’nde olan Abdullah Özkucur’un yazıp gönderdiği mektup ve şiiri uzatmıştır. İsmail Hakkı Tonguç da oradadır. Yapı ve Sanat başının karakterinin tasvir edildiği bu şiir, piknikte olanlara okunmuş ve Abdullah Özkucur alkışlanmıştır⁸⁸.

“Mustafa Güneri

Dağ gibi yüklerin altına girer,

Kızgın engellere göğsünü gerer,

Yok eder onları ikişer birer

Dağları kuş gibi aşar Güneri.

Onu eğleyemez ne kar ne tipi,

Ona ak şapkası bir sığınak gibi,

Yamaçlarda koşan bir kayak gibi,

*O yerden o yere koşar Güneri (...)*⁸⁹

Sokrates ve Güneri isimli şiirlerin ortak yanı, öğrencilerin öğretmenlerinin emeklerine, karakterlerine, donanımlarına duydukları saygı ve inancı yansıtmalarıdır.

Hasan Âli Yücel’in bakanlığı döneminde dünya yazın klasiklerinin çevrilmesinin, çevirilerin enstitü kitaplıklarına ulaştırılmasının ve enstitülerde yapılan yayın kolu çalışmalarının da, yetkin öğretmenler yetişmesinde ve hatta programın amaçlarını aşarak enstitülülerin arasından yazarlar çıkmasında etkili olduğu söylenebilir⁹⁰.

Sanatçı ve yazarlar, enstitüyü incelemek, enstitü öğrencileriyle tanışmak istemişlerdir. Yapılan Hasanoğlan ziyaretleri, öğrencilerle iletişime geçilmesini sağlamıştır. Böylece öğrenciler de onların düşünce ve duygu dünyalarını daha yakından tanıma fırsatı bulmuşlardır. Cahit Sıtkı Tarancı, Sabahattin Ali, Karl Ebert, Yaşar Kemal, Melih Cevdet, Cahit Külebi, Necati Cumalı, Mehmet Kemal, Orhan Veli, Can Yücel gibi birçok yazar ve düşün insanı enstitülere gelmiştir. Enstitülerde

⁸⁷ Rasim Kaygusuz Kimdir?, <http://www.cinali.com.tr/10> (Erişim: 20.04.2019)

⁸⁸ Mustafa Güneri, **a.g.e.**, s.195.

⁸⁹ Güneri, **a.g.e.**, s.195.

⁹⁰ Kurtuluş, **a.g.e.**, s.95.

toplantılar yapılmış, konferanslar verilmiştir. Ankara Devlet Konservatuvarı'nın hocaları Yüksek Köy Enstitüsü ile yakından ilgilidir. Yüksek Köy Enstitüsü'nde hatta Ankara'da yaratılmaya çalışılan bu kültür ortamı bir yandan enstitülü gençlerin yeteneklerini büyütürken, bir yandan da Köy Enstitüleri Dergisi gibi yayınlar aracılığıyla bütün ülkeye, diğer enstitülere de dalga dalga yayılmıştır.

Köy Enstitülerinin kuruluş yıldönümü olan 17 Nisan'larda köylü kentli herkes Hasanoğlan'a doluşmaktadır. O günler bir bayram gününe dönüşmüş, devlet büyükleri, milletvekilleri, yazarlar, düşünürler vb. Hasanoğlan'a gelmişlerdir. Bazen de Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü öğrencileri bazı sanatsal faaliyetlere (opera, tiyatro vb.) Ankara'ya gitmişlerdir. Ankara'nın kültür ortamının da onların gelişimine katkıları büyüktür.

Talip Apaydın, enstitüye yapılan bir ziyaretin kendi düşünceleri üzerindeki etkisini şu sözleriyle ifade edecektir:

“(...) Bazen ünlü kişiler de enstitüye gezmeye gelirdi. Hep beğendiklerini, memnun kaldıklarını duyardık. İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Prof. Afet İnan benim şimdi hatırlayabildiklerim arasındadır. Baltacıoğlu'nu kitaplarından ve Yeni Adam dergisinden tanırdık. O zaman bize bir konferans verdi. Enginar yetiştiren bir adamdan söz etti sanırım çalışmanın güzelliğini, başarıdaki yerini belirtti. Ben o güne kadar enginarın ne olduğunu bilmezdim, görmemiştim hiç. Sonradan lahana cinsinden bir sebze olduğunu öğrendim ama uzun bir süre merak ettiğimi biliyorum(...)”⁹¹

Bu bir eğitim bilimcinin sağladığı motivasyon ve etkinin başarısıdır. Bu türde daha birçok etkinlik başarıya giden yolu açmıştır.

Sabahattin Eyüboğlu, enstitülerde sanat kültürünün gelişmesine büyük katkılar sunmuş, her seferinde getirdiği yeni önerilerle enstitü ortamını canlandırmıştır. Yine bir gece Yunus Kazım Köni ile gelmiş, ünlü şair ve yazarları da birlikte getirmiştir. Bunlar Cahit Sıtkı Tarancı, Yaşar Kemal, Melih Cevdet Anday, Necati Cumalı, Cahit Külebi, Can Yücel, Mehmet Kemal ve Şahap Sıtkı İltter'dir. Sanat sohbetleri yapılmış, öğrenciler ve şairler kendi şiirlerini okumuştur. Eyüboğlu, başka bir gece de Orhan Veli Kanık'la gelmiş ve öğrencilerle bir oturum yapılmıştır. Orhan Veli o gece yayımlanmış, yayımlanmamış birçok şiirini okumuştur. Bu oturuma sazıyla Ruhi Su da katılmıştır⁹². Öğrenciler yapılan bu paylaşımları hiç

⁹¹ Apaydın, a.g.e., s.95.

⁹² Arman, a.g.e., s.483.

unutmamışlar, düşünce ve duygu dünyalarını bu düşün ve sanat insanları sayesinde beslemiş, büyütmüşlerdir.

3. Müzik ve Halk Oyunları

Yaşamın en eski kavramlarından biri olan müzik, asırlar içinde zamana, insanlara, toplumlara göre çoğalmış, yenilenmiş, gelişmiş, evrimleşmiş ve günümüze kadar ulaşmıştır. Müzik herkesin kendini ifade edebileceği, kimi zaman uzlaşmayı sağlayan evrensel bir dil olma özelliği taşır. İnsanlar kendi sesini kullanmaya, nesnelere birbirine vurarak ses yaratabilmeye, bir hayvan kemiğine veya bitki gövdesine üflemeye başladığı andan itibaren aslında müzik kendi tarihini de yazmaya başlamıştır. Müzik, bir toplumun sosyal yaşantısından, siyasi yapısından, dini inançlarından, gelenek ve göreneklerinden beslenerek ortaya çıkmakta ve zamanla etkileşerek gelişmektedir. Bir bölge veya yöreye ait sözlü ya da sözsüz ezgiler, çalgılar, oynanan halk oyunları, o bölge insanların bütün özelliklerini gözler önüne sermektedir. Müzik, insanların duygu ve düşüncelerini etkilediği için milli ve dini duyguları da müzikle harekete geçirebilmek, eskiden beri var olan bir ritüeldir⁹³.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk, 13 Ekim 1925'te İzmir Kız Öğretmen Okulu'nu ziyareti sırasında öğrencilere, yaşamda müziğin gerekli olup olmadığını sorar ve onların cevaplarını aldıktan sonra kendisi sözlerini şöyle sürdürür:

“Yaşam müziktir. Müzikle ilgisi olmayan yaratıklar insan değildirler. Eğer söz konusu olan yaşam insan yaşamı ise müzik kesinlikle vardır. Müziksiz (insansal) yaşam zaten var olamaz. Müzik (insansal) yaşamın neşesi, ruhu, sevinci ve her şeyidir. Yalnız müziğin türü-çeşidi irdelenmeye değer.”⁹⁴

Bu düşüncesiyle, bir topluluğun eseri olan farklı müzik türlerinin irdelenmesinin, araştırılmasının evrensel müziğin gelişimine de katkı sunabileceğini işaret etmiştir.

Atatürk, çağdaş medeniyetler seviyesinde bir Cumhuriyet yaratmak amacıyla bilim, kültür ve sanatta temel hedeflerini ortaya koymuştur. Onun gerçekleştirmek istediği müzik devriminde ana düşünce dışarıdan yol, yöntem, teknik ve araç-gereç

⁹³ Çiğdem Eda Angı ve Yılmaz Şendurur, “Lise Öğrencilerinin Demografik Özellikleri ile Dinledikleri Müzik Türleri Arasındaki İlişki”, **JASSS (The Journal of Academic Social Science Studies)**, S.33 (2015), s.s.227-228.

⁹⁴ Uçan, **a.g.e.**, s.244.

olarak ürünü içeride, kendi yurdumuzda, kendi değerlerimizle oluşturmaktır. Atatürk, 1 Kasım 1934 yılında TBMM’de Türk Ulusal Müziği ile ilgili:

“Bugün dinletmeğe yeltenilen musiki yüz ağartacak değerde olmaktan uzaktır. Bunu açıkça bilmeliyiz. Ulusal ince duyguları, düşünceleri anlatan; yüksek deyişleri, söyleyişleri toplamak, onları, bir gün önce, genel son musiki kurallarına göre işlemek gerektir. Ancak; bu güzeyde, Türk ulusal musikisi yükselebilir, evrensel musiki de yerini alabilir.”⁹⁵ şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk, Türk Halk Müziğine, sanatçılara verdiği önemi 1927 Temmuz ayında İstanbul’daki bir toplantıda halk sanatçısı Sadi Ataman’ı bağlamasıyla dinledikten sonra ona ve çevresindekilere söylediği şu sözleriyle açıkça belirtmiştir:

“Genç arkadaşşıma teşekkür ederim. Bize Anadolu’nun (ve Rumeli’nin) güzel havasını getirdi. Beyler bu bir Türk sazıdır. Bu küçük sazın bağrında bir ulusun kültürü dile geliyor. Bir ulusun kültür ve sanat hareketlerini ve düzeyini, ulusal geleneklerine bağlı kalarak, uygar dünyanın kendisine ayak uydurmaya zorunlu olduğumuzu unutmamalıyız. Bunu bu vesileyle de söylemekten memnunum. Bu küçük sazın bağrından kopan ezgileri bu yönde geliştirmeye ve değerlendirmeye önem ve değer verilmelidir.”⁹⁶

Gerçek türkülerimizin ancak bozkırlarda çobanlardan duyulabileceğini⁹⁷ dile getiren Atatürk, daha çok kırsal, köysel halk müziğine işaret etmektedir. Gelişim oradan başlamalıdır.

Köy Enstitülerinin Türkiye’de, köy müzik yaşamının ve kültürünün canlandırılmasına ve geliştirilmesine büyük katkıları olmuştur. Eğitim kurslarından yetişen köy öğretmenlerinin çabaları bu sürece öncülük etmiş, asıl kalıcı etki ve katkılar ise köy enstitülerinde yetişen köy öğretmenlerinin kapsamlı çalışmalarıyla güçlenerek oluşmuştur. Köy Enstitülerinde, Atatürk’ün köylüye ve köy müzik kültürüne bakış açısı ve verdiği değer iyi anlaşılmalı, bu etki ve katkıların oluşup gelişmesinin en temel sebebidir. Türk müzik kültüründe yerelden yöresele, yöreselden bölgesesele, bölgeselden ulusala ve ulusaldan evrensele doğru giden yolda Köy Enstitüleri, önemli bir yere sahiptir. TBMM’ce 19 Haziran 1942’de kabul edilen *Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu*’nun çıkartılışından yedi ay sonra aynı yasaya ilişkin *İzahname* hazırlanmıştır. Bu 21 Aralık 1942 tarih ve 203 sayılı

⁹⁵Haz.: Hasan Yılmaz, *Tarihe Düşülen Notlar-1 Yasama Yılı Açılışlarında Cumhurbaşkanlarının Konuşmaları-1 (1 Mart 1924-14 Aralık 1987)*, TBMM Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011, s.49.

⁹⁶ Uçan, a.g.e., s.s.149-150.

⁹⁷ Erkan Dağlı, “Yayınlanmamış Bir Röportaj, Emil Ludwig’in Mustafa Kemal Paşa ile Mülakatı”, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.16 (2016), s.s.106-107.

İzahname’de müzik eğitimi ile de doğrudan ilgili bir takım ana ilke ve yöntemler öngörülmüştür. Bunun yanı sıra aynı İzahname’de köy eğitmen ve öğretmenlerine müzik eğitimi ile ilgili önemli görevler verilmiştir. Milli kültürün malı olan kıymetleri yaygın hale getirmek, köy kültürünün müspet kıymetlerini bütün vatandaşlara aşılayabilmek için yılmadan çalışmak, halk ve saz şairlerinden birer hakiki öğretmen gibi faydalanmak ana vasıta ve prensip olarak tanıtılmış, bu uğurda çok diri ve hareketli davranılması gerektiği İzahname’de belirtilmiştir. Ayrıca öğrenciyi ve köylü halkı çağın gereklerine göre yetiştirme ve yükseltmede kadın ve erkek farkı gözetilmemesi, köy halkının ulusal kültürünü yükselterek, onları toplumsal yaşam bakımından çağın koşullarına ve gereklerine göre yetiştirmek ve ulusal bayram günlerinde, okulların açılışlarında, yerel/yöresel adetlere göre kutlanan iş günlerinde törenler yaparak, bu törenleri halk türküleri, oyunları, marşları ve müzik aletleri, esas tutulmak suretiyle tertip etmek ve köy halkını radyodan en yüksek derecede faydalandırmak bu yönergeler arasındadır. Köy Enstitüleri bu bağlamda milli oyunlar ve halk türküleriyle günlük sabah etkinlikleri, marşlı, şarkılı ve türkülü yürüyüşler, toplanış ve dağılışlar, müzikli etkinlikler, ulusal bayram etkinlikleri, okulda ve açtıkları kurslarda oluşturdukları tek sesli ve zaman zaman da çok sesli korolar, çeşitli ses ve çalgı topluluklarıyla köy halkına açık etkinlikler yapmışlardır. Bu faaliyetler, köylü halkın müziksel gereksinimlerini giderirken kültür düzeylerini yükselterek müzik beğenilerinin gelişmesini sağlamıştır⁹⁸.

Enstitüde görev yapan öğretmenler, yöresel değerleri derslerine konu ederek, bunun halk türkülerinde nasıl yer bulduğunu zaman zaman örnekler vererek öğrencilerine açıklamışlardır. Çünkü halkın yaşayışına, gelenek ve göreneklerine, farklı bir takım değerlerine, yaşadığı coğrafyaya daha derin bakabilme kabiliyetine sahip, bunun neden önemli olduğunu bilen bireyler, sanatın, kültürün ve bilimin gelişimine katkı sunabileceklerdir.

Aksu Köy Enstitüsü’ne atanan sosyoloji öğretmeni Halil Öztürk, o yıllarda o yöreden başka bir yerde bilinmeyen, sonraki yıllarda ünlenen “Çubuk Beli” türküsünü söyleyerek öğrencilerinin ilk olarak kendisinden, sosyoloji dersinde toplum ve kültür konusunu işlerken duymasında bir sakınca görmemiştir. Onlara sesi ve sözleri yaratan yerel, toplumsal, iklimsel etkenleri ve insanoğlunun yaşam biçimiyle sanatsal yaratıcı gücünün ve kültürünün ilişkisini anlatmak için

⁹⁸ Uçan, a.g.e., s.s.122-360.

söylemiştir. Öğrencilere, Çubuk Beli türküsünün söylendiği yerel ortamı, Yörüklerin göçleri ve alışkanlıklarını sosyolojik bir olgu olarak anlatmıştır⁹⁹. Derslere konu olan, incelenen birçok türkü öğrencilerin tarih bilgilerini kuvvetlendirerek, onları heyecanlandırmıştır.

Talip Apaydın, müziksel, sanatsal aydınlanmaya bakış açısını şu sözleriyle dile getirmiştir:

“ (...) güzel sanatlar (müzik, resim, edebiyat, raks, hatta mimari, heykeltirlik) halk kaynaklarından yararlanarak milli nitelikler kazanabilir. Buna sanatçının kendi yaratıcı kişiliği eklenince, evrensel sanat yapıtları ortaya çıkar. Çağımız sanatçıları hele müzik ve raksta halk zevkenden geniş çapta yararlanmaktadırlar. Fırsat buldukça yabancı radyoları dinliyorum, halk müziği armonizasyonu ne güzel eserler çalınıyor, bayılıyorum. Bu bizde de yapılmalıdır. Yapılacaktır. Hele Köy Enstitüleri zamanında olduğu gibi yeni bir halka yöneliş, bilinçli bir halk ilgisi doğsun. Er geç olacak bu ve arkası çorap söküğü gibi gelecek.”¹⁰⁰

1935'te Atatürk'ün önerisi ve yönlendirmesiyle başlayan Köy Enstitüleri hareketi 1936'dan 1954'e kadar köy eğitim kurslular, köy öğretmen okullular, köy enstitülüler ve yüksek köy enstitülüler olarak köy türkülerinin ve oyun havalarının derlenmesi çalışmalarında önemli roller almışlardır. Zaman zaman öğrenciler kendi derledikleri yöresel, bölgesel, halk müzikleriyle eğitilmişler ve eğitmişlerdir. Enstitülerde yapılan köy türkeleri ve oyun havalarının derlenmesi çalışmaları, verilen uzun süreli, güçlü ve yoğun müzik eğitimi sayesinde. Birçok öğrenci hem kaynak kişi, hem taşıyıcı kişi, hem derleyici kişi olmuşlardır. Bu durum müzik öğretmenlerinin yaptıkları derleme çalışmalarını kolaylaştırmış ve zenginleştirmiştir. Yüksek Köy Enstitüsü Güzel Sanatlar Kolu'nun açılmasıyla derleme çalışmaları daha yeni ve ileri bir aşamaya ulaşmış, bitirme tezi çalışması olarak da kapsamlı halk müziği derlemeleri yapılmıştır. Köy Enstitülerinde çeşitli kollardan katılımıyla belirlenen eğitim planlarına göre çıkılan yurt gezileri, yurt kültürünün ve bu bağlamda yurt müziğinin yerinde tanınmasına, yaşanmasına, özümsemesine olanak sağlamıştır. Gün yüzüne çıkarılan halk türkeleri enstitülerle yurda yayılmıştır¹⁰¹.

Köy Enstitülerinde müzik eğitimi, öncelikle Köy Eğitmeni Yetiştirme Kursları ile başlamıştır. Eğitmen adaylarının müzik yetenekleri hafta sonu eğlenti programlarında keşfedilerek, müziksel donanımlarını geliştirebilmeleri için

⁹⁹ Türkoğlu, a.g.e., s.s.239-240.

¹⁰⁰ Apaydın, a.g.e., s.59.

¹⁰¹ Uçan, a.g.e., s.s.232-349.

düzenlemeler yapılmıştır. Adaylara öğretilip söylenen şarkılar, türküler ve marşlar ile dinletilen parçalar günlük yaşamla, yakın tarihimizle, yöresel-bölgesel-ulusal kültürümüzle, çağdaş uygarlık ve köy okulu çocuklarıyla ilgilidir. Köy Eğitim Kurslarında müzik eğitimi ayrı bir müzik dersi olarak yapılmamış olsa da önemli bir yere sahiptir. Müzik çalışma ve etkinlikleri ciddiye alınmış, düzenli bir şekilde yürütülmüştür. Köy Öğretmen Okullarında, Köy Eğitmeni Yetiştirme Kurslarında oluşturulan özgün donanım, birikim ve deneyimlerden de çok yararlanılmıştır. Köy Öğretmen Okulları ve Köy Eğitmeni Yetiştirme Kurslarının sonrasında aynı yapı içinde yer alması, ikisi arasında düzenli ve yoğun bir müziksel iletişim, etkileşim ve ortaklaşma yol açmıştır. Bu şekilde var olan bir birliktelikle biçimlendirilen müzik eğitimi gelişerek üç buçuk yıl sürmüştür. 1940'ta bu okullar, Köy Enstitülerine dönüştürülünce Köy Öğretmen Okullarındaki müzik eğitimi Köy Enstitülerindeki müzik eğitime anlamlı bir temel oluşturmuştur. Köy Enstitülerinde uygulanan müzik eğitimi programlarında, mutlaka bu deneyimlerden faydalanılmış olmalıdır. 1943'te yürürlüğe giren *Köy Enstitüleri Öğretim Programı*'nın kapsadığı *Müzik Öğretim Programı*'nın enstitülerde nasıl uygulanacağıyla ilgili yönergelere yer verilen bir genel kılavuza ihtiyaç duyulmuştur. Böyle bir kılavuz kitabın hazırlanabilmesi için 1943 programını belli bir süre uygulayarak, programın beraberinde bu uygulamanın sonuçlarına da bakmak gerektiği düşünülmüştür. Kılavuz kitap ihtiyacı bu yol izlenerek iki yıl sonra köy enstitüsü müzik öğretmeni Bedri Akalın tarafından yazılıp hazırlanan *Köy Enstitülerinde Müzik Eğitim Kılavuzu* ile giderilmiştir. Kılavuz Kitap, Bakanlıkça "*Köy Enstitüleri Yayınları*"nın ilk kitabı olarak basılıp yayımlanmış ve tüm enstitülere ulaştırılmıştır. Kültür Dersleri haftalık ders dağılımına bakıldığında her sınıfta haftada iki saatlik müzik dersinin dışında haftanın en az dört gününde de 20'şer dakikalık zamanın müzik alıştırmalarına ayrılmasının bir ilke kural olarak belirlendiği görülür. Bu durum *Müzik Alıştırmaları* adıyla haftada 80 dakikalık daha zorunlu müzik eğitiminin yapıldığı anlamını taşır. Böylece müzik eğitime 40'ar dakikalık 2 ders saati daha eklenmiştir. Ve Enstitülerdeki müzik eğitimi beş yılda 920 saate erişmiştir. Bu bulgular Köy Enstitülerinde Müzik eğitime çok önem ve değer verildiği anlamına gelir¹⁰². Köy Enstitülerinde müzik eğitimini beş yıllık toplam ders saatlerine göre sıralayıp çizelge oluşturulduğunda müzik eğitiminin yeri ve önemi açıkça ortaya çıkmaktadır.

¹⁰² Uçan, a.g.e., s.s.109-201.

Tablo 7: Köy Enstitüleri Kültür Dersleri İçerisinde Müzik Dersinin Ağırlıklı Yeri

<i>Dersler</i>	<i>1.Sınıf</i>	<i>2.Sınıf</i>	<i>3.Sınıf</i>	<i>4.Sınıf</i>	<i>5.Sınıf</i>	<i>Beş Yılda Toplam Saat</i>
<i>1.Türkçe</i>	4	3	3	3	3	736
<i>2.Matematik</i>	4	2	2	3	2	598
<i>3.Müzik</i>	2	2	2	2	2	460
<i>4.Yabancı Dil</i>	2	2	2	2	1	414
<i>5.Tabiat ve Okul Sağlık Bilgisi</i>	2	2	2	1	1	368
<i>6.Askerlik</i>	-	2	2	2	2	368
<i>7.Öğretmenlik Bilgisi</i>	-	-	-	2	6	368
<i>8.Tarih</i>	2	2	1	1	1	322
<i>9.Coğrafya</i>	2	2	1	1	-	276
<i>10.Fizik</i>	-	2	2	1	1	276
<i>11.Resim-İş</i>	1	1	1	1	1	230
<i>12.Kimya</i>	-	-	2	1	1	184
<i>13.Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar</i>	1	1	1	1	-	184
<i>14.Yurttaşlık Bilgisi</i>	-	1	1	-	-	92
<i>15.El Yazısı</i>	2	-	-	-	-	92
<i>16.Ev İdaresi ve Çocuk Bakımı</i>	-	-	-	-	1	46
<i>17.Zirai İşletme Ekonomisi ve Kooperatifçilik</i>	-	-	-	-	1	46

(Kaynak: Uçan, a.g.e., s.s.128-129.)

Köy Enstitülerinde müzik derslerinde ulaşılmak istenen amaçlar şöyle belirlenmiştir: müzik parçalarını notaya uygun bir şekilde söylemek ve bir müzik aletiyle çalma yeteneğini geliştirmek; genel olarak müzik seviyesini ve ölçülü tonlar zevkini geliştirmek; öğrencinin iş gücünü müzik çalışmalarının desteğiyle artırmak ve öğrenciye boş zamanlarını müzikle değerlendirerek kendini geliştirme alışkanlığı kazandırmak. Ayrıca öğrencinin bir çalgı aleti çalmayı öğrenmesi en temel faaliyet olarak belirlenmiş ve enstitülerin müzik çalışmaları bu prensip üzerine kurulmuştur. Köy çocuklarının ulusal bir zevke sahip olabilmesi için tek araç olan türkü ve

oyunlardan yararlanılması gerektiği belirtilmiş ve müzik, yabancı dil derslerinde gramofon ve radyodan faydalanılması istenmiştir¹⁰³.

Enstitülerde müzik eğitimi Genel Müzik Eğitimi, Özengen Müzik Eğitimi, Mesleksel Müzik Eğitimi olmak üzere üç türlü gerçekleşmektedir. Genel Müzik Eğitimi ile öğrencilere müzik kültürü ile ilgili genel bilgiler verilirken, Özengen Müzik Eğitimi ile müziğe zorunlu eğitimin dışında ilgisi olan öğrencilere bireysel ve toplu olarak eğitimler verilir. Mesleksel Müzik Eğitimi ise müzik alanına yönelerek bu alanda meslek sahibi olmak, uzmanlaşmak isteyenlere verilen eğitimleri kapsar. Bu eğitim türlerine bakıldığında öğrencilerin yeteneklerine göre yönlendirildikleri ve her üç eğitim türüne de önem verildiği söylenebilir. Köy enstitülerinde verilen müzik eğitimiyle geçmişten beri süregelen, genel anlamda müzik kültürü ve eğitimi açığı giderilirken, ortak bir müzik kültürü oluşturulmasına da büyük katkılar sağlanmıştır. Öğrenciler bir taraftan müziği en iyi şekilde öğrenmeye çalışırken, bir taraftan da nasıl öğreteceklerini öğrenmişlerdir¹⁰⁴.

Fotoğraf 3.1: Kızılçullu Köy Enstitüsü'nde Mandolin Ekibi

(**Kaynak:** Kemal Kocabaş, **Kızılçullu Köy Enstitülü Yıllar**, 2.b., Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Derneği Yayınları, İzmir, 2016, s.622.)

Köy Enstitülerinde öğrencilerin tümü mandolin, el ve ağız armoniği, flüt gibi basit bir çalgıyı çalmaya ve halk türkülerini söylemeye alıştırmışlardır. Müzik

¹⁰³ Nurgün Koç, **Türk Kültür Tarihi İçerisinde Köy Enstitüleri**, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.281.

¹⁰⁴ İrem Karakuş, “Köy Enstitülerinde Müzik”, **Köy Enstitüleri Dosyası Türk Rönesansı**, Haz.: Ahmet Özgür Türen, 8.b., Destek Yayınları, İstanbul, 2018 s.s.92-94.

derslerinde bir öğretim aracı olarak gramofon plaklarından ve radyodan faydalanılmıştır. Enstitülerde yapılabilme imkânı olan kimi ders araçları, öğrenci ve öğretmenlerin ortaklaşa yaptığı çalışmalarla meydana getirilmiştir. Enstitünün bulunduğu bölge içerisinde yer alan illere bağlı köylerde oynanan oyunlardan başlanarak öğrencilerin, müzikli ulusal oyunları oynayabilmeleri için gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bu bağlamda öğrenciler 100-150 kişi bir arada ya da daha küçük kümeler halinde ulusal oyunlar oynarken, değişik büyüklüklerdeki başka öğrenci kümeleri de mandolin çalarak, oyun türkülerini seslendirmişlerdir. Müzik çalışmalarının yapılması ve ulusal oyunların oynanmasındaki, öğretilmesindeki amaç, öğrencilerin iç dünyalarını dışa vurmalarını sağlamak ve böylece kendilerini ifade edebilme becerilerini geliştirmektir. Enstitülerde öğrenciler, birbirinden farklı kollara- dallara ayrılıp, ustalaşsalar da beş yıl boyunca çok yönlü ve yoğun bir müzik eğitimi görmüşlerdir. Köy Enstitülerinde müzik derslerinde, geç ve güç öğrenen öğrenciler için ayrıca müzik kursları açılmış, bu kurslar onların derste yaşadıkları müziksel öğrenme zorluklarını yenmelerine, öğrenme güçlüklerini gidererek kendilerini geliştirmelerine yardımcı olmuştur. Ayrıca müziğin bütününde veya özellikle çalgı çalma başta olmak üzere belli dallarında ilgili, istekli, yetenekli olduğu düşünülen öğrencileri geliştirmek için de kurslar bulunmaktadır. Bu yönde yapılan çalışmalar, öğrencilerin 1947'ye kadar Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü Güzel Sanatlar Kolu'na, 1947'den itibaren ise İstanbul İlk Öğretmen Okulu Özel Müzik Şubesi'ne ve Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümü'ne girebilmesi için hazırlık amaçlıdır. Bu kurslardan faydalanan Köy Enstitülü birçok genç yetişmiş, bahsettiğimiz müzik semineri ile müzik yükseköğretim kurumlarına girerek oralarda müzik ortaöğrenimi ve yükseköğrenimi görmüşlerdir¹⁰⁵.

Talip Apaydın, “Köy Enstitülerinde Müzik Eğitimi” adlı makalesinde, Köy Enstitülerinde müzik eğitimi içinde halk türküleri beğenisinden yola çıkılarak, evrensel ve çağdaş müziğe ulaşmanın amaçlandığını, öğrencilerin halk türküleri ve oyun havalarını çalıp söyleyecek şekilde yetiştirilerek korolar ve orkestralar kurulduğunu ve bunların Halkevleri salonlarında gösterilere katıldıklarını anlatmaktadır. Ayrıca kısa sürede nota öğretimine geçilerek okul marşlarının, şarkı ve türkülerin çok sesli olarak çalınıp söylendiğini açıklamaktadır¹⁰⁶. Köy Enstitüleri

¹⁰⁵ Uçan, a.g.e., s.s.106-232.

¹⁰⁶ Kurtuluş, a.g.e., s.79.

bünyesinde Güzel Sanatlar Müzik Dalı açılarak çok sesli müzik eğitimi de verilmiştir¹⁰⁷.

Arifiye Köy Enstitüsü öğrencilerinden Mustafa Kara, bin mevcudu olan enstitülerinde müzik aletlerine, notaya, milli oyunlara bütün öğrencilerin bağlı olduğunu ve enstitüye yeni gelen öğrenciler dışında notadan anlamayan, müzik aleti çalamayan, milli oyunları bilmeyen hiçbir çocuğun olmadığını belirtmiştir. Koro ve orkestra çalışmaları cumartesi günü dışında haftanın her günü 12.45'ten 14.00'e kadar sürmüş, yalnızca Pazar günleri 09.00'da başlayıp 12.00'de bitmiştir. Kara, müzik çalışmalarında akordeona göre müzik aletlerini akort ederek müzik başı olan Hamdi Daner'i heyecanla beklediklerini de anlatmıştır. Enstitülerinde müzik çalışmaları sabah toplantısında hep beraber on dakika marş-türkü söylenerek başlamış ve bu türküyü müzikte ileri düzeyde olan biri idare etmiştir. Her küme bir hafta devamlı müzik dersi görmüş, öğrencilere bu ders müzik başı ve müzik öğretmenleri tarafından öğretilmiştir. Her öğrenci müzik aletini notaya göre öğrenmeye mecburdur. Milli oyunlarda 17-20 mandolin bulundurulmuştur¹⁰⁸.

Fotoğraf 3.2: Arifiye Köy Enstitüsünde Müzik Çalışmalarının İçeriği

Koro ve Orkestrada çalışanlarımız					
Müzikbaşı	Müzik öğ.	Soprano	Alto	Tenor	Basso
H. Daner	Nurettin Akhun	22 kız	13 kız	18 erkek	14 erkek t.
İdareci	Bahtiyar Sim (3 erkek talebe)	2 erkek	7 erkek		
	Keman çalarlar, Mandolin çalarlar				

En çok çaldıklarımız ve söylediklerimiz	
Seçme parçalar	Marşlar - Şarkılar
Beethoven'den (4 sesli orkestra için)	İstiklâl marşı (4 sesli)
Serenade de Don Juan (4 sesli orkestra)	Gençlik marşı (3 sesli)
Esirlerin rüyası (Müzik: H. Daner 4 ses)	Ziraat marşı (Bir sesli)
Ali Oğlan (Armonize eden H. Dan. 4 ses)	Kuğular (Armonize eden H. Da.)
Réverie (4 sesli orkestra için)	Yıldızlar (» » » 2 ses)
Akşam (2 sesli)	Kar (» » » 2 »)
Barkarol (2 sesli)	Efem (» » » 3 »)
Gece (2 sesli)	Timur Ağa (» » » 4 »)
Aydede (2 sesli)	Ayşe (» » » 3 »)

Seçme parçalar	Marşlar - Şarkılar
Sandal (2 sesli)	Tokat yaylası (Bir sesli)
Menekşe (Müz. H. Daner solo ve orkestra)	Emirdağ (Bir sesli)
Tanyeri (» » » 4 sesli)	Mecnunum (Bir sesli)
Harmanlarda (Müzik H. Daner 4 sesli)	Aşağı yoldan (kız oyunu 1 ses.)
Bahar (İkî sesli)	İndim kuyu dibine (Bir sesli)
Menüet (2 sesli, Beethoven'den)	Tepeler (Bir sesli)
Nisan (2 sesli)	Pınar (» »)
Etüt (Müz. Nur. Akhun, Armonize H. Dan.)	Koroğlu (» »)

(Kaynak: Mustafa Kara, "Arifiye Köy Enstitüsünde Müzik Çalışmaları", **Köy Enstitüleri Dergisi III**, C.1, S.3(1945), s.s.402-403.)

¹⁰⁷Esra Dalkıran, "Cumhuriyete Geçiş ve Cumhuriyet Dönemi Müzik Yaklaşımları", **Müzik Kültürü**, 2.b., Pegem Akademi, Ankara, 2015, s.188.

¹⁰⁸ Mustafa Kara, "Arifiye Köy Enstitüsünde Müzik Çalışmaları", **Köy Enstitüleri Dergisi III**, C.1, S.3(1945), s.s.401-403.

Hürrem Arman, enstitülerdeki yaşamın nasıl seyrettiğini anılarında örneklendirerek anlatmıştır: “Enstitü, diğer enstitülerde olduğu gibi saat altıda ayaktaydı. Davul ve akordeon sesleriyle uyandım. Sabah jimnastiği başlamıştı. Milli oyunlar usta öğreticisi ‘Hasan Çakı Efe’ başta, enstitü ve Yüksek Köy Enstitüsü öğrencileri, öğretmenler, idareciler halkadaydılar. İki davul, beş akordeon ile ‘Bengi’yi çalıyorlardı. İç içe halkalarda birden fazla insan müziğe ayak uydurarak hareket ediyordu.

Bizim çocuklardan birçok halkoyunları, horonlar öğrenmiştim. Her sabah burada olduğu gibi yapılan sabah jimnastiğine, toplu oyunlara katılıyordum.”¹⁰⁹

“ (...) Hasanoğlan’da ve yeni kurulan diğer enstitülerde yapılan bu imeceler her yönden çok faydalı oluyordu. (...) Çeşitli bölgelerden gelen enstitü öğrencileri tartışmalar yapıyorlar, her ekip geldiği yerin folklor verilerini diğerlerine aktarıyor, bu yoldaki değerler bütün enstitülere yayılıyordu. (...)”¹¹⁰

Köy Enstitüleri müdürlerinden İsmail Safa Güner, o yıllara ait anılarında gözlemlerini şöyle anlatmıştır:

“Enstitüye gelen çocuklar... Birbirleriyle yüksek sesle konuşurlar... Gezerken yavaş yürürler, sallanırlar... Bellekleri kuvvetlidir. Gördüklerini, duyduklarını kolayca unutmazlar... Oyunlar, şarkılar, (türküler), marşlar onları çeker. Davul ve zurnaya düşkünlüdürler. Köylerinden bin bir hatıralar uyandıran davul, belki de onlar için bir dert ortağıdır...

Köy çocuğunun okul anlayışı da enstitü kavramından ayırılır. Ona okulu, yazı yazılan, kitap okunan, ders dinlenen bir yer olarak tanıtmışlardır. Kendi köyündeki okulu da böyle görmüştür... Enstitüye geldiği zaman burasını okula benzetemez. Çünkü onun okul olarak bildiği yerde sıralar, kitaplar, defterler vardı. Hâlbuki burada bunlardan başka sazlar, çalgılar, oyunlar, türküler, demirciler, marangozlar, duvarcılar vardır. Bunları yapıp kullananlar kendisi gibi köyden gelen çocuklardır. Onlara karşı şaşkınlıkla dolu bir ilgi gösterir. Bunları kendisinin de öğrenebilmesini çok arzu eder. Bu işlerde çalışanları dinlemek, bunların anlamını, değerini öğrenmek onun için pek tatlı şeydir.”¹¹¹

Eğitim öğretim ortamının düzenlenmesinde bu köy çocuklarının özellikleri, hazırbulunuşlukları, ihtiyaçları ve beğenilerinin göz önünde bulundurulduğu söylenebilir. İ. S. Güner’in gözlemlerinin doğruluğunu enstitülerden mezun olanların anılarında yapılan tasvirlerden anlamak da mümkündür.

¹⁰⁹ Arman, **a.g.e.**, s.325.

¹¹⁰ **A.g.e.**, s.304.

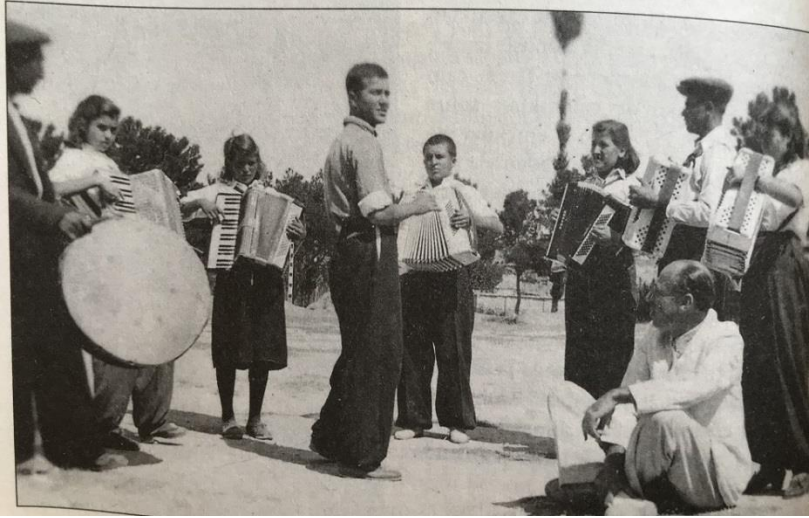
¹¹¹ Uçan, **a.g.e.**, s.192.

Köy Enstitülerinde müzik eğitimi, halk ezgilerinin sağlam öğelerinin batı müziği ile birlikte kullanılmasına ve ulusal müziğin gelişmesine katkı sağlamıştır. Enstitülerde halk ezgileri evrensel ritim ve tekniklerle buluşmuş, müzik dersleri de kendi iş ortamında yapılmıştır. Öğrenci etkin kılınarak teknik terimlerin öğrenilmesi sağlanmıştır. Her öğrenci çalgı kullandığı için müzik terimlerinin ve notaların öğrenilmesi sorun olmamış, bu çalışmalar ders dışına da taşmıştır. Enstitülerde uygun zamanlarda halk müziği ve klasik batı müziği bir arada yayınlanarak öğrencilerin müzik dinlemeyi sevmeleri amaçlanmıştır¹¹².

Köy enstitülerinde çalgı eğitimine verilen önem, 1945'te bakanlıkça yayımlanan Müzik Eğitim Kılavuzu'nda belirlenen temel amaçla belirtilmiştir:

*“Köy enstitüleri müzik eğitim ve öğretiminde baş amaç: her öğrencinin canlı, ritimli, temiz sesle, ifadeli, toplu olarak marşları, türküleri söyleyebilmesi, güzellik ve armoni zevkini alabilmesi, söylediklerini ve diğer basit çalgıları aletiyle (çalgıyla) çalabilmesidir.”*¹¹³

Fotoğraf 3.3: Akordeon ile Geleneksel Enstrümanlarımızdan Davul Bir Arada

(Kaynak: Kemal Kocabaş, a.g.e., s.690.)

Çalgı eğitiminin hem ders içi hem ders dışı zamanlara yayılması ve müziğin yaşamın içinde her zaman yer alması düşüncesini, İsmail Hakkı Tonguç'un enstitü müdürlerine 4 Ağustos 1941 günü yazdığı geniş kapsamlı bir mektupta görmek de mümkündür:

¹¹² Kurtuluş, a.g.e., s.87.

¹¹³ Uçan, a.g.e., s.162.

“...Köy Enstitülerinde çalışma kadar boş zamanları iyi ve eğlenceli geçirme konusu da önemlidir. Bu bakımdan her Enstitünün birçok fırsat ve vesilelerle sık sık eğlenceler düzenlemesi ve bunların şenlikle geçmelerine yarayan araçları demirbaş eşya meyanında hazır bulundurması zorunludur. Bu bakımdan her enstitüde başta radyo olmak üzere gramofon, mandolin, ağız armoniği, akordiyon, davul, zurna, kaval gibi müzik araçlarının bulunmaları şarttır. Bunların satın alınmaları ve sağlanmaları için hiçbir şey esirgenmemelidir. Çabuk bozulan araçların yeniden sağlanmaları zor olduğu için bu gibi araçları iki, üç hatta dört tane bulundurmaları yolu tutulmalıdır. Kaval, ağız armoniği gibi ucuz sağlanması mümkün ve çocukların kendi kendilerine kaldıkları zaman da çalmayı öğrenebilecekleri araçlar çok sayıda alınmalı ve öğrenciye serbestçe dağıtılmalıdır...”¹¹⁴

Fotoğraf 3.4: Öğrenciler Bahçede, Müzik Dersinde

(Kaynak: Kocabaş, a.g.e., s.741.)

Yüksek Köy Enstitüsü Müzik Öğretmeni olan Mehmet Öztekin, Güzel Sanatlar Kolu öğrencilerinden bazılarının köylerine izinli gitmeyerek enstitülerden birinde çalışmak istediklerini yazmış ve gittikleri enstitülerde yararlı olabilmeleri için birer akordeon ve birkaç mandolin bulundurulmasını istemiştir¹¹⁵. Bu durum her koşulda öğrencilerin kültürel ihtiyaçlarının karşılanabilmesine önem verildiğini gösterir.

¹¹⁴ İsmail Hakkı Tonguç, **Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları**, 3.b., Güldiken Yayınları, Ankara, 1999, s.50.

¹¹⁵ Engin Tonguç, **a.g.e.**, s.50.

Talip Apaydın, Türk Eğitim Derneği'nin III. Anma Toplantısındaki konuşmasında enstitülerdeki müzik eğitimi ile ilgili şunları söylemiştir: “ Üçüncü sınıfa kadar müzik öğretmenimiz yoktu. Üçüncü sınıfa geldiğimizde müzik öğretmeni atandı. Boynunda asılı akordeonla sınıfa girdi. 15 yaşında idim, arkadaşlarımla çoğu da öyle, tahtaya tebeşirle paralel beş çizgi çizdi, do-re-mi diye başladık. Enstitüye birkaç mandolin ve bağlama alındı. Mandolini de ilk o yıl gördüm. On kişiye bir mandolin dağıttılar. Parasız olan mandolin aldı. Fiyatı 2,5 liraydı, ben ancak 4.sınıfa geçince bir hemşerimle ortak olarak mandolin alabildim. Şanssızlığa bakın, altı yedi ay müzik dersi görebilmıştik sonra öğretmenimiz askere gitti. Notayı sökmüş basit şarkıları çalabiliyordum. Müzik kitabımız yoktu, radyodan Muzaffer Sarısözen'in şarkı öğretme saatlerinden türküler öğrenip mandolinle çalmaya başladık. MEB İlköğretim Müdürü Tonguç'un buyruğu ile Enstitüye Kütahya köylüsünden bir bağlama ustası getirdiler. Repertuarımızı böylece geliştirdik. İsmail Hakkı Tonguç, kendisi de bir sanatçı ve sanat eğitmeniydi, müzikle fazla ilgisi yoktu ama müziğin önemini de biliyordu. Köy Enstitülerine öğretmen yetiştirmek amacı ile kurulan Yüksek Köy Enstitüsü'nde bizler daha bilinçli yetiştirildik...”¹¹⁶

Talip Apaydın'ın anılarından kendilerine temel müzik bilgisi verildiğini, öğretmen eksiği sıkıntısının yaşanmasına rağmen kısıtlı koşullarda enstitülerin çözüm arayışlarını, usta öğreticilerin müzik eğitime katkılarını, İsmail Hakkı Tonguç'un eğitimde sanata verdiği önemi, usta öğreticilerin ve diğer eğitimcilerin öğrencilerin müzik dağarının ve çalgı çalma becerilerinin gelişimine katkılarını, Yüksek Köy Enstitüsü'nün kurulmasının temel gerekçesi olan öğretmen yetiştirme düşüncesini anlayabilmekteyiz.

Abdullah Ön, Köy Enstitüleri Dergisi'nde, Hasanoğlan'da yapılan müzik çalışmalarını anlattığı yazısında, enstitüdeki milli oyunların çoğunun Bergamalı Hasan Çakı Efe tarafından öğretildiğini, çocukların muhitinde mevcut yerli halaylar ve zeybeklerin de zaman zaman bütün öğrencilere öğretildiğini belirtmiştir. Enstitüde öğretilmiş milli oyunlardan Zeybek Oyunları: Harmandalı, Bengi, Somalı, Aydın Zeybeği, Dağlı, Kordon Zeybeği, Arpazlı'dır. Halaylar: Çankırı Halayı, Danarayka, Merzifon Halayı, Hoşbitezik Halayı, Temurağa Halayı, Kalecik Halayı, Haynaro Halayı, Erzincan'dan Kemah'tan, Hey Sürmeli Sürmeli'dir¹¹⁷.

¹¹⁶ İrem Karakuş, a.g.m., s.96.

¹¹⁷ Abdullah Ön, “Hasanoğlan Köy Enstitüsünde Müzik Çalışmaları”, **Köy Enstitüleri Dergisi**, C.1, S.1(1945), s.84.

Fotoğraf 3.5: Kızılçullu Köy Enstitüsü Halkoyunları Ustaöğreticisi Kozaklı Hasan Çakı Efe

(Kaynak: Kocabaş, a.g.e., s.716.)

Beşikdüzü Köy Enstitüsü çıkışlı Abdullah Demirtaş, enstitülerde halk oyunları, halk müziği ve sanatın geliştirilmesine çaba gösterildiğini, hemen her sabah toplu olarak halk oyunları oynandığını, türkü ve oyun etkinliklerinin yürütülebilmesi için müzik çalışmalarına önem verildiğini, öğrencilerin saz, mandolin, keman, kaval gibi müzik aletleri çalmayı öğrenmelerine yardımcı olduğunu ifade etmiştir¹¹⁸.

Fotoğraf 3.6: Mehmet Ali Kamacıoğlu ve Beşikdüzü Köy Enstitüsü Öğrenci Orkestrası

(Kaynak: Haz.: Ekrem Işın, **Düşünen Tohum Konuşan Toprak - 2 Cumhuriyet'in Köy Enstitüleri 1940-1954**, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2012, s.55.)

¹¹⁸ Kurtuluş, a.g.e., s.84.

Köy Enstitülerinde çalgı eğitimi genel olarak mandolinle başlar, eğitimin ileri bir aşamasında keman öğrenilir ve öğretilirdi. İleri düzeyde çalgı eğitimi alan öğrenciler için keman, en çok tercih edilen çalgı durumundaydı. Kemanın mandoline göre öğrenilmesi ve çalınması zordu ve daha uzun sürede öğrenilebiliyordu. Örneğin Akpınar Köy Enstitüsü'nde okumuş olan Ömer Can, yıllar sonra Akpınar Köy Enstitüsü'ne girer girmez mandolin çalmaya başladığını, neredeyse enstitüdeki bütün çocukların mandolin veya saz çaldığını, kısa zamanda çok ilerleyerek müzik öğretmeninın yönlendirmesiyle kemana başladığını, müzik salonlarında 60 keman, bir piyano ve çok sayıda klasik müzik plakları olduğunu, devamlı keman eserleri dinledikçe hayranlığının büyüdüğünü, ilgisinin gün geçtikçe arttığını ifade etmiştir. Enstitülerde çalgı eşliğiyle yapılan çok sesli müzik eğitiminin merkezinde doğal olarak piyano bulunmaktadır. Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirlere yakın yerlerdeki köy enstitüleri çok geçmeden bir biçimde piyano edinebilmişlerdir ama diğer yerlerdeki enstitüler için bu durum pek geçerli değildir. Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nün kuruluş yıllarında bir gün Samsun'dan enstitüye üç keman, bir viyola, bir akordeon ile bir Fransız piyanosu getirilmiştir. Mehmet Ali Kamacıoğlu'nun anlatımıyla bu olaya çok sevinilmiş, demirci atölyesinde bir akort anahtarı üretilerek piyanonun akort ve onarımı yapılmıştır. Bundan sonra müzik çalışmaları daha ciddi ve anlamlı bir hale gelmiştir. Bu kısıtlı olanaklarda yine de şartlar zorlanarak müzik eğitimi verilmeye çalışılmıştır¹¹⁹.

Enstitülerde kullanılan mandolin, keman, akordeon, bağlama, piyano, el armonikası, gitar, mandola, viyola, viyolonsel, çello, flüt, klarnet, ağız armonikası, kaval, kabak kemane, sipsi, kemençe, tulum, mey gibi çalgılarla marşlar veya halk türküleri söylenmiş, zaman zaman milli oyunlar oynanmış, bazen dans çalışmaları ve gösteriler yapılmıştır. Çalgı eğitimi enstitülerdeki coşku ve zenginliği arttırmıştır. Kızılçullu Köy Enstitüsü ve Gönen İlköğretim Okulu'na giden Cevdet Yavaş, büyük bir müzik salonuna sahip olduklarını, okullarında demirbaş 80-100 keman-mandolin bulunduğunu, bu iki çalgının ağırlıklı olarak kullanıldığını, ulusal günler için davul ve saz da bulundurulduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Yavaş, uzun yıllar TRT'de saz sanatçılığı yapmış olan Ahmet Yamacı'nın da Gönen Köy Enstitüsü mezunu olduğunu hatırlatarak enstitüde İstiklal Marşı, Onuncu Yıl, Harp Okulu, Muallim

¹¹⁹ Uçan, a.g.e., s.s.155-158.

Mektepleri, Köy Enstitüleri Marşlarını notalarla çalmayı öğrendiklerini belirtmiştir¹²⁰.

Davul-zurna da Köy Enstitülerinin müzik yaşamında kullanılan geleneksel bir çalgı ikilisidir. Akordeon, tüm Köy Enstitülerinde tek başına çok sesli müzik yapmanın ve müzik eğitimi vermenin ilk vazgeçilmez çalgısıdır. Bağlama ise toplu türkü öğrenme, dinleme ve halk oyunları faaliyetlerinin yanı sıra özellikle bağlaması olan öğrencilerin ders dışı bireysel yaşamlarının da çok önemli bir ögesidir. Çoğunlukla türküye ve oyuna eşlik çalgısı olarak kullanılmıştır. Ülkemizde çalgı eğitimi alma zorunluluğu, ilk olarak tam manasıyla enstitülerde getirilmiştir. Köy Enstitülerinde ses toplulukları (korolar), Çalgı Toplulukları (Orkestralar), Ses ve Çalgı Toplulukları (Korolar/Orkestralar) olmak üzere üç tür müzik topluluğu oluşturulmuştur ve her öğrenci ezgi, şarkı, türkü söylerken aynı zamanda çalgı da çalmıştır. Enstitü öğrencileri çalgı topluluklarıyla konserler vermişlerdir¹²¹.

Pakize Türkoğlu, Antalya Dumlupınar İlkokulu Müdürü Necmi Bey'in haftada iki gün bisikletiyle gelerek mandolin öğrettiğini, eğitimbaşı Hakkı Rodop enstitüye geldikten sonra mandolin çalışmasının daha da arttığını, Hakkı Rodop'un enstitünün müzik işlerini düzenleyip örgütlediğini, mandolin çalmaya başlayan on iki kişi olarak kısa sürede birinci metodu bitirdiklerini, öğrencilerden bazılarının marangoz işliğinde Mustafa Rende öğretmenin denetiminde kendi mandolinlerini bile yaptıklarını, ikinci metoda geçen öğrencilerin yeni başlayanlardan birer gruba mandolin öğretmeye başladıklarını, enstitüdeki öğretmen yetersizliğini bilen bilmeyene öğretmesi yoluyla gidermeye çalıştıklarını, Muzaffer Sarısözen'in Yurttan Sesler programının radyodan öğrencilere toplu olarak dinletildiğini, radyodan öğrendikleri parçaları mandolinle notasına uygun olarak çalmaya başladıklarını, Hakkı Rodop'un öğrencilere kendi repertuarından da şarkı ve türküler öğrettiğini anlatmıştır. Muzaffer Sarısözen'in korosundan ilk öğrendikleri türkü "Menekşe Buldum Derede" türküsüdür. Öğretmenler de Yurttan Sesler programını izlemeye ilgi göstermişlerdir¹²².

Söyleme ve çalma yeteneklerini geliştirebilmek ile müzik dinleme yeteneğini geliştirebilmek arasında sıkı bir ilişki vardır. Köy Enstitüleri Müzik Eğitimi Kılavuzu'nda da hafta sonu gösterilerinde, koroyu bütün öğrencilere bol bol

¹²⁰ Koç, **a.g.e.**, s.s.314-315.

¹²¹ Uçan, **a.g.e.**, s.s.122-234.

¹²² Türkoğlu, **a.g.e.**, s.s.56-61.

dinleterek onlarda toptan söyleme eğitimini, ifadeli söyleyiş ve çok seslilik güzelliği zevkini geliştirmenin mümkün olduğu hususuna yer verilmiştir¹²³. Ayrıca kılavuzda öğrencilerin müzik dersleri, kursları ve çalışmalarının yanı sıra, müzik dinlemeleri gerektiği şu şekilde ifade edilmiştir: “Müzik çalışmaları dışında öğrenciler iş yerlerine varıncaya kadar her yerde, bol bol müzik dinlemelidirler. Bunu temin için meydan hoparlörleri, radyo, pikap ve seçme plaklardan büyük bir koleksiyon bulundurmak ve günün birçok saatinde kullanmak gerekir. Hatta ses büyütücü hoparlörlerden kalabalık dikiş dokuma, marangoz atelyeleri gibi iş yerlerine de koymalıdır. Müzik neşe ve enerji verir, iş verimini de artırır.”¹²⁴

Enstitülerde radyo, pikap, gramofon ve plaklar başlıca müzik dinleme araçlarıdır. Bunların dışında amplifikatör, hoparlör ve mikrofon dinleme araç ve düzenekleri de müzik dinleme eğitiminde önemli bir yere sahiptir. Enstitülerde belli bir saate sıkıştırılan bir müzik dersi anlayışı yoktur. Her zaman, her yerde müzik yapıp dinlenebilmektedir.

Talip Apaydın, Yüksek Köy Enstitüsü yıllarında yaptıkları dinleme eğitimine yönelik faaliyetleri ile ilgili yaşantılarını anılarında şu düşünceleriyle anlatmıştır:

“(…) Konser beş buçukta, altıda biterdi. Şefin ve solistlerin selam verişleri, tekrar tekrar sahneye çıkışları hep alkışlarla karşılanırdı. En çok balkonda oturan biz öğrenciler gösteride bulunurduk. Bir yandan alkışlar, bir yandan ‘bravoo’ diye bağırırdık. O salonda o zaman opera binası yoktu henüz- yerli, yabancı birçok sanatçıları, orkestra şeflerini alkışladık. Bugünkü ünlü Suna Kan, İdil Biret (beş yaşında ya vardı ya yoktu) piyanoya yetişemiyordu, sandalyeye kalın iki kitap koyup üstüne oturmuşlardı da öyle çalmıştı. Bir alkışlamıştık ki ellerimiz kızarmıştı. Önü yanına gitmiş, elini öpmüştü. Şimdi aradan yıllar geçti, onları artık dünya alkışlıyor.

Akşam banliyö treni ile Hasanoğlan’a dönerdik. Bir neşeli olurduk hepimiz, çalar söylerdik durmadan. Bulduğumuz vagonu ayağa kaldırırduk. Bizi trende hep tanırlardı. Hasanoğlan öğrencileri deyince hep çevremize toplanırlardı. (...)”¹²⁵

Köy Enstitülerinde, görüldüğü üzere kısıtlı olanaklara rağmen öğrenciler bulunduğu çevreyi ekonomik açıdan, eğitim ve kültür yönünden geliştirmişlerdir. Sanatın her dalına teşvik edilerek, bu yönlerini geliştirebilmeleri için bütün olanaklardan yararlanmaları sağlanmıştır. Örneğin 1944 yılında Sabahattin Eyüboğlu’nun tavsiyesi ile Hasanoğlan Köy Enstitüsü’ne bir amplifikatör sağlanmış,

¹²³ Uçan, a.g.e., s.s.183-187.

¹²⁴ A.g.e., s.185.

¹²⁵ Apaydın, a.g.e., s.130.

bütün alanlara hoparlörler konulmuştur. Bulunabilen Batı müziği plakları da alınarak iş saatlerinde de çalışanların müzikten faydalanmaları sağlanmıştır. Amplifikatör ders ve iş dışı zamanlarda yeni yazılan şiirlerin okunması, küçük skeçler, fıkralar için de kullanılmıştır. Köy Enstitülerinde iş saatlerinde de müzikten yararlanılmış ve müzikle eğitim yapılmıştır¹²⁶.

Köy enstitülerinde müzik öğretmeni yetiştirilmesi zorunluluğu kısa sürede anlaşılacak, çok geçmeden 1942-1943'te Yüksek Köy Enstitüsü kurularak, bünyesinde Güzel Sanatlar Kolu oluşturulmuştur. Böylece Köy Enstitülerinde müzik eğitimini yeni ve daha ileri bir aşamaya ulaştırmanın kurumsal alt yapısı oluşturulmuştur. Yükseköğrenim görme fırsat ve olanaklarından yararlanma açısından öbür 20 enstitü yüzünü, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'ne dönmüştür. Hasanoğlan yerleşkesinde Köy Enstitüsü ilk kısım, orta kısım ve yüksek kısım bir aradadır. İsmail Hakkı Tonguç, Yüksek Köy Enstitüsü ile geleceğin üniversitesinin hazırlandığını, 21.yüzyılın insanının yetiştirileceğini ifade etmiştir. Yüksek Köy Enstitüsü'nde açılan sekiz koldan biri olan Güzel Sanatlar Kolu'nda 1942-1943 öğretim yılından itibaren donanımlı müzik öğretmenleri yetiştirilmeye başlanmıştır. Yüksek Köy Enstitüsü'ne öğrenciler, her Köy Enstitüsünün öğretmenler kurulunun, son sınıf öğrenci sayılarına orantılı olarak gösterdikleri adaylar arasından sınavla seçilmiştir. Yüksek Köy Enstitüsü Güzel Sanatlar Kolu Programı'nda, müzik alanında Şan, Keman, Piyano, Armoni, Koro, Opera vb. çeşitli derslere yer verilmiştir. Kimi öğrencilere kompozisyon dersleri verilmiş ve bestecilik öğretilmiştir. Programın bir ayağı Ankara'dadır ve program gereği haftada en az bir gün eğitim için oraya gidilerek kimi dersler tamamen, kimi dersler ise kısmen orada yapılır. Her hafta Cumhurbaşkanlığı Filarmonik Orkestrası'nın konserleri izlenmiştir. Derslerin dışında son sınıfta araştırmaya dayalı bir bitirme tezi hazırlanmıştır. 1945-1946 ve 1947 olmak üzere üç defa mezun vermiş ve bu mezunlar görev aldıkları Köy Enstitüleri'nde yeni ve canlı bir müziksel ortam yaratmışlardır¹²⁷.

Yüksek Köy Enstitüsü'ndeki eğitim öğretim ortamının genel durumu hakkında kısaca Talip Apaydın'ın şu sözlerine bakarak fikir edinmek mümkündür.

"(...) Zuckmayer, Ruhi Su, Faik Cansever, Aydın Gün, Şükrü Arseven, Mahir Canova, Ulvi Uraz, Malik Aksel gibi ünlü sanatçılar branş öğretmenlerimizdi. Armoni, şan, enstrüman, tiyatro, resim derslerimizi okuturlardı. Haftada birer gün Ankara'dan sabah

¹²⁶ Uz, a.g.e., s.s.80-81.

¹²⁷ Uçan, a.g.e., s.s.261-277.

gelir, akşam treni ile dönerlerdi. Tam bir sanat iklimi ortasına düşmüştük. Ama ilk günlerdeki bocalamamızı unutamam. Enstitülerden zayıf geldiğimizi anlıyorduk. Çok çalışmamız gerekiyordu. İçimizde gerçekten yetenekli arkadaşlar vardı. Kolay öğreniyor ve ilerisi için umut veriyorlardı. Her birinin bir alanda sivrileceği belliydi. Kimisi sesiyle, kimisi enstrümanıya, kimisi tiyatro ya da resim yetisi ile üstünlük sağlıyorlardı.(...)”¹²⁸

Saffet Arıkan, Hasanoğlan’a ziyarete gelmiş, Tonguç, Rauf İnan ve Hürrem Arman onu saygı ile karşılamışlardır. Enstitüyü gezdirerek olan biteni anlatmışlar ve o da dikkatle dinlemiştir. Arıkan, enstitüden ayrıldıktan sonra enstitüye güzel bir kuyruklu piyano göndermiştir. Bu piyano ona büyükelçi olarak bulunduğu Almanya’dan armağandır. Ambalajıyla oradan geldiği gibi teslim edilmiştir. Enstitüde piyano ve başka birçok müzik aleti vardır ama kuyruklu piyano başköşeye konmuş ve herkesin kullanmasına izin verilmemiştir. Enstitü kapandıktan sonra bu piyano Ankara’ya operaya verilmiştir¹²⁹. Enstitülere gelen ziyaretçiler yapılan çalışmaları gördükçe heyecan duyarak desteklemek istemişler ya da olumlu düşüncelerini söylemekten kendilerini alamamışlardır.

Örneğin Talip Apaydın, 1940’lı yıllarda Antalya’daki Aksu Köy Enstitüsü’ne bir Alman mühendisin geldiğini, bir iş için Antalya’ya gelerek enstitüye de uğradığını, Aksu’daki çalışmaları görüp, Almanya’daki arkadaşına mektup yazarak gözlemlerini şöyle dile getirdiğini anlatmıştır. “Burada bir okul gördüm. Ağaçları müzikle büyütüyorlar. Her ağacın altında 1-2 öğrenci mandolin çalıyor. Ağaçlar da güzel güzel büyüyor.”¹³⁰

Öğrenciler enstitülerde doğayla iç içe üreterek, söyleyerek, çalarak, dinleyerek duygu ve düşünce dünyalarını beslemişlerdir. Köy Enstitülerinde her öğrencinin türküleri, şarkıları notadan çıkarabilecek şekilde bir müzik aleti (daha çok mandolin, saz, akordeon) çalabilme becerisi kazanmasına, milli oyunları iyi öğrenip oynayabilmesine önem verilmiştir. Müzik ve milli oyunlar enstitülerin günlük yaşantısında temel bir ihtiyaç gibi gerekli görülmüştür. Kızlı erkekli 800-1000 kişinin söylediği akordeon, mandolin, davul-zurna eşliğinde türküler, marşlar ve oynadığı oyun havalarıyla güne başlanmıştır¹³¹. Hafta sonu eğlenceleri, karşılamalar, uğurlamalar, törenler ve kutlamalar için uygun alanlarda yapılan çalışmalar

¹²⁸ Apaydın, a.g.e., s.121.

¹²⁹ Türkoğlu, a.g.e., s.s.403-404.

¹³⁰ Uçan, a.g.e., s.149.

¹³¹ Uz, a.g.e., s.78.

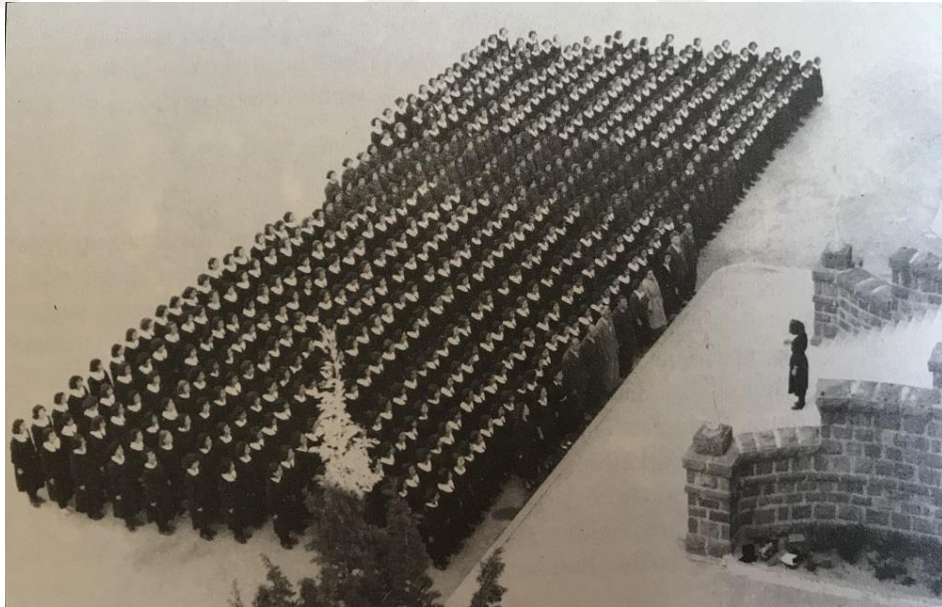
sahnelenmiştir. Hep birlikte şarkılar, marşlar söylenerek öğrencilere birlikte eğlenme anlayışı kazandırılması, onların eğlenme eğitimi almalarına da katkı sağlamıştır.

Rauf İnan, yıllar sonra yaptığı bir konuşmada, Köy Enstitülerinde eğlenme eğitimi de verdiklerini söyleyecektir¹³². Öğrenciler başkalarının çalışmalarını izlemekle yetinmemiş, kendi çalışmalarını da sergilemişlerdir. Bu amaçla yapılan gezilerde gidip gördükleri yerlerde şarkılar, türküler, marşlar söyleyerek ve halkoyunları oynayarak, birikimlerini oradakilerle paylaşmışlardır. Zaman zaman gittikleri yerlerde öğrendikleri yeni türkü ve oyunları ise kendi enstitülerine taşımışlardır.

Talip Apaydın, Köy Enstitülerinde diğer okullara göre sanat çalışmalarına daha çok önem verildiğini şu sözleriyle dile getirmiştir:

“(...) Sabah toplantılarında bazen hep bir ağızdan marşlar, şarkılar söyledik. İstiklal Marşı, Gençlik Marşı, Ziraat Marşı, Köy Enstitüleri Marşı... Efe türküsü, Köroğlu, Üç Güzeller türkülerini canlı, diri, gür sesle söyledik. Sonradan öbür okulları görüp kıyaslamışızdır. Bizde bu çeşit sanat çalışmaları açık bir farkla ileriye. Önem verilirdi. İş ciddiye alınırdı.(...)”¹³³

Fotoğraf 3.7: Kızılcıllu Köy Enstitüsünde İstiklâl Marşı

(Kaynak: Kocabaş, a.g.e., s.584.)

¹³² Uçan, a.g.e., s.251.

¹³³ Apaydın, a.g.e., s.124.

Türkoğlu, enstitülerde iş saatlerinde ya da serbest zamanlarda bile müzikle iç içe olan yaşamı şöyle anlatmıştır:

“(...) Schubert’in serenadı, Beethoven’in ninnisi, Çardaş, Karmen, daha neler vardı böyle çalabildiğimiz. Tuna Dalgaları’yla ilişkimiz daha da başkaydı. Müzik kulübesinin baş plağı olan bir parçaydı buna daha önce değinmiştim. Amplifikatörden enstitünün her yanına yayılan bu parçalar, omuzlarında kazmaları, kürekleri işten dönenleri, bir ağacın altında kitap okuyanları ya da yemek saatini beklerken bahçede turlayanları, voleybol oynayan öğrencileri; sanki içine alır, sanki bizi inceltirdi. En azından ben böyle duyumsardım. O parçaları çoğumuz müzik aletleriyle eksiksiz çalabilirdik.(...)”¹³⁴

Öğrenciler kendi icra edebildikleri parçaları dinlemenin zevkini tatmışlardır. Enstitülerde öğrencilerin sanata ve sanatçıya karşı duyarlılıklarının böylelikle gelişmesi amaçlanmıştır.

Hasanoğlan örneğine baktığımızda enstitünün gündelik hayatında, kimi yenilikler çok geçmeden hayatın olağan bir parçası haline gelmiştir. Boş saatlerde örgü ören ya da kitap okuyan kızlara, mandolin çalanların katılması olağan bir hal almıştır. Öğretmenlerin bazen ders dışı vakitlerde bağlama, cura çaldıkları görülür. Öğretmenleriyle beraber eğlenerek, güzel vakit geçiren öğrenciler saygıda kusur etmeden beraber olmanın mutluluğunu yaşamışlardır. Hasanoğlan’a gelen konuklardan işi bitenler davul, akordeon ve mandolin eşliğinde bir bayram havasıyla uğurlanmış ve Hasanoğlan’da enstitü kurulmadan önce çobanlarının hayvan otlattıkları alanlarda, bir yandan mandolin çalıp bir yandan enstitünün inek ve koyunlarını otlatan öğrenciler görülmeye başlanmıştır¹³⁵.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Tonguç ile 1943 Eylül ayının sonlarına doğru Beşikdüzü Köy Enstitüsü’ndedir. Enstitüdeki çalışmalar gözlemlendikten sonra öğrencilerin bir bölümü balıkçı motorlarıyla iş eğitimi uygulaması yapmak için denize açılmıştır. İnönü de onlara katılır ve sonrası şöyle anlatılmıştır: *“İnönü, küçük bir motorla denize açıldı. Yanına yalnız Tonguç’u almıştı. Yan yana oturuyorlardı. Şimdi denizde öğrencilerle dolu, irili ufaklı yedi sekiz motorun, enstitünün balıkçı filosunun arasındaydılar. Öğrenciler türkü söyleyerek ağ atıyorlardı. Bir bağırı, bir hareket, bir kaynaşma, tez canlı Karadeniz çocuklarının canlılığı, çevikliği...”*. Bu örnekte müziğin birleştirici gücünü, başarı üzerine olumlu etkisini, yaşanan ortama kattığı canlılık

¹³⁴ Türkoğlu, a.g.e., s.223.

¹³⁵ Güneri, a.g.e., s.s.57-139.

duygusunu görebilmek mümkündür. Bazı görüşlere göre müzik zaten, birlikte iş yaparken ve çalışırken uyulan ritmin seslerle belirtilmesinden doğmuştur¹³⁶.

Topluluk halinde müzik yapma, enstitülerde zamanla bir alışkanlık haline gelerek olağanlaşmıştır. İş içinde eğitim öğretim süreci devam ederken öğrencilerin en çok, sözleri şair ve kültür adamı Behçet Kemal Çağlar'a, bestesi ise Yüksek Köy Enstitüsü'nde öğretmenlik de yapan ünlü sanatçı Ahmet Adnan Saygun'a ait olan Ziraat Marşı'nı topluca seslendirmeleri, kendilerine kazandırılan Cumhuriyetin eğitim inkılabı anlayışının bir sonucudur.

“ZİRAAT MARŞI

*Sürer, eker, biçeriz güvenip ötesine.
Milletin her kazancı, milletin kesesine.
Toplandık baş çiftçinin Atatürk'ün sesine
Toprakla savaş için ziraat cephesine.*

*Biz ulusal varlığın temeliyiz, köküyüz.
Biz yurdun öz sahibi, efendisi, köylüyüz.*

*İnsanı insan eden, ilkin bu soy, bu toprak
En yeni aletlerle, en içten çalışarak,
Türk için, yine yakın dünyaya örnek olmak,
Kafa dinç, el nasırlı, gönül rahat, alın ak.*

*Biz ulusal varlığın temeliyiz, köküyüz.
Biz yurdun öz sahibi, efendisi, köylüyüz.*

*Kuracağız öz yurtta dirliği, düzenliği.
Yıkıyor engelleri ulus egemenliği.
Görsün köyler bolluğu, rahatlığı, şenliği.
Bizimdir o yenilmek bilmeyen Türk benliği*

*Biz ulusal varlığın temeliyiz, köküyüz.
Biz yurdun öz sahibi, efendisi, köylüyüz.”¹³⁷*

Köy Enstitülerindeki beş yıllık müzik eğitiminde kullanılmak için 72'si marş ve uygulama şarkıları, 72'si türküler ve oyun havalarından oluşan 144 parçalık müzik dağarcığı önerilmiştir. Bu durum enstitülerdeki müzik eğitiminde, ulusal müziğe büyük bir yer, önem ve değer verildiğini gösterir. Abdullah Ön'ün Köy Enstitüleri Dergisi'nde yer verdiği marşlar, şarkılar ve türküler de bunun bir göstergesidir.

¹³⁶ Uçan, a.g.e., s.242.

¹³⁷ Mahmut Makal, **Köy Enstitüleri ve Ötesi**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2009, s.s.66-67.

Tablo 8: Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde Söylenen Marş, Şarkı ve Türküler

Marşlar	Şarkılar	Türküler	
İstiklal Marşı	Yalancı	Çiçekler	Meşeli
Ziraat Marşı	Sansar	Ziller	Ayşem
Gençlik Marşı	Bülbül	Arpa Buğday	Değirmenin Bendine
Toprak Marşı	Baltalar Elimizde	Çiğ Köfte	Gevheriden
And Marşı	Okulda Çocuklar	Balta Destanı	Para Destanı
Dumlupınar Marşı	Yaşasın Okulumuz	Eşimden Ayrıldım	Bülbül
Ankara Marşı	Sabah	Köroğlu	Zekiyem
Harbiye Marşı	Sonbahar	Keklik	Atımı Bağladım
İzci Marşı	Gece	Efe Türküsü	Gökçen Efe
İleri Marşı	Veda	Glemim Sesimiz	Kınık
Onuncu Yıl Marşı	Demirci	Süpürgesi Yoncadan	Edremit Efesi
	Rüzgar Eser	Yenice Yolları	Sivrihisar Koşması
	Kış	Menekşe	Altın Yüzük
	Kuğular	Mecnunum Leylam	Şişmanoğlu
	El Gibi Dolaşma		
Toplam:11	15	28	

(Kaynak: n, a.g.d., s.s.85-86.)

Tablo 9: Müzik Eğitimi Kılavuzunda Yer Alan veya nerilen Şarkı, Trk Dağarcığının Sınıflara Göre Sayısal Dağılımı

Parçalar	Sınıflar					Toplam
	I	II	III	IV	V	
<i>Marşlar</i>	4	5	6	7	5	27
<i>Uygulama Şarkıları</i>	16	11	8	5	5	45
<i>Halk Türküleri ve Oyun Havaları</i>	14	18	20	15	5	72
Toplam	34	34	34	27	15	144

(Kaynak: Uçan, a.g.e., s.225.)

Enstitülerde sanatsal faaliyetlerle dolu yoğun bir deneyim, bilgi, duygu alışverişi yaşanmış, halk türküleri ve oyunları enstitülerle yepyeni bir anlam

kazanmıştır. İsmet İnönü, 1942 Nisan ayının son günlerinde Aksu Köy Enstitüsü'ne gelmiş ve Antalya gazetelerinden biri enstitüde onun için verilen konserlerden birine şu sözlerle yer vermiştir: “Ağacın serin gölgesinde, Milli Şefimizin emriyle müzik programına geçildi. Geçmiş kötü zihniyetin yanlış fikirlerine kanacak, bir şey bilmez ve yapamaz sanılan köylülerimizin körpe yavruları pek kısa zamanda yüz akıyla en üstün randumaları gösterdiler. Altı mandolin ve kemandan oluşan gurup gibi şefleri de bir köylü çocuğu, bir kız öğrenci idi. Şefin ahenkli kol hareketlerine uyararak tahminleri aşan küçük bir konser verdiler.”¹³⁸

Köylerinden gelen küçük çocuklar; çalgı çalan, batı müziği bilip, dinleyip, icra eden, korolar ve orkestralar oluşturup yöneten, en önemlisi de var olan kültürel değerlerimizi açığa çıkararak, halk müziği ve oyunları dağarımızın gelişmesine yaptığı derlemelerle de büyük katkılar sunan, başarılı müzik insanları, öğretmenler, mimarlar, ressam, tiyatrocular, heykeltıraşlar vb. olmuşlar ve bu niteliklere sahip birçok insan yetiştirerek ülkemizin gelişimine, değişimine büyük katkılarda bulunmuşlardır. Bütün bunların gerçekleşmesinde Köy Enstitülerinde öğretmenlik yapan eğitimcilerin, usta öğreticilerin, sanatçıların emeği çok değerlidir.

İsmail Hakkı Tonguç, Z. Fahri Fındıkoğlu ile ilgili bir olayı şöyle anımsar: “1942 ya da 1943'te Arifiye Köy Enstitüsü'ne İstanbul Üniversitesi'nden yerli yabancı bir profesörler grubu konuk olarak gelmişti. Bunların arasında Fındıkoğlu da vardı. Enstitüde Müzik Öğretmeni Hamdi Daner'in yetiştirmiş olduğu orkestra ve koro her zaman büyük ilgi toplardı. Bu kez de öyle olmuş, verdikleri konser çok beğenilmişti. Birkaç ay sonra Balkır, Fındıkoğlu'nun kendisine şunları söylediğini anlatmıştı: ‘O konserde yanımda oturan Alman ve İsviçreli profesörler konser bitince bu çocukların gerçekten köylü çocuğu olup olmadığını sordular. Hayran kaldıklarını ve şaşıklarını söylediler. Onlara göre Bethoven Berlin'de de ancak bu kadar duyarak çalınabilirdi. O gün size bu sözleri ulaştıramadım. Şimdi borcumu ödüyorum.’”¹³⁹

Hasanoğlan Köy Enstitüsü'ndeki öğrenciler oynadıkları milli oyunların çoğunu Bergamalı Hasan Çakırefe'den öğrenmişlerdir. Öğrenilmiş milli oyunlar şunlardır: Zeybekler, Harmandalı, Bengi, Arpazlı, Dağlı, Kordon Zeybeği, Aydın Zeybeği, Somalı. Halaylar ise; Çankırı, Merzifon, Kalecik, Temurağa, Danarayka, Haynaro, Hoşbitezik, Erzincan, Kemah halayları, Hey Sürmeli Sürmeli'dir. Ladik Köy Enstitüsü'ne giden Akçadağ Köy Enstitüsü öğrencileri burada hep birlikte Koltuk Halayı, Merzifon Halayı, Düz Halay gibi oyunlar oynamışlardır. Oyundan

¹³⁸ Türkoğlu, a.g.e., s.193.

¹³⁹ Engin Tonguç, a.g.e., s.s.380-381.

sonra Lâdik Köy Enstitüsü'ndeki saz ustası Genç Osman, türküler söylemiştir. Ayrılık eğlencesinde ise Malatya, Urfa, Tunceli, Elazığ, Karadeniz türküleri söylenmiş, halaylar, zeybekler, horonlar oynanmıştır¹⁴⁰.

Fotoğraf 3.8: Kızılcıllu Köy Enstitüsü Kız Öğrencileri Halk Oyunları Oynarken

(Kaynak: Kocabaş, a.g.e., s.574.)

Halk türküleriyle halkoyunları böylesine iç içe geçmiş bir şekilde icra edilmiştir. Farklı yörelerden farklı müzikler, halk oyunları, usta öğreticilerin de büyük katkılarıyla öğrenilmiş, benimsenmiştir. Köy Enstitüleri öğrencileri tatil günlerinde, kümeler halinde ziyaret ettikleri köylere de öğrendikleri türküleri, marşları, oyun havalarını, halk oyunlarını, çalgılarını götürmüşler, tanıtmışlardır. Köylülerin içinden, varsa halk ozanlarından kendi yöresel müzikleri dinlenmiştir. Köylü müzikçiler ya da halk ozanları, saz ustaları konuk yerel müzikçiler olarak enstitülere çağırılmıştır¹⁴¹.

Usta öğretici olarak kendisini çeşitli alanlarda uzmanlık derecesinde yetiştirmiş kişilerin, enstitülerde usta öğretici kadrosuyla çalışması sağlanarak, onların kendi alanlarındaki birikimlerinden faydalanma yoluna gidilmiştir.

Talip Apaydın, anılarında Kütahyalı bir bağlama ve oyun ustaları olduğunu, eline sazını alıp yanık sesiyle kendilerine türküler söylediğini, sonra kalkıp oyunlar öğrettiğini, bir iki ay içerisinde bütün enstitünün onun öğrettiği türküleri de oyunları

¹⁴⁰ Koç, a.g.e., s.s.315-319.

¹⁴¹ Uçan, a.g.e., s.s.256-257.

da öğrenerek cumartesi eğlencelerinde 700-800 kişi topluca oynadıklarını, bu eğlencelerin herkese açık olduğunu anlatmıştır¹⁴².

Müzik çalışmalarında emeği geçen önemli kişilerden biri de Âşık Veysel lakaplı Veysel Şatıroğlu'dur. Onun usta öğreticiliğini Mehmet Başaran şöyle betimlemiştir: “Sivralan köyünün âşığı Homeros yüzlü Veysel de türküler ustaöğreticisiydi işte bu dünyada. Tonguç'la, Eyüboğlu'yla yan yana çalışıyordu. Öğrencileriyle çalışırkenki durumunu görmeliydiniz; içinin aydınlığı yüzüne vuruyor, dünyaya binlerce gözle bakmanın mutluluğunu yaşıyordu. Bir başka coşkuyla havalanıyordu sazının telinden türküler, kanatlanıp Anadolu'nun can kulağına ulaşıyordu. Halkın yapıcı, yaratıcı havasına koşmuştu elindeki dut dalı. En güzel şiirlerini Hasanoğlan'da yazdı; yeni sesler, yeni türküler fıskırıyordu sarı tellerden; sınımsız bir dostluğun, sevginin gündüzünde çalıp söylüyordu, kara toprağı dile getiriyor, Kızılırmak'ı 'pavlikaya' koşmanın mutluluğunu yaşıyordu.”¹⁴³

Âşık Veysel belli aralıklarla ve belli sürelerde Arifiye, Hasanoğlan, Gölköy, Çifteler, Yıldızeli, Akpınar vb. Köy Enstitülerinde öğrencilere bağlama ve halk türkülerini öğretmiş ve dinletiler sunmuştur. Köy Enstitüleri için yazdığı bir türkü de vardır ve ilk dört dizesi şöyledir:

“Enstitü bir kovana misaldir,
Her türlü çiçekten alır bal yapar,
Yurdumuz için de doğru bir yoldur,
Memlekete kanat takar, kol yapar.”¹⁴⁴

Âşık Veysel Şatıroğlu, Âşık Ali İzzet Özkan geleneksel Türk halk müziği dalında; Hasan Çakı Efe, Kasnakçı Efe ise geleneksel Türk halk oyunları ve oyun havaları dalında dönemin en ünlü halk sanatçılarıdır. Usta öğreticiler eliyle Türk halk türkülleri, oyunları, oyun havaları ve bağlama tüm enstitülere, oradan çevre köylere ve böylece tüm ülkeye yayılmıştır¹⁴⁵.

Âşık Veysel, öğrencilere saz çalmayı öğretmek amacıyla Çifteler Köy Enstitüsü'ne geldiğinde, 60-70 sazın sesi çevreyi doldurmuştur¹⁴⁶. Âşık Veysel, diğer Köy Enstitülerinde olduğu gibi Gölköy Köy Enstitüsü'nde de hizmet etme ülküsüyle çalışarak öğrencileriyle sıkı bir bağ kurmuştur. Bununla ilgili olarak enstitü

¹⁴² Apaydın, a.g.e., s.94.

¹⁴³ Başaran, Köy Ens..., s.217.

¹⁴⁴ Lütfi Kaleli, Anadolu'yu Aydınlatanlar, Berfin Yayınları, İstanbul, 2016, s.315.

¹⁴⁵ Uçan, a.g.e., s.196.

¹⁴⁶ Kurtuluş, a.g.e., s.85.

öğrencilerinden Cevriye Şahin şunları ifade etmiştir: “Göl Köy Enstitüsü’ne Âşık Veysel’in çok emeği geçti. Yanında bir yardımcısı vardı, biz ona Küçük Veysel derdik. Âşık Veysel, çok hissiyatlı bir adamdı, gözleri görmezdi ama gönül gözü açıktı. Yanından geçsem, ayakkabılarımın sesinden ‘Cevriye kızım sen misin?’ derdi. Hayretler içerisinde kalırdık.”¹⁴⁷

23 Şubat 1941’de Halkevlerinin kuruluşunun dokuzuncu yıldönümü dolayısıyla, Ankara Halkevi’nde yapılan tören, milli sanatın birer kolu olan halk müziği ve dansları bakımından oldukça önemlidir. Âşık Veysel de öz halk sanatçımız olarak kendi eserlerinden birkaç parça çalmış, halk sanatlarımızın gelişimine her fırsatta destek olmuştur. Onun bu çabaları Köy Enstitülülerin düşüncelerinde de yer bulmuştur¹⁴⁸.

Mehmet İnal, Kızılçullu Köy Enstitüsü’nde usta öğretici kadrosuyla müzik eğitimi veren eğitimli bir müzik öğretmenidir. Çocukluğundan beri taşıdığı müzik tutkusuna karşın ailesi onu, müzisyenliği meslek olarak görmediği için zengin bir mağaza sahibi olmaya yöneltmiştir. Enstitü müdürünün ısrarları, öğrencilerin kendisine olan yakınlığı ve öğrenme isteklerinden etkilenerek bir gün Kızılçullu’da sürekli çalışmayı kabul etmiştir. Aksu’da da çalışan Mehmet İnal, orada da çok başarılı olmuştur. İçindeki coşkuyu öğrencilerine de yansıtmış, akordeonunu boynunda asılı bir şekilde çalarak derslere girmiştir¹⁴⁹.

Enstitülerde zaman zaman görevlendirilen konservatuvar kökenli, eğitimli müzik öğretmenleri de olmuştur. Örneğin Hamdi Daner, Hayri Akay, Hadi Sünnetçioğlu, Mehmet Öztekin, Bedri Akalın, Tefik Aykal, Şükrü Arseven, Kemal Çuhallılar, Mehmet Duru, Mehmet Ali Kamacıoğlu Köy Enstitülerinde kalıcı izler bırakarak görev yapan, unutulmaz hizmetlerde bulunan müzik öğretmenlerinden bazılarıdır. Ayrıca Selahattin Evcil, Veysel Arseven, Nurhan Cangal, Rıdvan Süer ve farklı Köy Enstitülerinde görev yapan birçok müzik eğitimcisi de etkili çalışmalar yapmıştır.

Devlet Konservatuvarında eğitim görmüş basbariton sesiyle ünlü Ruhi Su, opera sanatçısı olduktan sonra başta Hasanoğlan ve Çifteler Köy Enstitüleri olmak

¹⁴⁷ Gülşah Eser, “Köy Enstitülerinde Bir Öncü: Özgün Arşivi Işığında Göl Köy Enstitüsü”, **İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi)**, İstanbul, 2011, s.261.

¹⁴⁸ Muzaffer Sözen, “Halk Oyunları-Halk Rakslarından Halaylar”, **Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi**, C.XVII, S.98(1941), s.111.

¹⁴⁹ Türkoğlu, **a.g.e.**, s.s.216-219.

üzere birçok enstitüye gelerek örnek türküler söylemesi ve öğretmesiyle, verdiği şan dersleriyle enstitülerdeki müzik eğitimine farklı bir boyut kazandırmıştır¹⁵⁰.

Pakize Türkoğlu Ruhi Su'yu şu cümleleriyle tanımlamıştır:

*"(...)Ruhi Su, Anadolu güzellmelerine kattığı evrensel boyutları Hasanoğlan toprağında çimlendirmiş, oradaki öğrenciler üstünde büyük izler bırakmıştır. Doğunun halaylarını, Karadeniz'in kıvraklığını, Torosların göç havasını, Ege'nin zeybek iklimini içeren ezgilere bilinçle el atıp, türkülerimizin soyluluğunu ilk kez enstitülerde dillendirmiştir.(...)"*¹⁵¹

Hüseyin Küçükçakar, kendisiyle yapılan görüşmede Ruhi Su ile ilgili anı ve düşüncelerini şöyle anlatmıştır: *"(...) Güzel Sanatlar Bölümü öğrencileri olarak Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümü ve Devlet Konservatuvarında derse giderdik. Ruhi Su konservatuarda şan hocamızdı. Binalar tamamlanınca hocalar Hasanoğlan'a gelmeye başladı. Ruhi Su bağlamayla gelir bize türkülerini öğretir, şan dersleri verirdi. Çok saygı duyduğumuz bir hocamızdı.(...)"*¹⁵²

Enstitülerdeki öğrenciler derslerinde de Ruhi Su'yu tanımışlar, birçok halk türküsünü ondan öğrenmişlerdir. *Zekiyem, Niksarın Güzelleri, Kocabay, Yenice Yolları, Halaybaşı, Erzurum Çarşı Pazar, Söğüdü Erenleri, Vay Benim Elif, Askerin Dönüşü...* bunlardan bazılarıdır. Onu operada da dinleme imkânı bulmuşlardır. Ruhi Su, bağlamasıyla, sesiyle, seslendirdiği türkülerle öğrencilerin önünde bir yol açmış, onları etkileyerek müziğe yönelmelerine dahi katkı sağlamıştır¹⁵³. Kızılçullu Köy Enstitüsü'nden 1944'te mezun olan Öğretmen İbrahim Dilsiz, kendisiyle yapılan görüşmede enstitülerde müzik eğitimine verdiği değeri şöyle ifade etmiştir: *" Ben Enstitüye gelmeseydim sıtmadan ölürdüm... Kızılçullu benim müzik yeteneğimi ortaya çıkardı. Çocukluk yıllarımda arkadaşlarım ağız mızıkası çalarlardı. Benim mızıkam olmadığı için çok üzülürdüm. Kızılçullu benim için müzik cenneti olmuştu..."*¹⁵⁴

Ankara Devlet Konservatuvarı'ndan Aydın Gün, Faik Canselen, Mahir Canova da Yüksek Köy Enstitüsü Güzel Sanatlar Kolu'nda ders vermişlerdir. Onların yanı sıra Ahmet Adnan Saygun, Kemal İlerici ve Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümü Şefi Prof. Eduard Zuckmayer'in, Riyaset-i Cumhuriyet Filarmoni Orkestrası Şefi ve Ankara Devlet Konservatuvarı'nda uzman eğitimci olan Dr. Ernst

¹⁵⁰ Uçan, a.g.e., s.s.193-194.

¹⁵¹ Türkoğlu, a.g.e., s.369.

¹⁵² Kocabaş, a.g.e., s.107.

¹⁵³ Türkoğlu, a.g.e., s.s.236-375.

¹⁵⁴ Kocabaş, a.g.e., s.203.

Praetorius'un da derslere girdiği bilinmektedir. Öğrenciler de zaman zaman Ankara'ya, derslere katılmak amacıyla gitmişlerdir¹⁵⁵.

Köy Enstitüleri Dergisi, müzik alanında da çok anlamlı, verimli, yararlı çalışmaların yapılmasına ve özgün ürünlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Birçok öğrencinin, eğitimcinin öyküleri, araştırma yazıları, denemeleri, makaleleri, şiirleri, kendi yöresine ait türküler ve derleme çalışmaları vb. Köy Enstitüleri Dergisi'nde yer bulmuştur ve dergi kırsal-köysel-enstitüsel müzik yaşamı kültürüne ilişkin bilgiler edinilmesini sağlamıştır. Köy Enstitüleri Dergisi müzik yaşamı, kültürü ve eğitimine çok büyük katkılar sağlamıştır. Bu kültür-sanat ortamı içerisinde yoğurulan enstitü çıkışlı köy öğretmenleri, köylerde görev aldıktan sonra köy okullarında etkin müzik eğitimi vermeye başlamışlardır. Köy çocukları müzik yönünden de daha iyi yetişme olanağına kavuşmuşlardır¹⁵⁶. Enstitülerin getirdiği başarıyı enstitü mezunlarının yaşantıları, katkıları ortaya koymaktadır. Örneğin, Hüseyin Kocakülâh bu durumu kendi hayatı açısından şöyle değerlendirmektedir: “*Mandolin, ney, keman ve klarnet çalıyorum. Ney ve klarneti merakımla enstitü sonrası kendim öğrendim. Hicaz, Nihavent, Hüzam, Mahur, Muhayyer, Uşşak, Rast, Hüseyini, Hicazkâr, Muhayyerkürdî makamlarında 14 adet sanat müziği bestem var. Bergama Konservatuvarında ve Bakırköy Halk Eğitim Merkezi TSM Koroları tarafından çalınıp söylenmektedir. Bu korolara keman ve neyle de eşlik etmekteyim. Öğretmenlik yaptığım sürece köylerde korolar kurdum, halk oyunları ekipleri çalıştırdım.*”¹⁵⁷

Bir müzik binasında birçok çalgının, metotların ve nota sehplarının, piyanonun, bireysel çalışma odalarının olduğu ortamlarda idealist, insancıl yönünü sonradan bütün öğrencilerin takdir ettiği Kemal Çuhallılar gibi eğitimcilerle yetişen Köy Enstitüsü öğrencilerinden; müzik alanında Prof. Dr. Ali Uçan, Prof. Dr. Feridun Büyükaksoy, Prof. Dr. Ayfer Kocabaş, Prof. Dr. Selahattin Yıldız, Prof. Dr. Necati Gedikli, Emin Dedeköy, Prof. Dr. Nezihe Şentürk ve niceleri gibi önemli eğitimciler ve sanatçılar yetişecektir¹⁵⁸.

Kızılçullu Köy Enstitüsü 1943 mezunu İlyas Kalay, köy öğretmenliğinde yaptıklarını yıllar sonra kendisine yöneltilen bir soruya cevap olarak kısaca anlatır:

“*Köylerde öğretmenlik yaparken gençleri bir araya getiren müzikli geceler düzenledim. Onlar için eğlence (ve eğitim) olduğu kadar onları bir takım kötü*

¹⁵⁵ Uçan, a.g.e., s.266.

¹⁵⁶ A.g.e., s.s.287-302.

¹⁵⁷ Kocabaş, a.g.e., s.251.

¹⁵⁸ Uz, a.g.e., s.15.

alışkanlıklardan da kurtardığımı düşünüyorum. Yıllarca çalıştığım ilkokul bünyesinde ücretsiz mandolin kursları açtım. Birçok öğrenciye notalarıyla mandolin çalmasını öğrettim.”¹⁵⁹

Kim bilir ne çok öğretmen enstitülerde kazandığı sanat eğitimi anlayışını gittikleri yerlere taşımışlar, toplumsal dönüşüme, gelişime yetiştirdikleri öğrencilerle destek olmuşlardır. Bugünkü okullarla karşılaştığımızda, öğrencilerin uygulamalı sanat eğitimi alma imkânına sahip olmaması, zaten bu eğitimi verebilecek öğretmen sayısının da yeterli olmaması, okulların gerekli donanımına kavuşturulamaması gibi daha birçok sorun karşımıza çıkmaktadır. Ancak kitaplarla dolu kütüphanelere, kitap okuyan çocuklara, sorumluluk alan öğretmenlere, yöneticilere sahip bir okul anlayışı, sanat eğitiminde böyle bir başarı noktasına ulaşabilecektir ve ulaşmıştır da.

Fotoğraf 3.9: Ortaklar Köy Enstitüsü Halk Oyunları Ekipleri ve Müzik Toplulukları

(Kaynak: Işın, Düşünen Tohum Konuşan Toprak-2..., s.136.)

Ulusal Oyunlar veya Halk Oyunları alanında da enstitülerde büyük bir ilerleme kaydedilmiştir. Enstitülerin kapanışlarından altmış yıl sonra, yurt içinde ve dışında, sergilediğimiz halaylar, zeybekler, horonlar, türküler, enstitülerle gün ışığına çıkarılmış ekinsel varlıklarımızdır¹⁶⁰. Ulusal oyunlar, öğrencilere tam anlamıyla teknik ve estetik olarak öğretilmiş, yakın çevreden ve yurdun diğer bölgelerinden derlenmiş oyunlar oynanmıştır. Ulusal oyunlar eğitimi öncelikle öğrencilerin buldukları yörenin oyunlarını oynamaları ile başlatılmış, iyi bilen öğretmenlerden,

¹⁵⁹ Uçan, **a.g.e.**, s.351.

¹⁶⁰ Başaran, **Köy Ens...**, s.223.

öğrencilerden ve köylerin ünlü oyuncularından yararlanılmıştır. Öğrencilerin kendi yörelerinin oyunları kadar başka yörelerin oyunlarını da öğrenebilmesi amacıyla iyi yetişmiş olan oyuncular başka enstitülere çağrılmışlardır¹⁶¹. Enstitü öğrencileri zaman zaman Halkevlerinde yapılan programlara da katılmışlardır. Pakize Türkoğlu, bununla ilgili bir anıyı şöyle paylaşmıştır:

“Aksu’daki staj günlerimizdi. Enstitünün kız ve erkek öğrencilerinden bir grup Antalya Halkevindeki etkinliğe katılacaktı. Onları müzik öğretmeni götürüyordu. Müdür Öztürk, öğretmene yardım için grupla benim de gitmemi istedi. Yaz ortasında, halkevinde yapılan bu etkinlik sanıyorum Antalyalı Yükseköğretim gençlerinin düzenlediği bir hemşerilik günüydü. Hava epey sıcak olmasına karşın, biz gittiğimizde halkevi dopdoluydu. Gençlerden biri, ‘Sayın hemşerilerim...’ diyerek bir konuşma yaptı. Şiirler, şarkılar söylediler, küçük bir piyes oynadılar. Aralarında birkaç kız da vardı. Bir akşamüstü matinesiydi. Gelenler, bu gösterileri ilgiyle izledi. Bizim enstitü ekibi de söyledikleri türkü, şarkılarla, oynadıkları halay ve zeybeklerle, büyük katkı sağladı programa. Bizim öğrencilerin kızlı erkekli özgün gösterileri çok ilgi çekerdi, yine öyle oldu.”¹⁶²

Halkevlerinde yapılan etkinliklere katılım sağlanması, farklı yörelerin ulusal oyunlarının ve halk türkülerinin tanıtılmasına da olanak sağlamıştır. Böylece halk oyunları ve türküleri enstitüler aracılığıyla, imece yoluyla yurt geneline yayılmıştır.

Düziçi Köy Enstitüsü Müdürü Ahmet Lütfi Dağlar, ulusal oyunların, okul eğlencelerinin ve bayramların coşkulu geçmesini sağladığını; bilinen oyunlarla yetinilmeyip yenilerinin öğrenildiğini anlatmıştır ve enstitüde ulusal oyunların çevreye tanıtılması, öğrencilere öğretilmesinin eğlencelerin canlılık kazanmasını sağladığını; ayrıca onlar öğretmen olunca görev yapacakları okullarda kendi öğrencilerine öğretebilsinler diye öğretildiğini belirtmiştir. Recep Bulut ise, enstitü meydanlarının akordeonlar ve mandolinler eşliğinde söylenen şarkılarla; Harmandalı, Bengi, Arpazlı, Dağlı, Güvende, Tavas Kırmısı, Hoşbilezik, Temurağa, Sivas Halayı, Sepetçioğlu, Erzurum Barı, Karadeniz Horonları gibi Anadolu’nun çeşitli yörelerine ait halk oyunları ile canlandırıldığını söylemiştir¹⁶³.

Mustafa Kemal Atatürk sadece müzik alanında değil, bütün sanat dallarında var olan halk değerlerini işleyerek güzel bir biçime kavuşturulması, toplumsal yaşama kazandırılması gerektiğini her fırsatta vurgulamaktadır. Atatürk, 13 Ekim 1925’te İzmir Kız Öğretmen Okulu’nda Beden Eğitimi Genel Müfettişi Selim Sırrı

¹⁶¹ Kurtuluş, a.g.e., s.s.87-89.

¹⁶² Türkoğlu, a.g.e., s.s.472-473.

¹⁶³ Kurtuluş, a.g.e., s.s.83-84.

Tarcan Bey'in yeniden düzenlediği Tarcan Zeybeği'ni, öğrencilerden Mualla Anıl Hanım'la birlikte oynayışını izlemiş ve isteği üzerine ikinci kez oynamasından sonra Selim Sırrı Bey'in zeybek dansına canlılık kazandırdığı ve ona uygar bir biçim verdiği, bu oyunun her cemiyette oynanması gerektiği yönünde bir takım değerlendirmelerde bulunmuştur. M. Kemal Atatürk, 1919'dan 1938'e kadar geçen yirmi yıllık yönetim sürecinde müzik eşlikli Türk halk oyunlarına büyük yer ayırmış, değer ve hizmet vermiştir. Bunu görebilmek için 27 Aralık 1919'da Seymen oyunları ile karşılaşılmasından 2 Şubat 1938'de Bursa'da Merinos Fabrikası'nın hizmete açılışı dolayısıyla düzenlenen eğlencede Sarı Zeybek'i oynayışına kadar geçen süre içinde yapılanları değerlendirmek yeterlidir. Bu bağlamda Atatürk, Türk halk oyunlarının derlenerek yaşatılmasını, yaygınlaştırılarak ulusal oyunlar haline getirilmesini ve hatta uluslararası oyunlar konumuna ulaşmasını, özellikle kadınlı erkekli olarak da oynanmasına önem verilerek yeni düzenlemelerle geliştirilmesini devamlı desteklemiş ve bu konuda çalışmalar yürütülmesini sağlamıştır. Köy Enstitülerinde halk oyunlarına, danslarına eğitimde bu derece yer ayrılmasının temelinde de yine aynı ülkü, düşünce bulunmaktadır¹⁶⁴.

Ulusal oyunlara geniş anlamda yer veren kurumlar Halkevleri ve Köy Enstitüleridir. Köy Enstitülerinde oynanan ulusal oyunlar:

- 1.Zeybek Oyunları (18 değişik zeybek)
- 2.Halaylar (10 değişik halay)
- 3.Horonlar (10 değişik horon)
- 4.Barlar (8 değişik bar)'dır.

Enstitülerdeki öğretmen ve sağlık memuru adaylarına boş zamanlarını iyi değerlendirebilmenin yolları; insan için eğlenmenin de önemli bir gereksinim olduğu; ulusal duyguların ulusal oyunlar, türküler, masallar gibi kültürel öğelerle geliştirilebileceği öğretilmeye çalışılmıştır¹⁶⁵.

Toplulukların zaman zaman öğretmenleriyle birlikte oynadıkları halk oyunları ile ilgili anılarını, Talip Apaydın şöyle ifade etmiştir:

“(...) Çok çok on beş dakika sonra bayrak direğinin önündeki alana toplanırdık. İç içe on beş-yirmi büyük halka olurduk. İki davul, birkaç akordeon başlardı zeybekleri, halayları, horonları çalmaya. Harmandalı, Muğla zeybeği, Erzurum barları, Sivas halayları, Tamzara, Hoşbitezik, Dello... bin kişi birden kol kaldırıp ayak atmalar, diz vurmalar,

¹⁶⁴ Uçan, a.g.e., s.s.239-240.

¹⁶⁵ Kurtuluş, a.g.e., s.31.

*dönmeler, hoplamalar. Bazen bir ağızdan 'estee, heey hop!' sesleri. Gerçekten görkemli olurdu. Hasanoğlan kırları inim inim inlerdi. Bir büyük yazarın dediği gibi 'Anadolu toprağının uyanış sesi'ydi bu. 'Yekinip doğrulma atılımı'ydi. Bazı günler her sınıf, her ekip kendi aralarında oynardı. Erzurumlular sallanır, Sivashlar kaykır, Aydınlılar hoplar, Karadenizliler titrer, Trakyalılar el vurur... bir coşkunluktur giderdi.(...)'*¹⁶⁶

Her yörenin çocukları kendi kültürünü Hasanoğlan'a taşıyarak tanıtmış, öğretmiş ve günümüze kadar güçlenerek yaşamaya devam etmesine büyük katkılar sağlamıştır.

Köy Enstitülerinde öğrenciler örneğin, bir inşaat çalışmasında ya da kendi elektriklerini kendileri üretirken oynadıkları halaylar, söyledikleri türkülerle başarılarını ödüllendirmişlerdir. Hasanoğlan Köy Enstitüsü öğrencilerinin, temelin atılmasını okulun bahçesinde kutlamalarıyla, şenlik havasında başlayan inşaat hız kesmeden istek ve heyecanla devam etmiştir. Televizyonun pek bilinmediği, gazetelerin taşraya en iyi ihtimalle birkaç günlük gecikmeyle gelebildiği bir dönemde radyo, önemli bir haber kaynağıdır. Böyle bir ortamda enstitülerde, pek çok eksik bulunmasına rağmen radyonun işler hale getirilmesi dikkate değerdir. Hasanoğlan'da radyo için gerekli olan anteni, öğrenciler öğretmenleriyle enstitüde inşa ederek dikmişler¹⁶⁷ ve antenin dikilişi akordeon eşliğinde oynanan oyunlarla kutlanmıştır. Ayrıca enstitülerde, bağlı bulunulan belde, ilçe veya il merkezlerinde coşku içinde kutlanan resmi 19 Mayıs Gençlik ve Spor bayramları, Köy Enstitülerinin kendi yaptıkları müzik eşliğinde gerçekleştirdikleri en görkemli toplu halk oyunları ve jimnastik gösterilerine sahne olmuştur. Enstitülerin gösterileri, büyük bir beğeniyle izlenmiştir¹⁶⁸.

Örneğin böylesi bir bayrama hazırlık heyecanı Hasanoğlan'da yaşanmıştır. 1945 baharında, Milli Eğitim Bakanlığı'nın Ankara'da yapılacak törenlere enstitünün de katılması talimatını vermesi üzerine bu durum büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Hazırlıklar nisan ayında başlamıştır ki zaten Hasanoğlanlılar dört yıldır her türlü sportif faaliyetleri de kapsayan bir eğitim sistemi içindedirler. 19 Mayıs provalarını sporbaşı Sıtkı Şanoğlu planlayarak yönetmiştir. Spor ve folklor takımlarının provaları, enstitünün futbol sahasında düzenlenmiştir. Beş yüz kişiden oluşan bir takım, spor gösterilerinin yanı sıra Ege, Doğu Anadolu, Karadeniz halk oyunlarını güncel bir yorumla sahnelemiştir. Öğrenciler 19 Mayıs günü, yedi buçukta trenle

¹⁶⁶ Apaydın, a.g.e., s.123.

¹⁶⁷ Güneri, a.g.e., s.s.29-39.

¹⁶⁸ Uçan, a.g.e., s.241.

ulaştıkları Ankara’da gösteri alanına yürüyerek gitmişler ve öğrencilere Sıtkı Şanoğlu, Ali Kılıç, Mustafa Güneri ve Dr. Ali Menteşoğlu eşlik etmiştir. Öğrenciler böyle büyük bir organizasyonda, büyük bir kalabalığın karşısına çıkmanın heyecanını yaşamışlardır. Böyle bir coşku ve sevgi ile ilk defa 19 Mayıs 1945 bayramında karşılaşmışlardır. Bu durumdan duydukları gurur ve heyecan içinde 500 kişilik bir ekiple oldukça beğenilen bir gösteri yapmışlardır. Oluşturdukları dev halkalarla zeybekler, horonlar, halaylar modern bir şekilde yorumlanarak seyirciye sunulmuş ve gösterinin sonunda ekip sahaya “HO” kısaltmasıyla kendi adını yazmıştır. Koreografinin en ilgi çeken bölümü, öğrencilerin sahada yıldızlar oluşturduktan sonra bedenleriyle çizdikleri ay yıldız olmuştur¹⁶⁹.

Köy Enstitülerinde temel derslerin dışında yöresel, kültürel ve teknik gereksinimler nedeniyle programa giren günümüzün seçmeli dersleri gibi kimi derslere de yer verilmiştir. Bu şekilde öğrencilere uygun görülen ve öğretmeni bulunan derslere katılmak zorunludur. Ritmik Jimnastik ve Bale de benzer amaçlı, kızlar için uygun görülmüş bir derstir. Bir ve ikinci sınıftan alınan toplam on beş kız öğrenci, o yıl haftada iki saat Ritmik Jimnastik ve Bale dersi almıştır. Ayrı kollarda ve sınıflarda olan kız öğrenciler, ortak bir zaman ayarlanarak Hasanoğlu’da bale derslerine, Bella Kent öğretmenleri yönetiminde katılmışlardır. Bu dersin alınmasını en çok isteyen kişi eğitim başı Hürrem Arman’dır ve bundan dolayı öğrencilerle yakından ilgilenmiş, onların güzel sanatların ve kültürün bu alanlarından yararlanmalarını istemiştir. Bu ders, Güzel Sanatlar bölümündeki öğrenciler için daha da zorunludur. Zamanla öğrencilerin yaptığı çalışmalar, gerçek ritimli ve anlamlı hareketlere dönüşmüş ve öğrenciler müzik eşliğinde uyumlu, yumuşak bir ritimle estetik hareketler yapabilme becerisi kazanmışlardır¹⁷⁰. Bu da gösteriyor ki öğrenciler sadece ulusal halk dansları ve oyunları alanlarında eğitim almakla kalmamış, bale gibi dansa ve müziğe dayalı sahne gösterileri ile ilgili de dersler almışlardır. Enstitülerde, sanat eğitiminde müzik ve ulusal oyunlar birbirini besleyen, zenginleştiren ve çoğunlukla beraber icra edilen alanlardır.

¹⁶⁹ Güneri, **a.g.e.**, s.s.152-158.

¹⁷⁰ Türkoğlu, **a.g.e.**, s.s.377-379.

Fotoğraf 3.10: Bella Kent

(Kaynak: Arman, a.g.e., s.481.)

4. Tiyatro

Tiyatronun çok eski bir sanat dalı olması ve her çağda ilgi görmesinin temel sebebi insanı ana öge olarak kullanıyor olmasıdır. Tiyatro ele alınmasına karar verilmiş, çerçevesi belirlenmiş bir konuyu, doğruluğuna inanılan düşünce yönünde en yalın biçimde ifade edebilme imkânı sağlayan bir sanat dalıdır. Aynı zamanda devletler tiyatroyu, tıpkı diğer sanat dallarında olduğu gibi kendi söylemlerini halka aktarmanın bir yolu olarak da görmüşlerdir. 1789 Fransız Devrimi'nde devrim düşüncesinin halka aktarılması için tiyatrodan yararlanılması bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Türkiye Cumhuriyeti'nde ise inkılap fikirlerinin yayılması ve halk tarafından anlaşılıp benimsenebilmesi için halkevlerinde tiyatrolar sergilenmiştir. Cumhuriyetin getirdiği sanat anlayışı, Anadolu insanını ruhen de özgürlüğe kavuşturmuş ve Atatürk önderliğinde, devletin desteği ile tiyatro alanında da birçok yenilik yapılmıştır. Anadolu insanı, modern tiyatro örnekleriyle karşılaşarak batı dünyası ile tanışmaya başlamıştır¹⁷¹. Mustafa Kemal Atatürk, sanatın ve sanatçının halkla buluşmasını çok önemsemiş ve 10 Haziran 1926'da tiyatro sanatçılarına bu konudaki düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: “*Yurda en büyük hizmetiniz,*

¹⁷¹ Elif Sandalcı, “Köy Enstitülerinde Tiyatro”, **Köy Enstitüleri Dosyası Türk Rönesansı**, Haz.: Ahmet Özgür Türen, 8.b., Destek Yayınları, İstanbul, 2018, s.s.81-82.

Anadolu'muzu (ve Trakya'mızı) baştanbaşa dolaşıp halkımıza sanatın ne olduğunu (göstererek) anlatmanız olacaktır."¹⁷²

İnsanı, kendi iç dünyası ile sosyal yaşantısını, bunların hangi düşünce ve duyguların ürünü olduğunu ve insan hayatını ne şekilde yönlendirdiğini, etkilediğini düşünmeye sevk eden tiyatro, sanatsal ve siyasal amacının yanı sıra bir eğitim aracı olarak da oldukça etkilidir. Ülkemizde tiyatronun eğitim müfredatında yer alması, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Köy Enstitüleri ve Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nde verilen derslerle mümkün olabilmiştir. Atatürk'ün görüş, düşünce ve tavsiyeleri, Köy Enstitüleri ile uygulanma imkânına kavuşmuştur. Tiyatro, öğrencilerin milli değerleri anlamasına ve yüzlerini uygar dünyaya dönmesine yardımcı olurken, ufkunun da açılmasını sağlamıştır. 1940'lı yıllarda Anadolu köylüsü için tiyatro, kasabalarına gelen kantocu ve tuluatçıların sergiledikleri oyunlar ve okul müsamerelerinde oynanan oyunlarla sınırlıdır. Bunun dışında zaman zaman amatör de olsa halkevlerinde de tiyatrolar sergilenmiştir. Modern tiyatro ise çoğunlukla İstanbul ve Ankara'da gelişen bir sanat dalıdır. Bu noktada Köy Enstitüleri, yetenekli ve çalışkan köy çocuklarını batılı ve yerli tiyatro örnekleriyle buluşturup tanıştırmak, onların da bu tiyatro örneklerini köylülere ulaştırmasına aracı olmuştur. Enstitülerde, sanatsal ve kültürel zenginliğin bir toplumun çağdaşlaşabilmesi için gerekli olduğu düşüncesi hâkimdir. Cumartesi akşamları yapılan eğlencelerde herkesin kendi yöresinden sergilediği oyunlar, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nde ve zaman zaman diğer enstitülerde de sergilenen modern ve klasik oyunlar üretici eğitim anlayışının bir parçası olarak görülmektedir. Tiyatronun köye, köylüye, öğrenciye derken toplumun geneline ulaşması, sahne sanatlarının ülkemizdeki gelişimi açısından önemli bir aşama kaydedilmesini sağlamıştır. Enstitülerde öğrenciler kimi zaman kendi yarattıkları kimi zamanda bazı ünlü yapıtları, arkadaşlarına ve gelen misafirlere oynamışlardır.¹⁷³

Bedri Rahmi Eyüboğlu, bir hatırasına, Cumhuriyet Gazetesi'nde şu cümlelerle yer vermiştir: "*Okulun hayvanlarını barındıran ahırda bir çocuk gördüm. Gece*

¹⁷² Uçan, **a.g.e.**, s.338.

¹⁷³ Elif Sandalcı, **a.g.m.**, s.s.83-90.

nöbeti ona düşmüş. Elinde kitap vardı, dalmıştı. Shakespeare okuyordu. Okuduğunu nasıl kavradığını, ertesi gün oynadıkları piyeste gördük.”¹⁷⁴

Fotoğraf 3.11: Mahmudiye Köy Eğitim Kursu Öğrencilerinin Düzenlediği Bir Tiyatro Gösterisi

(Kaynak: Işın, **Düşünen Tohum Konuşan Toprak-2...**, s.182.)

Pakize Türkoğlu da, Aksu Köy Enstitüsü’nde yapılan eğlence günü etkinliğinde, Sadiye Yağız isimli bir arkadaşıyla birlikte yazdıkları ve biraz doğaçlama oynadıkları bir oyunu anlatarak, paylaşmıştır:

“Enstitü çıkışlı bir bayan öğretmen köyüne atanıyor. O yıl okul yaşı gelenlerin hatta geçenlerin bile okula gelmesi için duyuru yapıyor. Muhtardan nüfus listesini alıyor. Bakıyor ki kızların çoğu başvurmamış. Hemen köylüye okula gelmeleri için haber salıyor. (Orada enstitü bahçesinde toplananlar, o köylüler oluyor.) Öğretmen rolünü oynayan Huriye Gürel arkadaşımız, alanın ortasına koyulan masanın başında oturuyor. Yanında muhtar ve bekçi de var, bizim sınıftan. ‘Sevgili komşular’ diye başlayan bir konuşma yapıyor alandakilerle, Huriye bu işi o kadar güzel yapıyor ki alanda oturan arkadaşlarımız adeta kendilerini, o köylüler sanıyorlar. Onun konuşmasından sonra önceden aralara yerleşmiş olan bizler, yerlerimizden kalkıp çocuklarımızı kayıt ettirmeye varıyoruz, öğretmenin yanına... Kimilerimiz küçük sınıflardan bir kızın elinden tutmuşuz, çocuğumuz diye... Alkış, alkış, alkış. Günlerce konuşuluyor bu oyun. En çok da oyunun oradaki izleyicilerle bütünleşmesi şaşırtıyor arkadaşları.(...)”¹⁷⁵

¹⁷⁴ Ahmet Özgür Türen, “Köy Enstitülerinin Kuruluşu”, **Köy Enstitüleri Dosyası Türk Rönesansı**, Haz.: Ahmet Özgür Türen, 8.b., Destek Yayınları, İstanbul, 2018, s.247.

¹⁷⁵ Türkoğlu, **a.g.e.**, s.162.

Bedri Rahmi Eyüboğlu ve Pakize Türkoğlu'nun verdiği örneklerden, öğrencilerin okuduklarını önemseyerek içselleştirdiklerini söyleyebiliriz. Üstelik toplumsal problemlere, gerçekçi bir tiyatro anlayışıyla, seyircileri de sergiledikleri oyun süresince oyuna dâhil ederek yaklaşmışlardır. Öğretmen olacak çocuklar, tiyatro yoluyla kitleler karşısında kendini ifade ederken konuşma becerilerini de geliştirmişlerdir.

Mehmet Rauf İnan, eğitim öğretim sürecinin önemli bir parçası olan temsillerle ilgili bir anısını şöyle anlatmıştır: “*Temsiller kimi zaman bir dersin konusundan, kimi zaman bir kitaptan alınırdu. Örneğin, Pestalozzi ile ilgili bir temsil... Köy yaşamıyla ilgili konular öyle doğal temsil edilirdi ki, kimi kez öğretmenlerin, ailelerin, köylülerin, komşuların, konukların oyuna çağırılıp onlara da rol verildiği olurdu.*”¹⁷⁶

Fotoğraf 3.12: Köy Enstitülerinin Tiyatro Etkinliklerinde Bir Antik Oyun Sergilenirken

(Kaynak: Işın, **Düşünen Tohum Konuşan Toprak-2...**, s.260.)

Enstitülerde haftada bir yapılan ve hazırlığını kümenin üstlendiği toplu eğlencelerde, enstitüye yapılan ziyaretlerden mutlaka bir tiyatro parçası hazırlanarak sergilenmiştir. Amaçlardan biri de öğretmen adaylarının sanatsal ve kültürel

¹⁷⁶ Kurtuluş, a.g.e., s.84.

yönlerinin güçlenmesine katkı sağlamaktır.¹⁷⁷ Enstitülerde eğlence eğitimi, bir birlik ruhu da yaratarak herkesin katıldığı bilinçli düzenlemelerle anlam kazanmıştır. Bununla ilgili İsmail Hakkı Tonguç, 04.08.1941 tarihinde tüm Köy Enstitüsü müdürlerine yazdığı mektupta şunları dile getirmiştir:

“Köy Enstitülerinin hakiki eğlentileri fırsatlara ve ihtiyaçlara göre önceden hiçbir hazırlığı icap ettirmeyen, toplantılar esnasında talebe ve öğretmenlerin yaratıcı kabiliyetlerine göre mevzuları meydana çıkarılabilen eğlentiler olmalıdır. Bunlara toplantıya dâhil müdür, muavin, öğretmen, talebe ve köylüler, hülasa hazır bulunanlardan her şahıs iştirak edebilmelidir. Roller beş on kişiye inhisar eden, seyircisi bunun beş on misli fazla olan eğlentiler Köy Enstitülerine asla mal edilmemelidirler. Milli oyunlar, halk türküleri, talebe öğretmenlerin bildikleri temsiller, masallar, güreşler, güldürücü parçalar, tekerlemeler, halk darbı meselleri(atasözleri), taklitler, mevzularını köy hayatından alan konuşmalar bu müesseselerde yapılacak eğlentilerin belli başlı unsurları olmalıdır. Kitaplardan alınan ve manası, esprisi kavranılmadan oynanan temsiller buralarda çok sırtmakta, karikatür vaziyetine düşmektedir. Onun için mevzu seçerken çok dikkatli hareket etmek, çocukların en çok hoşlandıkları şeyleri tercihan, programa sokmak yolu tutulmalıdır. Eğlentiler o hale getirilmelidir ki hazır bulunanlardan herkes bir rol sahibi olarak kendiliğinden eğlentiye katılmalıdır.”¹⁷⁸

Köy Enstitüleri’nde yapılan bu doğaçlama etkinlikler günümüzdeki adıyla yaratıcı dramadır. Yaratıcı drama, bir eğitim öğretim yöntemi olarak hem sanat eğitimi alanında hem de birçok farklı alanda kullanılmaktadır. 1943 yılı öğretim programında ise tiyatro kapsamına giren temsil çalışmalarına, Türkçe dersi içerisinde, “konuşma” alt başlığında, ders dışı etkinlik olarak yer verilmiştir. Konuyla ilgili olarak öğretim programında geçen ifadeler aşağıdaki şekildedir.

“Tiyatro başlı başına bir dil ve edebiyat okuludur. Enstitüde sık sık hazırlanıp oynanacak piyeslerden başka her sınıfta ayrı ayrı temsil çalışmaları yapılmalıdır. Bu çalışmalarda dekor ve kostüm aranmaksızın talebeye klasik bir piyesten seçilecek bir sahne hazırlatılır. Hazırlanacak sahnedeki şahıslar talebe ile ayrı ayrı incelenir ve aynı rol birkaç talebeye birden verilir. Bu çalışmalarda amaç talebenin muhtelif insan tiplerini benimseyebilecek kadar tanınması ve konuşmasını duyulara, olaylara göre ayarlamaya alışması olmalıdır. Bunun için de seçilecek eserlerde vaka ve dekor cazibesinden çok psikolojik değer aranmalıdır.”

¹⁷⁷ Baykurt, a.g.e., s.104.

¹⁷⁸ Uz, a.g.e., s.s.83-84.

Piyeslerin hazırlanması, roller ve konuşmalar üzerinde münakaşa edilmesi, eserin incelenmesi temsilin kendisi kadar faydalı olacağı için sık sık temsil vermekten ziyade her temsilin iyi hazırlanmasına gayret edilmelidir. Burada da maksat aktör yetiştirmek değil, her talebeyi tiyatro sanatından istifade ettirmektir. Rol tevziinde yalnız müstait talebeyi değil sahneye çıkmakla mahcupluk, çekingenlik, nefsiine itimatsızlık gibi kusurlardan kurtulabilecek talebeyi de düşünmek lazımdır.”¹⁷⁹

1947 programında da temsil çalışmalarıyla ilgili ifadelerde hiçbir değişiklik yapılmamış, okuma, yazma ve konuşma etkinliklerinin ileri bir düzeye taşınmasına önem verilmiştir. Bu bağlamda enstitü kütüphanelerinde, öğrencilerin çalışmalarında faydalanabilmeleri amacıyla tiyatro alanına yönelik yerli ve yabancı eserler bulundurulmuştur.¹⁸⁰ Milli Eğitim Bakanlığı'nın Dünya Tiyatro Klasikleri, enstitülerin en çok yararlandığı metinler olmuştur. *Horoz İbiği, Bizim Şehir, Antigone, Tartuf, Cimri, Kral Oidipus, Julius Cezar, Amphitryon, Bir Evlenme, Teklif, Müfettiş, Adalet, Hamlet, Bir Yaz Dönümü Gecesi Rüyası, Kibarlık Budalası, Zoraki Tabip, Zor Nikâh, Çömlek, Madam Butterfly, Figaro'nun Düğünü* gibi oyunlar bakanlık tarafından çevrilen ve enstitü öğrencileri tarafından çoğu sahnelenmiş oyunlardır.¹⁸¹ Enstitülerde klasik tiyatro çalışmaları, köy oyunları ve öğrencilerin sahneye oyun koyma denemeleri olmak üzere üç kategoride oyunlar oynanmıştır.¹⁸² Örneğin, Cılavuz Köy Enstitüsü'nde kütüphanenin yanı sıra bir de okuma salonu bulunmaktadır. Burada Cumhuriyet, Vatan, Yeni Sabah ve Yeni İstanbul gazeteleri bulundurulmuştur. Enstitüden mezun olanlar okuma alışkanlıklarının yaşam boyu devam ettiğini, çeşitli yazın türlerini okumalarının hayal dünyalarını besleyerek, konuşma becerilerini geliştirdiğini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin okuma, okuduğunu tartışma ve özet çıkarma alışkanlıkları süreç içerisinde onların yazma becerilerini de geliştirmiştir. Bu enstitü öğrencilerinden Ramis Başar, çok okuduğu için yazdığını ifade etmiş, “*Aşar Vergisi*” isimli bir piyesi de yazarlardan biri olmuştur. Yazdıkları bu oyunu bir cumartesi eğlencesinde sahneye koymuşlardır¹⁸³. Yine, İsmail Hakkı Tonguç da, 17 Nisan 1944'te Yüksek Köy Enstitüsü öğrencilerinin sahneledikleri “*Bir Evlenme*” piyesini oldukça başarılı bulmuş ve o gün, o piyeste rol alan öğrencilerin adlarını, geldikleri enstitüleri not

¹⁷⁹ Eser, **a.g.t.**, s.244.

¹⁸⁰ **A.g.t.**, s.245.

¹⁸¹ Baykurt, **a.g.e.**, s.105.

¹⁸² Sandalcı, **a.g.m.**, s.88.

¹⁸³ Firdevs Gümüšoğlu, **a.g.e.**, s.274.

almıştır: “Bir Evlenme, Gogol. Cıvavuz: Halise(Sarıkaya), Arifiye: Yıldız(Kırktepeli), Kepirtepe: Melahat, Cıvavuz: Fatma (Toksoy), Kızılçullu: Kamil (Yıldırım), Çifteler: Naci. Ve bir ek not: ‘İnönü geldi.’”¹⁸⁴ Enstitü mezunlarının yaşantılarında böyle oyun sahneleme örneklerine sıkça rastlanabilir.

Fotoğraf 3.13: Bolu Kız İlköğretmen Okulu Öğrencileri “Zoraki Tabip” (1954)

(Kaynak: Kocabaş, a.g.e., s.582.)

Enstitülerde ilk aşamada öğrenciler tarafından ortaoyunu gibi köylerde geleneksel anlamda var olan oyunların oynandığı görülür. İlerleyen zamanlarda ise oynanan oyunlarda sosyal ve tarihi konular çokça yer almış, daha çok üst sınıflarda Moliere, Gogol gibi klasiklerden örneklerin sergilenmesi tercih edilmiştir. Tiyatro metinlerinin Köy Enstitüleri Dergisi’nde yayımlanması ve öğretmenlerin ders dışında sundukları katkılarla daha gelişmiş oyunlar ortaya çıkmış, bir tiyatro kültürü oluşmaya başlamıştır.¹⁸⁵

Yüksek Köy Enstitüsü öğrencilerinden Fahri Yücel’e göre Köy Enstitülerinde yapılan temsilleri Halk Oyunları ve Garp tiyatro eserleri olmak üzere iki kısımda incelemek gerekir. Halk oyunları; dansları, müziği ve temsilleriyle halkın malı olan eğlentilerdir. Köy enstitüsü öğrencilerinin yaratıcı gayretleriyle biraz daha işlenerek ortaya konmuşlardır. Halk oyunlarının bir kısmı ise muzip oyunlardır. Bazıları da bir

¹⁸⁴ Engin Tonguç, a.g.e., s.s.232-234.

¹⁸⁵ Sandalcı, a.g.m., s.85.

fikir taşır. Farslar (muzip oyunlar) düşündürmeden güldüren neşeli oyunlardır ve enstitü eğlentilerinde de bu tarz oyunlar çok sergilenmiştir. “*Muhtara Bal Yedirme*” oyunu buna örnek olarak gösterilebilir. Amacı köyü kalkındırmak olan enstitü gençleri için yapılan bu eğlentiler, onun köydeki faaliyetini hazırlayan birer araç olmuştur. Enstitü öğrencileri zamanla kültür düzeyleri arttıkça ileri ulusların, garbın kültürünü, medeniyetini geliştiren, her yönden eğitim ve öğretimi destekleyen eğlenti araçlarını bizimkilerle harmanlayarak yeni ürünler ortaya koymak istemişlerdir. Öğretici olması amacıyla hazırlanan halk temsillerine “*Köy Doktoru*” da örnek olarak gösterilebilir. Enstitü öğrencileri çeşitli Garp tiyatro eserlerini sahneye koymuş, Batının tiyatro sanatını geliştiren usta ve metotları tanıyarak kendi sanatımızı onların seviyesine bir an evvel çıkarmaya çalışmışlardır. Kendilerinden büyük işler beklenen köylü çocukları için yapılan bu tarz eğlentiler yalnız eğlenme ihtiyacını karşılamakla kalmamış, aynı zamanda sosyal eğitimi ve modern öğretimi destekleyen, duygu ve düşünceleri geliştiren toplumsal bir iş olmuştur¹⁸⁶.

27 Haziran 1942’de Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç, Cılavuz Köy Enstitüsü’nü ziyaret etmiştir. Bundan bir ay sonra Kars Gazetesi’ndeki habere göre Ankara Üniversitesi profesör ve doçentleri önce Cılavuz’u sonra da Kars’taki görülecek diğer yerleri ziyaret etmişlerdir. Ankara’dan gelen bu üst düzeydeki konukların ziyaretinden kısa bir süre önce gazetede Cılavuzlu öğrencilerin başarıları ile ilgili haberlere yer verilmiştir. Bunlar arasında “*Cılavuz Köy Enstitüsü Müsamerede Fevkalade Başarı Gösterdi*” haberine yer verilmesi sanata verilen değeri gösterir. Bu haberde, enstitü öğrencilerinin “*Himmet’in Oğlu*” isimli piyeste, köylü ruhunu çok iyi temsil ettiklerine, kostümlerinin dikkat çektiğine ve oyunun beğenilerek alkışlandığına yer verilmiş, öğrenciler tebrik edilmiştir¹⁸⁷.

¹⁸⁶ Fahri Yücel, “Hasanoğlunda Eğlentiler”, *Köy Enstitüleri Dergisi*, C.1, S.2(1945), s.s.321-324

¹⁸⁷ Gümüšoğlu, *a.g.e.*, s.s.124-125.

Fotoğraf 3.14: “Himmet’in Oğlu” Oyununda Rol Alan Enstitü Öğrencileri

(Kaynak: Gümüšoğlu, a.g.e., s.126.)

Bedri Rahmi Eyüboğlu, Hasanoğlan Köy Enstitüsü’nde bulunduğu sırada tiyatro ile ilgili izlenimler edinmiştir. Bu izlenimlerini şöyle ifade etmiştir:

“Hasanoğlan’da, Enstitülerin kuruluş günü olan 17 Nisan ve bu vesile ile yapılan şenlikleri gördüm. Bunlar arasında Gogol’ün Müfettiş piyesini oynadılar. Ben hayatımda bu kadar zevkle çok az piyes seyrettim. Şenliği görmek için Ankara’dan gelen kalabalık arasında enikonu anlayanlar da aynı fikirde idiler. Gogol’ün ruhunu şadettiler. Şaşıtk kaldık. İçlerinde aktörlüğü o kadar benimsemiş çocuklar var ki! Mübarek bundan iki üç yıl önce harman yerinde ne kadar tabii harman savururlarsa sahnede o kadar rahat dolaşiyor, rahat konuşuyorlar. Sanki orada doğmuşlar! Sanki köylerinde Moliere ile, Shakespeare ile Nasrettin Hoca veya Yunus Emre kadar senli benli olmuşlar gibi”¹⁸⁸

Hafta sonu eğlencelerinde belirli gün ve haftalarda piyesler oynandığı gibi Köy Enstitüleri’nin kuruluş yılı kutlamalarında da piyesler yer almıştır. Örneğin, Gököy Köy Enstitüsü’nde, Köy Enstitüleri’nin sekizinci kuruluş yılı kutlamasında Namık Kemal’in “Vatan” adlı piyesinin son perdesi, dokuzuncu kuruluş yılı kutlamasında “Akın” adlı piyes, onuncu kuruluş yılı kutlamasında ise Cevat Fehmi’nin “Paydos” adlı piyesi temsil edilmiştir.¹⁸⁹ Kastamonu Gazetesi’nde onuncu yıl kutlamasındaki “Paydos” piyesi ile ilgili şöyle bir haber yer almıştır:

¹⁸⁸ Uz, a.g.e., s.s.81-82.

¹⁸⁹ Eser, a.g.t.,s.246.

“Temsil salonundayız, temsilden önce müzik başladı. Çocuklar çok iyi yetişmişler. Oynadıkları –Paydos- piyesi idi. Ağır bir piyes, Kastamonu’muzda bunu temsil etmek üzere birkaç defa teşebbüs edilmiş fakat her nedense yapılamamıştı.

Bunu biz, İstanbul Şehir Tiyatrosu’nda da seyrettik. Bu gençlerde aşağı yukarı aynı heyecanı yaşattılar. Hatta birkaç derece üstünü. Çünkü, bu piyes onların, bir öğretmen piyesi idi. Muallim Murtaza, Muhtar; Ayşe, Rıdvan, Hacı Hüsameddin, Muhiddin rollerini yapanlar çok muvaffak oldular. Hatice rolünü yapan da son perde hariç ilk perdelerde amatörlikten çıktı da usta bir artist rolünü oynadı. Yarının köylere ışık saçacak, bilgi eletecek, kültür aşılacak olan genç öğretmen namzetlerini ne kadar öğsek yine az, yine azdır. Her şeyi duyarak, içten gelerek yaptılar. Biravo Türk Gençleri biravo yarının öğretmenleri biravo...”¹⁹⁰

Gazetede çıkan bu haber, Gökçöy Köy Enstitüsü’nde tiyatroya verilen önemin ve bu alanda elde edilen başarının bir göstergesidir. Diğer enstitülerde de benzer piyeslerin oynandığı, tiyatro çalışmalarına değer verildiği görülür.

Fotoğraf 3.15: Enstitüde Sahneye Konan “Akın” Piyesinin Oyuncuları (1942)

(Kaynak: Kocabaş, a.g.e., s.276.)

Köy Enstitüleri’nin kuruluş yıl dönümü dolayısıyla bir 17 Nisan töreni düzenlenmiştir. Bu törene Cumhurbaşkanı İnönü de davetlidir. İnönü, eşi Mevhibe İnönü ve İ. Hakkı Tonguç’a Meclis Başkanı Abdülhalik Renda, Başbakan Şükrü

¹⁹⁰ Eser, a.g.t., s.246.

Saraçoğlu, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, Kazım Özalp, Hasan Saka, Ankara Valisi Nevzat Tandoğan, milletvekilleri, bakanlık mensupları ve daha birçok davetli eşlik etmektedir. Misafirler istasyonda karşılanmış ve tören yerine gelmişlerdir. Tören İstiklal Marşı'nın okunmasıyla başlayarak idareci ve öğrenciler tarafından günün anlam ve önemini belirten konuşmalarla devam etmiş, şiirler okunmuştur. Sonrasında temsil salonuna gidilerek şarkılar, türküler, öğrencilerin kendi yazdıkları şiirler dinlenmiş; milli oyunlar izlendikten sonra Mahir Canova'nın yönettiği Kral Oidipus trajedisinin son sahnesi temsil edilmiştir. Bu günün akşamı *Oidipus* piyesi öğrenciler için yeniden oynanmış ve Moliere'in *Zoraki Tabip* piyesi temsil edilmiştir. En son olarak da idare binasının büyük salonunda misafirlerin, enstitü idarecilerinin ve yüksek kısım öğrencilerinin katılımı ile enstitü öğretmenlerinden Hidayet Gülen'in oynattığı *Karagöz* oyunu seyredilmiştir. İnönü, öğrencilerin başarılı çalışmalarından duyduğu memnuniyeti yanındakilere ifade etmiştir.¹⁹¹

Yüksek Köy Enstitüsü Öğrencileri bu modern oyunları sergileme imkânına kavuşmuş ve Alman tiyatrocusu Carl Ebert, Mahir Canova, Ulvi Uraz, Cüneyt Gökçer, Aydın Gün, Ruhi Su gibi eğitimci ya da yardımcı uzmanlardan dersler almışlardır. Başkent Ankara'nın kültür ortamı öğrencilerin sanat eğitimine büyük katkılar sağlamıştır.¹⁹² *Maskeli Balo*, *Genç Werther'in Acıları*, *Madam Butterfly*, *Saraydan Kız Kaçırma*, *Figaro'nun Düğünü* gibi birçok opera eserini izleme imkanı bulmuşlardır. Yüksek Köy Enstitüsü Güzel Sanatlar Kolu öğrencileri konserlere, opera ve tiyatroya gitmek zorundadırlar. Kendi öğretmenlerinin içinde bulunduğu, yönettiği, oynadığı etkinlikleri izlemişlerdir.¹⁹³ Yüksek Köy Enstitüsü öğrencileri de şu yapıtları başarıyla sahneye koymuşlardır: “*Çömlek (Plautus)*, *Bir Evlenme (Gogol)*, *Cimri ve Zoraki Tabip (Moliere)*, *Bir Yaz Gecesi Rüyası (Shakespeare)*, *Anphitryon (Moliere)*, *Müfettiş (Gogol)*, *Horoz İbiği (Jules Renard)* *Teklif (A. Çehov)* ve *öğrenciler tarafından yazılan Üvey Ana, Bizim Köy.*”¹⁹⁴

Talip Apaydın, son sınıftayken, yüksek kısımda tiyatro çalışmalarının çok geliştiğini, Mahir Canova'nın yönetimi altında Gogol'ün *Müfettiş*'ini oynadıklarını, büyük başarı kazandıklarını, bazı arkadaşlarının rejisörlük yaptıklarını ve orta kısım öğrencilerine çeşitli sahne eserleri oynattıklarını, söylemiştir. Enstitüdeki sanat

¹⁹¹ Arman, **a.g.e.**, s.s.391-392.

¹⁹² Kurtuluş, **a.g.e.**, s.87.

¹⁹³ Türkoğlu, **a.g.e.**, s.s 410-415.

¹⁹⁴ Arman, **a.g.e.**, s.453.

çalışmaları gittikçe daha çok yoğunlaşmıştır. Bazı oyunlar halkevlerinde de sergilenmiştir. Örneğin, Yüksek Köy Enstitüsü Güzel Sanatlar Kolu öğrencileri, Gemlik'ten Bursa'ya, oradan Mudanya yoluyla İstanbul'a geçerek Bursa Halkevi'nde bir müsamere vermişlerdir. Piyes olarak Anton Çehov'un, *Bir Evlenme Teklifi*'ni oynamış ve çok alkışlanmışlardır. Bursalı gençler, bu oyunu çok beğenmiş ve onları nasıl kutlayacaklarını şaşırılmışlardır.¹⁹⁵

Enstitülerde bir takım eğitici oyunlar da oynanmıştır. “*Hükümet Doktoru ile Hava Değişimli Asker*”, Bekir Semerci tarafından sahnelenen eğitici bir oyundur. Köyüne hava değişimi için gönderilen bir asker ve onunla ilgilenmeyen bir doktorun hikâyesidir. Cevat Fehmi Başkut'un “*Sana Rey Veriyorum*” isimli piyesi de köylü eğitimini amaçlamaktadır. Enstitüler aracılığıyla tiyatro sadece seçkin halk tabakasına hitap eden bir alan olmaktan çıkmış, köylüler tarafından da ilgi ve merakla izlenir olmuştur.¹⁹⁶

Hasanoğlan Açık Hava Tiyatrosu'nun sahnesinde Mahir Canova'nın yönetiminde sergilenen yabancı oyunlardan biri de Amerikan tiyatro yazarı Thornton Wilder'in “*Bizim Şehir*” adlı oyunudur. Bu oyun enstitü öğrencilerinin ilgisini çekmiş, Güzel Sanatlar Bölümü öğrencilerinden Abdullah Ön ve orta kısım 4/A sınıfı öğrencileri tarafından kısa bir süre sonra “*Bizim Köy*” oyunu yazılarak Abdullah Ön yönetmenliğinde açık hava tiyatrosunda, başarıyla oynanmıştır. Oyunun yazılı metni de Köy Enstitüleri Dergisi'nde yayımlanmıştır. Bu oyun büyük yankılar uyandırarak diğer enstitülerde de oynanmış ve köylülerin ilgisini çekmiştir.¹⁹⁷

Öğrencilerin, bütün bu oyunları kendi inşa ettikleri açık hava tiyatrosunda sahnelemeleri de ayrıca değerlidir. 1943 yılında başlayan inşaat Çifteler Köy Enstitüsü öğrencilerinin de yardıma gelmesiyle kısa sürede tamamlanmıştır.¹⁹⁸ Antik Yunan'dan sonra Anadolu topraklarında inşa edilen ilk amfiteatr, Ankara Hasanoğlan'da enstitü öğrencileri tarafından inşa edilmiştir.¹⁹⁹

Tiyatro oyunları aracılığıyla, bin kişinin bir salonda toplanmasıyla sosyal meselelerin ele alınması pedagojik açıdan oldukça önemlidir ve öğrencilere verilmek

¹⁹⁵ Apaydın, **a.g.e.**, s.s.155-176.

¹⁹⁶ Sandalcı, **a.g.m.**, s.s.85-86.

¹⁹⁷ **A.g.m.**, s.87.

¹⁹⁸ Güneri, **a.g.e.**, s.123.

¹⁹⁹ Türen, **a.g.m.**, s.255.

istenen değerlerin içselleştirilebilmesi için de etkili bir yöntemdir. Enstitülerde Epik tiyatro olarak isimlendirilebilecek öğretici oyunların geliştirilmesine önem verilmiştir. Durali Öztürk tarafından sahnelenen “*Mahalle Mektebi'nin Acemi Hocası*”, Düziçi Köy Enstitüsü'ndeki öğrencilerden İhsan Koçay'ın yazdığı “*Öğretmen*”, Azmi Erdoğan'ın sahneye koyduğu “*Kentli Çömlekçi ile Köylü*”, “*Köy Doktoru*”, “*İbişle Memiş*” gibi oyunlar köyün ve köyde yaşanan sorunların ele alındığı oyunlardır²⁰⁰. 1945 yılının 17 Nisan bayramında Hasan Âli Yücel, İsmail Hakkı Tonguç ve beraberindekiler Düziçi Köy Enstitüsü'ne gitmişlerdir. Müzik ve halkoyunları etkinlikleri, öğrencilerin kendi şiirlerini okumaları, günün anlam ve önemini belirten çeşitli konuşmalardan sonra öğrencilerden Süleyman Şimşek'in yazdığı “*O da Eserindir*” piyesi oynanmıştır. Bu ve benzeri piyeslerin içeriği hakkında bilgi sahibi olabilmek, o dönemin koşullarını, öğretmen ve öğrencilerin ideallerini anlayabilmek açısından önemlidir. *O da Eserindir* piyesinde bazı bölümlerde yaşanan olaylar şöyle gerçekleşmektedir: “*Bir köy evinin içi. Birçokları için bilinmeyen birçok şeyler... Ana kirmen eğiriyor, çocuk salıncakta ağlıyor, genç kız nakış işliyor... Birkaç köylü toplanıyor. Enstitü mezunu öğretmenin her işe karışmasından şikâyet ediyorlar. Arada bir de hoca var. Hasta çocukları üfürükle, tükürükle, dalak kesmekle sağlamaya yelteniyor. Derken yeni öğretmen, yeni sağlık memuru ve muhtar geliyorlar. Hocanın ne yaptığını soruyorlar ve ona gerekli kesin ihtarda bulunuyorlar. İçerdekilerin hepsi süt dökmüş kediye dönmüşlerdir. Çocuklar muayene ediliyor: biri sıtma, öbürü uyuz. Birincisi için parasız kinin veriliyor, öteki ilaçlanıyor. Orada bir ağır hastanın evine gidiliyor. Ana da, oğulları askerden dönen bir komşuya göz aydına gidiyor. Genç kız yalnızdır. (...) birden içeri birçok adamlar doluyor, kızı kaçırıyorlar. Durumu duyan ana, baba ve akrabaların döğünmeleri sırasında öğretmen görünüyor vakitli ve yerinde karışmasıyla işi yatıştırıyor. Böylece perde kapanıyor. (...) 'Baharın Uyanışı' adlı ritmik bir dans... Hemen her enstrümanı dile getiren son sınıftan Salim Öztoran, kemanla Tuna Dalgaları'nı çalıyor. (...) Sıra yine koronun şen halk türkülerini dinliyoruz. Şimdi piyesin ikinci perdesi açılıyor. Başka bir köy evi, bir tarafta hoca namaz kılıyor, diğer tarafta kocaları ölen iki kadın mal kavgasındadır. Her iki kumanın birer delikanlı oğulları da kavgaya katılıyorlar. (...) Buraya da öğretmen hızır gibi yetişiyor, kadınları uzlaştırıp barıştırıyor. Her iki taraf da mirası, köyün Halkodasına bağışlıyorlar. İkinci perde burada kapanıyor. Perde arasında mensur, manzum parçalar okunuyor. (...) enstitü öğretmenleri geçit resmi yapıyor. Bu gençlerin bizzat öğretmenler olduğunu sanmayın sakın... Bunlar, öğretmenlerin kendileri değil de onların tasvirleri, karikatürleri... Birer birer geçiyorlar,*

²⁰⁰ Koç, a.g.e., s.s.307-314.

*geçiyorlar da sonra toplanıp halka oluyorlar ve zeybek oynuyorlar... Piyesin üçüncü perdesi... Köyün okulu... Enstitü mezunu bayan öğretmen kızlara dikiş nakış öğretiyor. Hem çalışıyorlar, hem de şarkı söylüyorlar. Bu sırada ilin milli eğitim müdürü, ilçe kaymakamı ve köyü diriltten enstitü mezunu öğretmen içeri giriyorlar. Kızların yaptıkları gözden geçiriliyor, başarılan işlerin üzerinde konuşuluyor. Yeni amaçlar çiziliyor. Köy davasının gerçekleştiğini belirten mutlu duygular arasında perde kapanıyor. Koronun gürleşiyle söylediği bir marşı ile program sona eriyor. (...)*²⁰¹

Tiyatro çalışmalarında aynı zamanda ulusalcılık fikrinin doğru anlaşılması ve benimsenmesi de gözetilmiştir. Örneğin, 17 Nisan 1947 kutlamalarında İvriz Köy Enstitüsü'nde oynanan “*Tarih Utandı*” adlı piyesin konusu, Kurtuluş Savaşı’dır. Yine Düziçi Köy Enstitüsü öğrencileri, mezun olurken milli mücadele ruhunu, Mustafa Kemal Atatürk ve Türk halkının kahramanlıklarını konu alan “*Kartal*” adlı piyesi oynamışlardır.²⁰²

Köy Enstitüleri’nde tiyatro çalışmalarına sadece bir sanat dalı olduğu için değil, aynı zamanda eğitici bir faaliyet olma özelliğine sahip olduğu için önem verilmiştir. Öğrenciler zaman zaman kendi köylerinin sorunlarını sahneye taşıyarak ülkenin sorunlarına ışık tutmuş, halkı aydınlatarak Cumhuriyet düşüncesinin onların fikirlerinde ve yaşayışlarında asıl amacına ulaşabilmesi için çaba göstermişlerdir. Batı klasikleriyle dünyayı tanıyarak zevklerini geliştirip, ülkesindeki başarıları başarısızlıkları daha iyi tanımlayabilen zihinler, tiyatronun düşüncelerini ifade edebilmenin en güçlü yollarından biri olduğunu kavramışlardır.

5. Görsel Sanatlar

Sanat Eğitimi, sanat öğretimi alanını da kapsar ve en geniş anlamıyla, kuramsal bilgiler ile uygulamalı yaratıcı sanatsal faaliyetlerin aynı program içinde ele alınmasıdır²⁰³. Köy Enstitüsü programlarının da böyle bir anlayışla oluşturulduğu söylenebilir. Görsel sanatlar eğitimi de sanat eğitiminin bir parçasıdır. Sanat eğitimi resim, müzik, halk oyunları, drama, tiyatro, edebiyat, felsefe gibi derslere dayanan bir bütünsel eğitimi gerektirir. Eğitimde bütüncül bir sanat eğitimine yer verilirse,

²⁰¹ H. Refet Tanışık, “Düziçi Köy Enstitüsünde 17 Nisan Bayramı”, **İlköğretim Öğretmen ve Eğitimci Gazetesi**, C.9, S.178-180(1945), s.s.2349-2350.)

²⁰² Koç, **a.g.e.**, s.s.307-314.

²⁰³ Kurtuluş, “**Köy Enstitüleri...**”, s.208.

sanat eğitiminde amaçlanan noktaya ulaşılabilir²⁰⁴. Görsel sanatlar, resim, heykel, fotoğrafçılık, mimarlık, grafik sanatlar, seramik ve cam, özgün baskı, geleneksel sanatlar, süsleme sanatları gibi oldukça geniş bir alanı kapsar. Bu dalların tümünde, okul öncesinden yükseköğretime kadar yapılan sanat eğitimiyle ilgili kuramsal ve uygulamalı çalışmalara görsel sanatlar eğitimi denir²⁰⁵. Sanat alanında yapılan birçok faaliyete bakıldığında enstitülerde bir görsel sanatlar eğitimi de verildiği söylenebilir.

Türkiye, özellikle “iş eğitimi” kapsamında eğitim alması amacıyla gençleri yurtdışına göndermiştir. Bu gençler için Almanya’daki *Bauhaus* hareketi, yeni eğitim projeleri için daha önce de belirttiğimiz gibi bir örnek oluşturmuştur. Gazi Eğitim Enstitüsü bünyesinde 1932 yılında “Resim-İş Bölümü” kurulmuştur. Köy Enstitülerinin kuruluşunun temelinde de *Bauhaus* ve *Pestalozzi* (iş içinde, iş vasıtası ile eğitim) eğitim düşüncesinin etkileri görülmektedir²⁰⁶. Bu eğitim anlayışına bütün dünyada toplumsal olarak bir eğilim gösterildiği, ihtiyaç duyulduğu o dönem incelendiğinde dikkati çekmektedir.

İsmail Hakkı Tonguç’un yetişmesinde de *Darülmüallimin* kadar Avrupa’da gördüğü eğitim ve yurtdışı gezileri etkili olmuştur. Tonguç, yurtdışı gezilerinde eğitim alanında ve bunun içinde yer alan resim ve elişleri alanındaki yenilikleri, var olan kurumları incelemiştir. Burada edindiği bilgi ve deneyimlerden, Türkiye’nin toplumsal yapısına ve gelişme hedeflerine uygun sonuçlar elde ederek özgün bir eğitim modeli oluşturmak amacıyla çalışmıştır. Tonguç, Baltacıoğlu’nun şu sözleriyle sanat eğitiminin önemine dikkat çekmektedir: “1926’dan bu yana resim öğretimi ve sanat eğitimi sorunlarının giderilmesi için bilinçli ve kapsamlı işler yapılmıştır. Bu alandaki sorunları çözümlemek için sistemli ve gelişmiş ülkelerde uygulanan yöntemlere uygun bir çaba harcamak gerekir. Resim öğretimi düzeltilmedikçe, sanat eğitimi kurumları yaratılmadıkça, okullardaki etkinliğin önemli bir yönü eksik kalacaktır.”²⁰⁷

İsmail Hakkı Tonguç’un Güzel Sanatlar alanında yapılması gerektiğini düşündüğü işlerin, Baltacıoğlu’nun sanat eğitimi konusundaki çözüm önerilerine yönelik olduğu düşünülebilir. Tonguç, köy çocuklarının güzel sanatlar bakımından eğitilmelerini sağlayıcı yollar üzerinde araştırmalar yapılmasını, köylülere ve köy çocuklarına serbest okuma alışkanlığının kazandırılmasını, çocukları sinemadan yararlandırmanın yollarının araştırılmasını ve köy çocuklarına yönelik özgün

²⁰⁴ Uz, a.g.e., s.218.

²⁰⁵ A.g.e., s.34.

²⁰⁶ A.g.e., s.35.

²⁰⁷ Kurtuluş, a.g.e., s.35.

müzeler, gezici sergiler meselesi üzerinde durulmasını “Canlandırılacak Köy” adlı kitabında ifade etmiştir²⁰⁸. İlköğretim Genel Müdürlüğü döneminde eğitim yoluyla yapıcı-yaratıcı-üretici tipte insan yetiştirme modelinin gerçekleştirilmesinde, ayrıca ülke düzeyinde resim ve elişleri derslerinin önemsenerek yaygınlaştırılmasında etkili olmuştur²⁰⁹.

Tonguç’un enstitülere yansıyan sanat eğitimi anlayışının yalnızca öğrenciye beceri kazandırmak ya da ressamlık öğretmek olmadığı, asıl amacın öğrencilere yaparak sanatı tanıtmak, onları sanat dilini anlamaya alıştırmak olduğu birçok enstitülü tarafından da ifade edilmiştir²¹⁰. Tonguç’a göre öğretmen adaylarının hangi kolda olursa olsun başarılı sayılabilmesi için derslerin uygulamalı duruma getirilmesi gerekmektedir. Okul kitaplıklarındaki yapılardan öğrencilerin yararlanabilmesinin sağlanması, yönetim ve disiplin işlerine öğrencilerin de katılması, okul kooperatifi aracılığıyla bazı yapıtların basılması, spor karşılaşmalarının düzenlenmesi, kurumun üst katındaki geniş ve güzel koridorda bir resim galerisinin oluşturulması, öğrenci yapıtlarından oluşan bir resim sergisinin sürekli olarak açık bulundurulup bundan ders yılı içinde yararlanılması enstitülerde yapılan ve dikkat çeken çalışmalardan bazılarıdır²¹¹.

Enstitülerde resim-iş çalışmaları da yalnızca ders saatine bağlı kalınarak yürütülmemektedir. Öğrenciler, programı aşan özgür bir çalışma imkânına sahiptirler. Tonguç’un “iş okulu” anlayışı, enstitülerdeki bütün çalışmaların “iş içinde eğitim” ilkesi doğrultusunda yürütülmesine yol açmıştır. Bilgi ve sanat içerikli kültür dersleri de gerçek iş ve etkinlikler içinde işlenmiştir. Resim, müzik, tiyatro gibi çalışmalar iş haline dönüştürülerek günlük yaşamda kullanılmış, böylece enstitülerde bir güzel sanatlar kültürü ve ortamı oluşmuştur²¹².

Enstitülerde, günümüzde çağdaş öğretim ilkeleri olarak kabul edilen müze eğitimi, koleksiyon, çevre gezisi ve gözlemi, öğrenci odaklı eğitim, estetik ve sanat tarihi eğitimi gibi çalışmalara yer verilmiş, bu uygulamalar değişik aktiviteler ve kurslarla ders dışı zamanlara yayılmış, öğrenciye estetik bir bakış açısı kazandırılmaya çalışılmıştır. Öğrenciler görsel sanatlar eğitimini, kendi yaptıkları resim atölyelerini, marangozhanelerde yaptıkları resim sehpaları ile düzenleyerek

²⁰⁸ Uz, **a.g.e.**, s.91.

²⁰⁹ **A.g.e.**, s.47.

²¹⁰ Kurtuluş, **a.g.e.**, s.90.

²¹¹ Uz, **a.g.e.**, s.50.

²¹² Kurtuluş, **a.g.e.**, s.s.86-87.

gerçekleştirmişler ve sanat eserlerini incelemek amacıyla sanatsal ve tarihi geziler yapmışlardır. İnsanların davranış biçimleri ve yaşam tarzlarında, buldukları çevrenin de etkilerinin görüleceği düşüncesinden hareketle enstitülerde sadece sanat eğitiminin değil, nitelikli ve bakımlı yaşam biçiminin, gelişmiş bir estetik zevk duygusunun ve kültürel alışkanlıkların edinilebileceği bir eğitim ortamı yaratılması amaçlanmış, eğitimde yapılan uygulamalar bu amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilmiştir²¹³.

Fotoğraf 3.16: Kızılcıllu Köy Enstitüsü Bahçesinde Resim Dersi

(Kaynak: Kocabaş, a.g.e., s.58.)

Özellikle Hasanoğlan Köy Enstitüsü başta olmak üzere enstitülerin genelinde, bir kültür sanat ortamı oluşmasına en çok katkı sunan eğitimcilerden biri de Sabahattin Eyüboğlu'dur. Batı Edebiyatı derslerine giren Eyüboğlu, Yücel ile Tonguç'un kültür-sanat danışmanı konumundadır. Uygun gördüğü yerli-yabancı kültür, sanat ve bilim insanlarını, öğretim elemanı, konferansçı ve usta öğretici olarak Köy Enstitüleri imcesine katılmaya davet etmiştir. Kız kardeşi Yüksek Mimar Mualla Eyüboğlu'nu, can dostu Vedat Günyol'u, Ruhi Su'yu ve Âşık Veysel gibi bir halk sanatçısını, yabancı dil ve bale öğretmenliği yapan Bella Kent gibi daha birçok eğitimciyi, sanatçıyı Hasanoğlan'a getirerek enstitülerin yaşamına ortak eden, O'dur. Yüksek Köy Enstitüsü kitaplığı onun katkılarıyla oluşturulmuş ve Eyüboğlu Köy Enstitüleri Dergisi'nin çıkarılmasında öğrencilere rehberlik etmiştir. Nusret

²¹³ Uz, a.g.e., s.s.171-219.

Suman'ın Yüksek Köy Enstitüsü'ne konuk öğretim üyesi olarak gelmesini sağlamıştır. Ona göre yerel kültürel değerlerimizin, gün ışığına çıkarılıp evrensel bütünlüğü sağlanmalı, halkımız da bu zengin bileşimlerden beslenerek çağdaş dünyadaki yerini almalıdır. Eyüboğlu, Batı'yı ve Anadolu'yu iyi tanıyan bir aydınlanmacı, düşünür, edebiyatçı ve çevirmendir. Kız kardeşi Mualla Eyüboğlu'na, Yüksek Köy Enstitüsü'nün yapı kolu öğretmenliğini önermiş, gelip görmesini istemiştir. Mualla Eyüboğlu başlangıçta çok sıcak bakmasa da sonrasında kendisini Hasanoğlan'da bulmuştur. Küçük kardeşleri Mustafa Eyüboğlu da Arifiye Köy Enstitüsü tarım öğretmenidir. Sabahattin Bey, öteki kardeşleri ressam, şair Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun da Hasanoğlan'a gelmesini istemiştir. Bedri Rahmi Eyüboğlu bunu yapmamış; fakat enstitülere gönül vermiş, resimlerini de vermiştir. Yücel ve Tonguç, Mualla Eyüboğlu'ndan bilgi alarak, her konuda onu desteklemeye çalışmışlardır. Mualla Eyüboğlu, yüksek bölüm öğretmeni olmasına rağmen orta kısım yapılarının, planlarının, başka enstitülerin mimari işlerinin danışmanı ve uygulayıcısı konumundadır. Köy evlerinden esinlenerek; ama modern anlayışla öğrencilere bir orta kısım kantini yaptırmıştır²¹⁴. Buna benzer öğrenci uğraklarının yapılması fikri bütün çalışmalara içtenlikle katılan Sabahattin Eyüboğlu'ndan gelmiştir. Eyüboğlu, enstitülerde enstitü lokalleri açılması gerektiğini belirtmiştir. 4.11.1944 tarihli bir yazısıyla uğrakların kuruluş amaçlarını kullanma kural ve yöntemlerini belirtmiştir. Bu doğrultuda her enstitüde öğrencilerin ders ve iş saatleri dışında özgürce oturup konuşacakları uğraklar açılması düşünülmüştür. Bunlar ağaçlıklı ve güzel bir alanda yapılacak, mimari ve döşemesinde köy sanatlarından yararlanılacaktır. Öğrencilerce işletilecek olan bu uğraklarda satranç, masa tenisi gibi oyunlar oynanacak ve süreli yayınları izleme olanağına kavuşulacaktır. Ayrıca öğrenciler buralarda eğlenceli toplantı ve kutlamalar düzenleyip konuklarını ağırlayabileceklerdir. Hasanoğlan'da Mualla Eyüboğlu'nun projesini çizdiği, stilize edilmiş köy evi görünümünde bir yapıda açılmış olan kantin yapımı gerçekleştirilen ilk uğrak olması açısından önemlidir²¹⁵. Bu kantin renkli Karagöz ve Nasreddin Hoca resimleriyle süslenmiştir²¹⁶.

Eyüboğlu Ailesi enstitü ortamına, öğrencilerin eğitim gördükleri çevreyi güzelleştirerek estetik zevklerinin gelişmesine, birçok alanda sundukları katkılarla

²¹⁴ Türkoğlu, **a.g.e.**, s.s.337-343.

²¹⁵ Engin Tonguç, **a.g.e.**, s.122.

²¹⁶ Koç, **a.g.e.**, s.352.

destek olmuşlardır. Kendi eğitim alanlarını modern düşünceler rehberliğinde inşa eden öğrenciler, bundan heyecan duymuşlardır. Enstitü öğrencilerinin, Yüksek Mimar Asım Mutlu'nun yaptığı enstitünün gelişiminin nasıl olacağını gösteren, salonda, cam kapaklı bir masada yer alan makete gidip gelip bakmaları da bu heyecanın, ilginin ve merakın bir ifadesidir²¹⁷.

Ladik Akpınar Köy Enstitüsü öğrencisi olan Hamza İnanç, Hasanoğlan'daki müzik binası inşaatının tamamlanması amacıyla bir ekibin içinde, ekip başı Kemal öğretmenleri ile imce usulü yardıma gittiklerinde gördüklerini anlatırken yer verdiği şu ifadeler, içinde bulunulan ortamın öğrenciler üzerindeki etkisini daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır: *"(...) Fidanlığın arkasından görünen köy evi gibi bina öğrenci lokalidir. İki yanı güllük taş döşenmiş bir yolla gidilir lokale. Köy evine bakarak planlanmış. Bina, girilen yerden tek katlı gibi görünse de bodrum katı da var. İki duvara dayanmış divan, orta alanda küçük masalar ve etrafında oturak tipi şeyler konmuş. Duvarlarda eşeğe binmiş kadınlar, ayakta duran kadınlar olarak kompoze edilmiş Eren Eyüboğlu imzalı kocaman resimler. Resimlerde geriden gördüklerin yanına gidip bakıldığında seçilmiyor, yakından sürülmüş lap lap boyalar algılanıyor. Hamza İnanç, bu resimleri pek anladım diyemem ama oradan çıkınca aklıma takılan şey onlar oldu demektedir. (...)*

*(...) Hamza İnanç bir akşam serbest saatinde Yüksek Köy Enstitüsü binasına girer. Burada girişin solunda büyükçe bir yerde düzenleme yapılmış, yine öğrenci lokalinde de dikkati çeken ve ilgiyle izlediği buradakilerin renklerinin biraz daha parlak ve figürlerin daha ayrıntısız işlendiği Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun resimleriyle karşılaşır. Onlara baktıktan sonra geri döner."*²¹⁸

Sanat eserlerinin mekânlarda özenle oluşturulmuş görsel donanımıyla, kişileri etkisi altına alarak estetik ilgi uyandırması kaçınılmazdır. Estetiğin yaşayan güzelliğe dönüştürülmesi, öğrenmenin çevresel faktörlerinin göz ardı edilmeyerek insan yaşamına girmesi demektir ve bu önemli bir kazanımdır²¹⁹.

²¹⁷ Türkoğlu, a.g.e., s.94.

²¹⁸ Uz, a.g.e., s.92.

²¹⁹ A.g.e., s.93.

Fotoğraf 3.17: Kızılçullu Köy Enstitüsü Öğrencileri Efes Antik Kenti Gezisinde

(Kaynak: Kocabaş, a.g.e., s.58.)

Enstitülerde yakın çevreye yapılan geziler öğrencilerin önce içinde bulunduğu bölgeyi tanımalarını, öğrenmelerini, burada tarih boyunca yaşamış uygarlıklardan geriye kalan tarihi eserlere ilgi ve merak duymalarını sağlamıştır. Geziler, öğrencilerdeki yaratma, üretme düşüncesini besleyerek büyütüştür. Aşağıdaki anlatım bu duruma bir örnek olarak gösterilebilir.

“(...) Öğretmenin bizi çıkardığı Perga'nın tepesinde benzer şeylerle kafam karışmıştı. Perga tiyatrosunun görkemini bile ayırımında değildik. Oradan çıkardığımız lahitin üstündeki o güzel kadın yüzlerini, adam heykellerini kimler, nasıl yapmıştı? Onlar ne kadar becerikli insanlardı? O zamanın insanları bunca sağlam ve yüksek yapıları yapabilmişlerdi ama şimdi o yıkıntıların dibindeki insanlar sıtmadan kırılıyordu.

Ama biz yeniydik. Buradaki sıtmalı okumamış insanlardan başka olacaktık. Enstitüde önceleri fener yakarken lüks lambaya, sonra da elektriğe geçmiştik.

Perga'nın arka yüzünde eğitim kursunun barakaları vardı. Çevresi tertemiz, önleri çiçekliydi. Ön yüzünde ise enstitünün kız ve erkek öğrencilerinin emeğiyle yükselmeye başlayan yeni yapılar vardı.(...)”²²⁰

Öğrencilerin görsel, düşünsel anlamda belleğini güçlendiren bu geziler, sanatsal yaratıcılıklarını da geliştirmiştir. Ellerindeki malzemeleri kullanma becerisi kazanarak kendi yaşam alanlarını inşa eden, elektriğini üreten, radyosunun antenini yapan, piyanosunu tamir eden, çevre düzenlemesi yapabilen enstitü öğrencilerinin

²²⁰ Türkoğlu, a.g.e., s.s.53-54.

problem çözüme kabiliyeti de güçlenmiş ve daha ince zevklere sahip olabilmelerini destekleyen bu eğitim anlayışı onların zamanla yaratıcılığını geliştirerek sanatsal değeri olan çalışmalar ortaya koymalarını sağlamıştır. Talip Apaydın, bir gezi neticesindeki izlenimlerini şu düşüncelerle ifade etmiştir: “Eski müdürümüz Remziye Özyürek, resim-iş öğretmenimiz Osman Yalçın İstanbul’daydılar. Bizi üç dört gün onlar gezdirdiler. Boğaziçi’ne kadar her yere götürdüler. Camileri, kiliseleri, müzeleri gördük. Gerçekten yüklü bir gezi oldu.

Sonra döndük Çifteler’e.

Şuna inanıyorum, öğrencilik yıllarında böylesi geziler her bakımdan yararlı oluyor. Fırsatlar bulup gezdirmeli öğrenciyi. Unutulmaz izlenimler, bilgiler, görgüler kazanılıyor.

Köy Enstitülerinde bu çok yapıldı. Her yıl yeni yeni gezilere çıkardık. Hele yüksek kıyıda okurken, hemen hemen Türkiye’nin her yerini dolaştık. Bazen yayan, bazen trenle, otobüsle gezmediğimiz yer kalmadı. Ne ilginç gezilerdi onlar, unutulmaz...”²²¹

Yüksek Köy Enstitüsü Güzel Sanatlar Bölümü, eğitim-öğretim yılı sonunda edinilen bilgi ve becerileri pekiştirmek, kültür ve sanat merkezlerini görerek eserleri ve yapıtları yakından incelemek, yurdu her yönüyle daha iyi tanıyabilmek amacıyla inceleme gezileri düzenlemiş ve dönüşte her kol, gezinin değerlendirmesini içeren bir rapor hazırlamıştır. Gezi etkinlikleri verilen eğitimin bir parçasıdır. Amaç, başarılı sanat eserlerine dikkat çekerek çocuğun estetik gelişimini olumlu yönde etkilemektir. Öğrenci böylece sanatı anlayacak, iyi sanat eserini ayırt edecek, farklı sanatçılar tanıyacak ve resim, heykel, mimari, geleneksel sanatlar vb. gibi görsel sanat çalışmalarına karşı daha istekli olacaktır. İsmail Hakkı Tonguç, Öğretmen Ansiklopedisi ve Pedagoji Sözlüğünde de değişik sanatsal sergiler, çeşitli müzeler, tarihi ören yerlerinin gezilmesinin öğrencilerin gelişimine katkılarını ifade etmiş ve öğrencilere koleksiyon yapma alışkanlığı kazandırılmasının önemini anlayarak uygulamaya geçirmiştir. Koleksiyon çalışmaları öğrenciye araştırma yapma, çevresini iyi tanıma alışkanlıkları kazandıracaktır. Köy Enstitülerinde de günümüzde olduğu gibi oluşturulan değişik koleksiyonlar için sergiler düzenleyerek bilgilerin paylaşılması, öğrencilerin özgüven kazanarak yapıcı, yaratıcı, oluşturucu düşünceye teşvik edilmesine önem verilmiştir²²².

Enstitülerde öğrenciler, öğretmenlerin rehberliği ve yönlendirmesiyle Resim-iş dersinde okul ve çevresini güzelleştirmiş, ders araç gereçlerinin yapımını gerçekleştirmiş, yaptıkları resimlerle, okullarında ve Türkiye’nin değişik

²²¹ Apaydın, a.g.e., s.54.

²²² Uz, a.g.e., s.s.101-159.

bölgelerinde sergiler açmışlardır. Pakize Türkoğlu, öğrenci olduğu dönemlerde yapılan resim sergisinin öğrenciler üzerindeki etkisini şu sözlerle ifade etmiştir: “Antalya’ya gelirken, tanıdığım iki müfettişi göreceğimi sanıyordum. Biri Alanya İlkokulu öğrencisiyken bize Atatürk’le ilgili kompozisyon yazdıran ve Aksu’ya geldiğimiz yıl enstitüde resim sergisi açan Şükrü Akhun’du. Daha böyle şeyleri bilmediğimiz için bizi çok etkilemişti, o sergi. Gider gelir, yeniden yeniden bakardık resimlere. Özellikle Erzincan depremi nedeniyle bir kadının İnönü’ye sarılıp ağlayan resminin önünden ayrılamazdık.(...)”²²³

O dönemlerde açılan, okullar arası resim sergileri de öğrencilerin sanatsal etkinliklere teşvik edildiğini gösterir. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nde, Ankara Halkevi salonlarında da İkinci Okullar Arası Resim Sergisi açılmıştır. Bu sergide Keşirtepe, Pamukpınar ve Savaştepe Köy Enstitüleri öğrencilerinin resim çalışmaları da yer almıştır. Keşirtepe Köy Enstitüsü’nden N. Arkan’ın “Arı Kovanı” çalışması dikkat çeken resimler arasındadır. Yurt genelinde pek çok okulun katılımıyla yapılan böyle sergilerle yaratma bilinci pekiştirilmiş, duyarlı bireyler yetiştirilmesi amaçlanarak bu bireylerin sanata teşvik edilmesi sağlanmıştır²²⁴.

İsmail Hakkı Tonguç’a göre güzel sanatlar, öğrencinin kişiliğinin gelişiminde ve mutluluğunda önemli bir role sahiptir. Çocuklar da tıpkı sanatçı gibi içinde sakladığı duygularını ifade eder ve sanat eserleriyle temasa geçmek suretiyle güzellik zevkini tadar. Bütün bunlar, okulda sanat havası yaratmak ve öğrencilere sanat alanında uygun çalışma zemini oluşturmakla mümkün olabilir²²⁵. Tonguç’un kaleme aldığı birçok yazı, Cumhuriyet dönemi resim eğitimi anlayışının anlaşılması açısından önemlidir. Onun “Resim-Elişleri ve Sanat Terbiyesi” adlı yapıtının başlangıç yazısında yer alan resim ve resim eğitimiyle ilgili düşüncelerini, Serap Etike şöyle açıklar: “Tonguç, 1932 yılında, okullarımızdaki resim derslerinin çok acınacak durumda ve Avrupa’dan yaklaşık elli yıl geride olduğunu yazar. Okullarımızda bu dersleri öğrencilerin sevmeyişini, öğretmenlerinde resimden bir eğitim aracı olarak yararlanmayı bilmediklerini belirtir.”²²⁶

İsmail Hakkı Tonguç resim sanatını, toplumun eğitimi içerisinde önemli bir unsur olarak görmektedir ve eğitimcilerin doğru stratejiler uygulayarak, eğitim-

²²³ Türkoğlu, a.g.e., s.548.

²²⁴ Uz, a.g.e., s.s.131-132.

²²⁵ Nihat Aycan ve Şule Aycan, “Eğitim Ütopyası İsmail Hakkı Tonguç’un Sanat Eğitime Katkısı”, **Akademia Sosyal Bilimler Dergisi**, Özel Sayı-1 (2018), s.212.

²²⁶ Kerem İşcanoğlu, “Türkiye’de 1919-1946 Arasında Yaratılmak İstenen Yüksek ve Ulusal Kültür İçerisinde Plastik Sanatlar Eğitiminin Yeri”, **Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Uygulamalı Sanatlar Eğitimi Mesleki Resim Eğitimi Anasanat Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, Ankara, 2010, s.77.

öğretim ortamları oluşturarak, yapılan sanatsal çalışmalarla resim sanatını istenilen düzeye taşınması gerektiğini ifade etmektedir. Onun yepyeni fikirler peşinde olduğunu anlamamıza yardımcı olan “*İlk, Orta ve Muallim Mekteplerinde Resim, Elişleri ve Sanat Terbiyesi (1932)*” adlı eserinin girişinde yer alan şu ifadelerdir:

“Kağıt kalıbıyla, ıstampa ile, linolyum oymaları ile basma işleri, fırça ile tezyinat, mücessem modeller yapmak, modelaj ve plakaj resimleri gibi, talebeye bu teknikleri öğretmekten maksat onları bu vasıtalarla sadece becerikli yapmak değildir; talebeler ancak bu suretle modern sanat eserlerini bizzat yaparak tanımaya alışacaklardır. Ancak böylelikle ki, çocukları ve gençleri sanatın lisanına vakıf bir hale getirebiliriz.”²²⁷

Fay Kirby, İsmail Hakkı Tonguç’un sanat eğitimine yaklaşımının daha iyi anlaşılabilmesi için şöyle bir örnekten yararlanmışır: “Batılı çocuk, elindeki tuğlayı eğitim maksadiyle son damlasına kadar kullanmaya çalışan öğretmeni dinlemediği zaman ya bir uçak ya da bir roket çizmeye dalmıştır; köylü öğrenci ise elini kendisine yabancı olan cisme intibak ettirmeye çabaladığı için öğretmenin söylediklerini dinlemez.”²²⁸ Burada dikkat çekilmeye çalışılan düşünce, içinde bulunulan ortamı, sahip olunan imkânları ve bunun bir sonucu olarak bireylerde var olan düşünme şeklini, algıyı göz önünde bulundurarak eğitim-öğretim sürecini planlamanın önemidir. Bu düşünce, iş eğitimine neden önem verildiğini de açıklar niteliktedir.

“Bireyin üzerine müessir olan eğitimsel ortamı teşkil eden maddi uygarlığın kendisi modern olmadıkça ne toplum, ne de fert modern uygarlığın temsilcisi olabilir.”²²⁹ Enstitülerde bütün süreç, bu eğitimsel ortamı yaratabilmek amacına yönelik olarak değerlendirilmiştir. Cumhuriyetin temelini kültürün oluşturması gerektiğine inanılmış, Atatürk bu konunun önemini şöyle belirtmiştir: “Bir ulus ki resim yapmaz, bir ulus heykel yapmaz, itiraf etmeli ki o ulusun ilerleme yolunda yeri yoktur.”²³⁰ O halde sanat eğitimi alan öğrenciler, modern dünyanın sanat anlayışı ve araç gereçleriyle tanışmalı, genişleyen ufkuyla kendi yerel kültürünü de harmanlayarak ve özgün sanat yapıtları ortaya koyarak modern dünyada yerini almalı, toplumsal değişime ve gelişime katkı sunmalıdır.

²²⁷ Fay Kirby, *Türkiye’de Köy Enstitüleri*, 2.b., İmece Yayınları, Ankara, 1962, s.84.

²²⁸ Kirby, *a.g.e.*, s.88.

²²⁹ *A.g.e.*, s.85.

²³⁰ Şerafettin Turan, *Türk Kültür Tarihi-Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990, s.254.

Fotoğraf 3.18: Mustafa Kemal Atatürk, Dolmabahçe’de Açılan Resim ve Heykel Müzesi’nde

(Kaynak: Ed.: Ekrem Cinemre, Eriş Ülger Arşivinden Cumhuriyetin Çocukları 3. Kitap, Asikitap-Pales Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.120.)

İsmail Hakkı Tonguç’un düşüncelerinin Köy Enstitüleri sanat eğitimi programlarına ve müfredatına yansıdığı da söylenebilir. Köy Enstitülerinde görev alan eğitimciler de onun düşüncelerini benimsemiş ve yönlendirmelerini dikkate alarak çalışmalarını özenle yerine getirmişlerdir. Resim dersi müfredatında yapılması istenilen çalışmalara bakıldığında bu durum daha iyi anlaşılabilir.

“6.sınıf resim müfredatı (kış ve yaz devresi): Eşya resimleri, basit ders aletleri, bitki resimleri, hayvan resimleri, hareket resimleri, manzara çalışması, suluboya ve radis uçla resim, renkli kâğıtlar (kola ve su kâğıtları), yaprakla ve fırçayla yüzey süsleri, kağıt kesmek ve yırtmak suretiyle resim, oda içi resimleri ve etkinlik resimleridir.

Ayrıca 6.sınıf kız öğrenciler için; nakış, halı, kilim motifleri, suluboya ve renkli kâğıtlarla dekoratif resimler, süsleme resimleri gibi konular işlenecektir.

Altıncı sınıf yazı dersi müfredatında ise; temel yazı, el yazısı, dekoratif yazı ve değişik şekillerde kullanılması gibi yazı çeşitleri yer almaktadır.

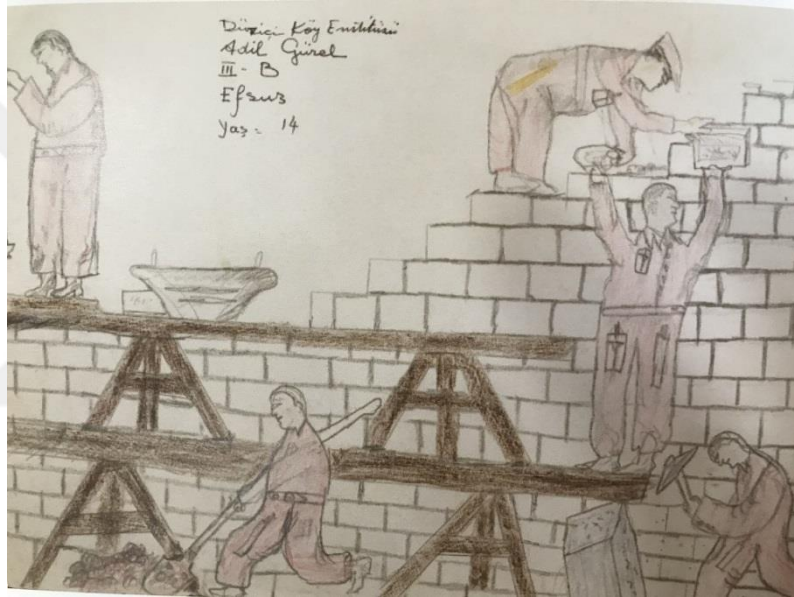
7.sınıf resim müfredatı (kış ve yaz devresi): 6.sınıfta resim dersinde uygulanan tüm çalışmalar yer alır. Bunun dışında; portre çalışması, serbest konular, füzle resim, renkli kâğıtlarla (kola, su ve mum kâğıdı) çalışmalar, geometrik şekillerle yüzey doldurma (soyut resim) müfredatta yer almıştır.

Yedinci sınıf yazı müfredatında; altıncı sınıf yazı müfredatının kısaca tekrarı vardır. Farklılık ise; yazıyla resmi ortak kullanmak, basit afişler, blok ve tekniği sayabiliriz.

8.sınıf resim müfredatı (kış ve yaz devresi): 6. Ve 7. Sınıflardaki resim müfredatı tekrarlanmıştır. Farklı olarak natürmort, karakalem ve suluboya ile manzara resimleri, basit linol baskı çalışması, hayvan resimleri (özellikle çiftlik hayvanlarının resimleri), hayali resimler (kendi düşündüğü bir şeyi resmetmek), tarihi bir olgunun resimlenmesi, sahne dekorlarının yaptırılması gibi uygulamalar yer almıştır.

Sekizinci sınıf resim ile ilgili yazı müfredatı: Yüzey doldurma, resimle yazıyı ortak kullanma, blok-dekoratif-antik yazı çeşitleri, reklam resimleri, afişler ve kitap resimleri gibi çalışmalara yer verilmiştir.” Tonguç’un da belirttiği gibi bu uygulamalarla sanat diline hâkim bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmıştır²³¹.

Şekil 6: Düziçi Köy Enstitüsü Öğrencisinin Kuru Boya İle Yaptığı Resim

(Kaynak: Işın, *Düşünen Tohum Konuşan Toprak-2...*, s.272.)

Köy Enstitüleri Öğretim Programlarında (1943), “Resim İş” dersi her sınıf düzeyinde birer saattir. 1947 programında ise Resim ve İş derslerine ayrı olarak yer verilmektedir. Resim dersleri yine her sınıf düzeyinde birer saattir; fakat İş dersleri 2., 3. ve 4. Sınıflar için bir ders saati olarak yer alırken, 1. ve 5.sınıflarda bu ders yoktur. 1947 programında İş ve Resim dersleri, haftalık ders çizelgesinde ayrı ayrı gösterildiği halde, amaçlar ve direktifler birleştirilmiş ancak ders konuları birbirinden ayrılmıştır. Resim dersi programının sınıflara göre düzenlenmediği, yerel koşulların farklılığı sebebiyle program detaylarını hazırlama işinin öğretmenlere bırakıldığı açıklanmıştır. 1943 Programına ek olarak ders konuları arasında sanat tarihi bilgileri,

²³¹ Uz, a.g.e., s.s.116-117.

modelli çalışma, baskı ve grafik çalışmalarına yer verilmiştir. İş Dersi konuları olarak ise modelaj, ağaç ve örgü işleri programa eklenmiştir²³². Resim-İş dersinin öncelikli amaçları; öğrenciye, inceleme ve gözlemlerini kroki, resim veya çeşitli araç gereçlerle plastik bir şekilde vererek ifade etmeye alıştırmak, öğrencinin renk ve biçim zevki gibi estetik zevklerini geliştirmek, öğrencilere teknik ders konuları arasında yer almayan iş ve resim türlerini öğretmek, ulusal motiflerle yabancı motifleri inceleyip farklılıkları görmesini sağlayarak bu motifleri kullanılmak ve sanat değeri olanla olmayana ayırabilme becerisi kazandırmak, öğrencilerin aynı zamanda bir öğretmen adayı olduğunu göz önünde bulundurarak çocuk resimlerinin, işlerinin özelliklerini ve çocukların gelişim basamaklarını tanımalarını sağlayarak ilkokullara yönelik resim-iş öğretim usulleri hakkında kendilerini bilgilendirmektir. Her türden resim çalışmalarına ders konuları içinde yer verilebilmektedir. Hayalden serbest konulu resimler, kültür dersleri konularıyla ilgili resimler, doğadan renkli, kurşun kalem ve mürekkeple yapılan resimler, modelaj, grafik işleri yer verilen çalışmalar arasındadır. Zaman zaman bir grup veya sınıf öğrencileri için bir veya birkaç hafta süreyle, haftanın belirli gün ve saatlerinde kurslar açılır. Mukavva işleri ve ciltçilik, tahta oymacılığı, fotoğrafçılık, süslemecilik, hayvan ve bitki koleksiyonları yapma usulleri, ilkokul için çeşitli ders araç gereçleri yapma, kurs şeklinde, öğrencilere gösterilecek konular arasındadır. Tüm bu etkinlikler, belirlenen amaçlara yönelik tercih edilen uygulamalardır. Anlaşıldığı üzere, okulun gereksinimlerini en uygun ve estetik biçimde karşılayabilmek amacıyla da resim dersinden yararlanılmıştır. Estetik düşünceler kazanan birey, onu kendi yaşam alanına da geçirerek kullanıma dönüştürecek, çevresini güzelleştirecektir. Resim dersinin sanat, ziraat ve tabiat dersleriyle birlikte yürütülmesine özellikle dikkat edilmesi, resim dersinden uygun olan diğer derslerde de yararlanılarak öğrenilen bilgi ve becerilerin hayata geçirilmesi vurgulanarak önemsenmiştir²³³.

Örneğin Abdullah Özkucur, yapılan Herbarium ve Yurt Müzesi çalışmasıyla ilgili şunları anlatmıştır:

“YKE Botanik ve Biyoloji Laboratuvarı Tarla ve Bahçe Kolu 3.sınıf öğrencisi Ali Yılmaz’a verilmişti. 60 kişilik bir salon büyüklüğündeki laboratuvarın iki yan duvarı çiçekli bitki panoları ile kaplanmıştı. Camlı dolap, raflar, mikroskoplar vardı. Doğadaki gibi canlı,

²³² Yıldız Kurtuluş, “Köy Enstitüleri Programlarında (1943-1947) Sanat Eğitimi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi**, Özel Sayı 10 (1999), s.s.202-204.

²³³ Uz, **a.g.e.**, s.s.111-121.

renk renk çiçekli bitkiler ve sağ alt köşelerinde Latince adları. Bir de her bitkiyi toplayıp getiren öğrencinin adı.

Öğretmenleri Prof. Dr. Hikmet Birand rehberliğinde tüm yurttaki bitki türleri bilinmediği için çalışma yapacaklardı, önce küçük bir herbaryum (bitki müzesi) oluşturacak ve bunu giderek genişleteceklerdi. ...KE Öğretim programlarında bir yurt müzesi kurulması yer almaktaydı.”²³⁴

Buna benzer çalışmalar, öğrencilerin gezip gördüklerini, öğrendiklerini kendi yaşam alanlarına aktarma bilinci ve becerisi edindiklerini gösterir niteliktedir. Köy Enstitülerinde görev yapan alanında oldukça başarılı eğitimcilerin rehberliğinin, öğrencilerine sundukları desteğin, yapılan işlerin de başarılı olmasında büyük bir payı vardır. Örneğin Yüksek Köy Enstitüsü’nde sanat tarihi öğretmeni olarak ders veren ünlü ressam Malik Aksel, Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Bölümü öğretmenidir. 1930’lu yıllarda Resim-İş alanında öğrenim görmek için Almanya’ya gönderilen dört kişi arasındadır. Dönüşünde, Tonguç’un Gazi Eğitim’de kurmakta olduğu Resim-İş bölümü çalışmalarına katılarak bu bölümün gelişmesini etkilemiştir. Gazi Eğitim’de ve Türkiye’de çıplak modele bakarak resim yapmayı hayata geçiren ilk kişidir. Öğrencilerini, derslerinde doğup büyüdüğü yerlerdeki, yaşadıkları çevredeki uygarlık ve sanatla ilgili kalıntılara, yapılar, yapıtlara yönlendirmiştir. Ayrıca öğrencilerinin zaman içerisinde sanat ve uygarlıkla ilgili bir bakış açısı kazanmasına katkıda bulunmuştur²³⁵.

Pazarören Köy Enstitüsü’nde okumuş ve 1947 yılında Yüksek Köy Enstitüsü’nden mezun olmuş Turgut Kavraal, kendisi ile yapılan görüşmede, Tonguç’un çok önemli özelliklerinden birinin de 21 Köy Enstitüsündeki öğrencilerin tümünün hangi alanda sivrildiğini bilmesi ve onlarla özel olarak ilgilenmesi olduğunu, kendisinden Köy Enstitüleri Dergisi’nde yayımlanan hikâyeleri resimlemesini istediğini, bu durumun onu gururlandırdığını, enstitüdeki öğrencilerin yazdıkları öykülerden anladıklarını resimlerle ifade edip tekrar dergiye gönderdiğini, her seferinde resimlerinin çok beğenildiğini, eğitimde öğrenciyi teşvik etmenin çok önemli olduğunu, her insanın başarılı olduğu konuların, alanların enstitülerde öne çıkarıldığını belirtmiştir²³⁶.

Köy Enstitüleri’nde eğitim görmüş öğrenciler, öğretmenlerinin çabalarını her fırsatta anlatmışlardır.

²³⁴ Yalçın, **a.g.e.**, s.77.

²³⁵ Türkoğlu, **a.g.e.**, s.s.399-402.

²³⁶ Uz, **a.g.e.**, s.s.204-205.

“(…) O yıl ve ertesi yıl müzik dersi okuyamadık. Müzik öğretmenimiz yoktu. Belli bir yönelim göstermemekle birlikte resim-iş, yazı derslerini seviyordum, hem de iyi başarıyordum. Öğretmenimiz Osman Yalçın’dı, çok kez yaptığım resimleri sınıfa gösterirdi. Karakalem, suluboya tablolarımı duvara asardı. Sık sık çağırır, görev verirdi. ‘Ha bakayım delikanlı, güveniyorum sana’ diyerek teşvik ederdi. Aynı zamanda müdür yardımcımızdı. Çok iyiliğini gördüm. Bana değer verirdi. Kendi branşı içinde, en çok yararlandığımız öğretmenlerimizden birisiydi.(…)”²³⁷

Enstitülerde yapılan çalışmalar, derslerin işlenişi ve ders dışı etkinlikler konusunda da bize bilgi vermektedir. Abdullah Özkucur, resim derslerinin işlenişini şöyle ifade etmiştir: “Resim derslerinde köy ve doğa motiflerinden yararlanıldı. İç süslemeciliği, yapılan yapıların krokileri, planları, iş resimleri: birkaç yönden görünimleri çizildi, boyandı, kabartma haritalar yapıldı. Okulun uygun yerlerine doğa motifleri işlendi. Atasözleri yazıldı.”²³⁸

Gölköy Köy Enstitüsü öğretmeni Bedri Akalın, resim çalışmalarıyla ve öğrencilerin eğitsel gelişimi ile ilgili İlk Öğretim Gazetesi’nde şu ifadelerle yer vermiştir: “(…) Resim çalışmaları da heyecanla, zevkle devam etmektedir. Malzemesizlik yüzünden şimdilik yağlı boya kullanılmamaktadır. Öğrencilerin suluboya ve karakalem resimlerinden bir sergi meydana getirilmiştir. Enstitünün 1200 öğrencisi, öğretmen ve memurları tarafından tekrar tekrar gezilmiş, yeni yeni hevesliler de bu çalışmalara katılmaya başlamıştır. Artık güzellik duygusu gelişmeye başlamış olan öğrenciler çiçek bahçelerinden bina durumlarına kadar fikir yürütmeye, teklif yapmaya başlamıştır. Fakat bu güzellik ihtiyacı isteği klasik şekilde romantik ve mücerret bir içgüdü şeklinden çıkmıştır. Öğrenci duyduğunu, beğendiğini daha yüksek duyuş, düşünüş ve beğenışlilere de danıştıktan sonra kendine mal edeceği sanat görüşlerini kazanma yoluna girmiş bulunmaktadır.”²³⁹

M. Asaf Aktan ise, 1941’de Savaştepe Köy Enstitüsü’nde resim ve heykel derslerinde kopyacılıktan uzak, özgünlük ve yaratıcılık ilkesine dayanan, heykeller, resimler, linolyum oyma ve baskı işleri, su ve kitre kâğıdı çalışmaları yapıldığını belirtmektedir. Ayrıca enstitünün özel bir resim atölyesi bulunmaktadır ve Ankara’da bir buçuk ay açık kalan bir sergi yapılmıştır. Balıkesir Halkevi’nde ise resim ve yazı sergisi açılmıştır.²⁴⁰

²³⁷ Apaydın, a.g.e., s.19.

²³⁸ Kurtuluş, a.g.e., s.s.85-86.

²³⁹ Bedri Akalın, “Köy Enstitülerimizden Haberler, Kastamoni Göl Köy Köy Enstitüsünde Müzik ve Resim Çalışmaları”, İlk Öğretim Öğretmen ve Eğitim Gazetesi, C.10, S.186-188(1945), s.2457.

²⁴⁰ Kurtuluş, a.g.e., s.78.

Hasanoğlan Köy Enstitüsü mezunu Fikri Cantürk, kendisiyle yapılan görüşmede, resim derslerinin haftada bir ders saatiyle sınırlı olmadığını, çeşitli alanlarda verilen kursların oldukça önemli olduğunu, resim çalışmalarında bütün araç gereçlerin okul tarafından temin edildiğini, yağlı boyayı kendi öğretmenleri ile birlikte yaptıklarını, teorik bilgi biraz sınırlı iken uygulama imkanlarının gayet iyi olduğunu, kimi zaman resim atölyesinde kimi zaman da doğada resim çalışmaları yaptıklarını, Resim-İş derslerinde birçok farklı malzemeler kullandıklarını, farklı boya teknikleri kullanarak renkli çalışmalar yaptıklarını, baskı ve kolaj çalışmaları yaptıklarını, modelden sık sık desen çalıştıklarını, üç boyutlu çalışmalar ve çamur, ağaç, metal, kağıt hamuru kullanarak heykeller yaptıklarını belirtmiřtir²⁴¹.

1950-57 yılları arasında Gönen Köy Enstitüsü'nde eğitim gören Mehmet Ayhan, Resim-İş dersinde yapılan çalışmaları, kendisi ile yapılan görüşmede şöyle belirtmiştir:

“(...)Resim İş dersimize son sınıflarda Kadir etin girdi ve resme daha fazla ilgi duymamızı sağladı. Resimle ilgili temel bilgileri öğrendik ve uygulamasını yaptık. Resim ğretmenimiz Kadir etin, enstitmzdeki Atatürk bstn yapmıştı. Aktif sanatsal çalışmalarıyla bize örnek olur ve sürekli teşvik ederdi. Çalışmalarımızı zel olarak hazırlanmış ve düzenlenmiş resim atölyesinde yapardık, ayrıca atölyenin kapısı çalışmak isteyen öğrencilere hep açıktı. Resim-İş dersimizde karakalemle desenler, suluboya ile manzara çalışmaları, natürmort, paspartu yapımı, su kağıdı, kola kağıdı, ebru, kilden heykel çalışmaları, kalıp işleri, linol oyma ve baskı çalışmaları gibi pek çok teknikle sanatsal çalışmalar yaptık. Ayrıca, resimde perspektif, oran-orantı, hareket, ritim, ışık-gölgeyi kullanmayı ğrendik. Teknik bilgi, sanatsal bilgiler ve uygulama ile tam bir sanat eğitiminden geiriliyorduk.(...)”²⁴²

ifteler Köy Enstitüsü ğreniminden sonra Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nden mezun olan Abdullah zkucur, Osman Yalçın'ın resim ve yazı öğretmenleri olduğunu, birbirinden farklı malzeme ve tekniklerle resim yaptıklarını, yapılan doğa gözlemlerini doğada resimlediklerini, resim kalemiyle desen çizerek halı, kilim motifleri tasarladıklarını, masa üzerine çeşitli malzemelerden oluşturdukları düzenlemeleri atölyede resimlediklerini, yapılan resim ve yazıları şablon tekniğiyle okul duvarına aktarmayı öğrendiklerini, derste güzel yazı ve şablon

²⁴¹ Uz, a.g.e., s.189.

²⁴² A.g.e., s.s.212-213.

oluşturma tekniklerini de kullanarak ünlü büyüklerin sözlerini okulların bazı yerlerine yazdıklarını kendisiyle yapılan görüşmede anlatmıştır. Ayrıca Yüksek Köy Enstitüsü İnşaat Bölümü'nde daha çok teknik resim gördüklerini, Gazi Eğitim Enstitüsü'nden Hakkı İzzet İzzet Hoca'nın yapı iç süslemeciliği dersine ve Malik Aksel'in sanat tarihi dersine girdiğini, Mimar Mualla Eyüboğlu'ndan köy mimarisi dersini aldıklarını, öğretmenlerinin dışında Gabel gibi usta öğreticilerin gelişimlerine katkı sağladığını, Nusret Suman Hoca'dan heykelle ilgili teknik konuları öğrendiklerini belirtmiştir.²⁴³

Bütün bu çalışmalara bakıldığında öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrendikleri ve ürettikleri, eğitimcilerin ise öncelikle kendi kültürel değerlerinden yola çıkarak modern çalışmalarla yepyeni ürünler ortaya koyma çabalarını öğrencilerine de yansıttıkları, bu konuda onları düşünmeye yönlendirdikleri açıkça görülür. Milli Eğitime önem ve öncelik veren Köy Enstitüleri kurucuları, ülkenin eğitim öğretim alanında istenen gelişimi gösterebilmesi amacıyla sorumluluk alan eğitimciler, Mustafa Kemal Atatürk'ün düşüncelerini, devrimlerini anlamış ve onun bu doğrultudaki atılımlarına sahip çıkmışlardır. Örneğin, Mustafa Kemal Atatürk, heykelin bir puta tapıcılık olmadığını halka gösterebilmek için yalnızca kendi heykellerinin yaygınlaştırılmasını değil, başta Mimar Sinan olmak üzere Türk büyüklerinin heykellerinin yapılmasını dilemiştir. Ayrıca onun yaşadığı dönemde ve sonrasında tüm sanat dallarının geliştirilmesine çalışılırken, sanat ve yazın adamlarının korunup desteklenmesine önem verilmiştir.²⁴⁴ 1936'da kurulan Devlet Konservatuvarı'nın ilk mezunlarının diploma töreninde (3 Temmuz 1941) konuşan H. A. Yücel'in, Türk hümanizması ile ilgili şu sözleri, belirttiğimiz düşünceleri destekler niteliktedir:

*“Birgün bizim gibi bütün insanlığın anlayacağına inanmış bulunduğumuz Türk hümanizmasının yepyeni bir aşaması, Devlet Konservatuvarı'nın bağrından doğmaktadır. Türk hümanizması, insanlık yapıtına ayırım yapmaksızın kıymet veren, ona zamanda ve alanda sınır tanımayan özgür bir anlayış ve duyustur.”*²⁴⁵

Devlet Konservatuvarı'nın, çeşitli alanlarda uzman eğitimcilerinden dersler alan enstitü öğrencilerinin, onların bilgi ve tecrübelerini köy okullarına, köylülere

²⁴³ Uz, a.g.e., s.s.198-199.

²⁴⁴ Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi-Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (10 Kasım 1938-14 Mayıs 1950) 4. Kitap(Birinci Bölüm)**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999, s.62.

²⁴⁵ Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi...**, s.63.

ulaştırma çabaları değerlidir. Yüksek Köy Enstitüsü'nde yapılan çalışmaları, “*Türk Hümanizması*” düşüncesini anlayarak değerlendirmek doğru olacaktır. Yapı kolu ve Güzel Sanatlar kolunun, Nusret Suman rehberliğinde Hasanoğlan'da yaptıkları heykel çalışmalarına bu anlayışla yaklaşmak gerekir. Hürrem Arman yaşanan bu üretim sürecini şöyle anlatmıştır: “*Talim Terbiye Dairesi üyesi, klasiklerin çevirileriyle büyük fikir etkinlikleri sağlayan Tercüme Bürosu başkanı ve Yüksek Köy Enstitüsü Batı Edebiyatı Tarihi Öğretmeni değerli insan, düşünür, yazar Sabahattin Eyüboğlu, her konuda kafası ve engin gönlü ile yanımızdaydı. Onun öncülüğünü yaptığı bir atılımla, enstitü alanları, bazı yapılar, ünlü heykeller, rölyeyle donatıldı.*

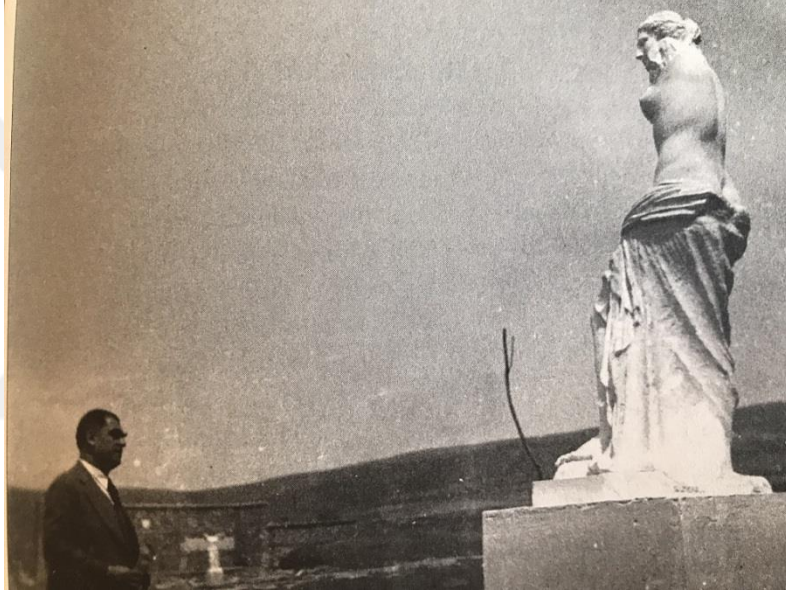
Yakın arkadaşı olan, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi öğretim üyesi değerli yontucu Nusret Suman'la anlaşarak, birkaç Yüksek Köy Enstitüsü öğrencisini akademiye gönderdik. Onlar Nusret Suman'la çalışarak kalıp çıkarma ve döküm tekniğini öğrendiler, enstitüye gelecek heykel ve rölyeyle hazırladılar. Bunlar, Ocak 1944 ayı sonunda bir vagonla ambalajlı olarak Hasanoğlan istasyonuna geldi. Bunlarla beraber enstitümüze misafir öğretim üyesi olarak gelen Nusret Suman; kendi yapıtı, Barbaros, Mithat Paşa, Fatih, Mimar Sinan, Namık Kemal ve İsmet İnönü büstlerini de armağan olarak getirmişti. Bir ay süreyle yapıcılık ve güzel sanatlar kolları ikinci ve üçüncü sınıf öğrencileri bu konularda kendisiyle bir kurs yaptılar, döküm ve mulaj işlerini yaparak öğrendiler. Bu kurs süresinde, büstlerin tabanları yapıldı. İnönü büstü idare binası önüne, diğerleri bu binanın karşısına, anayol üzerine karşılıklı olarak kondu.

Partenon Firizleri'nin alçı kopyaları olan rölyeyle içinde 'Euripides', 'Lir Çalan Kadın' ve 'Hitit Arslanı' da vardı. Rölyeylelerin çoğu açık hava tiyatrosunun dış sahne duvarlarına, ikisi Yüksek Köy Enstitüsü kantinine, biri idare binasına, ikisi de iki okul binasının dış duvarlarına kondu. Heykellerden 'Venüs de Milo', Yüksek Köy Enstitüsü kantininin bahçesine; ' Apollon Baş, Samothrace, Kadın Baş, Pehlivan' büstleri, kurs süresince dökülen 'İmparator Başları', çam koruluğu ve diğer ağaçlıklar içine tabanlara oturtularak yerleştirildi. Çok parçalı büyük bir heykel olan Samothrace 'Nike'nin önce tabanı yapılarak açık hava tiyatrosunun sahne duvarları dışına dikildi. Öğrenci heykelinin o yaz yapılacak Yüksek Köy Enstitüsü binasının önüne konması düşünüldü ve bu bina yapılıncaya yerine kondu. Nusret Suman, sonradan bir mask, bir enstitülü kız, bir erkek, bir de öğretmen başı armağan etti. Bunlar da Açık hava tiyatrosunun sahne duvarlarının iç yüzlerine yerleştirildi. Kendisi, diğer bir gelişinde, kantin ve yemekhane duvarlarına birkaç resim de yapmıştı.

Nusret Suman'ın bu gelişlerinde, Sabahattin Eyüboğlu ve Tonguç'un da fikir katkılarıyla, istasyona bakan tepeye bir 'Tohum Saçan Adam' heykeli yapılması çalışmalarına başlanmıştı. Planları hazırlanan ve üretici köylümüzün bir simgesi olarak

yapılacak bu heykelin tabanı 22x22metre genişlik ve 17 metre yükseklikte, bu tabana oturtulacak heykelin yüksekliği 25 metre olacaktı. Tabanın planı Mimar Mualla Eyüboğlu tarafından yapılmıştı. Tümüyle betonarme yapılacak heykelin tabanı 'Köy Enstitüleri Müzesi' olarak kullanılacak, çok büyük olan heykelin karın ve göğüs bölümlerindeki boşluklara kitaplık odaları yapılacak, buralara bacaklar içindeki merdivenlerle çıkılacaktı. Bu heykelin planlarından sonra bir maketi yapıldı. O yaz, tabanı ve heykelin demir iskeleti ve sonraları çimento ile kaplanması başarılıydı. Heykel bütün görkemi ile biçimlenmişti. Bir dev adam, sol elinde tuttuğu çanaktaki tohumu sağ eliyle saçıyordu. İnce yontma işleri, sıva, boya süsleme işleri ancak 1946 yaz aylarında bitirilebilecekti. Buna olanak bulunamadı. (...)"²⁴⁶

Fotoğraf 3.19: Hasan Âli Yücel Hasanoğlan'da "Venüs de Milo" Heykeli Önünde

(Kaynak: Arman, a.g.e., s.389.)

Mehmet Başaran da yapılan bu çalışmaları şöyle ifade etmiştir:

"(...) Güzel Sanatlar Akademisi'nden sağlanan, Venüs de Milo, Apollon başı, Samatraee, kadın başı, pehlivan büstü gibi büst, rölyef ve heykeller kopya ediliyordu. Ayrıca İnönü'nün, Barbaros'un, Mithat Paşa'nın, Namık Kemal'in, Fatih'in, Mimar Sinan'ın büstleri enstitü giriş yolunun iki yanına konmuştu.

Demiryoluna yakın bir tepeye "Tohum Saçan Köylü" yontusu yapılması tasarlanıyordu, maketi hazırlanmıştı. Tabanı 22m x 22m, yüksekliği 17m olacak, içi, Köy Enstitü Müzesi olarak düzenlenecekti. (...)"²⁴⁷

²⁴⁶ Arman, a.g.e., s.s.386-387.

²⁴⁷ Başaran, **Büyük Aydınlan...**, s.141.

Bu sanat eserleri enstitüye büyük bir zenginlik katmıştır. Bir başka anlatımda heykel ve mulaj çalışmaları şöyle ifade edilmiştir:

“Hasanoğlan’da Güzel Sanatlar Akademisi hocalarından Nusret Suman heykel ve mulaj dersleri verir. Yapı ve Güzel Sanatlar Kolu öğrencileri bu derslerde Atatürk, İnönü, Şinasi, Barbaros Hayrettin Paşa, Yavuz Sultan Selim, Namık Kemal, Mithat Paşa, Mehmet Akif, Kanuni Sultan Süleyman’ın büstlerini yaparlar. Enstitüye gelen anayolun iki tarafıyla toplantı salonları bu büstlerle süslenir. Pek çok ziyaretçi gibi Amerikalı siyasetçi Wendell Lewis Willkie de büstlerin önünde fotoğraf çektirir.

(...) Nusret Suman’ın yetiştirdiği öğrencilerden Abdullah Özkucur, sonradan tahrip edilen ve yerinden kaldırılan Tohum Atan Adam heykelini yapar. Maketi Suman’ın rehberliğinde hazırlayan Özkucur iki metrelik heykeli tamamladıktan sonra, arkadaşlarının yardımıyla istasyona yakın bir yamaca, bir metrelik bir kaidenin üzerine yerleştirir. Enstitüyü süsleyen bir başka heykel de Louvre Müzesi’ndeki Semendirek Nikesi’nin bir kopyasıdır. Bu heykel de sonradan kaldırılacaktır.”²⁴⁸

Öğrenciler, Hasanoğlan Köy Enstitüsü’nde heykel sanatını öğrenirken yaşadıkları çevre sanat eserleriyle donatılarak estetik bir görüntüye kavuşturulmuştur. El sanatlarıyla ilgili çalışmalar yapılan bir diğer alan da İç Süslemeciliğidir. Türk süslemeciliğinin motiflerini bir köy sanatı olarak halı, kilim, heybe, torba, çorap, muhtelif bezlerde, gelinlik kızların oya işlerinde görebiliriz. Şehirlerde ise süslemecilik, çinicilik, ağaç ve taş oymacılığı, camilerin süslemeleri, eski Türk kumaşlarında kullanılır. Süslemeciliğin kültürümüzde önemli bir yeri vardır. Süslemeciliğimizde en çok lale, karanfil, gül motifleri ve renk olarak da kırmızı ve turkuaz tercih edilmektedir. Köy Enstitüsü dokuma öğretmenleri dokuma ve örgü motiflerini bu anlatılar doğrultusunda çizdirmiş ve renklendirmişlerdir. Hasanoğlan Köyü’ndeki bazı binalar öğrenciler tarafından süslenmiştir.²⁴⁹ Yüksek Köy Enstitüsü’nde ders olarak görülen Süsleme Sanatını bu dersi almış öğrencilerin anlatımlarıyla özetleyebiliriz:

“(…) Süsleme eşyası ve iç süslemeciliği tarihi seyri ile şu teknik esaslara göre işlenmiştir.

1-Dokuma örgü tekniği; bugün bu yolla çalışmaya köy enstitülerinde dokumacılıkla birlikte devam edilmektedir.

2-Fırça tekniği; tamamen fırça ve fırçayı kullanan elin mahsulüdür. Köy enstitülerinde duvar süslemelerinde kullanılmıştır.

²⁴⁸ Güneri, a.g.e., s.s.188-189.

²⁴⁹ İlknur Balaç ve Sadegül Akbaba Altun, “1945-1947 Yılları Arasında Köy Enstitülerince Çıkarılan Dergilerin Analizi”, **Başkent University Journal Of Education**, C.3, S.2(2016), s.140.

Önce bir küçük örnek hazırlanır, öğrenciler ve öğretmen hep bir arada kompozisyonun iyi ve kötü tarafları konuşulur, öğretmen fikrini söyler, düzeltmeler yapılır... Tamam olan örnekler ölçü dâhilinde büyütülür. Kopya kâğıdı ile karton veya mukavvaya aktarılır ve oyularak şablon oluşturulur. Oluşturulan şablon süslenerek duvara yerleştirilir ve renkler püskürtülerek süsleme tamamlanır.(...)

(...)Yüzeylerin süslenmesinde, sembolik geometrik biçimler, hayvan, çiçek, yaprak gibi bitki şekillerinden motifler oluştururduk... Ayrıca Anadolu Selçukluları'nın kullandıkları bezeme biçimlerini, Lale devrinin doğal çiçeklerinden oluşan örge biçimini inceliyorduk.

Örgeyi yineliyor, atlayarak ve simetrik olarak düzenliyor, azar azar ve gittikçe büyüterek yüzeyi dolduruyor, örgeleri birbirine girift olarak ekleyerek kompozisyon oluşturuyorduk. Diğer taraftan da mimari ile birlikte gelişen, zaman içinde bir takım gelişmeler gösteren Türk bezeme sanatını taniyorduk. Bu çalışmalardan sonra biz de kendimize göre kompozisyon oluşturduk ve yemekhanemizin duvarlarına uyguladık.(...)”²⁵⁰

Hürrem Arman'ın anlatımlarına göre Yüksek Köy Enstitüsü'nde idare binasındaki misafir yatak odaları ve yüksek kısım kantininden başlanarak iç süslemeciliğine de girişilmiştir. Yüksek Köy Enstitüsü içi süslemecilik öğretmeni Hakkı İzzet İzet ve Gabel Usta'nın öncülüğünde sonradan bu iş çok gelişmiştir. Sait Usta'nın yönetiminde olan yüksek kısım marangozluk işliği de ince ve zevkli yerli motiflerle tahta işlerine başlamıştır. Yıllık izinlerde öğrencilere verilen ödevler aracılığıyla köylerden, aylık yurt gezileriyle ülkenin dört bir yanından işlemecilik ve oymacılık örnekleri gelmeye başlamıştır. Zevkle süslenmiş eski heybeler, çoraplar, el işi, gergef işi oyalar, eski yapılardaki tahta oymaları gibi birçok örnek incelenmeye, süsleme çalışmalarında değerlendirilmeye başlanmıştır. Mualla Eyüboğlu'nun bu işlerdeki katkısı büyük ve değerlidir²⁵¹.

Yapılan bu heykel ve süsleme çalışmalarına diğer köy enstitülerine örnek olması bakımından dergide yer verilmiştir.²⁵² Yüksek Köy Enstitüsü öğrencilerinden Hüseyin Yücel, süsleme eşyası ve iç süslemeciliğinin tarihi seyri ile bazı teknik esaslara göre işlendiğini ifade etmiştir. Bunlar dokuma ve örgü tekniği, fırça tekniği, şablonla püskürme tekniğidir. Ona göre, Köy enstitüsü dokuma öğretmenleri dokumacılıkla yan yana, dokuma tekniğiyle paralel gidecek olan dokuma süslemeciliğini de birlikte yürüterek bu sanata hak ettiği değeri kazandıracaklardır.

²⁵⁰ Uz, a.g.e., s.s.99-101.

²⁵¹ Arman, a.g.e., s.386.

²⁵² Balaç ve Altun, a.g.d., s.140.

Dokuma ve örgü motiflerinin çeşitli örnekleri birinci sınıf düzeyinde bol bol çizilmiş ve uygulanan renk esasına göre renklendirilmiştir. Dergide küçükleri bulunan örnekler Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde süslenecek yerler için yapılmış ve gerektiğinde bunların diğer Köy Enstitülerinde aynen kullanılabilirleri ifade edilmiştir. Enstitüde o zamana kadar bir oda, kütüphane, kantin süslenmiş ayrıca Hasanoğlan Köyü'nde bazı binaların süslenmesi işine de girişilmiştir²⁵³.

Öğretim programlarında enstitülerin yakın çevre ile ilişkisine dikkat çekilerek coğrafya derslerinin amaçları arasında yakın çevreden başlamak üzere ülkenin mahalli ve bölgesel değerlerinin araştırılarak ortaya çıkarılmasına yer verilmiştir. Resim-İş dersi kapsamında açılacak kurslarda yerli ve ulusal motiflerin incelenerek çeşitli malzemeler üzerinde uygulanması, güzel ve kullanışlı ev eşyalarının tasarlanarak yapılması fikri benimsenmiştir. Ziraat ile ilgili mahalli sanatların yaygınlaştırılması da önemsenmiştir. Ayrıca kız öğrencilere yönelik alanlarda mahalli motifleri ev eşyası, elbise, örgü ve dokuma çalışmalarında kullanılmak üzere düşünce benimsenmiştir. Örneğin, enstitü öğrencilerinden Saniye Ayhan, tatillerde dahi boş bırakılmadıklarını, kendilerinden halı motiflerinin çizilip getirilmesi istendiğinde camiye giderek oradaki bütün motifleri çizdiğini söylemiştir. Bu çalışmaların en önemli amaçlarından biri de milli kültür ve birlik bilinci oluşturmaktır.²⁵⁴

Bütün bu sanatsal faaliyetlerin dışında enstitüde öğrencilere, fotoğraf makinası ile çekim yapabilme bilgi ve becerisi kazandırılarak bazı derslerde fotoğraftan yararlanma amacı doğrultusunda fotoğrafçılık müfredatına, resim dersinden ayrı olarak yer verilmiştir. Resim İş, yazı ve fotoğrafçılık konuları birbirini destekler durumdadır.²⁵⁵

Eğitim-öğretim süreçlerinde fotoğrafçılık alanından, yeterli düzeyde olmasa da sinemadan faydalandığı, Pakize Türkoğlu'nun bu konularda yapılan çalışmalara anılarında yer verdiği görülür.

“Müdürümüz, enstitüde fotoğrafçılık atölyesi açılacağını, karanlık oda yapılacağını, ama fotoğrafçılıktan iyi anlayan bir resim öğretmenin gelmesini beklediğini, bir yandan bu iş için usta öğretici aradığını söylerdi. Köylere gidecek öğretmenlerin fotoğrafçılığı da

²⁵³ Hüseyin Yücel, “Yüksek Köy Enstitüsünde İç Süslemeciliği (Köy Süslemeciliği), **Köy Enstitüleri Dergisi**, C.1, S.2(1945), s.s.284-287.

²⁵⁴ Koç, **a.g.e.**, s.s.354-355.

²⁵⁵ Uz, **a.g.e.**, s.s.117-118.

öğrenmelerinin, köy okullarına fotoğraf makinesi girmesinin çok yararlı olacağını anlatmıştı. Programda vardı zaten bu çalışma. Kimi enstitüde fotoğrafçılık ilerlemişti.

Enstitü fotoları, gelen konuklarla; İnönü, Yücel, Tonguç, Rasih Kaplan gibi önemli kişilerle fotoğraflarımızı çekerler, bize de satmak için çoğaltırlardı. Kapışırız bu önemli konuklarla olan fotoğraflarımızı. İnönü geldiğinde, Yücel geldiğinde arkadaşlarımızın çektiği böyle birkaç fotoğrafımız hep vardır albümlerimizde.”²⁵⁶

Mustafa Güneri, Hasanoğlan Köy Enstitüsü’nde sanat başı olarak görev yaptığı süre boyunca her fırsatta öğrenci çalışmalarıyla ilgili görüntüleri tespit etmeye çalışmıştır ve enstitüye gelen misafirlerin, tarihi şahsiyetlerin, devlet büyüklerinin, 17 Nisan törenlerinde çekilen fotoğraflarının içinde bulunduğu çok sayıda fotoğraf filmine sahiptir. Bu filmleri bir kutu içerisinde saklamıştır. Güneri’nin enstitüde çalıştığı yıllar boyunca çekilen 1650 fotoğrafın arasından seçilenler, kendi kaleme aldığı anılarını bütünlemek amacıyla resim altı metinleri de oluşturularak kullanılmıştır. 2004 yılında bu arşivden seçilen 155 fotoğraf Tarih Vakfı Yurt Yayınları’ndan “*Hasanoğlan Köy Enstitüsü Kurulurken*” adıyla yayımlanmıştır.²⁵⁷

Fotoğraf dersleri, Resim-İş dersi kurs konuları içerisinde yer almaktadır. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Resim İş Bölümü’nden 1948 yılında mezun olan, Köy Enstitüleri, Öğretmen Okulları ve ortaokullarda otuz iki yıl görev yapmış olan Hüsnü Gürsel, Murat Ervin ile yaptığı görüşmede enstitülerdeki fotoğraf çalışmalarına, doğrudan doğruya ders vermek şeklinde değil de eğitici kollardan biri olarak yer verildiğini belirterek fotoğraf çalışmalarının öğrencinin isteği üzerine gerçekleştiğini söylemiştir. Hüsnü Gürsel, Kastamonu Gölköy Köy Enstitüsü’nde çalıştığı dönemlerde rahmetli İsmail Sefa Güner’in kendilerine bir kümesi ihtiyaçları doğrultusunda kullanmaları için verdiğini, bir karanlık oda oluşturduklarını, filmleri tab etmek için gün ışığından yararlandıklarını, meraklı öğrencilere onların çekmiş olduğu fotoğrafları, öncelikle filmleri banyo etmesini öğrettiklerini, Beşikdüzü Köy Enstitüsü’nde görev yaptığı dönemde Fizik Kimya öğretmeni Sait Aydemir ve başka bir iş öğretmeniyle birlikte bir taraftan basit ders araçları yapabilme kursunu idare ederken, fotoğraf için de bir çalışma yaptıklarını anlatmıştır. Hüsnü Gürsel, Arifiye Köy Enstitüsü’nde de görev yapmıştır. Buradaki fotoğrafçılık kolunu da Esat Bilginsoy yönetmektedir. Kendisi gayet güzel İngilizce bilmektedir. O yıllarda

²⁵⁶ Türkoğlu, a.g.e., s.210.

²⁵⁷ Güneri, a.g.e., s.xi.

Amerika’da çıkan fotoğraf dergilerini getirip tercüme ederek bilgisini arttırmış ve fotoğrafçılık kursunda bu bilgileri öğrencilere aktarma fırsatı bulmuştur. Hüsnü Gürsel, Esat Bey’in bu özelliklerinin kendisine de fayda sağladığını belirtmiştir. Fotoğraf kol çalışmalarında öğrencilere kadraj bilgisi, diyafram, enstantane ayarları, tab vb. hususunda bir takım teknik bilgiler verildiğini ifade eden Gürsel, 1932 yılında Almanya’dan dönünce, Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü’nün resim- iş bölümüne atandığında fotoğraf derslerini programa aldırarak, Türkiye’deki sanat fotoğrafının temelini atan kişi olarak bilinen Şinasi Barutçu ile Vedat Nedim Tör’ün, Halkevleri ve Köy Enstitüleri’nde kültür, sanat ve iş ağırlıklı çalışmaları başlatmaları ve fotoğrafın da bu kurumlarda öğretilmesinin, Türk fotoğraf sanatına bir temel teşkil ettiğini de sözlerine eklemiştir²⁵⁸.

İsmail Hakkı Tonguç ve Hüsnü Gürsel’in Köy Enstitüleri’nde yaptığı fotoğraf çalışmaları birbirinden farklıdır. İsmail Hakkı Tonguç, belgeleme amaçlı fotoğraflar çekerken Gürsel, Enstitülerde fotoğrafın teknik işleyişini öğrencilerine anlatmıştır.²⁵⁹

Köy Enstitüleri’nde eğitimde sinemadan düşünülen düzeyde faydalanılamamış olsa da üzerinden yıllar geçtikten sonra Köy Enstitüleri’ni anlatan “Yücel’in Çiçekleri”, “Toprağın Çocukları”, “Köy Enstitüleri Bir Meçhul Öğretmen”, “Köy Enstitüleri” gibi belgesel filmler çekilmiştir.

Tonguç, daha sonraki yıllarda Köy Enstitüleri’nin sayısını arttırmalıydık, enstitülere daha çok kız öğrenci almalıydık ve eğitimde sinemadan yararlanmalıydık diyerek bazı konulardaki eksiklikleri dile getirmiştir.²⁶⁰

P. Türkoğlu, enstitüde yapılan bir sinema etkinliğini şöyle anlatmıştır:

*“Bu akşam sıtma savaş filmi gösterilecek dediler. Tüm öğrenciler arka bahçede toplandık. Sinemayı ilk kez izliyorduk. Açık havada gösterildi, ilginç bir sıtma mücadele filmiydi. Anımsadığım kadarıyla mücadele sivrisinekleri üreten bataklıklarla ve çeltik ekenekleriyle yapılıyordu.”*²⁶¹

Öğrencilerin, sinema aracılığıyla var olan sorunlara karşı duyarlılık kazanması ve bu sorunları çözme bilinciyle hareket ederek yaşadıkları çevrenin değişimine, gelişimine katkı sunmaları amaçlanmıştır.

²⁵⁸ Murat Ervin, “Türk Fotoğraf Sanatının Gelişim Süreci İçerisinde Halkevleri ve Köy Enstitülerinin Rolü”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Fotoğraf Ana Sanat Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, İzmir, 2006, s.s.113-119.

²⁵⁹ Murat Ervin, **a.g.t.**, s.109.

²⁶⁰ Uz, **a.g.e.**, s.52.

²⁶¹ Türkoğlu, **a.g.e.**, s.151.

Sınırlı olanaklara sahip olunan, yeterli sayıda öğretmen bulunamayan bir ortamda resim dersleri ayaklı resim sehpaları, tuvaler, önlüklerle dolu, boya kokan resim atölyelerinde yapılmıştır. Öğrenciler yapılan resimlerin çerçevelerini marangoz işliklerinde kendileri yapmışlar ve zaman zaman öğrencilerin yaptığı resimler büyük kentlerde de sergilenmiştir. Örneğin, Savaştepe Köy Enstitüsü resim öğretmeni Nevide Gökaydın, enstitüyü 1944 yılında ziyaret eden Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un ısrarıyla Ankara'da bir sergi açmıştır²⁶². Savaştepe Köy Enstitüsü öğrencilerinden Mehmet Duru resim dersinde yapılan çalışmaları ve açılan bu sergi sürecini şöyle ifade etmiştir:

*"(...)Savaş yılları; resim kâğıdı ve yağlı boya bulamıyorduk. Resim kâğıdı yerine bakkalarda kullanılan ambalaj kâğıdına çiziyorduk resimlerimizi. Yağlı boya yerine daha çok suluboya çalışmaları yapıyorduk. Radis ucuyla dik, eğik ve dairesel çizimlerle başladık, sonra karakalem desen çalışmalarına geçtik. Daha sonra yazı ve resim karışımı blok düzenlemelerle sürdü etkinliklerimiz. Blok çalışmalar, yazı ve yazının konusuna uyan resimlerden oluşuyordu. Sonra atasözlerini resimleme çalışmalarımız başladı. Benim "Para Parayı Çeker" atasözünü resimlediğim çalışmam öğretmenimizin dikkatini çekti ve sergilemek için aldığı resimler arasına kattı. Hepimizin birer resim dosyası vardı ve yapılan tüm resimleri bu dosyada saklardık. 1944 yılının bahar aylarında İsmet İnönü ve beraberinde Hasan Ali Yücel, İsmail Hakkı Tonguç enstitümüze ziyarete gelmişti. İsmet İnönü, bu ziyarette resim dersine de girdi. Nevide öğretmenin öğrencilerden sergiye koymak için alıkoyduğu resimleri görür ve beğenerek Ankara'da sergi açmasını önerir. Kısa bir süre sonra Hasan Ali Yücel'den Nevide öğretmene Ankara'da sergi açması buyruğu gelir. Yorucu bir hazırlanmadan sonra Ankara'da sergi açılır, serginin açılışını Cumhurbaşkanı İnönü yapar. Sergi bir ay açık kalmış ve çok beğenilmiştir. Serginin sonunda çalışmalar bakanlıkça enstitüye geri gönderilir. Bazı resimler eksiktir ve "Dayanamadık aldık" notu vardır. Bu notta, resimlerini aldık dedikleri öğrencilerin isimlerini de bir, bir yazarak ve imzalarını da atarak... Bunlar(resimlere el koyanlar) Necati Cumalı, Arif Kaptan, Abidin Dino'dur. İki ressam biri yazın adamıdır."*²⁶³

Köy Enstitüleri'ne emek veren Nevide Gökaydın ve Malik Aksel gibi birçok eğitimci, çok değerli sanat insanlarını ülkemize kazandırmıştır. Örneğin, 1967 yılından itibaren çocuk resimleri üzerinde özel çalışmalar ve araştırmalar yapan, Türkiye'de düzenlenen ulusal ve uluslararası çocuk resimleri yarışmalarının çoğunda danışman ve jüri üyesi olarak görevlendirilen, eşi Şükran Pekmezci ile birlikte çocuk

²⁶² Uz, a.g.e., s.123.

²⁶³ A.g.e., s.s.124-125.

ve eğitim kitapları resimlemiş, ayrıca eğitime yönelik beş yazı kitabı hazırlamış olan Hasan Pekmezci de, İvriz Öğretmen Okulu'nda eğitim görmüş bir sanatçıdır.²⁶⁴

Köy Enstitüleri'nde, sonraki dönemlerde onun ardından gelerek aynı iklimden beslenen altı yıllık öğretmen okullarında görev yapan, kendi alanlarında yeterli donanımına sahip bütün eğitimciler, öğrencilerine sundukları imkân ve desteklerle eğitim, bilim, sanat, yazın ve kültür dünyasına birçok insan kazandırmışlardır.

Sabri Akça(Ressam), Mustafa Ayaz(Prof.), Hamza İnanç(Ressam),Ülkü Ünal(Ressam), Nüzhet Kutluğ(Prof.), Mehmet Alan(Ressam), Yaşar Sami Gözgül (Prof.), Kadir Ata(Prof.), Ünsal Kınıklı(Yrd. Doç.), Nejat Akkan(Ressam), İsmail Avcı(Prof.), Mehmet Özel(Prof.), İsa Başlıoğlu(Prof.), Namık Sevinç Arkun(Prof.), İsmail Gümüş(Ressam), Aydemir Atalay(Ressam), Halis Biçer(Prof.), Ali Candaş(Prof.), Fikri Cantürk(Prof.), Ömer Ekşioğlu(Ressam), Mehmet İleri(Ressam), Yalçın Gökçebağ(Ressam), Hüseyin Bilgin(Prof.), Zafer Gençaydın(Prof.), Hamdi Dicle(Kepirtepe), Recep Adakçılar(Hasanoğlu), İbrahim Bozkuş(Prof.), Ramiz Aydın(Prof.), İbrahim Demirel(Yrd. Doç. Fotoğraf Sanatçısı), Muharrem Pire(Ressam), İzzettin Kefi(Ressam), Halis Başarır(Heykeltıraş), Vedat Can(Yrd. Doç.), Hasan Pekmezci(Prof.), Zeki Serbest(Ressam), Şekip Oğuz(Vitray Sanatçısı)... gibi resim ve heykel alanında birçok yetkin isim, sanatçı ve sanat eğitimcileri, Köy Enstitülerinde ve öğretmen okullarında eğitim görmüştür.²⁶⁵

²⁶⁴ Elçin Özer, "Türkiye'de Sanat Eğitimi ve Hasan Pekmezci Örneği", Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim İş Eğitimi Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas, 2009, s.s.52-54.

²⁶⁵ Uz, a.g.e., s.s.18-20.

SONUÇ

Cumhuriyetin ilk dönemlerinin eğitim sorununa getirilen çözüm önerilerinin en önemlilerinden biri de Köy Enstitüleridir. Enstitülerde demokratik, üretime dönük, öğrenci merkezli, sanatın dayanışma halinde sürdürülen yaşamın içinde her zaman var olduğu, yaratıcılığın ön plana çıkarılmasının öncelikli amaç olduğu ve bütün öğrencilerin yeteneklerinin keşfedilerek desteklenmesini gerekli gören bir eğitim öğretim anlayışı benimsenmiştir.

A.B.D. Meclisi'nin ilk kadın üyesi olan Janette Rakin(1946): “*Siz demokrasiye ulaşmanın gerçek yolunu bulmuşsunuz. Bu Enstitüler dengeli ve uyumlu bir toplum tipinin garantisidir. Enstitülerinizde, ülkenizin kendi bünyesinden, öz kaynağınızdan fışkıрма güçlü, sağlıklı bir gençlik buldum.*”¹ şeklindeki düşünceleriyle aslında enstitülerin kuruluş amacını özetlemiştir, diyebiliriz.

Köy Enstitüleri halk eğitimine öncülük etmiş, Atatürk ilke ve inkılaplarını yurt geneline yayarak yurtseverliğin örneklerini vermiş, köy kökenli sanatçıların yetişmesinde etkili olmuş, yoksul kır insanının yaşamını, sorunlarını anlatan öykü ve romanların yazılmasına katkıda bulunmuş, köyleri iç dinamizmi ile kalkındırırken yüzünü uygar dünyaya dönmeyi ihmal etmemiş kurumlardır².

Hasan Âli Yücel, 29 Mayıs 1944 tarihli bir yazısında bilgisizliğin, bir toplumun gelişiminin önündeki en büyük engel olduğunu şu sözleriyle ifade etmiştir: “*Türk milleti artık bugünü ve yarını, kendini ve etrafındaki canlı cansız varlıkları, nihayet bütün dünyayı bilecektir. Bilimsizlik, kendi etrafındaki canlı cansız varlıklara, milletine ve insanlığa faydalı olma aletinden mahrum bıraktığı için, korkunç ve kötüdür. Zaten mahdut olan beşer hayatını bilimsizlik yüzünden en fena şekliyle, tabiatın ancak bilenlerden esirgemediği saadetlerden kendi kendimizi zorla mahrum bırakmaktadır.*”³

Köy Enstitülerinin en önemli amaçlarından biri de bilimsel çalışmalar yaparak, bu çalışmaları üretime dönüştürebilmektir. Örneğin Eskişehir-Çifteler Köy Enstitüsü'nde müdürlük yapan Rauf İnan, depoya su çeken dolap beygirine bakarak, fizik dersi gören son sınıf öğrencilerine değirmenin poyra yüksekliğini, suyun saniyedeki miktarını, basıncını ölçüp ölçemediklerini sormuştur. Kimseden ses çıkmayınca onlara, aldıkları derslerin kendilerini ölçmeye, tartmaya yönlendirmesi

¹ Fakir Baykurt, **Unutulmaz Köy Enstitüleri**, 3.b., Literatür Yayınları, İstanbul, 2016, s.164.

² Dursun Kut, **60 Yılda Basında Köy Enstitüleri 1940-2000**, Güldiken Yayınları, Ankara, 2000, s.s.328-335.

³ Kut, **a.g.e.**, s.163.

gerektiğini, fizik dersinin yalnızca fizik yasalarını ezberlemekten ibaret olmadığını söylemiştir. Edindikleri bilgiler, onları bir hayvanın gücünden daha üstün güçler elde etmeye yöneltmiyorsa, öğrencilerine bu bilgilerin ‘hamallığını’ neden yaptıklarını sorarak onları bilimin insan yaşamına etkileri konusunda düşündürmeye çalışmıştır⁴.

“Tarihte özel bir isim almış hiçbir devir yoktur ki, onun mimarlıkta yeni bir yaratma hamlesi olmasın. Brams devri mi, Pericles devri mi, Keyhüsrev devri mi, Fatih devri mi, Kanuni devri mi diyorsunuz; mutlaka bu devirlerin tapınakları, mezarları, tiyatroları, medreseleri, camileri vardır. Bina bir medeniyet fişkırmasının eseridir. Binasız hiçbir şey olmadığı gibi bilim de olmaz, öğretim de yapılamaz. Pis, intizamsız, apteshaneleri kokan, çöplüğünde sinekler uçuşan bir binada, adı okul değil de bilmem ne olursa olsun, öğrenciye verilecek her türlü düzen öğütleri havaya uçup gitmeye mahkûmdur.

*Cumhuriyet devri kim ne söylerse söylesin, yeni büyük millet meclisi ile, Atatürk mezarı ile, Fen, Edebiyat, Hukuk, İktisat fakültelerini içine alan yeni İstanbul Üniversitesi ile, Ankara Gazi Enstitüsü ile, Ankara Teknik Üniversitesi ile, büyükşehirlerde yeni yapılmış birkaç lise ve birçok sanat enstitüsü binaları ile, hele köylü çocuklarımızın ellerinin emeğinden çıkan Köy Enstitüleri birlikleri ile bir medeniyet hamlesi yarattığını tarihe ispat edecektir...”*⁵ diyen Hasan Âli Yücel, ancak uygun koşullarda yapılan bilimsel çalışmaların ve gerçekleştirilen eğitim öğretimin toplumları medeniyete kavuşturacağını ifade etmiştir. Büyük bir milli eğitimcimiz Köy Enstitüleri tecrübesinin: *“...Türk milletinin yapıcılık ve kuruculuk tarihinde örnek bir gayretin bahtiyar ve başarılı bir devresi”*⁶ olduğunu söylerken ünlü İngiliz tarihçisi Toynbee, Köy Enstitülerinin bir kaçını ziyaret ettikten sonra Türkiye’deki Köy Enstitülerini şehir ile köy arasındaki uçurum üzerine kurulmuş olan köprüler olarak tanımlamıştır⁷.

Hasan Âli Yücel’e göre *Türk Hümanizması*, insanlık yapıtına ayırım yapmaksızın kıymet veren, ona zamanda ve alanda sınır tanımayan özgür bir anlayış ve duyuştur. Bu düşünce doğrultusunda Yücel, hangi milletten olduğunun bir önemi olmaksızın, insanlığa yeni bir düşünüş ve duyuş getiren her esere, yüreklerimizin besleyeceği hissin ancak saygı ve hayranlık olabileceğini, bu saygı ve hayranlık duygusunu yaparak ve yaşayarak, kendimizin kılarak ifade etmenin doğru olacağını belirtmiştir. Ona göre, Türk Hümanizması anlayışını, bir gün bütün insanlığın

⁴ Kut, a.g.e., s.s.326-327.

⁵ Hasan Âli Yücel, *Kültür Üzerine Düşünceler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1974, s.23.

⁶ Kut, a.g.e., s.196.

⁷ A.g.e., s.197.

anlayacağına dair duyulan inancı yitirmemek gerekir⁸. Köy Enstitüleri tecrübesini doğru değerlendirebilmek için bu anlayışı ya da düşünceyi doğru anlamış olmak ise önemlidir.

27 Ocak 1954 gün ve 6234 sayılı kanunla Köy Enstitüleri bütünüyle öğretmen okullarına dönüştürülerek kapatılmıştır. Toplumlar tecrübelerinin olumlu kazanımlarını bir araya getirerek her alanda daha üstün bilgi ve uygulamalara, bunun neticesinde de başarıya ulaşabilir. Köy Enstitüleri'nin, özellikle pedagojik açıdan birçok yönüyle ele alındığında güçlü bir deneyim olduğu görülebilir. Köy Enstitülerinin öncesinde ve sonrasında uygulanan eğitim, öğretim alanındaki tecrübelerden de faydalanılarak, bugün var olan eğitim sorunlarına çözümler üretilebilir. Ayrıca eğitim öğretim yaklaşımları ve uygulamaları daha da zenginleştirilebilir. Türkiye'nin çağdaşlaşmasına ve birçok alanda ilerlemesine katkıları açısından değerlendirildiğinde enstitülerin en önemli özelliği köyün, köylünün sorunlarına ışık tutması ve sanat aracılığıyla halkı bilinçlendirirken, halkın sosyal ve kültürel değerlerini gün yüzüne çıkarması olmuştur.

⁸ Can Karaböcek, "Türk Düşüncesinde Hümanizm Arayışı: Milli Kimlik İnşasında Bir Uğrak", **Felsefi Düşün Akademik Felsefe Dergisi**, S.9(2017), s.136.

KAYNAKLAR

I. ARŞİVLER

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:II, Cilt:23, Toplantı:1, Birleşim:74, 20 Mart 1926.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:VI, Cilt:10, Toplantı:1, Birleşim:41, 17 Nisan 1940.

II. SÜRELİ YAYINLAR

Akbaba

Cumhuriyet

İlköğretim

İmbat

İmece

Kök

Köy Enstitüleri

Köy Enstitüleri Dergisi

Terbiye Postası

Ulus

Ülkü

Varlık

Vatan

Yücel

III. KİTAPLAR

-AKŞİN, Sina, **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980**, 7.b., Cem Yayınevi, İstanbul, 2002.

-APAYDIN, Talip, **Köy Enstitüsü Yılları**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2009.

-ARMAN, Hürrem, **Piramidin Tabanı Köy Enstitüleri ve Tonguç Anılar**, 2.b, Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Derneği Yayınları, İzmir, 2016.

-ARSAN, Nimet, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II (1906-1938)**, 5.b., Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1997.

-AYDEMİR, Şevket Süreyya, **İkinci Adam (1938-1950) II.Cilt**, 6.b., Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991.

-AYDIN, Baha Mutlu, **Köy Enstitüleri ve Toplum Kalkınması**, 2.b., Anı Yayıncılık, Ankara, 2013.

-BAŞARAN, Mehmet, **Büyük Aydınlanmacı Öğretmenim Hasan Ali Yücel**, 4.b, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009.

_____, **Köy Enstitüleri Özgürleşme Eylemi**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2014.

-BAYKURT, Fakir, **Unutulmaz Köy Enstitüleri**, 3.b., Literatür Yayınları, İstanbul, 2016.

-BORAK, Sadi ve Utkan Kocatürk (Haz.), **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I- Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde ve C.H.P. Kurultaylarında (1919-1938)**, 5.b., Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2006.

-CİNEMRE, Ekrem (Ed.), **Eriş Ülger Arşivinden Cumhuriyetin Çocukları 1. Kitap**, Asikitap-Pales Yayıncılık, İstanbul, 2014.

- _____, **Eriş Ülger Arşivinden Cumhuriyetin Çocukları 3. Kitap**, Asikitap-Pales Yayıncılık, İstanbul, 2014.

-ÇIKAR, Mustafa, **Hasan-Âli Yücel ve Türk Kültür Reformu**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1997.

-DÜNDAR, Can, **Köy Enstitüleri**, 8.b., İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2011.

-ERONAT, Canan Yücel, **Köy Enstitüleri Dünyasından Hasan Ali Yücel'e Mektuplar**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007.

-GÜMÜŞOĞLU, Firdevs, **Sözlü ve Yazılı Belgeler Işığında Cılavuz Köy Enstitüsü**, 2.b., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017.

-GÜNERİ, Mustafa, **Hasanoğlan Hatırası, Bir Köy Enstitülünün Kaleminden ve Objektifinden (1941-1951)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018.

-IŞIN, Ekrem, **Düşünen Tohum Konuşan Toprak - 1 Cumhuriyet'in Köy Enstitüleri 1940-1954**, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2012.

- _____, **Düşünen Tohum Konuşan Toprak - 2 Cumhuriyet'in Köy Enstitüleri 1940-1954**, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2012.

-İNÖNÜ, İsmet, **Hatıralar 1.Kitap**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1985.

-KALELİ, Lütfi, **Anadolu'yu Aydınlatanlar**, Berfin Yayınları, İstanbul, 2016.

-KARAKUŞ, Hüseyin, **100 Soruda Köy Enstitüleri**, 1.b., Sistem Ofset Basın Yayın, Ankara, 2014.

- KİRBY, Fay, **Türkiye’de Köy Enstitüleri**, 2.b., İmece Yayınları, Ankara, 1962.
- KOCATÜRK, Utkan, **Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri**, 3.Baskı, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1984.
- KOÇ, Nurgün, **Türk Kültür Tarihi İçerisinde Köy Enstitüleri**, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- KÖKLÜGİLLER, Ahmet, **Köy Enstitüleri Nedir? Ne Değildir?**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2016.
- KURTULUŞ, Yıldız, **Köy Enstitülerinde Sanat Eğitimi ve Tonguç**, 1.b., Güldikeni Yayınları, Ankara, 2001.
- KUT, Dursun, **60 Yılda Basında Köy Enstitüleri 1940-2000**, Güldikeni Yayınları, Ankara, 2000.
- Maarif Vekâleti, **Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu ve Müzakereleri (3/VI/1942-19/VI/1942)**, Maarif Matbaası, Ankara, 1943.
- _____, **Köy Enstitüleri 1**, Maarif Matbaası, İstanbul, 1941.
- Maarif Vekilliği, **Birinci Türk Neşriyat Kongresi 1-5 Mayıs 1939 Raporlar, Teklifler, Müzakere Zabıtları**, 2.b., Edebiyatçılar Derneği Yayınları, Ankara, 1997.
- MAKAL, Mahmut, **Köy Enstitüleri ve Ötesi**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2009.
- SAN, İnci, “Sanatta Yaratıcılık, Oyun, Drama”, Haz.: Ayşegül Ataman, **Yaratıcılık ve Eğitim**, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara, 1993.
- ŞENGÖR, Ali Mehmet Celâl, **Hasan-Âli Yücel ve Türk Aydınlanması**, 2.b., TÜBİTAK Yayınları, Ankara, 2003.
- TEKBEN, Şerif, **Neden Köy Enstitüleri**, Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı Yayınları, İstanbul, 1962.

-TONGUÇ, Engin, **Bir Eğitim Devrimcisi: İsmail Hakkı Tonguç (Yaşamı, Öğretisi, Eylemi)-İkinci Kitap**, Güldikeni Yayınları, Ankara, 1997.

-TONGUÇ, İsmail Hakkı, **Canlandırılacak Köy**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1947.

_____, **Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları**, 3.b.. Güldikeni Yayınları, Ankara, 1999.

-TURAN, İlhan, **İsmet İnönü, Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj ve Söyleşileri (1944-1950)**, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2003.

_____, **İsmet İnönü Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj ve Söyleşileri (1968-1970)**, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2004.

_____, **İsmet İnönü Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj ve Söyleşileri (1933-1938)**, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2003.

-TURAN, Şerafettin, **Türk Kültür Tarihi-Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990.

_____, **Türk Devrim Tarihi-Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (10 Kasım 1938-14 Mayıs 1950) 4. Kitap(Birinci Bölüm)**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999.

-TÜREN, Ahmet Özgür, **Köy Enstitüleri Dosyası Türk Rönesansı**, 8.b., Destek Yayınları, İstanbul, 2018.

-TÜRKMEN, Cemal, **Mucizenin Mimarları, Köy Enstitülerinin Destansı Öyküsü**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2015.

-TÜRKOĞLU, Pakize, **Kısa Süren Hasat, Köy Enstitülerinde Öğrenci Olmak**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012.

-UÇAN, Ali, **Atatürk ve Köy Enstitülerinde Müzik Eğitimi**, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2016.

- UZ, Ayfer, **Köy Enstitülerinde Resim-İş**, Gece Kitaplığı, İstanbul, 2014.

-YALÇIN, Güler, **Canlandırılan Ütopya Köy Enstitüleri**, 1.b., E Yayınları, İstanbul, 2012.

-YILMAZ, Hasan, **Tarihe Düşülen Notlar-1 Yasama Yılı Açılışlarında Cumhurbaşkanlarının Konuşmaları-1 (1 Mart 1924-14 Aralık 1987)**, TBMM Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011.

-YÜCEL, Hasan Âli, **Kültür Üzerine Düşünceler**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1974.

IV.MAKALELER

-AKALIN, Bedri, **“Köy Enstitülerimizden Haberler, Kastamoni Göl Köy Köy Enstitüsünde Müzik ve Resim Çalışmaları”**, İlk Öğretim Öğretmen ve Eğitimci Gazetesi, Cilt 10, Sayı 186-188, 1945.

-ALBAYRAK, B. Sadık, **“Köy Enstitüleri ve Edebiyat”**, Haz.: Güler Yalçın vd., **Köy Enstitülerinden Doğan Edebiyat, Ferit Oğuz Bayır’a 115 Yıl Armağanı 29-30 Kasım 2014 Foça/İzmir**, KAVEG Yayınları, İzmir, 2015.

-ANGI, Çiğdem Eda ve Yılmaz Şendurur, **“Lise Öğrencilerinin Demografik Özellikleri ile Dinledikleri Müzik Türleri Arasındaki İlişki”**, **JASSS (The Journal of Academic Social Science Studies)**, Sayı 33, 2015.

APAYDIN, Talip, **“Sabahattin Eyüboğlu’nun Sesi”**, **Varlık Sanat ve Fikir Dergisi**, Sayı 546, 1961.

-ARIKAN, Zeki, **“Hasan Ali Yücel, Hürriyet Gene Hürriyet”**, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt 3, Sayı 10, 2000.

_____, “Doğumunun Yüzüncü Yıldönümünde Hasan Ali Yücel Sempozyumu (16-17 Aralık 1997, İzmir), **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt 3, Sayı 8, 1998.

-ATAN, Emre, “Köy Enstitülerinin Türkiye’nin Kalkınmasındaki Etkisi”, **Köy Enstitüleri Dosyası Türk Rönesansı**, Haz.: Ahmet Özgür Türen, 8.b., Destek Yayınları, İstanbul, 2018.

-ATEŞ, İsmail, “Zafer Gençaydın ve Sanatı Üzerine Bir İnceleme”, **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi**, Sayı 14, 2008.

- ATILÂ, Ahmet, “Dr. Fay Kirby’le Bir Konuşma’, **Kök Aylık Fikir Sanat Dergisi**, Sayı 24, 1964.

-AYSAL, Necdet, “Anadolu’da Aydınlanma Hareketi’nin Doğuşu: Köy Enstitüleri”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 35-36, Mayıs-Kasım 2005.

-BALAÇ, İlknur ve Sadegül Akbaba Altun, “1945-1947 Yılları Arasında Köy Enstitülerince Çıkarılan Dergilerin Analizi”, **Başkent University Journal Of Education**, Cilt 3, Sayı 2, 2016.

-BOĞA, Ali, “Sanat Eğitiminde Değerlendirme”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 3, Sayı 0, 1988.

-BULUT, Yücel, “Hasan Âli Yücel: İcraatları ve Eserleriyle Bir Eğitim Bakanının Portresi”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 6, Sayı 12, 2008.

-ÇAKMAK, Ferdî, “Köy Enstitüsü Mezunlarının Anıları”, **Köy Enstitüleri Dosyası Türk Rönesansı**, Haz.: Ahmet Özgür Türen, 8.b., Destek Yayınları, İstanbul, 2018.

-ÇAKMAK, Fevzi , “Köy Enstitüleri Bünyesinde ‘Yaşayarak ve Üreterek’ Eğitim”, **Köy Enstitüleri Dosyası Türk Rönesansı**, Haz.: Ahmet Özgür Türen, 8.b., Destek Yayınları, İstanbul, 2018.

_____, “Kuruluşundan Kapatılışına Kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi İçerisinde Köy Enstitülerine Yönelik Muhalefet”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt 6, Sayı 15, 2007.

-ÇELİK, Faik, “Ölümünün 50. Yılında Büyük Eğitim ve Siyaset Adamı Hasan-Âli Yücel (1897-1961)”, **Yükseköğretim Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, 2011.

-DAĞLI, Erkan, “Yayınlanmamış Bir Röportaj, Emil Ludwig’in Mustafa Kemal Paşa ile Mülakatı”, **Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı 16, 2016.

-DALKIRAN, Esra, “Cumhuriyete Geçiş ve Cumhuriyet Dönemi Müzik Yaklaşımları”, **Müzik Kültürü**, 2.b., Pegem Akademi, Ankara, 2015.

-ELMACI, Mehmet Emin, “Hümanist Bir Aydınlanmacı: Hasan Âli Yücel”, **Köy Enstitüleri Dosyası Türk Rönesansı**, Haz.: Ahmet Özgür Türen, 8.b., Destek Yayınları, İstanbul, 2018.

-ERDEM, Ali Rıza, “Atatürk’ün Liderliğinde Üniversite Reformu: Yüksek Öğretim ve Bilim Tarihimizde Dönüm Noktası”, **Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Belgi Dergisi**, Sayı 4, 2012.

-ERTEK, T. Ahmet, “Hasan Âli Yücel ve Birinci Coğrafya Kongresi (1941)”, **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı 57, 2011.

-GÜRSEL, Ömer v.d., “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bir Eğitim Modeli Köy Enstitüleri”, **1. İnşaat Mühendisliği Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, İnşaat Mühendisleri Odası Antalya Şubesi, Antalya, 6-7.11.2009.

-Hasanoğlu Köy Enstitüsü Dergi Kolu, “Bizim Köy”, **Köy Enstitüleri Dergisi III**, Cilt 1, Sayı 3, 1945.

-KABATAŞ, Mustafa, “Köy Enstitülerinde Müzik ve Sanat Eğitimi”, **Ulakbilge-Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 5, Sayı 13, 2017.

-KAFKA, Franz, “Bir Akademiye Rapor”, Çev.: Vedat Günyol, **Yücel Sanat ve Fikir Dergisi**, Sayı 1, 1955.

-KALLİMCİ, Alpaslan Remzi, “Köy Enstitülerinden Mezun Dört Büyük Yazar”, **Köy Enstitüleri Dosyası Türk Rönesansı**, Haz.: Ahmet Özgür Türen, 8.b., Destek Yayınları, İstanbul, 2018.

-KALYONCUOĞLU, Zeynep, “Köy Enstitüleri’nde Hasan Âli Yücel’in Yeri”, **Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Folklor/Edebiyat Dergisi**, Cilt 16, Sayı 64, 2010/4.

-KAPLUHAN, Erol, “Atatürk Dönemi Eğitim Seferberliği ve Köy Enstitüleri”, **Marmara Coğrafya Dergisi**, Sayı 26, 2012.

-KARA, Mustafa, “Arifiye Köy Enstitüsünde Müzik Çalışmaları”, **Köy Enstitüleri Dergisi III**, Cilt 1, Sayı 3, 1945.

-KARABÖCEK, Can, “Türk Düşüncesinde Hümanizm Arayışı: Milli Kimlik İnşasında Bir Uğrak”, **Felsefi Düşün Akademik Felsefe Dergisi**, Sayı 9, 2017.

-KARAKUŞ, İrem, “Köy Enstitülerinde Müzik”, **Köy Enstitüleri Dosyası Türk Rönesansı**, Haz.: Ahmet Özgür Türen, 8.b., Destek Yayınları, İstanbul, 2018.

-KIRANLAR, Safiye v.d., “Köyün Modernleştirilmesine Dair Bir Uygulama ve Bir Proje: Kimsesiz Köy Çocuklarının Köyde Eğitimi”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi**, Sayı 8, 2005.

-KOCABAŞ, Ayfer, “Türk Eğitim Sisteminin Felsefi Temelleri, Dewey, Mustafa Necati ve İsmail Hakkı Tonguç”, **Toplum ve Demokrasi Dergisi**, Cilt 2, Sayı 3, 2008.

-KÖPRÜLÜ, M. Fuad (Direktör), “Ayın Hadiseleri-Milli Bayram-Köy Enstitüleri-Kültür Temasları-Tabiat Hadiseleri-Yurd Dışında” **Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi**, Cilt XVI, Sayı 87, 1940.

-KURTULUŞ, Yıldız, “Sanat Eğitimi Hareketi ve Tonguç”, **Eğitim ve Bilim Dergisi**, Cilt 27, Sayı 123, 2012.

_____, “Köy Enstitüleri Programlarında (1943-1947) Sanat Eğitimi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi**, Özel Sayı 10, 1999.

-Maarif Bakanlığı, “Köyüm”, **İlk Öğretim Öğretmen ve Eğitimci Gazetesi**, Cilt 9, Sayı 171-174, 1945.

-Maarif Vekilliği, “Hasanoğlan Köy Enstitüsünde Bayram”, **İlk Öğretim Öğretmen ve Eğitimci Gazetesi**, Cilt 7, Sayı 139-140, 1943.

- Milli Eğitim Bakanlığı, “Köy Enstitülerinde Yazı ve Resim Örnekleri (Savaştepe Köy Enstitüsünde)”, **İlk Öğretim Öğretmen ve Eğitimci Gazetesi**, Cilt 9, Sayı 175-177, 1945.

- _____, “Beşikdüzü Köy Enstitüsü Öğrencileri”, **İlk Öğretim Öğretmen ve Eğitimci Gazetesi**, Cilt 10, Sayı 183-185, 1945.

- _____, “Milli Eğitim Bakanımız Hasan-Âli Yücel’in Gazi Eğitim Enstitüsü İş-Resim Şubesinin Sergisini Açış Nutukları”, **İlk Öğretim Öğretmen ve Eğitimci Gazetesi**, Cilt 10, Sayı 183-185, 1945.

- _____, “Gölköy Köy Enstitüsü Öğrencileri”, **İlk Öğretim Öğretmen ve Eğitimci Gazetesi**, Cilt 10, Sayı 199-200, 1945.

- _____, “Durmamalım Kastamonu-Gölköy Enst. Marşı”, **İlk Öğretim Öğretmen ve Eğitimci Gazetesi**, Cilt 10, Sayı 199-200, 1945.

-NAMAL, Yücel, “Türkiye’de 1933-1950 Yılları Arasında Yükseköğretime Yabancı Bilim Adamlarının Katkıları”, **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1, 2012.

-NAYIR, Yaşar Nabi (Ed.), “Anadolu’da Bir Köy”, **Varlık Sanat ve Fikir Dergisi**, Sayı 408, 1954.

-ÖN, Abdullah, “Hasanoğlan Köy Enstitüsünde Müzik Çalışmaları”, **Köy Enstitüleri Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, 1945.

-ÖNAL, Cengiz, “Köy Enstitüleri (17 Nisan 1940-27 Ocak 1954)” **Bütün Dünya** 2000, Sayı 2017/7.

-ÖZSOY, Seçkin, “Bir Eğitim Ütopyası: İsmail Hakkı Tonguç”, **Toplum ve Demokrasi Dergisi**, Cilt 2, Sayı 3, 2008.

-SEVİĞ, Vasfi Raşid, “Cumhuriyette Öğretmen”, **Sonteşrin Terbiye Postası Öğretmenin Aylık Dergisi**, Sayı 2, 1942.

-SÖZEN, Muzaffer, “Halk Oyunları-Halk Rakslarından Halaylar”, **Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi**, Cilt XVII, Sayı 98,1941.

-ŞAHİN, Mustafa, “Bir Halk Eğitim Çalışması Örneği Olarak Millet Mektepleri”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, 1992.

-ŞAHİNGÖZ, Mehmet, “Milli Mücadele’de Protesto ve Mitingler”, **Türkler Ansiklopedisi**, Ed.: Hasan Celâl Güzel v.d., Cilt 15, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

-ŞERMET, Sevim Karabela, “Fakir Baykurt Yazınında Köy Enstitüleri ve Sendikal Yaşamın İzleri”, **The Journal of Academic Social Science Studies**, Sayı 62 , 2017.

-ŞİMŞEK, Gül ve Cansın Mercanoğlu , “Bir Planlama Örneği Olarak Köy Enstitüleri Deneyimi”, **TMMOB Şehir Plancıları Odası Planlama Dergisi**, Cilt 28, Sayı 3, 2018.

-TANIŞIK, H. Refet, “Düziçi Köy Enstitüsünde 17 Nisan Bayramı”, **İlköğretim Öğretmen ve Eğitim Gazetesi**, Cilt 9, Sayı 178-180, 1945.

-TONGUÇ, İsmail Hakkı, “Köy Enstitülerimizde Eğitim ve Öğretim İlkeleri”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt 2, Sayı 5, 1947.

-“TONGUÇ OKULU”, (Editorial), **İmece Kültür Dergisi**, Cilt 1, Sayı 4, 1961.

-TOPRAKÇI, Erdal v.d., “İsmet İnönü’nün Eğitim Felsefesi (Konuşmaları ve Yazdıkları Işığında Nitel Bir Analiz)”, **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 4, Sayı 2, 2015.

-TUNÇ, Arif Ziya, “Köy Enstitülerinde Sanat Eğitimi ve Dönemin Yöneticilerinin Sanata Yaklaşımları”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı 26, 2009.

-TÜREN, Ahmet Özgür, “Köy Enstitülerini Kuruluşu”, **Köy Enstitüleri Dosyası Türk Rönesansı**, Haz.: Ahmet Özgür Türen, 8.b., Destek Yayınları, İstanbul, 2018.

-YALÇIN, Yaşar, “Âşık Veysel’in Köyünde”, **Yücel Sanat ve Fikir Dergisi**, Sayı 2, 1955.

-YETKİN, Bilgen, “Milli Türk Fırkası’nın Sesi İfhâm Gazetesi’nin Mütareke Dönemine Bakışı (1919-1920)”, **Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı 7, 2012.

-YÜCE, Sefa, “Şair Hasan Âli Yücel”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 10, Sayı 54, 2017.

- YÜCEL, Hasan Âli, “Cemal Nadir”, **Yücel Sanat ve Fikir Dergisi**, Sayı 4, 1956.

-_____, “Garba Yönelme Nedir?”, **Varlık Sanat ve Fikir Dergisi**, Sayı 546, 1961.

-YÜCEL, Fahri, “Hasanoğlunda Eğlentiler”, **Köy Enstitüleri Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, 1945.

-YÜCEL, Hüseyin, “Yüksek Köy Enstitüsünde İç Süslemeciliği (Köy Süslemeciliği)”, **Köy Enstitüleri Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, 1945.

V.TEZLER

-ERVİN, Murat, “Türk Fotoğraf Sanatının Gelişim Süreci İçerisinde Halkevleri ve Köy Enstitülerinin Rolü”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Fotoğraf Ana Sanat Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, İzmir, 2006.

-ESER, Gülşah, “Köy Enstitülerinde Bir Öncü: Özgün Arşivi Işığında Göl Köy Enstitüsü”, **İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi)**, İstanbul, 2011.

-İŞCANOĞLU, Kerem, “Türkiye’de 1919-1946 Arasında Yaratılmak İstenecek Yüksek ve Ulusal Kültür İçerisinde Plastik Sanatlar Eğitiminin Yeri”, **Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Uygulamalı Sanatlar Eğitimi Mesleki Resim Eğitimi Anasanat Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, Ankara, 2010.

-MUTLU, Sevda, “Devlet Adamı Kimliği ile İsmet İnönü’nün Düşünce ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi)**, Sivas, 2007.

-ÖZER, Elçin, “Türkiye’de Sanat Eğitimi ve Hasan Pekmezci Örneği”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim İş Eğitimi Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, Sivas, 2009.

-TOPRAK, Gül Nihan, “Cumhuriyetin İlk Döneminde Türk Eğitim Sistemi ve Köy Enstitüleri”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, Afyonkarahisar, 2008.

-YILMAZ, Mehmet, “Ahmet Oktay’ın Hayatı Sanat Anlayışı ve Şiiri Üzerine Bir İnceleme”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi)**, Erzurum, 2013.

VI. İNTERNET SİTELERİ

<https://ataturk.org.au/okul/cin-ali/>, Erişim:08.05.2019)

<http://www.cinali.com.tr/10> (Erişim: 20.04.2019)

<http://www.ismetinonu.org.tr/ismet-inonu-hayati/> (Erişim:28.01.2019)

<http://www.ismetinonu.org.tr/ismet-inonu-ve-koy-enstituleri/> (Erişim: 16.02.2019)

<http://www.ismetinonu.org.tr/cocuklugu/> (Erişim: 27.01.2019)

<http://keeaum.sdu.edu.tr/tr/koy-enstituleri/hasan-ali-yucel-3039s.html>
(Erişim: 02.02.2019)

<http://www.meb.gov.tr/meb/hasanali/hayati/halibiyografi.htm> (Erişim: 02.02.2019)

<http://www.serenti.org/egitime-adanmis-bir-yasam-ismail-hakki-tonguc/>
(Erişim:23.02.2019)

<http://www.tongucvakfi.org.tr/> (Erişim:24.02.2019)

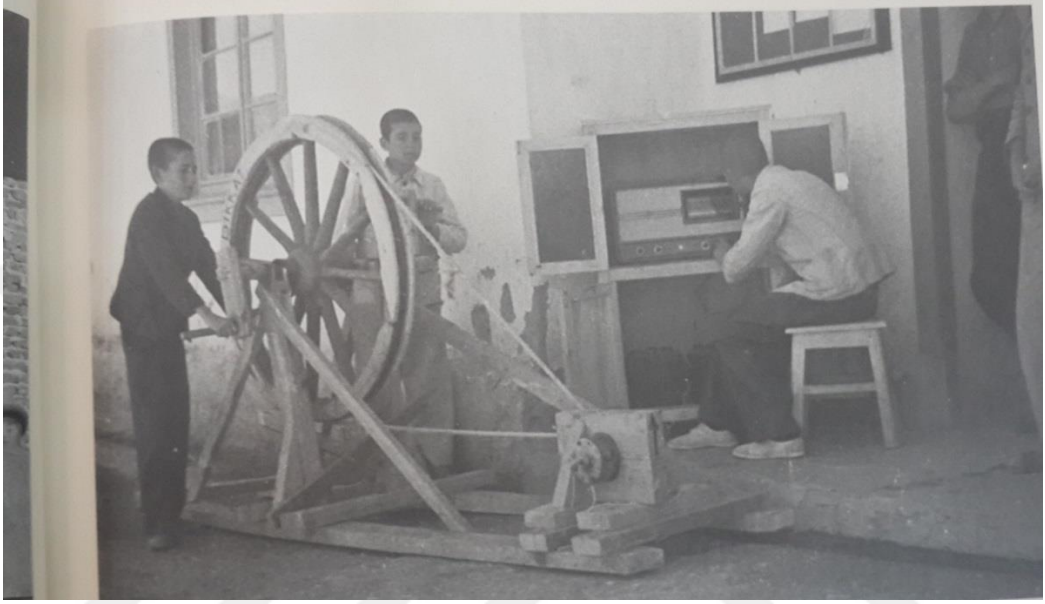
VI. BELGESEL, DİZİ, FİLM (YERLİ)

-AKAN, Tarık (Yönetmen), **Köy Enstitüleri-Bir Meçhul Öğretmen (DVD)**, Ran Organizasyon, 2011.

EKLER

Ek.1 Fotoğraflar

Fotoğraf 1: Radyodan Faydalanabilmek İçin Enstitü Öğrencilerinin Gösterdiği Çaba

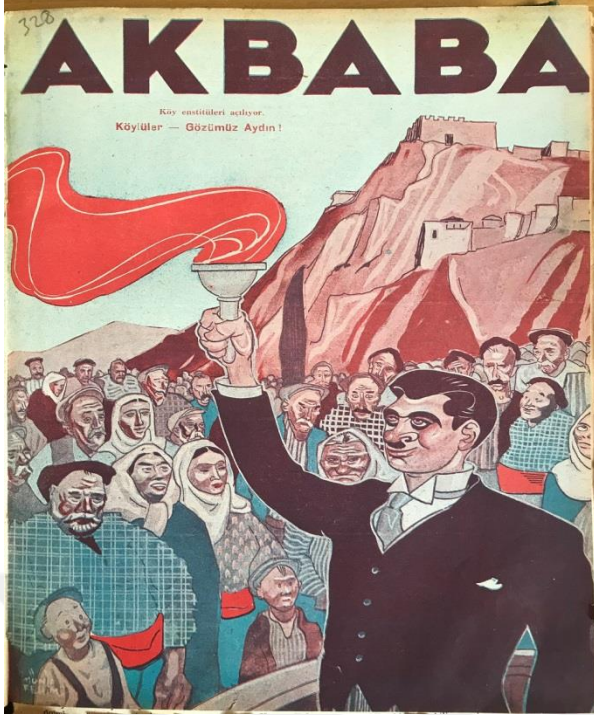
(Kaynak: Güneri, 2018)

Fotoğraf 2: Köy Enstitüsü Öğrencilerinin Cumartesi Eğlencesi

(Kaynak: Güneri, 2018)

Fotoğraf 3: Köy Enstitülerinin Açılmasının Akbaba Dergisi'ne Yansıması

(Kaynak: Akbaba, 2 Mayıs 1940)

Fotoğraf 4: 23 Nisan'da Hasan Âli Yücel'in Radyo Konuşması

Millet, çocuklarına güvenle bakıyor

Maarif Vekili, dün gece radyoda söylediği kıymetli bir nutukla çocuk haftasını açtı

Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, bugün başlayan Çocuk Haftasını dün akşam saat 19.45 de Ankara radyosunda yaptığı değerli bir konuşma ile açmıştır. Vekil, bu nutkunda ez-cümle şöyle demiştir:

«Sevgili çocuklarım, 942 Çocuk Haftasını açıyorum. Büyüklerin küçüklere, daha doğrusu yetişenlerin henüz yetişmekte olanlara yapacakları vazifeler mühimdir.

Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, Türk çocuğunun yetiştirilmesi hakkında kıymetli izahatta bulunduktan sonra demiştir ki:

— Bütün bu yokluk ve yoksulluklara uğramamanın tek çaresi bilmek ve öğrenmektir. Bu anlayışa, biz, ilim kafası diyoruz. Sevgili Atatürkümüzün: «Hayatta en hakiki mürşit ilimdir» demesi, bunu söylemek içindir. Nutuklarında müsbet ilme ehemmiyet vererek onun üstünde durması hep bu sebeptendir. Millî Şefimiz Büyük İnönü'nün: «Müsbet ilimleri öğreniniz ve bildiğiniz kadar öğretiniz» demesi bundandır.

Sözlerine devam eden Hasan Ali Yücel, «milletle beraber yediğimiz

Maarif Vekili Hasan Ali Yücel

kara ekmek, ondan ayrı yenilen ak francaladan daha tatlıdır, işte bizim anladığımız ahlak böyle emrediyor, böyle istiyor, bu duyguda insanlardan kurulmuş bir millete yeryüzünde yıkım yoktur, zeval yoktur» dedi.

(Devamı: Sa. 3; Sü. 5 te)

(Kaynak: Vatan, 23 Nisan 1942)

Fotoğraf 5: Vekiller Heyetinde Köy Enstitüleriyle İlgili Alınan Kararlar

İlk öğretim dâvamız

Inönünün reisliğinde toplanan Vekiller heyeti mühim kararlar aldı

Köy enstitülerini daha verimli bir şekle sokmak için esash tedbirler alınacak

Ankara, 7 (A.A.) — 17 mart 1944 tarihinde Cumhurbaşkanın başkanlığında toplanmış olan İcra Vekilleri heyeti, ilk öğretimin geliştirilmesi etrafında İnönünün direktörlüğünü dinlemiş ve Maarif Vekilliğince bu meseleye dair hazırlanan raporda yazılı meseleleri mütakere ederek aşağıdaki işlerin yapılmasına karar vermiştir:

- 1 — Hükümetin elindeki her türlü vasıtalarından istifade ederek halka ilk öğretimin önemini anlatmak.
- 2 — Okul ve öğretmen bulunan yerlerde talebe devamsızlığının önüne geçmek için gerekli her türlü tedbirleri almak, ders yılı içinde öğretmenler sınıf veya okul bırakmamak.
- 4 — Köy enstitülerinden mezun olacak öğretmenleri köylere yerleştirmek için alınması gerekli kanunî tedbirleri vaktinde alarak köy okullarına tahsis edilecek araziyi sağlamak, okul binalarını hazırlamak ve alakâlların bu alanlardaki çalışmalarını teşvik edecekleri kolaylıklar göstermek suretiyle bu işin verimini arttırmak.

İlk öğretim dâvamız etrafında Vekiller Heyetinde direktöfler veren İnönü, Maarif Vekili ile konuşuyor.

(Kaynak: Vatan, 8 Nisan 1944)

Fotoğraf 6: İsmet İnönü Konservatuvarda, Sanatkârlar Arasında

Millî Şef İnönü, Devlet Konservatuarında

Devlet Konservatuarı, geçen akşam «Satılmış Nişanlı» isimli operayı muvaffakiyetle temsil etti ve bu temsili Millî Şefimiz de şereflendirdi. Yukardaki resimler, Millî Şefimizle Başvekilimizi sanatkarlar arasında göstermektedir.

(Kaynak: Vatan, 14 Şubat 1943)

Fotoğraf 7: İnönü, Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde

Millî Şef İnönü

Hasanoğlan Köy Enstitüsünde

İnönü, köy enstitülerinin kuruluşunun beşinci yıl töreninde hazır bulundular

Maarif Vekili, dün radyoda bir nutuk söyledi

Ankara, 17 (A.A.) — Büyük Millet Meclisi köy enstitülerini kuran kanunu 17 nisan 1940 tarihinde kabul ettiğinden bugün bütün köy enstitülerinde kanunun 5 inci yılı kutlanmıştır. Bu törene Millî Şef, Hasanoğlan'da iştirak üzere bu sabah saat 9 buçukta şehrimizden ayrılmıştır. Bu törende Sayın Bayan İnönü, Reiscumhurumuzla beraberdi. Büyük Millet Meclisi Reisi Abdülhalik Renda, Başvekil Saracoğlu, Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, C. H. P. Grup reis vekilleri, General Kâzım Özalp ve Hasan Saka, Müstaklil Grup Reis Vekili Ali Rana Tarhan, C. H. P. Genel Sekreteri Memduh Şevket Esendal, bazı mebuslar, Ankara valisi ve ilk öğretim umum müdürü de hususi trende idiler.

Millî Şef'in trenleri bir saat içinde Hasanoğlan köy enstitüsü yakınındaki makasaya varmış ve burada kendileri

Millî Şefimiz İnönü

Millî Şef

(Baş 1 inci de) =

gini ifade etmiştir.

Bunu öğrencilerin şiir ve hutabeleri takip etmiştir. Bundan sonra öğrenciler iş yerlerine dağılmışlardır.

Enstitü yapılarının batısındaki hafif meyil üzerinde bağ yerleri hazırlayan ve bağ diken gençleri Millî Şef, iş başında görmüşler ve bu iklimin ziraat vasıflarıyla bunun için hazırlanan çalışma programı üzerindeki izahları dinlemişlerdir. Cumhuriyeti iş yerinden dönüştürme enstitüsünün ikinci müdürü Tahir Erdem'in evine uğrayarak enstitü öğrencilerinin buradaki evlerde yaşama ve çalışma tarzları ile de meşgul olmuşlardır. Bu fırsata Yüce Şef, enstitü öğretmenlerinin başarılarına yardım eden ailelerine de değerli iltifatlarda bulunmuşlardır.

Millî Şef, Sayın Bayan İnönü ve diğer misafirler enstitünün büyük salonunda öğretmenlerle birlikte öğle yemeğini yemişler ve yemekten sonra meydana gençlerin topluca oynadıkları millî havaları takip buyurmuşlardır.

Millî Şef, saat üç buçukta enstitüden ayrılırken teşriflerinde olduğu gibi törene uğurlanmışlardır. Cumhuriyetimizin hususi trenleri saat 16.30 da şehrimize dönmüş ve istasyonda karşılanmıştır.

Ankara, 17 (A.A.) — Köy enstitüleri kanununun kabul edildiği 17 nisan günü köy enstitülerinin bayram günüdür. Bu günde köy enstitülerinde ve köy okullarında bütün başarı göstermiş olan öğretmen ve eğitimcilerin isimleri radyo ve gazetelerle yayınlanmaktadır. Bu münasebetle Maarif Vekili Hasan Ali Yücel bu akşam radyoda 9.30 da aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

Sevgili yurttaşlarım,
17 nisan, bizim büyük bayram günlerimizden biridir. Köy enstitüleri kanunu Büyük Millet Meclisince dört yıl

(Kaynak: Vatan, 8 Nisan 1944)

Fotoğraf 8: İnönü, Devlet Konservatuvarında Konserde

Millî Şefimiz

Devlet konservatuvarını şereflendirdiler

Mifat Fenmen ve Nurullah Taşkıranın konserleri muvaffakiyetli oldu

Ankara, 13 (Vatan) — Bugün Cumhuriyetimizin Millî Şef İsmet İnönü, refakatlerinde Maarif Vekili Hasan Ali Yücel olduğu halde saat 15.30 da Devlet Konservatuvarında verilen konseri şereflendirmişlerdir. Cumhuriyetimizin gerek Konservatuvar talebeleri, gerekse dinleyiciler tarafından şiddetle alkışlanarak ön sırada yer almışlardır. Piyanist Mifat Fenmen, Beethovenin 5 inci piyano konsertosunu çalmış, Nurullah Taşkıran da Molgri operasının bir parçasını terennüm etmiş ve her iki artist te büyük bir muvaffakiyet kazanmıştır. Ustâd Preteriyos'un idaresindeki orkestra da muvaffakiyetten muvaffakiyete koşmuştur.

(Kaynak: Vatan, 14 Mart 1943)

Fotoğraf 9: Köy Enstitüsü Öğrencilerinin Serbest Zaman Etkinlikleri

(Kaynak: Güneri, 2018)

Fotoğraf 10: İsmet İnönü'nün İzmir Ziyareti

(Kaynak: Vatan, 26 Nisan 1943)

Fotoğraf 11: Köy Enstitüsü Öğrencileri Çalışma Alanlarına Dağılırken

(Kaynak: Güneri, 2018)

Fotoğraf 12: Mehmet Özçelik'in Gazetede Yayımlanan Şiiri

**Köy Enstitüsünden
şiiir örnekleri**

Aşağıda okuyacağımız iki şiir, Çifteler Köy Enstitüsündeki haftalık içtimalar için talebe tarafından hazırlanan ve toplantıda okunan şiirler arasından tesadüfî olara kalınmıştır. Yeni yetişen köylü münevverlerin bize neler vaadettiğine çok kıymetli ve canlı birer delil diye bunları aşağıya geçiriyoruz:

KÖYLER

Küçük yaştanberi çobanlık yapan,
Kötüden kaçman, iyiyeye sapan,
Kavaltı bırakıp tüfeği kapan
Yağız yiğitlerin harmanı Köyler!
Cılız vücutların dermanı Köyler!..

Evinin altında ehri olan,
Yazın ambarları buğdayla dolan,
Rahatı alınımın teriyle bulan
Yağız yiğitlerin harmanı Köyler!
Cılız vücutların dermanı Köyler!..

İlkbahar gelince yaylıya göçen,
Senlikler yaparak yellardan geçen,
Orada: tam üç ay kar suyu içen
Yağız yiğitlerin harmanı Köyler!
Cılız vücutların dermanı Köyler!..

Kaynaklar başında ağrısı dinen,
Azgın katırlara, atlara binen,
Tekrar üç ay sonra yaylıdan inen
Yağız yiğitlerin harmanı Köyler!
Cılız vücutların dermanı Köyler!..

Her güçlüğe karşı göğsünü geren,
Ektiği mahsulü vaktinde deren,
Yurduna faydalı yiğitler veren
Analar, babalar harmanı Köyler!
«Özçelik» sizlere şiirler söyler.

Çifteler Köy Enstitüsü No. 311 S.5-F
MEHMET ÖZÇELİK
Bozkır - Tepeliceköyü

(Kaynak: Vatan, 25 Şubat 1944)

Fotoğraf 13: Kardan Heykellerle Yaratıcılığını Sergileyen Enstitü Öğrencileri

(Kaynak: Güneri, 2018)

Fotoğraf 14: Hasan Ali Yücel Köy Enstitüsü Öğrencileriyle

(Kaynak: Güneri, 2018)

Fotoğraf 15: Elinde Fotoğraf Makinesiyle İsmail Hakkı Tonguç

(Kaynak: Güneri, 2018)

Fotoğraf 16: Hasan Âli Yücel ve Mevhibe İnönü İsmetpaşa Kız Enstitüsü'nde

(Kaynak: Ulus, 1 Şubat 1946)

Fotoğraf 17: Hasanoğlan Köy Enstitüsü'ne Gelen Konukları Karşılayan B stler

(Kaynak: Güneri, 2018)

Fotoğraf 18: Enstitülü Öğrencilerin Oluşturduğu Bir algı Topluluğu

(Kaynak: Türkmen, 2015)

Fotoğraf 19: Ortaklar Köy Enstitüsü Öğrencileri Müzik Dersinde (1952)

(Kaynak: Türen, 2018)

Fotoğraf 20: Açık Hava Tiyatrosunda Gogol'ün, “Bir Evlenme” Oyunu Sergilenirken (1946)

(Kaynak: Türen, 2018)

Fotoğraf 21: Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nde Müzik Çalışmaları

(Kaynak: Uz, 2015)

Fotoğraf 22: Köy Enstitülü Öğrencilerin Hayranlıkla İzlediği İdil Biret

(Kaynak: Ulus, 7 Ocak 1946)

Fotoğraf 23: Köy Enstitüsü Mezunu Rasim Kaygusuz'un Cin Ali Serisinden Bir Örnek

(Kaynak: <https://ataturk.org.au/okul/cin-ali/>, Erişim:08.05.2019)

Fotoğraf 24: Köy Enstitülerinin Kuruluşunun 6.Yıldönümü

(Kaynak: Ulus, 17 Nisan 1946)

Fotoğraf 25: İnönü Köy Enstitülerinin Kuruluş Yıldönümünde

(Kaynak: Ulus, 18 Nisan 1946)

Fotoğraf 26: 17 Nisan Töreni Sonrası İnönü Öğrencilerle Görüşüyor

(Kaynak: Ulus, 18 Nisan 1946)

Fotoğraf 27: 17 Nisan Töreninde Öğrenciler Halk Oyunları Oynarken

(Kaynak: Ulus, 18 Nisan 1946)

Fotoğraf 28: 17 Nisan Töreninde Öğrencilerin Mandolin Grubu

(Kaynak: Ulus, 18 Nisan 1946)

Fotoğraf 29: 17 Nisan Töreninde Öğrenciler Milli Oyunlar Oynarken

Enstitünün erkek öğrencileri açık hava tiyatrosunda milli oyunlar oynarlarken

(Kaynak: Ulus, 18 Nisan 1946)

Fotoğraf 30: Hasan Âli Yücel ve Şükrü Saraçoğlu Enstitüdeki Sergide

Başbakanımız Saraçoğlu Hasan-Âli Yücel ile birlikte Enstitüdeki sergiyi gezerlerken

(Kaynak: Ulus, 18 Nisan 1946)

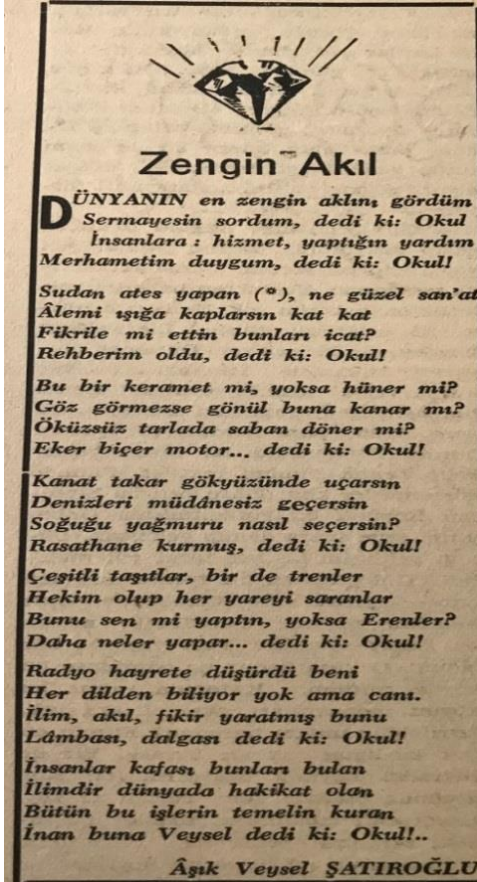
Fotoğraf 31: İsmet İnönü ve Hasan Âli Yücel “Tosca” Operasında

Ankara'da Devlet Konservatuarı opera şubesinin ilk defa olarak temsil ettiği maruf İtalyan bestekârı Puccini'nin Tosca isimli operasında Milli Şefimizin de Halkevi binasını tesrif ettiklerini dün bildirmiştik. Resmimiz Cumhurbaşkânımız, gençlerin çok muvaffak olan bu temsili alâka ile takib ederlerken gösteriyor.

(Kaynak: Cumhuriyet, 4 Nisan 1941)

Fotoğraf 32: Âşık Veysel Şatıroğlu'nun Sanat ve İlime Verdiği Değeri Anlatan Bir Şiiri

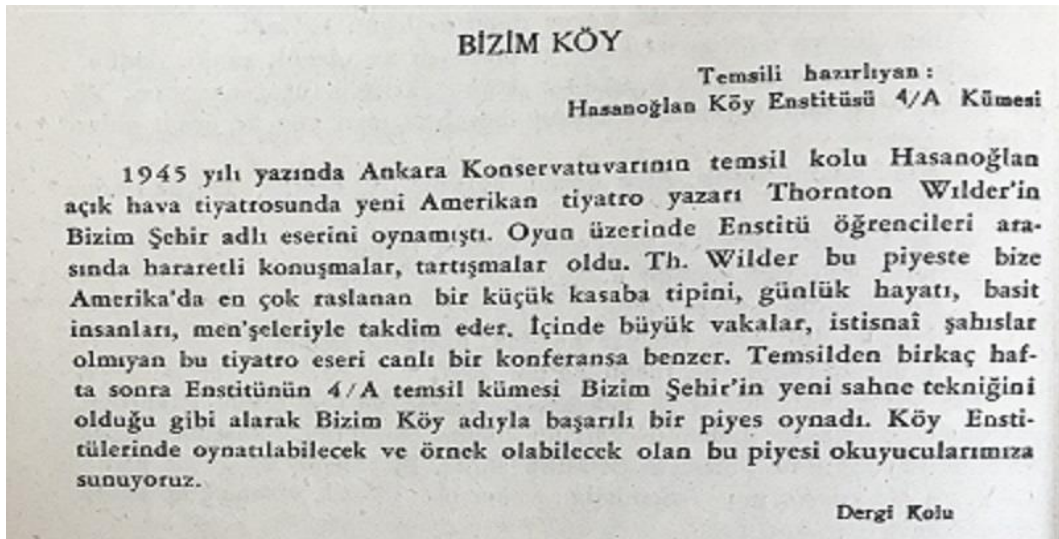
(Kaynak: Yaşar Yalçın, “Âşık Veysel’in Köyünde” Yücel Sanat ve Fikir Dergisi, S.2(1955), s.81.)

Fotoğraf 33: Hasan Âli Yücel'in Dünya Gazetesi'nde Çıkan Son Yazısı

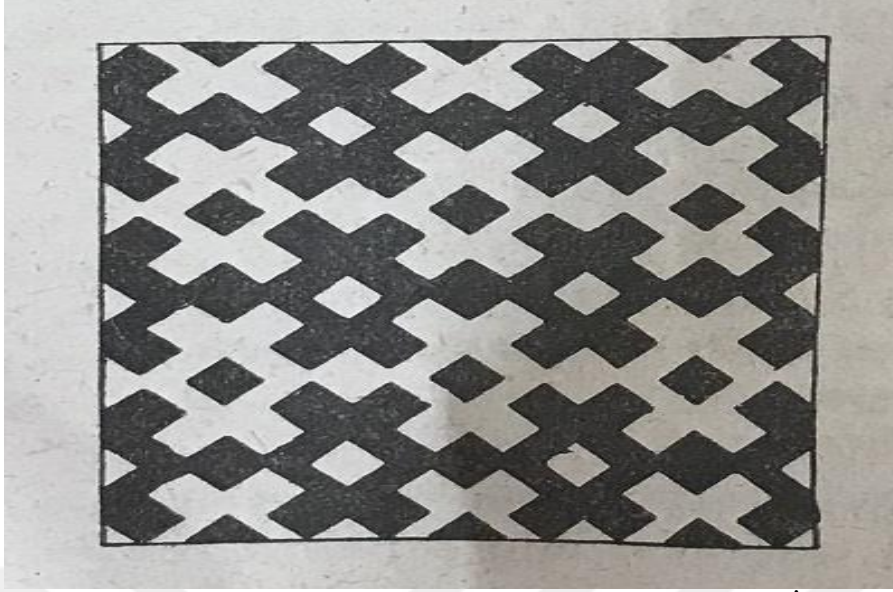
(Kaynak: Hasan Âli Yücel, "Garba Yönelme Nedir?", Varlık Sanat ve Fikir Dergisi, S.546(1961), s.4.)

Fotoğraf 34: "Bizim Köy" Piyesiyle İlgili Köy Enstitüleri Dergisinde Yer Alan Haber

(Kaynak: Hasanoğlu Köy Enstitüsü Dergi Kolu, "Bizim Köy", Köy Enstitüleri Dergisi III, C.1, S.3(1945), s.436.)

Fotoğraf 35:Köy Enstitülerinde İç Süslemeciliği Motiflerinden Bir Örnek

(**Kaynak:** Hüseyin Yücel, “Yüksek Köy Enstitüsünde İç Süslemeciliği (Köy Süslemeciliği)”, **Köy Enstitüleri Dergisi**, C.1, S.2(1945), s.287.)

Fotoğraf 36: Kızılçullu Köy Enstitüsü’nde Müzik Dersi

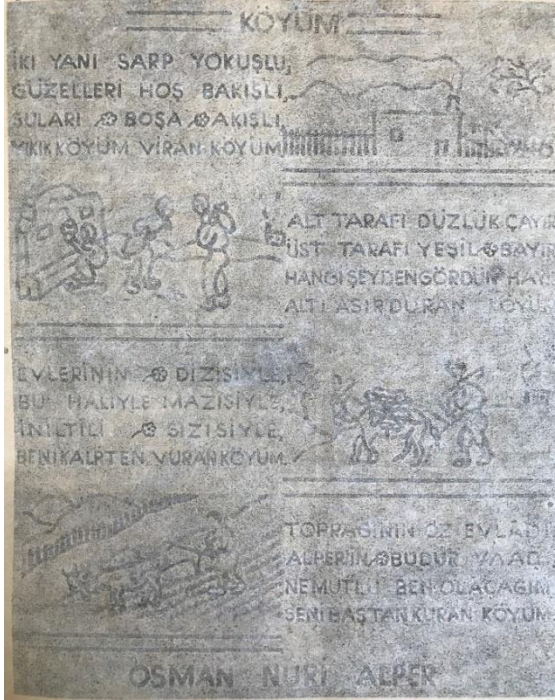
(**Kaynak:** Maarif Vekâleti, **Köy Enstitüleri 1**, Maarif Matbaası, İstanbul, 1941, s.36)

Fotoğraf 37: Aksu Köy Enstitüsü Öğrencileri Su Terazisini Tamamlarken

(Kaynak: Maarif Vekâleti, **Köy Enstitüleri 1**, Maarif Matbaası, İstanbul, 1941, s.26)

Fotoğraf 38: Savaştepe Köy Enstitülü Bir Öğrencinin Köy ve Köylü Hayatından Resimlerle Kompoze Ederek Yazdığı Cılavuz'dan Osman Nuri Alper'in Şiiri

(Kaynak: Maarif Bakanlığı, “Köyüm”, **İlk Öğretim Öğretmen ve Eğitim Gazetesi**, C.9, S.171-174(1945), s.2287.)

Fotoğraf 39: Savaştepe Köy Enstitüsü'nden İlköğretim Dergisi'ne Gönderilen Linolyum Oyma ve Yazı Çalışmaları

(Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı, "Köy Enstitülerinde Yazı ve Resim Örnekleri (Savaştepe Köy Enstitüsünde)", İlk Öğretim Öğretmen ve Eğitim Gazetesi, C.9, S.175-177(1945), s.s.2321-2323.)

Fotoğraf 40: İlk Öğretim Dergisi'nin Köy Enstitüleri ile İlgili Kapak Resimleri

(Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı, “Beşikdüzü ve Gököy Köy Enstitüleri Öğrencileri”, **İlk Öğretim Öğretmen ve Eğitim Gazetesi**, C.10, S.183-185(1945) ve C.10, S.199-200(1945).)

Fotoğraf 41: Müziğinin, Gököy Köy Enstitüsü Müzik Başı Bedri Akalın'a Ait Olduğu 'Durmamalım' Marşı ve Mandolin Eğitim Kılavuzu

DURMAYALIM
(Kastamonu-Gököy Enst. marşı)
Söz: S D Nihat Sözen
Ses: Bedri Akalın

Yürüdüys

1. Dur - ma - ya - lım, ar - ka - daş, Dur - ma - ya - lım, ke - ça - lım!
2. Şe - ref - le koş, şan - la - koş, kal - ma - sın hiç en - ge - lin!

1. Kim - se - nin aş - ma - dı - ğı, en ge - li - biz a - ça - lım
2. Dağ - la - rı vol - kan gi - bi gur - le - yen - ses - le de - lin!

1. Ka - nı - mi - zi kay - na - tan ü - kü - ye u - la - şa - lım
2. Kö - ye doğ - ru yü - rü - mek se - nin bir tek e - me - lin!

1. Da - i - mia he - de - fe koş, hep i - le - ri, i - le - ri!
2. - - - - -

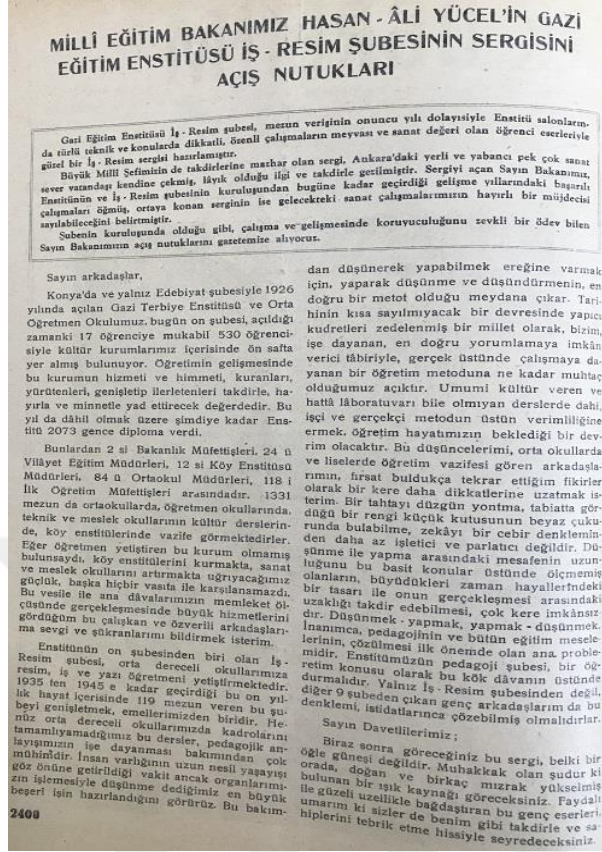
1. Göl - köy Ens - ti - tü - sü - nün ey - peh - li - van genç - le - ri!
2. - - - - -

Keman ve mandolinde sol olan marşın melodisi. (F#re ve G#re olmak üzere başlangıçlı olarak 2 saat çalmalı olarak engele alınmalıdır.)

Alfabetin ve seslerin, prattin, kuzeyden ve güneyden, dikkatli olarak okunması mandolinde çalmak için önemli bir adımdır. Çalmak için önce kuzeyden başlanmalıdır. Mandolin çalmak için önce kuzeyden başlanmalıdır. Mandolin çalmak için önce kuzeyden başlanmalıdır. Mandolin çalmak için önce kuzeyden başlanmalıdır.

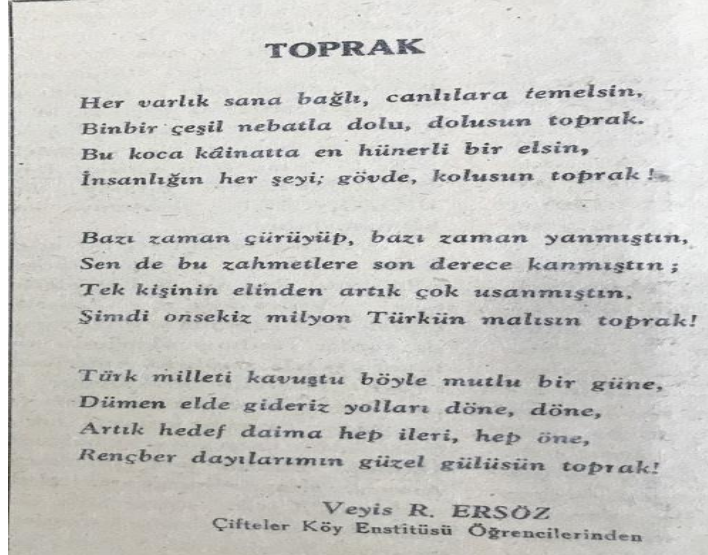
(Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı, “Durmamalım Marşı” ve “Mandolin Öğretimi”, **İlk Öğretim Öğretmen ve Eğitim Gazetesi**, C.10, S.199-200(1945), s.s.2427-2601.)

Fotoğraf 42: Hasan Âli Yücel'in Gazi Eğitim Enstitüsü İş-Resim Sergisini Açış Nutku

(Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı, "Milli Eğitim Bakanımız Hasan-Âli Yücel'in Gazi Eğitim Enstitüsü İş-Resim Şubesinin Sergisini Açış Nutukları", İlk Öğretim Öğretmen ve Eğitim Gazetesi, C.10, S.183-185(1945), s.2400.)

Fotoğraf 43: Çifteler Köy Enstitüsü'nden Veyis R. Ersöz'ün "Toprak" Adlı Şiiri

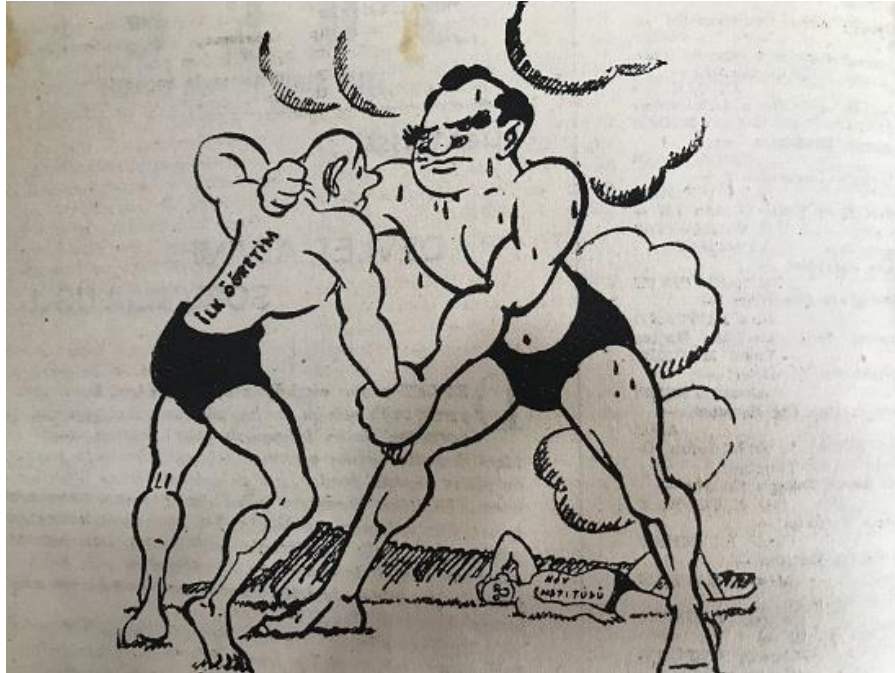
(Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı, "Toprak", İlk Öğretim Öğretmen ve Eğitim Gazetesi, C.10, S.183-185(1945), s.2404.)

Fotoğraf 44: 10 Temmuz Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nün Kuruluş Yıldönümü Kutlaması

(Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı, “Hasanoğlan Köy Enstitüsünde Bayram”, **İlk Öğretim Öğretmen ve Eğitimci Gazetesi**, C.7, S.139-140(1943), s.1843.)

Fotoğraf 45: Cemal Nadir'den “Maarif Savaşında İkinci Cephe!” Karikatürü

(Kaynak: Hasan Ali Yücel, “Cemal Nadir”, **Yücel Sanat ve Fikir Dergisi**, S.4(1956), s.198.)

ÖZGEÇMİŞ

1984 yılında Elazığ'da doğdu. 2007 yılında Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi İlköğretim Sınıf Öğretmenliği Bölümü'nden mezun oldu. 2007-2008 eğitim öğretim yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Yaratıcı Drama Eğitimi yüksek lisans programına kabul edildi ve bir yıl bu alanda öğrenim gördükten sonra 2008 yılında sınıf öğretmeni olarak atandı. Halen bu görevi sürdürmektedir. 2011 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nde yüksek lisans programına kabul edildi.

